

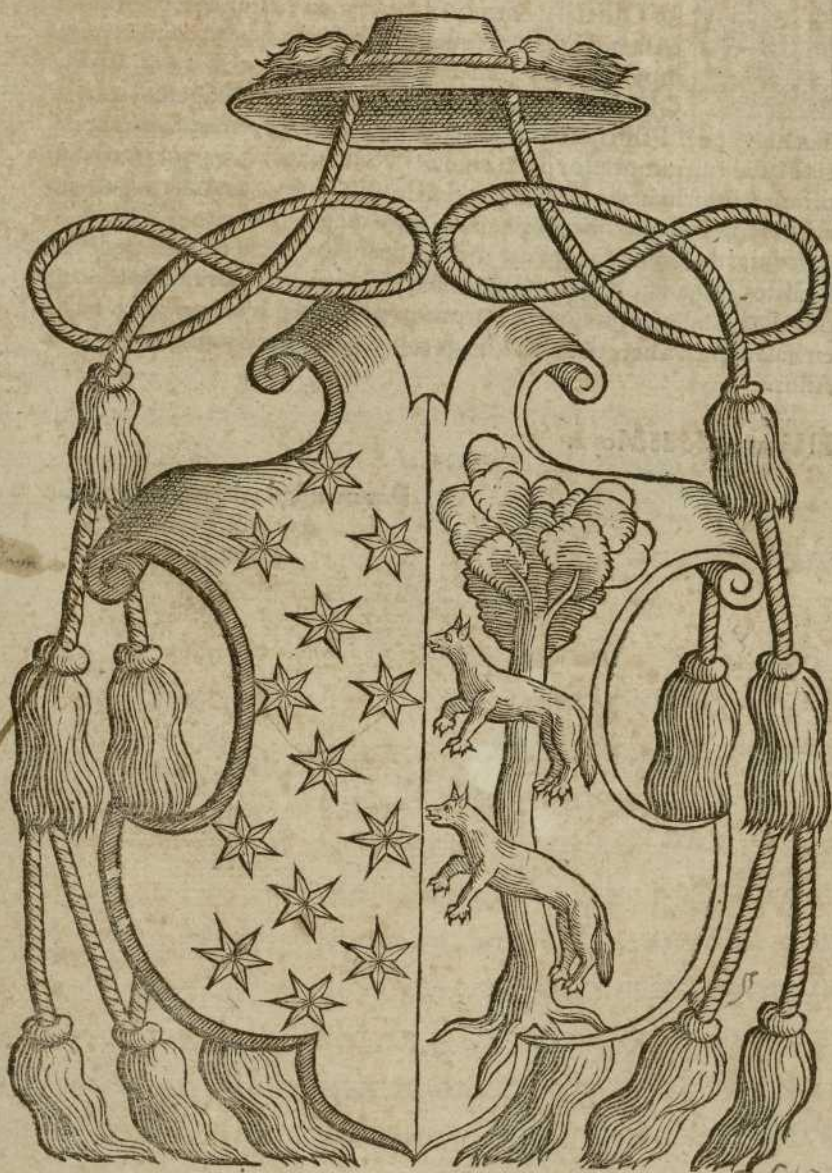
REGVLÆ, PECCATVM.

de regulis Iuris lib. 6. Relectio: Autore

Didaco Couarruias à Leyua Toletano,

Auditore in Granatensi Præ-
torio Regio.

AD ILLVSTREM ADMODVM AC REVE-
rendissimum. D. Dominum Ioannem Fernandum
Ternium Legionensem
Episcopum.

SALMANTICÆ
Apud Andream à Portonariis.
M. D. LIIII.

Juan Ruiz Manuella

Licencia.

E nos el Licenciado Christoual Gutierrez de Moya Prouisor Official y Vicario General en lo spiritual y temporal en la muy noble ciudad y Obispado de Salamanca por el muy illustre y Reuerēdisimo Señor don Pedro de Castro Obispo de Salamanca del consejo de su Magestad y capellan mayor del Principe nuestro Señor &c. Por la presente damos licencia a qualquier impressor desta ciudad de Salamanca para que pueda imprimir y imprima vna Repeticion del Capitulo, Peccatum. de regulis iuris, libro sexto. que ha compuesto el muy magnifico Señor Doctor Cuarruuias de Leyua Oydor del consejo de su Magestad en la chancilleria Real de Granada, por quanto por nos ha sido vista y examinada sin que por ella los tales impressores incurran en pena ni sentencia alguna. fecha en Salamanca a siete de Iullio año de mil y quinientos y cinquenta y tres Años.

El Licenciado de Moya.

Por mandado del señor Prouisor.
Antonio Perez
Notario.

✠ AD ILLVSTREM AD-

modum ac Reuerendissimū. D. Dominum

Ioannem Fernandum Teminium, Legionensis Ecclesiæ An-

tistitem dignissimum, Didaci Couarruuias à Leyua

Toletani in Granatensi Prætorio Regij

Consiliarij, in Regulæ, Pecca-

tum: Cōmentarios

Præfatio.

Ptaueram maximè, admodū Illustris, ac Reueren-
dissime Præsul, inter tot iuris vtriusq; professio-
nis labores, eosq; indefessos, te iam diu moribus,
prudencia, & reip. singulari regimine, toto in Hi-
spaniarum Principatu insignem, vel exiguo mu-
nere: nec enim magnū, nisi animū spectes, à me prodire potest:
incunctāter adire. Urgebat sanè hoc ipsum cogitantē domus il-
la Salmanticēsis, tuū, & similium virorum causa toto penè orbe
celebratissima, quæ me sub Maximi Saluatoris tutela ita fouerit,
vt planè ipse absq; graui proditionis nota diffiteri non valeam,
qualescunq; meos in hac iuris disciplina conatus tribuendos fo-
re. His accedebat, quòd multis argumentis compertum satis
haberem, quanta in me tibi è conspectu ignotum hominem,
nec vllis quidem obsequiis demerentem, semper vsus fueris be-
neuolentia. Sed & cunctantem impediēbat, quòd nequāquam
te ipsum interpellare his leuibus negotiis auderem: te, inquam,
magnæ diœcesis tunc curæ incumbentem, & Tridentinæ Sy-
nodi deinde actionibus satis æquè, ac piè: grauioribus nempe
reipublicæ deliberationibus occupatissimum. Is etenim pa-
lām Christianæ religioni inuideret, qui in tanto rerum conatu,
alioqui fatalibus bellorum diris, magna cum iactura interce-
pto, Præsulem infractō animo œcumenicis Christiani orbis cau-
sis studium, vel corporis, atque animi vires exhibentem, vel bre-
uis libelli, eiusq; facili lectione, à cōtinua suscepti muneris cogi-

tatione auerteret. Verùm postq̄ in Hispaniam, vt tibi cõmissum gregem salubri disciplina institueres, tot vndiq; iactatus procellis, non absq; graui vitæ periculo redisti, mihi planè videor debiti muneris officiũ cū egregia honoris, ac nominis iactura paulò negligētius exequi, nisi tot omnifariã titulis Antistitè ornatissimũ, alicuius operis nūcupatione salutauero. Nã & præter dedecoris labem, etiã ferò, tua tamẽ comitate, atq; animi cãdore deniq; remissam, quis nõ vel caligantibus oculis intelliget, mihi meisq; laboribus, tui numinis p̄tectione decus maximũ immingere? Olim quidẽ dũ Salmãticæ honesto desiderio, & ingenuo animo cupientis studiosę iuuetuti prodesse, & placere, iuris Põtificij Regulã è diuo Aug. à Bonifacio. 8. in ordinẽ tituli de regulis iuris deductam, quatuor ferè mensibus ordinaria lectione interpretari nitebamur: hãc auditoribus polliciti sumus operã, vt paulò accuratiũs, quę tũc voce dictabamus, in breuis Relectio nis Cõmentarios digesta, publico p̄çlo cõmitteret̄ur: nè me dictãte in codicillos, aut pugillaria minũs distinctè, & vt solet, nõ omnino certis, nec veris allegationibus cõclusiones, q̄stionésue referre cogeret̄ur. Nec tamẽ potuimus publico huius Regij P̄çtorii munere, & quarundã aliarum nostrarũ Cõmentationum editione impediti, statim promissum exoluere, quin & ad diem hanc procrastinãtes nondũ eam operã præstitimus, quam te patrocinaẽte ornatissime Præsul, etsi ferò, confidẽter tamẽ præstamus. Nam etsi nequãquã ipse tantũ fauoris, & gratiæ promeriri possim, vt hæc nostra scripta fouẽda suscipias, pro tuo tñ liberali cãdore, quo cuiusq; studiosi optimos conatus amplecteris, illud vltro mihi tribui postulabo, vt meipsũ, qui hæc elaborauerim, ï tuã, mihi diu optatissimã, clietelã humanissimè suscipias. Multis enim cõiecturis, nõ suspicor, sed constãti fide cõpertũ habeo, hoc beneficiũ, ingens profectò, à te mihi impetrandũ fore. Quod reliquũ est, optimo maximo, ac rerũ omninũ conditori Deo vota supplex ex animo facio, vt te moribus egregiis, eruditione insigni, & in rēpu. Christianã feruētissimo zelo institutũ ad multam etatem incolumem conseruet. Vale. Ex inclyta Granata: Calendis Nouembribus. Anno Domini. M. D. LIII.

Loca quæ ex iure & communi & Regio in hoc opere explicantur notabilius.

Ex Iure Regio.

- L**eges prohibentes vxorem contrahere sine
licentia mariti. fol. 34. col. 2. num. 10.
L. Caroli V. de ludentibus pecunia credita. fo-
lio. 38. col. 2. versi. ego sanè.
L. 9. & 10. titu. 10. libr. 6. ordinat. fol. 43. colum. 2.
versi. sic regia.
L. 120. de las Alcaualas. fol. 43. col. 3. vers. Tertiò.
Leges venationem prohibentes. foli. 55. colum.
4. versi. Secundò.
L. 16. tit. 28. part. 3. fol. 56. col. 4. num. 6.
L. penult. tit. 8. part. 5. fol. 85. col. 1. num. 8.
Leges de rebus incertis, quæ Mostrencas appel-
lantur vulgò. fol. 93. col. 4. num. 5.
L. 7. titu. 12. lib. 6. ordinat. de thesauris loquès, de
fenditur. fol. 96. col. 4. num. 4.

Ex iure Ciuili.

- L** Si vindicari. C. de pen. fol. 8. col. 4. nu. 5.
L. 1. ff. de furt. fol. 17. col. 3. num. 1.
L. si vendidero. §. cum raptor. ff. de furt. fol. 18. co-
lum. 3. versi. ex hac.
Princip. Insti. de vi bon. rapt. fol. 18. colum. 3. ver-
ficu. ex hac etiam.
L. 4. §. sed quod meretrici. ff. de condic. ob turp.
caus. fol. 23. col. 4. num. 1. & fol. 27. col. 3. nu. 6.
L. Lucius. ff. de iur. fisci. fol. 26. col. 1.
L. 2. ff. de condic. ob turp. caus. fol. 29. col. 4.
L. 4. §. si tibi indicium. ff. de condic. ob turp.
caus. fol. 30. col. 3.
L. solent. ff. præscript. verb. fol. 31. col. 4. nu. 4.
L. fin. §. diui. vltimo. ff. de Publican. fol. 43. col. 1.
2. versi. secundo.
L. in refurtiua. ff. de condic. furti. folio. 45. co-
lum. 2. nume. 2.
L. ex argento. ff. de condic. furti. folio eodem,
colum. 4. ad finem.

- L. Item si fundi. §. aucupiorum. ff. de vsufruct.
fol. 62. colum. 1.
L. si quisquam. ff. de diuers. & temp. præscript.
fol. eod. colum. 2. num. 10.
L. quemadmodum. §. planè. ff. ad legem Aquil.
fol. 62. col. 3. num. 12.
L. si iactum. ff. de act. empt. fol. 63. colum. 1.
L. 3. §. item feras. ff. de acquir. possess. fol. 65. co-
lum. 2. & per totum. §. & sequen.
L. deprecatio. ff. ad legem Rhod. fol. 69. col. 4.
§. feruitus. Insti. de iur. person. folio. 81. colum.
1. vers. quarto.
Princip. Insti. de libertin. in fo. 80. col. 4.
Auth. omnes peregrini. C. commu. de subuerf.
fol. 92. col. 1. num. 2. & fol. 93. col. 3. num. 4.
L. 3. §. si in locis. ff. de iur. fisci. & §. thesaurus. In-
stitu. de rer. diuis. fol. 95. col. 3. num. 3.

Ex iure Canonico.

- C** Officij. de pœni. & remis. fo. 4. co. 2. & seq.
C. qui scandalizauerit. de reg. iur. fo. 4. co-
lum. 3. versi. illud sanè. & deinceps.
C. 2. de nou. oper. nunt. fo. 8. col. 3. vers. septimo.
C. nihil cū scādalo. de præscript. fol. 9. co. 3. nu. 6.
C. consuluit. de vsur. fol. 17. col. 3. num. 1.
C. pœnale. 14. q. 5. fol. 18. colum. 4.
C. si quis propter necessitatem. de furt. foli. 19.
colum. 4. versi. hinc vera.
C. Veniens. de simon. fol. 29. col. 2. num. 8.
C. 1. & 2. de adult. fol. 33. col. 3. vers. sexto.
C. 3. de iur. patronat. fol. 48. col. 3. nu. 4.
Titul. de cleric. venat. fol. 55. col. 4. num. 3.
Extrauag. 2. de simon. int. comm. fol. 57. col. 3.
Extrauagan. Vnam sanctam. de maiorita. &
obedientia. inter comm. fol. 73. colum. 1. ver-
ficu. tertio.
Glossas aliquot explicatas vide in litera. G. j. in
indice istius relectionis.

Index rerum maximè ntoabi-
lium, quæ in hoc opere
tractantur.

A

Acceptio iniusta producit obligationem restitutionis. fol. 14. column. 2. numero. 2.

Acceptum ratione necessitatis extremæ, restituatur, si accipiens ad pinguiorem peruenit fortunam. folio. 20. column. 2. versi. quid tamen.

Accipere an possit quis aliquid eius nomine, quod ex præcepto facere debemus aut officio. fol. 12. col. 4. nume. 6.

Actiũ scandalũ dupliciter contingit. fo. 5. co. 2.

Actus omnino mali non permittunt ob euitandum scandalum fol. 8. col. 3.

Ad quæ dicantur. fol. 93. col. 4. num. 3.

Adquisita per metum etiam leuem, sunt in animæ iudicio restituenda. fol. 33. col. 2. num. 7.

Adquisita ex contractu, qui restitutione rescindi potest, an debeant in conscientia restitui. folio. 33. col. 4. num. 8.

Adquisita ex contractu, ve electione defecta solennitate iuris, restituenda sunt in anima. folio. 34. column. 1. versi. non. nume. 9.

Adquirens aliquid ex ludo, non tenetur ante condemnationem id restituere. fol. 35. col. 4.

Adultera, quæ ex adulterio peperit, an teneatur id marito detegere? fol. 3. col. 4. num. 3.

Adultera an teneatur spurio filio detegere secretò adulterium, vt is bonis mariti abstineat. fol. 11. col. 2.

Alcauala Hispanæ quæ dicantur. fol. 39. col. 4. nu. 1.

Alpeluaria quid? fol. 67. col. 2.

Animalia omnia propter hominem creata. folio. 54. column. 2.

Apuestas quæ vocentur Hispanæ, esse licitas. folio. 35. col. 3. & fol. 37. col. 2.

Auxilium vel consilium præstans, quomodo teneatur ad restitutionem. foli. 86. col. 3. nu. 1.

Bedæ sententia de scandalo, declaratur. foli. 4. column. 3. versi. illud. & sequen.

Bartoli in. l. quæro. ff. de actionib. empt. decisio examinatur. fol. 36. col. 4. vers. Hinc pulchra.

Bartol. intell. in. l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendicat. fol. 73. col. 4. nume. 8.

Bellum iustum fit ex autoritate indicentis & aliis causis. fol. 65. col. 4. nu. 2. & 3.

Bellum triplex. fol. 76. col. 4. versi. cæterum.

Bellum an possit esse vtrinq; iustum. fol. 78. column. 2. nume. 6.

Bonorum celsio, an habeat in foro conscientie priuilegium, vt cedens pinguiorem nactus fortunam, deductis alimentis, soluant. folio 3. column. 3.

C

Capta per venationem à iudice prohibitã, non sunt in animæ iudicio restituenda. fol. 56. column. 2. nume. 4.

Capta in bello iusto, efficiuntur capientis. fol. 79. column. 1. nume. 1. & per totum. §. maximè numero. 6.

Capti in bello inter Christianos, non efficiuntur serui. fol. 84. col. 1. nume. 6. vbi quid de captis in bello cum Turcis aut Sarracenis.

Causa sine qua non, quomodo quo ad restitutionem æstimanda. foli. 87. col. 1. num. 2.

Circumstantia temporis in virtutibus determinata non est regulariter, sed in restitutione. fol. 2. column. 4.

Clarigationes quæ dicuntur apud antiquos. folio 67. column. 2.

Clericus donare non potest concubinã. folio. 25. column. 1.

Clericis interdicta venatio est. fol. 55. col. 4. nu. 3. adquirunt tñ ea quæ venati sunt. fo. co. & nu.

Coitus tantum cõiugalis licitus est hominibus. fol. 23. col. 1.

Collatio beneficij facta simoniacè ignorati, an teneat ipso iure? fol. 58. col. 2. num. 8.

Comedens cum fure res furtiuas, tenetur ad restitutionem partis eius, quam comedit. fol. 90. column. 2. versi. Hinc etiam.

Compositionis debitorum iustitia. folio. 93. column. 1. num. 3.

Concubinã donari potest, præterquam à milite & clerico. fol. 24. col. 4. num. 2.

Conferetes beneficia ecclesiastica, aliaue munerum publica indignis, tenentur ad restitutionem. fol. 47. col. 4. num. 2.

Consilium vel auxilium, quando ad restitutionem obliget in foro conscientie. f. 86. col. 3. nu. 1.

Cõceptus semp mortalẽ habet culpã. fo. 41. col. 2.

Conuentio conditionalis, relata in futurum fortunæ euentum, valet. fol. 35. co. 2. num. 2.

INDEX.

- Corrumpens virginem ad quid teneatur in anima foro. fol. 33. col. 3. vers. sexto.
- Crimina contra naturam an faciant ut iuste bellum infidelibus inferatur. fol. 77. col. 1. nu. 4.
- D.**
- Damnum quot modis inferatur. fol. 14. col. 1.
- Dans iudici ut secundum se & in bona causa iudicet, an perdat litem. fol. 29. col. 4. Et quid de eo qui dedit, ut celeriter iudicet. ibidē.
- Data propter turpem causam, retineri possunt, ex causa donationis liberæ. fol. 26. col. 4.
- Data turpiter & ob maleficiū, an & cui sint restituenda. fol. 27. col. 4. vers. ex tertia.
- Datum ob maleficium & causam turpem, quando peti, aut e contrario retineri possit. fol. 27. col. 3. & 4.
- Datū ob causam necessariā, ad quā tenetur accipiens ex præcepto, restituendum est danti. fol. 30. col. 3.
- Debitor an possit differre restitutionem, quod creditor sit excommunicatus. fol. 13. col. 2. nu. 8.
- Defendere alterū ab iniuria tenetur quis si commodo suo potest. fol. 31. col. 4. num. 4.
- Dignior an sit eligendus semper, an sufficiat eligi dignum? fol. 48. col. 1. num. 3.
- Dignior quis dicatur? fol. 49. col. 2. vers. dignior.
- Dignus electus omisso digniore, licite retinet beneficium, munusve illud in conscientia. fol. 49. col. 3. vers. ex his autem.
- Dominium triplex. fol. 73. col. 4. num. 8.
- Dominia quo iure distincta? fol. 80. col. 2.
- Donatio non est ubi qui accipit putat sibi debitum dari: etiam si donans secus existimet. fol. 14. columna. 4.
- Donare quis non tenetur, etiam extreme indigenti. fol. 20. col. 3.
- Donari potest meretrici & concubinæ, præterquam à milite, minore, & clerico. fol. 24. col. 4. num. 2.
- Dubitans rem furtivam esse, an possit eam emere. fol. 90. col. 4. num. 4.
- E.**
- Elemosyna non est propter evitandum scandalum omittenda in gravi necessitate. fol. 7. col. 2.
- Eligens dignū, omisso digniore, an teneatur ad restitutionem. fol. 50. col. 2. num. 6.
- Emptor rei furtivæ, an possit illā rem post scientiā furti, furi restituere? fol. 90. col. 3. vers. tertio.
- Emptor quæ? & an licite retineantur? fol. 31. col. 3.
- Excommunicari nemo potest, nisi pro mortali culpa. fol. 41. col. 4.
- Excommunicatus qui non est, potest omittere
- Missam diebus festis, ob evitandum scandalum. fol. 7. col. 2. vers. tertio.
- F.**
- Fama propriæ parcendum. fol. 4. col. 3.
- Fama bonum externum. fol. 10. col. 3. vers. sede.
- Famæ alienæ restitutio, quando sit cum propriæ discrimine faciendæ? fol. eod. col. 3. & fol. seq.
- Fera ab vno percussa & ab alio capta cuius efficiatur? fol. 63. col. 2. num. 13.
- Fictioes legis Corneliæ & postliminii, an hodie locū habeant, & in quibus captivus. fol. 84. col. 2.
- Filius non obediens patri, peccat mortaliter. fol. 40. col. 3.
- Fornicatio non potest esse licita, & etiam extrema necessitatis causa. fol. 22. col. 2.
- Fraudans vectigalia, aut alia iura regia, tenetur ad restitutionem. fol. 42. col. 4. num. 5.
- Fraus in ludo commissæ, quando inducat obligationem restituendi. fol. 36. col. 2. num. 4.
- Fructuum restitutio qualiter & quando sit in conscientia faciendæ. fol. 46. col. 2. nu. 4.
- Fructus bona fide possessoris percepti è re aliena, an sint in iudicio animæ cum ea restituendi. fol. 89. col. 2.
- Functionem in genere suo recipere, quid apud iurifconsultos. fol. 89. col. 4.
- Fur seu violentus rei alienæ occupator, tenetur ad restitutionem, etiam sine eius culpa re perempta. fol. 44. col. 2. num. 1.
- Et quid si eodem modo fuisset apud dominū peritura, late tractatur ibid.
- Fur & iniquus alioqui rei alienæ inuasor, an possit in animæ iudicio retineri expensas utiles, & deducere meliorationes? fol. 45. col. 3. nu. 3.
- Fur & iniquæ rei possessor, quomodo teneatur ad fructuum restitutionem in animæ iudicio. fol. 46. col. 4. num. 4.
- Fur an teneatur restituere rei peremptæ æstimationem, quāti maximi fuerit. fol. 45. col. 2. nu. 2.
- Furtivæ rei emptor mala fide, quomodo teneatur ad eius restitutionem. fol. 89. col. 2. num. 2.
- Furtivam rem bona fide possidens, quomodo teneatur? fol. 90. col. 2. num. 3.
- Furtivā rem emens, eo animo, ut dño reddat, an possit ab eo pretiū repetere. fol. 91. col. 2. nu. 5.
- Fur non est, qui tempore necessitatis aliena capit. fol. 19. col. 2. num. 3.
- Furtum quid sit? fol. 17. col. 3. num. 1.
- Furtū & furem an indicare quis teneatur? fol. 31. col. 4. num. 4. & fol. 32. col. 2. num. 5.
- Furatus extreme necessitatis tempore, an teneatur ad restitutionem, fortunā pinguiorem natus? fol. 20. col. 2. vers. quid tamen.

*Index et quæ sententia fo. 97.
21. j. p. d. t. n. 3*

INDEX.

G.

Gabella quid? fol. 39. col. 4.
 Glo. in. c. cū tu. de vsur. fo. 3. col. 2. vers. hinc etiā.
 Gl. in reg. q. scādalizauerit. fo. 8. col. 1. vers. sexto.
 Glof. in Clemen. 1. §. verū. de hæreti. fo. 16. col. 2.
 Glo. in. c. pœnale. 14. q. 5. fo. 19. col. 1. vers. ab eadē.
 Gloss. in. l. 4. §. si tibi indicium. ff. de cōdict. ob
 turp. fo. 32. col. 4. nume. 6.
 Glof. in. l. nullus. C. de Iudæis. fol. 66. colu. 1.

H.

Hæreticus occultus per accidens, est excōmuni-
 catus ea ex communicatione quæ in hæreti-
 cos fert. fol. 16. col. 4. vbi quid de aliās mētali.
 Hispaniæ reges, immunes sunt & liberi à Cæsā-
 rum Imperio. fol. 74. col. 2. nume. 9.
 Homo non venit fructuum appellatione. fol. 21.
 col. 2. nume. 6.
 Humana constitutio non potest punire actus
 interiores mentis. fol. 16. col. 1. nume. 7.
 Humana potestas à diuina deriuat. fo. 40. colu.
 2. nume. 3.
 Humana lex potest prohibere aliqua, quæ lici-
 ta videntur iure naturæ. fol. 55. col. 1. & fol. 56.
 col. 4. nume. 6.
 Humana lex potest ex aliquibus causis, domi-
 nia priuatis auferre. fo. 94. col. 2. vid. verb. lex.

I.

Idololatria an sit iusta causa bellum cōtra ido-
 lolatras gerendi. fol. 77. col. 3. nume. 5.
 Impediens alicui beneficium aut aliud munus,
 lucrūmue conferri, an teneatur ad restitutio-
 nē? fol. 52. col. 4. nume. 8.
 Imperator an sit toti⁹ mūdi dñs. fo. 68. col. 1. n. 5.
 Incertæ res, vide, res incertæ.
 Indicij furis, aut furti gratia, an quid accipi pos-
 sit? fol. 32. col. 2. num. 5.
 Indignis conferentes beneficia munerāue, tenē-
 tur ad restitutionem. fol. 47. col. 4. nume. 2.
 Infamare se ipsum nemo tenetur. fo. 10. col. 4. ver-
 siculo, tertio.
 Infidelitas an sit iusta causa belli inferendi. fol.
 75. col. 1. nume. 1.
 Infidelitas non priuat dominio rerum, nec iure
 naturali, nec diuino. fol. eodem. col. 4. nu. 2.
 Infideles quatuor de causis possunt bello vexa-
 ri. fol. 76. col. 3. num. 3. & sequen.
 Iniqui rei alienæ possessores, quomodo tenean-
 tur ad fructuū restitutionem in conscientia?
 fol. 46. col. 4. nu. 4.
 Innocentem occidere non licet, propter euitan-
 dū scandalū. fo. 7. col. 2.
 Iniustus rei alienæ occupator, tenetur in ani-

mæ iudicio ad restitutionē, etiā sine eius cul-
 pa re perempta. fo. 44. col. 2. nu. 1. vbi & quid
 si fuisset eodē modo apud dominū peritura.
 Inuentæ res restitui debent. fol. 91. col. 4. num. 1.
 Inuentionis præmia, an rectē accipiantur? fo. 31.
 col. 3. num. 3.
 Iudex tenetur restituere quod acceperit, etiā
 ob iustam sententiā. fol. 29. col. 4. num. 1.
 Iudex pōt pro labore aliqd accipere. fo. 30. col. 2.
 Iure naturali illicita & diuino, an possint aliqua
 ratione fieri licita? fol. 22. col. 3. num. 7.
 Ius naturale, an possit tolli in totū, aut in partē?
 fol. 79. colu. 3.
 Ius naturale positium & negatiuū. fo. 80. col. 3.
 Ius gentium qua ratione à naturali distingua-
 tur. fo. 81. col. 3. nume. 4.
 Iustitia cōmutatiua & distributiua differūt. fol.
 47. col. 3. numero. 1.
 Iustitiæ mercedē q̄rere, turpissimū est. f. 30. col. 3.
 Iustum bellū quod sit. fo. 65. col. 2. per totum fe-
 re. §. & sequentem etiam.

L.

Legē pœnalē, non esse in animæ iudicio seruan-
 dā, quomodo accipiendū. fol. 56. col. 4. & sequ.
 Legislatores de iure fere, nō de factō respondēt.
 fol. 68. colu. 2.
 Legislatoris humani authoritas, ad ea tantūm
 porrigitur, quæ ex sua possunt natura apud
 exteriorē iudicem probari. fol. 16. col. 1. nu. 7.
 Lex iusta, vt in foro iudiciali, ita & in conscientia,
 ferē est seruanda. fol. 34. col. 3.
 Lex humana aliquid præcipiens, & pœnam im-
 ponens trāsgressori temporalem, an obliget
 ad mortalem culpā, aut venialem. fol. 40. col.
 1. num. 2. & 3. vide, humana lex.
 Lex siue diuina siue humana sit, nō semper obli-
 gat ad mortalem culpam. fol. 4. 1. col. col. 1.
 Lex purē pœnalis, an ex seipsa inducat obliga-
 tionem, ad culpam mortalem aut venialem.
 fol. 42. col. 1. vers. hinc constat. nu. 4.
 Libertas quomodo iuris naturalis. fo. 80. col. 3.
 Ludo etiam illicito quæ sita, non sunt in animæ
 iudicio restituenda. fol. 34. col. 4. nu. 1. & seq.
 Ludi prohibitio, non impedit acquisitionē eo-
 rum, quæ ludo apponuntur. fol. 35. col. 3.
 Ludi legibus vt, licitum est. fol. 36. colu. 2.
 Ludentes habere debent rerum liberam admi-
 nistrationem. fol. 36. col. 3. vers. deinde.
 Ludendo qui scit se vinci & peiore conditione
 esse, potest simulatē augere sponsonem, vt
 alterum deterreat. fol. 37. col. 2.
 Ludere secum inuitum cogēs, tenetur ad resti-
 tutionē. fol. eod. col. 3. num. 7.

Ludens

I N D E X.

Ludens pecunia credita, an teneatur colludenti solvere quod amiserit. fol. 37. col. 4. nume. 8.
Δίρπα quid. fol. 84. col. 1. num. 6.

M.

eliorationes in re ablata factæ, an sint à fure
 Min anime iudicio deducendæ. fol. 45. col. 3. nu. 3.
 Meretrix potest petere in foro exteriori mercedem sibi promissam. fol. 23. col. 4. nume. 1.
 Meretrician turpiter detur aliqd. f. 24. col. 1. & 2.
 Meretrici & concubinæ donari potest, præterquam à milite & clerico. fol. 24. col. 4. num. 2.
 Meretrix retinere potest, quod datum sibi fuerit, etiam sine donatione. fol. 26. col. 4. num. 4.
 Metus etiam leuis, obligat ad restitutionem in anima. fol. 33. col. 2. num. 7.
Μίσυρπα quid, & an licitè retineantur? fo. 31. col. 3.
 Miles & minor, an possint donare concubinæ. fo. 25. col. 1.
 Moroso semp imputatur rei interit⁹. f. 44. col. 3.
 Mortis poena in lege Mosaica, nūquam est, nisi pro mortali culpa cōstituta. fo. 40. col. 3. & fo. 41. col. 4.
 Monacha non tenetur restituere, quod ob incestum acceperit. fol. 26. col. 3.
 Mulier etiam occultè copiā sui faciens, nō tenetur restituere, quod acceperit. fo. 25. col. 4. n. 3.
 Mulier etiā nupta, non tenetur restituere quod ratione adulterij acceperit. fol. 26. col. 3.
 Mulieri, cum qua quis adulterium incestumue cōmisit, donare non potest. fo. 25. col. 1.

N.

Necessaria ad salutē, omitti nō debent, propter euitandum scādalum. fo. 7. col. 1. vers. primū.
 Necessitas extrema excusat à restitutione. fo. 3. col. 1.
 Necessitas extrema facit, vt liceat alienas res vsurpare sine vitio furti. fo. 19. col. 2. num. 3.
 Necessitas extrema quæ fit. fo. eod. col. 4. vers. necessitas autem.
 Necessitas extrema non excusat à peccato fornicationis, & qua causa. fo. 21. col. 1. nu. 5.
 Necessitatis extremæ famis causa, potest pater filium vendere, fol. eod. col. 3.
 Nemo est dominus membrorum suorū. fol. 23. col. 4. num. 1. & fol. 25. col. 3.
 Nupta non tenetur restituere quod pro adulterio pretium ceperit. fol. 26. col. 3.

O.

Obligatus ad solutionem, intra quod tēpus cōpellatur solvere. fo. 2. col. 3.

Occasio ruine & peccati potest præberi dupliciter. fo. 6. col. 1. vers. quarto.
 Occidens alterum quid debeat restituere in anima foro? fo. 33. col. 4. vers. septimo.

P.

Parasitorum, ars quatenus licita. fo. 27. col. 2.
 Partus ancillarum, non sunt in fructu. fo. 21. col. 2. num. 6.
 Passium scandalum seu acceptrum. fo. 6. col. 3. vers. est & aliud.
 Pater potest vendere filiū ob famē. fo. 21. col. 3.
 Pater ex lege regia, meliorans filium indignū, aut minus dignū, an peccet. fol. 51. col. 3. nu. 7.
 Patronus tenetur digniorem presentare Episcopo ad bñficiij institutionē. fo. 49. col. 4. nu. 5.
 Paupertas excusat à præsentī restitutione. fol. 2. col. 4. num. 2.
 Pauperibus an & quo iure sit facienda restitutio. fo. 15. col. 4. & fol. 92. col. 2.
 Percutiens alterum, restituere tenetur damnum percussiois. fo. 33. col. 4. vers. septimo.
 Pignorationes. fo. 67. col. 2.
 Piscationis & venationis materia. fo. 54. col. 1. & sequen. per totum. §.
 Piscaturæ & venationis interesse dari potest. fo. 62. col. 3. nume. 12.
 Piscatoris & venatoris percussi operæ æstimari possunt & debent. fo. 63. col. 2.
 Piscina, quid? fo. 64. col. 4.
 Plures dantes causam damno, quomodo teneantur. fol. 87. col. 3. & col. 4. num. 3.
 Pluribus concurrentibus in furto, si vnus restitueret in solidum, an teneantur reliqui ei satisfacere pro virili? fo. 87. col. 4. num. 4.
 Pœnalem legem non esse in animæ iudicio seruandam, quomodo sit accipiendum. fol. 56. col. 4. cum sequen.
 Pontifex Romanus an habeat potestatem temporalem? fo. 72. col. 1. & 2. num. 7.
 Potestas humana à diuina deriuatur. fo. 40. col. 2. nume. 3.
 Potestatis tēporalis & spiritualis differētia. f. 70. col. 3. vers. quarto. & fo. 71. col. 2. num. 6.
 Præcepta Decalogi, qua ratione immutabilia sunt, qua mutabilia. fo. 8. col. 1. & 2.
 Prælati an possint omittere rerum ecclesiasticarum repetitionem, ob euitandum scādalum. fo. 9. col. 3. num. 6.
 Principes an possint prohibere venationē. fo. 54. col. 1. num. 1.
 Princeps potest priuilegium concedere alicui, vt solus is in aliquo loco venetur pisceturue. fol. 62. col. 3.

Princeps

I N D E X

Princeps non habens superiorem, potest bellū indicere suo iure. fol. 56. col. 3. num. 1.
 Priuatus potest sibi facta in iniuriā vlcisci, si nō sit facultas iure experiundi. fol. 66. col. 1.
 Prohibentes venationem, tenētur ad damnum, quod ex multitudine animalium vicinis obuenerit. fol. 62. col. 1. nume. 11.
 Promissum ob maleficium, peti non potest. fol. 23. col. 4. & fol. 25. col. 3.
 Promissum parasito ob alapas verberaue, an debeat solui? fol. 27. col. 1. nume. 5.

R.

Rapina quid? & an à furto differat specie? fol. 18. col. 2. nume. 2.
 Rebellio est iusta belli gerendi causa. fol. 66. col. 2. num. 4.
 Represalia an & quo iure permitti possint. fol. 67. col. 1. versi. hinc deniq;
 Remissio libera vsurarum iam solutarū, liberat ab obligatione restituendi. fol. 15. col. 3. num. 5.
 Rei alienæ ratione tenetur quis ad restitutionē. fol. 89. col. 1. num. 1.
 Res debita vt communis, non est propriè ac verè debita. fol. 51. col. 1.
 Res bello iusto captæ, cui quærantur? fol. 84. col. 3. versi. res autem.
 Res bello receptæ, an sint prioribus dominis restituendæ. fol. 84. col. 4. nu. 7.
 Res inuenta si aliena sit, restitui debet. fol. 91. col. 4. num. 1.
 Res inuentæ pauperibus sunt restituendæ, si dominus non apparet. fol. 92. col. 1. num. 2.
 Res incertæ an sint pauperibus restituendæ? & an possint earum possessores à restitutione liberari per principem? fol. 93. col. 1. num. 3.
 Restitutio alieni quàm sit necessaria? fol. 1. in præfat. & fol. 2. in princip.
 Restitutio statim fieri debet, congruo videlicet loco & tempore. fol. 2. col. 1.
 Restitutio quibus ex causis differri possit. fol. eodem, col. 4.
 Restitutio cuius expensis facienda est. fol. 12. col. 4. nume. 7.
 Restitutio an differri possit, quia creditor sit ex communicatus. fol. 13. col. 2. num. 8.
 Restitutio quid sit? fol. 13. col. 4. num. 1.
 Restitutio, quot quasq; radices habeat. fol. 14. col. 1. versi. restitutio.
 Restitutio an & quo iure sit faciēda pauperib?
 fol. 15. col. 4. num. 6.
 Restituendæ alienæ rei nomine, an aliquid capi possit. fol. 31. col. 3. num. 3.
 Restituere an teneatur is qui non defendit ab

iniuria alium, cum possit. fol. 32. col. 2. num. 5.
 Restitutio ludo quæstorum, humana lege statuta, cōsuetudine tolli potest. fol. 36. col. 1. nu. 3.
 Restitutionis obligatio, non procedit à distributua iustitia. fol. 51. col. 1.
 Romanus Pontifex. vide, Pontifex.

S.

Scādalū, quid significet. fol. 4. col. 3. versi. illud. & col. 4. num. 4. vbi latè eius materia tractatur.
 Scandalum est duplex, actiuum scilicet & passiuum: seu acceptum & datum. fol. 5. col. 1.
 Scādali peccatū, quādo mortale, quādo veniale crimē sit. fol. 3. & fol. 6. col. 1. versi. quinto.
 Scādali rōe quæ sint omittēda. fol. 7. col. 1. & seq.
 Scādalū malitiosum nō est cōsiderādū. fol. 9. col. 3.
 Seruitus quo iure sit inducta. fol. 79. col. 2. num. 2. & sequen.
 Seruitutem aliquam esse iuris naturalis. fol. 83. col. 1. num. 5.
 Seruus à domino fugiens peccat mortaliter. fol. 81. col. 3.
 Simonia qualiter impediatur acquisitionem beneficij. fol. 57. col. 2. versi. sic qui. num. 7.
 Simonia cum ipso Rom. Pōtifice commissa, an censeantur poenæ remissæ. fol. 6. col. 2. nu. 9.
 Sponsiones, quas Hispani apuestas dicunt, esse licitas. fol. 35. col. 3.
 Sponsionem augēs certus de victoria, an possit retinere eo modo quæ sita. fol. 36. col. 4. versi. hinc pulchra. nume. 5.
 Stagna quæ. fol. 64. col. 4.
 Statim deberi ceterum, & statim restituenda esse, non est idem. fol. 2. col. 2.
 Summus Pontifex an habeat temporalem iurisdictionem? fol. 72. col. 2. num. 7.
 Sump^o in re ablata aut aliàs aliena facti, an debeant in animæ iudicio deduci. fol. 45. col. 3. nu. 3.
 Superioribus non est obediendum cum scanda lo. fol. 8. col. 4. num. 5.
 Superioris præceptum, in dubio præsumitur iustum. fol. 9. col. 3.

T.

 Tabelliones & alij officiales publici, quid possint accipere. fol. 31. col. 2.
 Testis pro testimonio dicendo, pretium accipere non potest. fol. 31. col. 1. num. 2.
 Thesaurus quid, & vnde dicatur? fol. 95. col. 2. n. 1.
 Thesaurus ad quem pertineat. fol. 95. col. 2. nu. 2.
 Thesaurus in loco sacro, aut religioso inuentus, cuius sit. fol. eodem, col. 3. num. 3.
 Transitus innoxius negari non debet: alioquin iuste bellum infertur prohibēti. fol. 66. col. 4. versi. quinta.

INDEX.

V.

Vestigal quid? fo. 39. col. 4. nume. 1. & ibi de eius solutione omiffa.
Vestigal fraudas, tenetur ad restitutionem. fol. 42. col. 4. nume. 5.
Vestigalia iniuste indicta, non soluta, in iudicio conscientiae restitui non debent. fo. 43. col. 4. vers. quod si.
Venatio an possit per principes prohiberi. fol. 54. col. 1. nume. 1.
Venatione ad tempus prohibita, aut propter venatorem, quæ situm ex ea non est in conscientia restituendum. fo. 55. col. 3. num. 2.
Venatio interdicta est clericis, & laicis etiam tempore festo. fo. 55. col. 4. num. 3.
Venatus iudice prohibente, sua efficit quæ ceperit, nec restituere tenetur in animæ iudicio. fo. 56. col. 2. num. 4.
Venator ingressus fundum privati prohibētis, acquirit sibi quæ capit, licet faciat illi iniuriā. fo. eodem. col. 2. vers. quarto. & num. 5.
Venator tenetur ad restitutionem damni illati agro alieno & ei⁹ dño. fo. 62. col. 2. vers. p̄tereā.
Venationis & piscaturæ interesse dari potest. fol. eod. col. 3. nume. 12.
Venatoris & piscatoris percussi operæ, debent & possunt æstimari. fo. 63. col. 2.
Venatus propria alicuius animalia, tenetur ad eorum restitutionem. fo. 63. col. 3. num. 14.
Venditor sciens deminutionem valoris rei venditæ, an teneatur ad resarciendum emptori

damnum ob eam rem datum. fo. 37. col. 1.
Veritas triplex, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, omittenda non est propter scādalum passuum. fo. 6. col. 4.
Veritas discipline non est omittēda propter euitandum scandalum. fo. 7. col. 1. vers. primū.
Verum quod dicatur. fo. eod. & col.
Viatoribus quomodo liceat uvas ex alienis vineis decerpere. fol. 19. col. 4.
Vindicatio iniuriæ iniquissimè illatæ, est iusta belli causa. fol. 66. col. 1.
Virginem corrupens, quid restituere debeat in foro animæ. fo. 33. col. 3. vers. sexto.
Viuaria, quæ. fo. 64. col. 4.
Visurarius qui propter extremā inopiam, semel ab restitutione liberatus est, an teneatur restituere non deductis alimētis, pinguiorem adeptus fortunam? fo. 3. col. 3.
Visurarius, qua ratione teneatur ad restitutionem. fol. 14. col. 3. num. 3.
Visurarius mētalis an teneat ad restitutionē ei⁹, quod sine vlla pactiōe accepit. f. 14. col. 3. n. 4.
Visurarius mētalis, non aliter cogitur ad restitutionem in exteriori foro, quam in interiori. fo. 17. col. 1. num. 8.
Visurarius mētalis nō est, qui mutuat spe percipiendi aliquid à debitore liberè, etiā alioquin non mutuaturus. fol. 17. col. 1. vers. vltimo.
Vxoris contractus sine licētia mariti factus, an in animæ iudicio valeat. fo. 34. col. 2. nu. 10.

FINIS.

Errata quæ diligentia à nobis in corrigendo adhibita

vitare non potuimus, sic reponantur.

Fol. 9. col. 2. linea ab imo. 4. legito, subditorum.
 Fol. 10. col. 3. linea ab imo. 17. connumeratur.
 Fol. 11. col. 1. linea à sum. 11. debitor.
 Fol. 21. col. 4. linea ab imo. 17. huic.
 Fol. 27. col. 2. lin. ab imo. 8. etiam.
 Fol. 29. linea vlti. 2. col. adhuc.
 Fol. 32. vlti. lin. cautè circa.
 Fol. 34. col. 1. vers. nono, deest in margi. nu. 9.
 Fol. 36. col. 4. vers. hinc pulchra. desunt. n. 5. & 6.
 Fol. 38. col. 3. linea ab imo. 13. vt
 Fol. 46. col. 1. vers. ab imo. 13. illæfo.
 Fol. 47. col. 1. lin. ab imo. 13. l. si nauis.
 Fo. 48. col. 2. linea ab imo. 14. eligant.
 Fol. 51. col. 3. vers. ab imo. 6. textum.

Fol. eod. col. 4. lin. à sum. 12. crediderim.
 Fol. 54. col. 2. linea ab imo. 12. inter.
 Fo. 56. col. 4. vers. à sum. primo, teneant.
 Fo. 58. col. 2. lin. à sum. 14. tractatui.
 Ibidem lin. ab sum. 18. disputationis.
 Fol. 62. col. 1. lin. ab imo. 10. egressa.
 Fol. 64. col. 1. lin. ab imo. 6. caperet.
 Fol. 66. col. 3. lin. à sum. 10. constringit.
 Ibidem dele nu. 5. in margine superflue positū.
 Fol. 8. col. 1. linea. l. Angel.
 Ibidem linea à sum. 16. cognitum.
 Fol. 92. col. 3. linea à sum. 10. etiam.
 Fo. 93. col. 1. linea à sum. 14. restituenda.

❧ Huius relectionis

Summa.

PRIMA pars tractat aliquot causas, quibus quis à restitutione statim faciēda excusatur.

SECUNDA pars radices restitutionis expendit: deq; vsuris restituendis agit.

§. Primus, de restitutione, quæ à furti crimine procedit, latè differit.

§. Secundus, Quærit de obligatione restituendi, ea quæ data sint meretrici, vel alterius turpitudinis ratione.

§. Tertius. In hoc examinatur obligatio restituendi ea, quæ alicui dātur, vt iustam sententiam ferat: rem inuentam domino restituat: vel ob agendum id, quod gratis tenebatur facere. aliaq; traduntur de contractibus, qui vel rescindi possunt ex beneficio ætatis, vel ratione metus, vel ex defectu solennitatis legalis.

§. Quartus, de acquisitis per ludum illicitum.

§. Quintus, de Gabellis, & vectigalibus, an in foro animæ soluenda sint.

§. Sextus, an ratione acceptationis iniquæ teneatur quis ad restitutionem re ipsa extincta.

§. Septimus, An ratione iustitiæ distributiæ teneatur quis ad restitutionem?

§. Octauus, de his quæ per venationem acquisita sunt.

§. Nonus, tractat de iustitia, & iniustitia belli.

§. Decimus de bello aduersus infideles, an id iustum sit?

§. Vndecimus de rebus in bello captis, & de seruitute personarum iure belli induc̃ta.

§. Duodecimus, de consilio, auxilio, vel fauore, quando ex his oritur obligatio ad restitutionem?

TERTIA relectionis pars: de restitutione, quæ ratione rei inducitur: & de emptore furtiæ rei.

§. Primus, de rebus inuentis, cui sint restituendæ?

§. Secundus, de Thesauris qualiter sint in animæ iudicio diuidēdi.

Regule Iuris Pontificii, quæ inter alias
verè primatum obtinet, cuiusque initium est:

Peccatum non dimittitur. in

tres partes diuifa

Relectio.

Iuus Augustinus celebratissimus ecclesiæ doctor, quo inter tot præclarissima sanctimonie, & eruditionis testimonia, Christianam plebem erudiret: nè proximus iniuria, aut damno affectus, lesionem aduersus institutã Christo Iesu, & natura ipsa charitatem, patiatur, in Epistola ad Macedonium. 54. maximo conatu admonet, ea quæ fraude, dolo, vi, vel scelere quæsitæ sint, omnino forè restituenda: comminatus alioqui peccatum non dimitti. Nam cum & iustitia ipsa, quæ potissima moralium virtutum est, manifestè violetur cum quis proximo damnum intulerit: palã consequitur, peccatum istud minimè dimitti, nisi damni illati compensatio fiat: aliter etenim non seruatur ipsius iustitiæ lex. Si enim res aliena, inquit Augustinus, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum. Hactenus Augustinus, cuius verba à Gratiano referuntur in capit. primo. 14. quæst. 6. à summis Pontificibus in dict. regul. peccatum. de regul. iur. in sexto. & in ca. cum tu. de vsuris. Huius sanè regulæ interpretationem aggressurus, eam distribuendam esse in tres partes operæ præcium duxi. Primum equidè de restitutione quædam generaliter adnotabimus: deinde secunda parte regulam quandam constituemus, ex eaq; plurima ad hunc tractatũ pertinentia statim exponentur. Tertio denique loco alteram regulam, quo restitutionis vis apertiùs tradatur, itidem cum aliquot illationibus subiiciemus. Qua in re & si à Theologis, qui tractatum istum radicitus conati sunt explicare, multa sint à nobis mutuanda: iuris tamen vtriusque de cisiones passim in medium adducemus: quippe qui opinemur ex eis potissimum restitutionis obligationem vel probari, vel induci: præterquã quòd ea iuris naturalis rationem habet ab æqualitate, quæ iustitiæ virtuti propriè conuenit. Censet itaque Augustinus, non esse veram, nec per-

Afectam

Prooemium.

fectam peccati poenitentiam absque illati damni restitutione. Cui accedit pulchra Iurisconsulti sententia. in. l. nam hoc natura. ff. de cond. n. de. Nam hoc, inquit, natura æquum est, neminem cum alterius detrimento locupletiolem fieri. Sic & Cicero libr. tertio de officiis, inquit, Nam vt sibi quisque malit quod ad vsum vitæ pertineat, quàm alteri adquire re concessum est, non repugnante natura. Illud natura nõ patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Nec vero hoc solũ natura: id est, iure gentium: sed etrã legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus res publicæ cõtinentur, eodẽ modo constitutũ est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumẽ esse ciuiũ cõiunctionẽ, quam qui dirimũt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercet, Atq; hoc multo magis efficit ipsa nature ratio, quæ est lex diuina, & humana, cui parere qui velit, oēs autẽ parebunt qui secundũ naturã viuere volunt, nõquam committet, vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, sibi assumat.

Haectenus

Cicero.

(.)

Ex prima relectionis parte.

- 1 Restitutio statim fieri debet, congruo tamen loco & tempore.
- 2 Pro parte inopi excussatur quis à restitutione. & ibi intell. glo. in capit. cum tu. de vsuris.
- 3 Traditur latè intellectus ad textum, in cap. officij. de pœnitent. & remissio. de muliere adultera, an teneatur crimen detegere: nè filius spurius alienam habeat hereditatem.
- 4 Scandali materia longe discutitur ad intellectum regul. qui scandalizauerit. de regulis iuris.
- 5 Superioribus obediendum non est quoties sequeretur alioqui scandalum.
- 6 Prelatus an possit differre bonorum ecclesie repetitionem ob vitandum scandalum.
- 7 Cuius expensis sit facienda restitutio?
- 8 An debitor possit differre solutionem, eo quod creditor sit excommunicatus.

Prima relectionis

pars

VM illud certissimum sit, lege naturali, diuina, & humana restitutionem ablati necessariam esse ad peccati dimissionem: primum oportet inquirere, sit ne statim restitutio facienda? Et videtur quòd hæc restitutio statim necessaria sit: nec differri possit absque peccati labe. Etenim nunquam licet nec momento temporis rem alienam Domino inuito detinere: siqui-

dem ea possessio, seu retentio peccatum est, nec vnquam peccare licuit: igitur tenetur alienæ rei possessor, statim rem eandem domino restituere. huic rationi accedit textus leuitici. capit. 19. non morabitur opus mercenarii apud te usque mane. ex quibus ita visum est diuo Thomæ. quæst. 62. articul. ultimo. Florentino. 2. parte, titul. 2. capit. 8. in princi. Syluest. verb. restitutio. 5. §. primo. verum quo res ista commodius elucidetur adnotandū erit, non idem esse, centū aureos statim Titio deberi: & eos statim ei omnino restituendos esse. Siquidem in omnibus obligationibus, in quibus dies nō ponitur, præsentī die debetur: & statim obligatur debitor creditori. l. in omnibus. ff. de reg. iur. l. eū qui calēdis. §. quoties. ff. de verb. oblig. §. omnis. Inst. de verb. oblig. non tamen tenetur debitor statim præsentī die pecuniam debitam reddere: imò huic necessariæ restitutioni à iure inest tēpus quoddā boni viri arbitrio diffiniendū, quo præcisè debeat fieri eius pecuniæ restitutio, possitq; à creditore exigī: sicuti sensit iurisconsultus in l. si quis filium. §. stipulatio. ff. de collat. bono. notant glos. in dict. §. omnis. & in dict. l. in omnibus glos. in §. si impossibilis. instit. de inut. stipula. tradunt vbiq; doctores: & Alexan. in l. prima. §. item si ita. ff. ad leg. Falci. colum. secunda, regia. l. 13. titul. 11. part. 5.

Prima pars.

Sic & per sententiā iudicis cōdēnatus in actiōibus personalibus, nō statim cogitur soluere: sed habet ad solutionē quatuor mēses. l. 2. l. debitoribus. ff. de re iudicat. l. 2. & 3. C. de vsur. rei iudic. notatur in cap. quærenti. de offi. delega. & in cap. quo ad consultationem. de re iud. iure autem regio decē dies. l. 5. titu. 27. par. 3. quemadmodum qui in iure debitum fatetur intra decē dies cogitur soluere. glo. in. l. si debitori. ff. de iudic. quam tantū vi cōsuetudinis obtinere scribūt Bar. & Doct. ibi. glo. in. c. dilectus. de procuratori. Panor. in. d. ca. quoad consultationem. col. 5. Bald. & idē Abb. in. d. c. quærenti. citat eandē. gl. Abb. in cap. dudum. co. 9. de electio. in primo: Et probatur eadē opinio. in. l. 7. titu. 3. part. 5. quod si ex causa iudici visum fuerit equū esse: confestim compellet condemnatum ad solutionem: idq; moribus, ac forensi praxi receptū est, secundum Roman. in singul. 459. fit tandem ex his, non rectē confestim qui, debitorem teneri statim restituere ex eo, quod præsentī die res debita alteri sit. quamuis etiam viri doctissimi hac argumentatione vtantur quādoq;. Tenetur deniq; qui alienum detinet deliberato animo secum constituere, quod restitutio fiat: hoc etenim necessariū est, vt abstineat à prauo animo rem alienam detinendi: confestimque debet ab eo animo cessare, deliberando constanti voluntate restitu-

tionem ipsam. Præter hæc statim tenetur vere restituere ea ratione, quod licet alioqui in actibus virtutum regulariter circūstantia tēporis determinata omnino nō sit: sed cōmittatur rationi, & prudētiæ tamē in actu restitutionis rei alienæ, circūstantia tēporis definita est vt statim fiat: cum eius omisio, quocūq; tēpore procedat, aduersa sit ipse iustitiæ: quia res aliena eo momēto inuito dño detinetur: nō sic in aliis virtutū actibus. Nā etsi omitatur aliquo tēpore, nō ex hoc ipsi virtuti læditur. Etenim non agit cōtra iustitiā, qui aliquo tēpore differt publicā accusationē: seu publicū cū priuatū iudiciū: eius sanē iudicio iuxta prudētiæ rationē cōmittitur tēpus, quo actū virtutis exercere debeat. nihilominus adhuc nō sēper statim est necessaria præcise restitutio alieni ad remissionem peccati: cū possint species, & casus aliquot cōstitui, quibus boni viri arbitrio differēda sit restitutio: secundum Thom. & Caieta. 2. 2. q. 62. articul. vlti: quorum opinio cōsensu omnium Theologorum recepta est, & sequētibus probatur.

Primum cōstat, propter inopiā, & paupertatem excusari quem à restitutione: cū aliās non teneatur quis restituere eo casu, quo nō potest restitutionem animo deliberatam, executioni mandare, autore diuo Augustino in. dict. Epistola. 54. probatur idem in capi. quāquam. de vsur. in sexto. vbi gloss.

capi. cum tu. co. tit. glo. in hac regula. Peccatum. & ibi Dinus atq; Ancha. co. 9. optimus tex. in. c. breui. & in. ca. querelam. de iureiur. diuus Thomas in dict. q. 62. artic. vlti. nemo enim ad moraliter impossibile obligatur: nec tenetur ad id, quod proprias vires excedit: cum sit satis quo ad diuinā maiestatem, quod quis faciat in emēdationem criminis, & iniuriæ id, quod iuxta proprias vires efficere valet. atq; hoc ipsum receptissimum est, tametsi frequens hac in specie controuersia contingat, an teneatur quis alienum restituere: cum rebus alienis indigeat ad propria ipsius alimenta. Nam quibusdam placet, non teneri quem ad restitutionem quoties re aliena indiget ad subleuandā propriā necessitatem: siquidem ex ea ratione posset rem alienam inuito domino capere, capi. si quis propter necessitatem. de furtis. de quo statim agemus. Et profecto hæc sententia vera est data ipsius debitoris extrema necessitate, ea deniq; quū locum faciat, ca. si quis propter necessitatem. idem erit vbi necessitas extrema nō est: sed tamē debitor habita ratione status, & dignitatis grauissimam pateretur ex restitutione iacturā. Poterit enī differre alienæ rei restitutionē: modo leue detrimentū ex ea dilatione immineat creditori: sic sane iustē differtur restitutio: si ea fieri nequeat tunc absque maximo debi-

toris damno vero, quia oportēretres proprias ad restitutionem vili pretio vendere: nec ex hac dilatione creditori læsio fit: cum non patiatur ex hoc detrimentum aliquod, graue saltem: sicuti docent Scotus & alii in quarto sentent. distinct. 15. Florenti. 2. parte titul. 2. capit. 8. Syluest. verb. restitutio. 5. q. 3. Caiet. in dict. quest. 62. artic. vlti. Ancharr. in hac regu. Peccatum. colum. 9. Ioan. Lupi. in rub. de donationibus. §. 65. num. 51. tametsi Adria. in quarto senten. tracta. de bello. capit. incipienti. Aggredior. quæstione sexta. Ioann. à Medina. de restitutione. quæstione quinta. tantum videantur excipere ab obligatione statim restituendi ratione necessitatis, ipsam extremam inopiam, quæ cogeret ad eleemosynam creditorem secundum ea, quæ & nos scripsimus lib. 3. variar. resolut. c. 14. nu. 5. nō equidē diffiteor opus esse sincero, acerrimoq; iudicio ad discernendum hoc grauissimū debitoris nocumentū à leui creditoris iactura, vt hinc licita iudicetur debite restitutionis dilatio: inordinatq; censeatur creditoris petitio.

Hinc etiā & illud intelligēdū est quod scribit gl. in. d. c. cū tu. existimans, vsurariū, qui semel imunis fuit à p̄seti restitutiōe propter inopiā, si demū p̄guriore nact⁹ fit fortunā, cogendū fore ad vltimū vsq; quadratē restituere, quāuis ex hac restitutione maneat in grauissima

Pars prima.

egeſtate. addit. gl. licet ſecundum leges, qui bonis ceſſerit ſi peruenerit ad pinguiorē fortunam poſſit ſibi neceſſaria alimēta retinere. ab ea gl. Panor. Car. & Rauena. collegerunt, uſurariū, etiā qui bonis ceſſerit, ſi ad pinguiorē fortunam de uenerit, cogēdū eſſe reſtituere integras uſuras: abſq; deductiōe alimētorum. Secundò adnotarunt, in foro conſciētix, non eſſe admittendum priuilegium id, quod leges cōceſſere his, qui bonis ceſſerint, imò eos fore compellendos integre omnia reſtituere, minimè deductis alimentis. Tertiò Ioann. Ana. ibidem opinatur ſenſum gl. non alium fuiſſe quam quod uſurarius, qui ob paupertatem non potuit ſtatim uſuras ſoluere, nec reddere, ſi tamen fortunam mutauerit, teneatur eas integre ſoluere, etiam abſque deductione alimentorum. Et ideò ſecundum Anani. gloſſ. non tractat de eo, qui bonis ceſſerat. mihi verò haud dubiè conſtat. glo. non magis loquitur tam eſſe in foro pœnitentia, quā in exteriori Pontificio: Et præterea ſenſim voluiſſe opinionem, quam tenuit, & in eo, qui bonis ceſſerat, adnotare. Quòd autem Panormit. Raue. & Cardi. cenſent, priuilegium datum à lege omnibus his, qui præ inopia bonis ceſſerint, circa deductionem alimentorum, cūm de uenerint ad pinguiorem fortunam, in conſciētix iudicio non obtinere: à nobis impro-

batum fuit lib. 2. Variar. reſolut. c. 1. nu. 6. ſed & id quod ex. gloſſ. primo loco poſt Abb. & alios obſeruauimus, non uideo quod in proximè deduci ualeat, niſi præmittamus, debitori ex cauſa uſuraria competere ius ceſſionis bonorū: de quo in dict. capite. 1. diſputauimus. num. 8. ſuper eſt tamen præmiſſa ceſſione bonorum, quæſtioni reſpondere: & idem eſſe cenſeo in uſurario, quod in aliis quibus ius conceſſit bonorum ceſſionē. ea etenim, ſi uſurario permiſſa fuerit, eandem vim habebit quantum attinet ad deductionem alimentorum. Quod ſi uſurarius nō ceſſerit bonis: tunc authore Anania. gloſſ. ſententia uera eſt. idem ipſe cenſeo: modò & in uſurario admittamus quæ proximè in uniuerſum tradita fuere præcedenti verſiculo de his, qui ob inopiam à reſtitutione excuſantur. Nec enim ad hanc excuſationem attenditur quod quis teneatur reſtituere ratione delicti: ſed quod egeſtate grauetur: quæ apud Deum ſufficiens eſt excuſatio: dum ipſe debitor ab animo aliena detinendi uere abſtinuerit, ſecundum Auguſtini ſententiam in dicta epiſtola quinquageſima quarta.

Secundò ferè ab eadem ratione, creberrimo omnium conſenſu reſponſum eſt, mulierem adulteram, quæ ex adulterio filium peperit, nō teneri id reuelare marito: ut hoc modò filium excludat à
mariti

3 mariti hæreditate: & ea veris hæredibus restituatur. Nã ipsa mulier adulterium committens, & ex eo cõcipiens filiũ: graue damnũ intulit marito, & eius veris ac legitimis hæredibus, teneturq; damnũ istud refarcire, & cõpensare, atq; restituere ad peccati remissionem, quæ nequit cõtingere aliter quã illati danni reparatione. Ab hac tamẽ obligatione restituẽdi, mulier ipsa liberatur ex eo, quod ea restitutio fieri non potest absque manifesta iactura famæ: & mortis periculo: maiusque damnũ sequeretur restituenti quam commodum ipsi, cui restitutio facienda est. qua ratione creditor, cui hæreditas debetur, secundum ordinatam charitatem obligatur magis velle se ipsum hæreditate carere quã quod tanto cum damno famæ, & periculo vitæ ea sibi restituatur: ergo debitor iustè poterit ob id restitutionem omittere. Deinde huic opinioni suffragatur ratio admodum fortis: siquidem constitutus in extrema vitæ necessitate ad conseruationem vitæ potest aliena retinere. capit. si quis propter. de furtis, ergo mulier adultera constituta in periculo famæ, & mortis, poterit tacere proprium crimen, & permittere quòd mariti hæreditas à legitimis hæredibus in extraneos deferatur aduersus legum sanctiones, & mariti voluntatem. Consequens optimè probatur: quia sicut pauper indiget rei alic-

sup

ne retentione ad conseruationem vitæ: ita mulier adultera pro sua vita, & fama seruandis indiget omissione reuelationis adulterii, & sic omissione restitutionis, & compensationis damni illati. Præterea ex duobus malis, quorum alterũ necessario imminet, minus omnino eligendum est. capi. duo mala. 13. distinct. cuius rationem nos expendimus in eptome desponsalibus. 1. parte. capit. 4. nu. 9. & 2. parte. capit. 7. §. 2. num. 9. mulier autem adultera inter hæc duo mala constituitur: vt vel aliena retineat, vel se ipsam infamet. igitur potius debet eligere alienarũ rerũ occupationem, & retentionẽ, quam famæ proprię dispendiũ. cũ maior sit læsio famæ, quã diuitiarũ: sicuti maius malũ est, famã proximi quam illius diuitias rapere. Et quẽadmodum quis magis tenetur se quam proximum diligere: ita magis debet famam propriam, quã famã proximi illæsam seruare. Vnde necessario deducitur supradicta consequentiã, mulierem hanc adulteram potius debere in hoc discrimine constitutam, famam propriam seruare integram, quam aliena restituere. Huius opinionis est Romani Pontificis manifesta definitio in capi. officii. de pœnit. & remiss. vbi Papa scribit, non esse negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut quæ falsum supposuit partum: sed illi forè tanti criminis satisfactionem congruam

Pars prima.

iniungendam : etiam si non proponat, nec velit crimē propriū reuelare. Quæ quidem respōsio varias habet apud Theologos, nedum apud Canonistas interpretationes, quarum examen breuiter attingam quibusdam aduersus eam decisionem præmissis objectionibus.

Illud sanè primo loco eidē respōso, satis valide opponitur. Quod restitutio rei alienæ sit ad salutem necessaria : quemadmodum hac regula manifestum est : atq; ita ad vitę veritatem pertinet. sed veritas vitæ omittenda non est propter scandalum quodcunque id fit, vtilius etenim scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur, authore Beda, cuius dictum relatum est in reg. qui scandalizauerit. De regul. iur. igitur ob scandalum imminens ex infamia, & morte adulteræ, veritas vitæ : id est damni dati compensatio, & satisfactio prætermittenda nō est. Aliter item argumentatio constat. siquidem scandalum fratris postponendum est veritati vitæ, quæ in est satisfactio læsionis : ergo & fortiori ratione fama, & mors pro eadem vitæ veritate posthabenda sunt : cum ea pro vitando scandalo sint offerēda, & nihili facienda. est equidem scandalum, quod fratri præbet occasionem ruinæ, mortale crimen : si ex propria vi ad mortale crimen proximum allicit. Qui scandalizau-

rit, inquit Christus, vnū de pusillis istis, qui in me credūt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundū maris. ac rursus. vę homini illi per quē scādalū venit. Docet Thom. 2. 2. q. 43. ar. 4. vnde scādalū quod mortale crimē est, vt & alia peccata mortalia effugiēdū & vitandū ita est, quod potius omnia mala patiatur quis, quam peccato huic cōsentiatur. cū nullū sit maius malum quam peccatū : & authore Arist. 3. eth. c. 1. propter quęcūq; durissima nō est turpiter agēdū. tex. optimus in. c. sacris. de his quę vi. quo in loco idem de veniali culpa adnotatū est per Panor. cui alios itē autores addidimus & nos in Epitome de sponsa. 2. part. c. 3. §. 4. num. 3. fit igitur, vt mulier adultera iuste excusari non valeat, si ob vitandam mortem, ob effugiendam infamiam, missam faciat damni per eam illati satisfactio- nem, quæ absque mortalis culpæ labe omitti non potest.

Verū ad intellectum huius objectionis, quæ poterat longius comprobari ex his, quę passim traduntur in hoc tractatu : dū plura cōgeruntur, quæ fieri itidem cum scandalo minimè prohibētur : imò fieri debent : nec omittenda sunt : oportet scandali vitandi rationem altius repetere. est vero scandalum dictio Græca : & ea est iuxta latinā traditūonē, offendiculū : et significat mali quandā occasionē : quæ

quæ ruinæ causam det: quasi cadendi occasio, si quid obstet eunti: & impactio pedis. cap. diffinimus. 18. q. 2. explicat Diuus Hieronymus Matthæi cap. 15. Hoc autem bifariam distinguitur. quia aut est datum, aut acceptum. Scandalum datum, est authore Hieronymo, dictum, vel factum minus rectum, quod ex se alteri occasionem præbet ruinæ: hoc dicitur scandalum actiuum ab scholasticis: & semper est peccatum in eo, qui scandalizat: Cum ipsum opus sit peccatum, vel habens speciem peccati: qua ratione propter proximi charitatem & hoc ipsum opus habens mali speciem, agendum non est: ne proximus pedem ad id impingat, & labatur. Nam in hac via spirituali nihil ex se potest disponere, aut occasionem præbere spiritualis ruinæ, nisi habeat aliquem defectum rectitudinis. id etenim quod est perfecte rectum potius instruit, & munit proximum ad tutum viæ progressum, quam ei præbeat ruinæ occasionem. de hoc scandalo accipiendum est quod Christus Iesus in euangelio prædixit Matthæi cap. 18. vix homini illi, per quem scandalum venit. est aliud scandalum, quod dicitur acceptum, seu passiuum: & hoc est peccatum proueniens ex bono alterius opere: aut saltem ex facto, quod mali speciem non habet: contingitque proprie scandalum hoc in eo, qui scandalizatur.

quod constat ex his quæ late traduntur per Felin. in cap. nihil. de præscript. post Archid. in cap. prima actione. de consecrat. distin. 2. Domi. in cap. licet. 45. dist. Card. in cle. 1. de off. ord. Hosti. in Summa de renunciatione. §. pe. vers. est autem scandalum. Diuum Thomam. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. De hoc duplici scandalo acturus illud in primis adnotabo, scandalum actiuum semper vitandum esse ea ratione, & cura, quibus tenemur cætera peccata effugere. Est etenim peccatum ex eo quod in via spirituali opponitur obex alteri. id vero contingit dupliciter. vno modo si præbens scandalum directe, et ex intentione, seductione, inductione, vel exemplo contedit proximum in ruinam conijcere, atque illum ad peccatum allicere. Quod sane peculiare peccatum est in propria perse specie scandali constitutum: idque virtuti correctionis paternæ suapte natura contrarium: quæ virtus in hoc exposita est, ut bonum spirituale fratris promoueamus. Vnde scandalum istud ex intentione speciali sortitur rationem specialis peccati. Altero modo contingit scandalum per accidens: hoc est præter intentionem agentis: cum quis vel peccatum, vel opus, quod illius figuram habere potest, alia intentione faciat quam ut fratrem præcipitet: tamen si is ob eius imbecillitatem inde in præcipitium ruat, & scandalizetur. Tunc enim hic

Relectionis.

non constituitur speciale scandali peccatū: cū minimè constituat peccati speciem quod est per accidens: habet tamē negligētia incaute agētis generalē ex accidenti scandali rationē iuxta ea, quæ docet pulchre Thomas dict. q. 43. arti. 3. Peccatum vero scandali potest esse veniale, cū vel inductio non fit nisi ad veniale peccatum, vel quis ex veniali negligentia, vel leui inconsideratione quid facit, vnde alter scandalizetur: mortale tamen potest esse, si quis vel ad mortale peccatum alterū inducit, aut per grauem negligentiam talē præbet occasionem. ita quidē vt scandalū ex intentione agentis procedēs, mortale sit, vbi intentio ad mortale tendit, veniale tandē cū agens intendit proximū in veniale culpam dare præcipitem. At scandalum per accidens contingens peccatum est mortale: si actus à quo procedit mortalem culpā habeat: vel si quis per grauem negligētiam salutem proximi contemnat: non prætermittens ea, quæ proximo nocere possint. Sic et veniale peccatum erit scandalū per accidens: cum actus habeat venialem culpam: vel speciem mali, modo veniali negligentia hic posterior actus, & inconsideratione quadā fiat, quæ quidem resolutio traditur à diuo Thoma. in dict. q. 43. ar. 4. Ex quibus aliquot ad euidētiorē rei cognitionē colliguntur.

Primum quod is proprie pec-

cat speciali peccato scandali, quū fratrem inducit ad cōsensum fornicationis, furti, adulterij, & similia criminum, vt consentiens incurrat malum culpæ. Hoc etenim opus directe tendit aduersus correctionem fraternam, cū ex eo læsio animæ contingat: idcirco hoc est speciale peccatum scandali. Nā is, qui alterum prouocat ad peccatum, non propter hunc finem, vt is malum culpæ contrahat, sed vt ipsius inductoris libidini, & voluntati satisfiat: nēpe qui mulierem verbis, donis, & blanditiis inducit in adulterium, vt secū fornicetur, nō peccat peccato scandali: sed hæc inductio ad id pertinet crimen, quod per eam persuadetur: sicuti Caiet. explicat super Thomam dict. q. 43. articulo. 1.

Secundo constat ex his, scandalū vtrumq; per accidens scilicet, & ex propria, & formali intentione contingens: alteri præstare & præbere occasionē peccandi nō per accidens sed per se: quia etiā si deficiat operantis intentio ad occasionem ruinæ alterius: ipsum opus sui ratione, & natura propria inducit proximum ad peccandum, & peccato occasionem dat: authoribus Thoma. & Caietan dict. articulo. 1. in responsione ad quartum.

Tertio subdeducitur, quod licet in vtroque scandalo actiuo ex propria natura, & per se, contingat, & detur occasio rui-

na.

næ : ipsum tamen scandalum potest recte distingui in scandalū per se: & in scandalū per accidens: sicuti superius ad notatū est.

Quarto inferitur, occasionē ruinæ, & peccati posse contingere, & præberi, dupliciter. Per se quidē: & per accidens. per se inquam, cōtingit: cū quis malum, vel quod speciem habeat mali operatur: intendens ipse alium inducere in ruinam: aut hac intentione deficiente, ad peccatum ipsum opus tendat alium allicere propria natura: quia speciem habet mali. per accidens datur occasio peccandi: cum opus aliquod nec prauum est, nec mali speciem habet. & tamen frater ex eo assumit occasionem peccandi. Hæc etenim occasio per accidens nō propria vi, & natura operis contingit. Quod explicat Thomas in dict. responsione ad quartum.

Quinto apparet, scandalum tūc esse speciale peccatum, vel ad id reduci: cum actus fit directe: & ex intētionē operantis dirigitur ad la befactandū proximum: quo qui dem casu scandalum per se speciale peccatum est. reducitur itē scandalum ad speciale peccatum: quādo absq; intentione alliciendi, opus fit, quod tantum habet speciem mali: malum tamen non est. Quod si scandalum contingat per accidens ex opere malo alia intentione perpetrato, quam vt quis fratrem præcipitem det, tunc non

constituitur speciale scandali peccatum. Sed inest circumstantia grauitatis huic operi ex eo quod ita incaute quis peccauerit, vt occasione ruinæ proximo dederit: quemadmodum subtiliter explicat Caiet. dict. q. 43. ar. 1. & in summa. verb. scandalum.

Hoc vero scandalum actiuum semper omnino vitandum est, & summopere vti peccatum effugiendum: nec vlla ratione permiffum extat. idcirco Bedæ sententia in eo accipienda non est: dū edisserit: vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur. Etenim si permittamus hoc scandalum nasci: veritas manifeste relinquatur: & si id euitemus: veritatem ipsam, rectam rationē, ac diuina præcepta sequimur: cū peccatum satis perniciosum effugiamus.

Postremo ex supradictis colligitur, veram rationem scandali actiuui non in hoc cōsistere, quod alii actu accipiāt scandalum, & delinquendo in præcipitium labantur: sed in, hoc quod offeratur causa, vel occasio peccandi. vnde potest esse scandalum actiuum: & sic offendiculum in habitu absq; scandalo passiuo, id est absq; ruina, & offensione. Quod radicatus deducitur ab his, quæ Thomas dict. q. 43. scribit: & docet eleganter Dominicus à Soto in eruditissimis super Epistolā Pauli ad Romanos cōmentariis cap. 14. idem ostendit Alfon-

Pars prima.

Alfonfus à Castro & probat subtiliter in lib. 1. de iust. heret. puniti. capitulo. 20.

Est & aliud scandalum, quod dicitur proprie acceptum, & nõ datum: & id passiuũ appellatur speciali quadam ratione. Est etenim peccatum proueniens ex bono opere, vel dicto alterius, aut saltem ex eo dicto, vel facto, quod nec malum est, nec mali imaginem habet. Dicitur acceptum, & non datum: quia ex ea re, quæ apta nõ est ad dandam occasionem mali, aliquis peccandi occasionem accipit. Hoc autem scandalũ passiuũ non potest esse, nisi peccatum etenim nihil aliud est scandalizari, quam peccare exemplo, vel causa alterius, qua ratione passiuum scandalum semper est peccatũ in eo, qui scandalizatur, secundũ Thomã dict. q. 43. artic. 2. speciale vero peccatum non est, nec esse potest: quia ex dicto, vel facto alterius cõtingit aliquẽ incidere in quodcunq; genus peccati: sumere autẽ peccandi occasionem ex opere alterius: non constituit specialẽ rationem peccati: cum non inducat vitium speciali virtuti oppositũ, vt idem Thomas explicat, art. 3.

In hoc tandem scandalo passiuo intelligendum est quod Beda docuit, scribens, vtilius scandalũ nasci permittitur quam veritas relinquatur, quæ Regula omnino accipienda in eum sensum est, vt de triplici veritate eam intelliga-

mus: videlicet, vitæ: iustitiæ: & doctrinæ. Nec enim veritas vitæ, nec doctrinæ, nec iustitiæ, omittenda est propter vitandum scandalum proximi. lex namq; charitatis, quæ dicitur, vt pluste quam proximũ ames: eadem præcipit vt plus in te quam in proximo peccatũ vitas. Peccaret autem quis omittẽs veritatem vel vitæ, vel iustitiæ, vel doctrinæ, igitur veritas omittẽda non est vt scandalum. & sic peccatum proximi euitemus, ita quidem interpretatur eam regulam, glo. & Canonistæ, in dict. capit. qui scandalizauerit. Thomas diligenter in dict. q. 43. ar. 7. & 8. Ale. Halensis. 2. parte. q. 189. membro. 6. Adrianus quod libet. 1. art. 2. & 3. Alfonso à Castro lib. 1. de iust. heret. punit. cap. 20. Quam ob rem oportet prænotare, quod veritas dicitur, & intendit adæquationẽ rei ad intellectum: omne quidem illud, quod intellectui recto seu rationi conforme est, & adæquatum, dicitur verum: adæquatum item dicitur intellectui, omne id quod est tale, quale debere esse ratio ipsa dicitur, sic sane rectitudo operis procedentis ab anima, veritas vitæ appellatur, & ideo veritas vitæ id est, quid quid in propria specie est conforme rationi, & adæquatum intellectui recto, propter scandalum omittendum est. Quia vtilius scandalum nasci permittitur quam quod veritas relinquatur, vnde plura deduci poterunt,

runt, quæ huius quæstionis faciliorem reddant examinationem.

Primum inde apparet, nunquam omittendam fore veritatem disciplinæ ob euitandum scâdalum: intelligendo veritatem doctrinæ quo ad id, quod docetur. non enim licet, nec licuit vnquam falsum docere nec id conuenit rationi, nec intellectui recto, vtcunque scandalum etiam maximum immineat: nec possit aliter vitari quam si falsum prædicetur, & doceatur, hoc corollariū probat Thomas in dict. q. 43. art. 7. ad. 2. idem sensere Alex. Alensis. Adrianus & alij, cum ad salutem necessarium præcise sit, non docere falsam doctrinam: ea vero quæ sunt necessaria ad salutem nullo pacto debent omitti ob scandalum proximi vitandum, esset profecto tunc inordinata charitas: siquidē peccaret quis ob euitandum in proximo peccatum: quod non licet.

Secundo subinfertur, veritatem doctrinæ quantum ad actum docendi posse ad tempus omitti propter scandalum, quod oriretur ex ignorantia pusillorum. actus namque docendi inter misericordiæ opera computatur: & est elemosyna spiritualis: quæ quidem opera differri possunt ob euitandum pusillorum scandalum ad tempus, donec aptiori loco, & congruo magis tempore fieri cum maiori vtilitate possint, cum rationi conueniat hæc opera congruo loco, &

multis

tempore fieri: nec quis teneatur ex necessitate Salutis ad actum docendi nisi opportuno tempore, quo magis docere, quam irritare pusillos valeat. Iuxta ea, quæ de correctione fraterna tradit Thomas. in. 4. dist. 19. q. 2. art. 3. Quod si iam ita processum fuerit, vt scandalum hoc ex actu docendi malitiosum sit, procedatque & oriatur ex malitia potius, quam ex ignorantia: non est doctrina ob scandalum omittenda: presertim vbi docendi actus necessario incūbit alicui, vel ratione officii, vel propter necessitatem ignorantis. Sic elemosyna propter vitandū scandalum omittenda non est, quoties proximus habet extremam necessitatem, secundum Thomam dict. art. 7. sicut nec vlllo pacto licet innocentem occidere ob scandalum vitandum: quod fatetur Bart. in. l. penulti. ff. de sicar. non enim ipsa prouidentia diuina ita constituit genus humanū, vt posset cōtingere, necessarium fore ad Reipublicæ salutem innocentem occidi, nec potest ratio, aut recto iudicio congruere, quod innocēs occidatur ob scandalū effugiendū.

Tertio hinc apparet, posse quempiam & debere omittere diuinarum missarum solennia, & abstinere ab auditione missæ, etiam diebus festis, ob euitandum scandalum, qui censent, & existimant eum esse excōmunicatum: tamet si vere excōmunicatus non sit,

Pars prima.

fit. quod probatur argumēto tex. in cap. illud. de cleri. excom. miniſtra. & præterea rationi consentaneum est, minime expedire: imo potius nocere, quod quis audiat missam cum scandalo eorum, qui absq; malitia iustis quibusdã causis existimant eum esse excõmunicatum: & ideo abstinere debet is à diuinis donec palam fiat eum excõmunicatum non esse.

Quarto ex his deducitur falsum esse quod ad dict. reg. Qui scandalizauerit. scribit Panormit. asserens Bedæ dictum, & eam regulam procedere in iudice, & teste: non in alijs: cum extra iudicium, & testimonium veritas omitti possit ob scādalum vitandum ita ipse Panor. post Innoc. in dict. cap. officij. de penit. & Feli: in cap. nihil cum scandalo. de præscript. 3. col. Nam ex præmissis apparet tam in iudicio quam extra, & vbi que in actibus moralibus locum esse regulæ: vt vtilius scandalum nasci permittatur, quam quod veritas relinquatur: quando quidẽ nullum possit vere discrimen cõstitui inter actus iudiciales, & extraiudiciales: cum plerunq; iudex ob vitandum scandalum aliquid diffinire, & decernere possit, aut omittere quæ alioqui cessante scādalo iniuste fierent, vel omitteret̃ur: sicuti statim manifestum fiet, qua ratione interpretatio Panormi. omnino aliena est à sensu eius authoris, quẽ interpretatur.

Beda etenim Marci cap. 9. ita scripsit. Nota quod in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi; aliquando pro nihilo habendum. in quantũ sine peccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus. Si autem pro veritate scandalum sumitur, vtilius nasci permittitur, quam veritas relinquatur. Hactenus Beda. à quo nihil magis alienũ est, quã quod eius verba tantũ in iudice, & teste accipiantur: quẽ à Theologis, & viris doctissimis passim omnium consensu in vniuersum accepta fuisse. atq; ita Panormit. & aliorum sententiam falsam esse cõsent Adria. in. 4. sent. tract. de resti. Folio. 7. Ioan. Medina. de contracti. q. 3. 4. causa. et Castro. de potest. legis pœnalis. libro 2. capitulo. 11.

Quinto manifeste colligitur, nõ esse congruam, nec defendi posse eam distinctionem, qua hac in re quidam vsi fuisse existimantes, præcepta iuris naturalis, vel diuini prætermittenda non esse, ob scandalum vitandum: præcepta autẽ iuris positiui ea ratione omitti posse: ita sane post Innocet. visum est Antonio in cap. nisi cum pridem. §. pro graui. de renunciati. Card. & Imolæ. in cle. 1. de immunit. eccle. Detio. in cap. cum teneamur. de præbend. Feli. in dict. cap. nihil. col. 3. nam si veram regulæ rationem pensitemus & præcepta iuris diuini, ac naturalis ob scandalum

dalum euitandū prætermitti poterunt: quoties ratio dicat id ita conuenire: & salubre esse. & item præcepta iuris positiui plerunque non erunt omittenda ob scandalum vitandū: si rationi, & recto intellectui minime congruit eorum omisio: quia secundū scandalum circumstantiam, & præcepti utilitatem vtilius sit scandalum nasci, quam quod præceptum omitatur.

Sexto hinc aperitur sensus. glō. in dict. reg qui scandalizauerit, quæ ad interpretationem illius regulæ censet, ea præcepta, quæ sunt a deo firma, vt nullam admittant dispensationem: non esse propter scandalum euitandum omittenda. cap. & si illa. 1. q. vlt. at ea, quæ dispensationem admittunt, ob scandalum prætermittenda fore. Est etenim glō. sensus, quod ob euitandum scandalum nemini est faciendā iniuria: nec omittendū id quod rectum est, ac rationi, & recto intellectui cōuenit. Nam præcepta quatenus cōtinent inter homines communem vtilitatem, & iustitiæ ordinem: vt nulli fiat iniuria: cuiuslibet reddatur debitum: item vt rectum, & reipublicæ vtile fiat: immutabilia sunt: nec dispensationem admittunt, etiam ab ipso deo: qui secundū Apostolū fidelis permāet, & negare se ipsum non potest, secundū Paulum secūda ad Timotheum. cap. 2. Negaret vero se ipsum, si ordinem iusti-

titiæ auferret: & ideo nec deus ipse dispēsare potest, vt homini liceat ab ordine iustitiæ declinare, vel inordinate se habere ad deum: sicuti docet diu⁹ Thomas. 1. 2. q. 100 art. 8. Sic secundū eundem præcepta decalogi quo ad rationem iustitiæ: quam continet, immutabilia sunt, nec dispensationem admittunt etiam ipsius dei: tametsi quo ad applicationem præceptorum actibus particularibus, eadē præcepta admittant diuinam & humanā interpretationem. diuinam inquam in his, quæ secretam habēt diuinę prouidentię dispositionem: vt mandatum occidēdi innocentem Isaac. Deus etenim, qui dominus est vitæ, & mortis: qui iustos & iniustos ob primi parentis peccatum mortis supplicio punire potest: is peculiari quadam ratione nobis occulta, potest permittere, & præcipere innocentis occisionem. Nec per hoc violatur præceptum illud: nō occides, quia non est hæc iniuriōsa occisio. Sic & Osee accedēs ad mulierem fornicariam iussu dei mœchatus non est: quippe qui accesserit ad eam, quæ propria erat vxor, secundū mandatum dei, qui fuit matrimonij institutor, & author, Humana autem interpretatio præceptorum decalogi tunc contingit: cum in actibus particularibus detentio rei aliena iudicatur licita, & debita, cum hominis occisio censetur iusta, & minime iniuriōsa.

riosa. in quibus sanè casibus ipsius iustitiæ ordo, qui per præcepta decalogi significatur, & proponitur obseruandus, nequaquam violatur. vnde quæ pertinent in specie, & in actu particulari ad debitam iustitiæ rationem, cū immutabilia sint, nec dispensationem admittant, ob scandalum vitandū omitti non possunt. Quo fit, vt actus mali, qui nulla circumstantia licere possunt: qualia sunt adulterium: fornicatio: falsum testimonium: innocentis occisio, & his similia: ob vitandum scandalum minime permittantur. idem ipse in tractatu iustitiæ probauit in Epitome de sponsalib. 2. part. cap. 3. §. 4. nume. 5.

Septimo ab eadem radice constat ratio tex in cap. 2. de noui oper. nunciat, cuius hæc sunt pulcherrima, & insignia verba. cum sacra scripturæ testimonio debueras didicisse, quod licet opera illa, quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamè quæ sine mortali peccato committi possunt pariter, & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandū, & eis etiam pro vitando scandalo resistendum. Hactenus doctissimus ille vir, & Theologiæ eruditione, & summi pontificatus vere pastoralis cura insignis Innocen-

tius Tertius. à quo planè constat vera interpretatio tex. in dict. reg. qui scādalizauerit. vt tandè quod ita peccatum est, vt nullo pacto absque mortali culpa vel omittatur, vel committatur, minimè sit nec committendum, nec omittendum ob vitandum scandalum: nè quod rectum est, & rationi consonum, turpiter prætermittatur.

Octauo: quanuis iure naturali, & diuino prælati: & superioribus obediendum sit sub peccati pœna, prouerbiorum cap. 8. capi. quo iure. 8. distinct. ca. quod præcipitur. 14. q. 1. cap. 2. de maio. & obed. cap. omnis anima. de censib. cap. 13. ad Roma. tamè propter scādalum vitandum omitti iuste potest obedientia hæc, quod probat tex. optimus in cap. si quando. de rescript. Et in l. si vindicari. C. de pœnis. quæ quidem constitutio habuit originem ab eo, quod de Cæsare Theodosio scriptum est lib. 11. Ecclesiast. Historiæ. cap. 18. & cap. cū apud Thessalonicam. 11. q. 3. à diuo item Augustino lib. 5. de ciuita. Dei. ca. 26. cuius & nos meminimus lib. 2. variar. resolut. cap. 8. numer. 1. Cum enim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & quidam ex militaribus impetu populi fuisset extinctus, Theodosius ex improviso plebem ad ludos congregatam: à militibus obtruncari iussit: atq; cū à Sacerdotibus redargueretur, agnouit culpam: legemq; sanxit, vt sententia

tiæ Principum super animaduersione prolata, in diem tricesimum ab exequutoribus differratur: quo locus misericordiæ, vel pœnitentiæ non periret. fuit namq; Theodosius clementi, ac misericordiam animo præditus, seueraq; præcepta dilatione modica interdum mollebat: authore Paulo Diacono lib. 13. Nec tantum est super sedendum obedientiæ superioris ob vitandū scandalum: cum ipse superior quid iniquum præcipiat: sed & cum aliquid iustum præceperit: ratio siquidem vitandi scādali operatur, vt tunc cesset lex illa, quæ dicitur superioribus obtemperandum fore. hoc probatur in capit. cum teneamur. de præbend. iuxta expositionē Card. ibi. dum solam rationem scandali sufficere censet Romanus pontifex in specie illa, vt eius litteris minime obtemperetur. facit optima glo. in cap. 2. 62. dist. quæ probat, electionem alioqui iuste factam, irritam fieri, & reuocari ob vitandū scandalum: not. Abb. in capit. 1. col. 2. de elect. Feli. in dict. cap. nihil. 2. col. Detius in dict. cap. Cum teneamur. quibus ad stipulatur text. singul. in cap. nisi cum pridem. §. pro graui quoq; scandalo. de renūciat. & in capitulo. quæsitum. vbi Panormitan. de rerum permutatione. Hinc sane fit, vt ratione vitandi scandali possit Romanus pontifex aliquem priuare beneficio ecclesiastico, cuius titulum

canonicum habebat: si commode fieri potest dato alio itidem beneficio, vel damni læsione compensata, tradunt Romanus in singulari. 794. Hippolitus. in singulari. 683. & 634. Innocenti. in dicto. capitulo. nisi cum pridem. glo. in capitulo. Episcopus de loco. septima. quæstione. prima. & ibi Archidiao. Frederi. de permuta. benefic. quæstione vigesima quinta. & Card. in Clem. prima. quæstione quarta. de rerū permutatione. potius quidem expedit reipublicæ, quod quis re propria priuetur: quam quod scandalum oriatur: cum id aliter vitari nequeat: nec ex malicia procedat. Scandalum namq; malitiosum nequaquam est considerandum, quoties tendit in læsionem eorum, qui malitiam, & iniquum animum habent. Hinc sane fit, vt cum scandalo minime fit obediendum superiori, etiam Papæ, quoties reſtitutio rationis dicitur potius expedire quod non obtemperetur, quam quod scandalum oriatur, etiam si superior præceperit obedientiam, non obstante scandalo. nec enim potest id superior præcipere: cum sit contra charitatem, quæ finis debitus est præcepti, prima ad Timoth. capit. primo. & præcipue cauere debent prælati subditorem scandalum, capitul. cauendum. decima. quæstione tertia. vnde superior potestatem non habet aliquid præ-

B cipiendi

Pars prima.

cipiendi etiã dato scandalo, sicuti
 censent Bal. in leg. rescripta. C. de
 preci. imp. offer. colu. secunda. &
 Deti. in capitulo. si quando. de re
 script. colu. secunda. quidquid
 ipse, & Abba. senserit in dict. ca-
 pitulo. cum teneamur. His omni-
 bus accedit quod licet alioqui
 præceptum superioris in dubio
 præsumatur iustum, capit. si quid
 culpatur. 23. quæstione. 1. glof. in
 capitulo. ad aures. de temp. ordin.
 capitulo. in præsentia. de renun-
 tiat. capitulo. itane. 32. quæ. 5. glo.
 in capitulo. ex tenore. & ibi doct.
 de sent. excom. glo. in capitulo. se-
 cundo de maior & obed. notat
 Palud. in. 4. dist. 19. quæstione. 4.
 colu. 3. attamen poterit differri e-
 ius exequutio, quoties maius da-
 mnium timeretur ex ea, quam ex
 dilatione, quæ fit donec appare-
 at de vera præcepti iustitia: secũdũ
 Adria. quodlibet. 2. vers. pro solu-
 tione. Domi. à Soto in relect. de se-
 creto. 3. mēbro. q. 2. conclu. 1. & 2.
 & Marti. Azpilcueta in cap. inter
 verba. 11. q. 3. corol. 53.

Nono à supradictis deducitur
 vera interpretatio tex. in cap. nihil
 cũ scandalo. de prescrip. quo respõ-
 sum est, prælatos posse iuste omit-
 tere rerũ ecclesię repetitionem ob
 6 scandalum vitandum Nam præ-
 lati tenentur bona, & patrimoniũ
 ecclesię repetere ab iniquis posses-
 soribus, et ea illeſa seruare: alioqui
 mortaliter peccant. tex. in cap. in
 canonibus. verb. iniquum. 16. q. 1.

glo. in cap. ea. de off. Archi. notat
 Diuus Thomas dict. q. 43. art. vlti.
 est etenim prælatis necessaria ne-
 cessitate salutis, rerũ ecclesię repe-
 titio & defensio. & sic Thomas
 Cantuariensis Archiepiscopus lau-
 datur, qui cum scandalo regis,
 & totius regni bona ecclesię re-
 petere conatus est. tex. in capitu-
 lo. sicut dignum. de homi. vnde
 non est omnino expedita respon-
 sio tex. in dicto. capitulo. Nihil.
 quam ob rem est adnotandum
 quod si scandalum hoc procedat
 ex ignorantia, vel infirmitate:
 tunc scandalum istud tollen-
 dum est per congruas admoni-
 tiones: et interium differri pote-
 rit repetitio rerum ecclesię ad
 tempus. sed si scandalum ex ma-
 litia procedat: repetenda sunt ec-
 clesiarum bona non obstante scã-
 dalo: sicut Thomas explicat di-
 cta quæstione. 43. articulo vltimo.
 & adnotarunt Doct. in dict. ca-
 pitulo. Nihil. ac colligitur ex his,
 quæ modo exposita fuere in hoc
 scandali tractatu. quibus duo ad-
 dēda sunt. primũ, quod licet rerũ
 ecclesię repetitio minime sit diffe-
 rēda ob euitãdũ malitiosum scãda-
 lũ in illis, qui ex malitia scãdalizã-
 tur: differēda tñ est propter tēpo-
 rale, vel spirituale damnum, quod
 aliis imminet si repetitio fiat. ete-
 nim si prælato repetēteres ecclesię
 à principe, qui ex malitia scanda-
 lizatur, sequeretur, aut timeretur
 auersio populi à fide ex persuasio-
 ne

ne principis imperantis : aut graue disidium in ipsa plebe : tunc cōsultius est, repetitionem rerum ecclesie in tempus commodius differri, quam tanta cum iactura modo repeti : secundum Caieta. in dict. art. ult. Alterum, quod diu Thomae resolutioni additur, rectam quandam rationem præferre videtur. Quia si prælatus speret, & suspicetur minori cum scandalo res ecclesie posse alio tempore repeti : differenda est repetitio in illud vsq; tempus, etiam si scandalum sit malitiosum : quod sentiunt Abba. & doctor. in dict. cap. nihil. arg. tex. in cap. quando. n. q. 3. Sic deniq; Thomas Cantuariensis archipræsul laudatur : vel quia scandalum à malitia procedebat, nec sperabat posse res ecclesie alio tempore commodius repeti : imo suspicabatur ex repetitione etiam maximo cum scandalo, occupatores, & violentos rerum ecclesie detentores labente tempore ad frugem melioris vitæ redituros : sicuti & Adrianus explicat in dict. quodlibet. 1. art. 3.

Decimo, vt ad propositā à nobis quæstionem à qua longius digressi fuimus, tandem redeamus, hinc aperitur intellectus ad tex. in dict. cap. officii. de pœnit. & remiss. tolliturq; fortis, quam illi opposuimus, obiectio. recta siquidē ratio dicit, quod res aliena domino reddatur, damnumq; alicui illatū resarciatur : modo id fiat abs

q; proximi maiori læsione corporis, vel famæ. nam alieni retentione tunc illicita est, & iure naturali, diuino, & humano reprobatur : cū inuito domino contingat. at si voluntas ad sit domini expressa, præsumpta, debita, vel elicita, retineri alienum absq; salutis spiritualis periculo potest, in hac vero specie dominus iuxta rectæ rationis iudicium debet velle : quod cum tam graui damno, quale est mortis periculum, aut famæ dispendiū : res propria sibi non restituatur, ex quibus consequitur, non esse in hoc casu necessariam rei alienæ restitutionem præcisè ad salutē animæ : cum mulier adultera nō teneatur de necessitate salutis reuelare proprium crimen : & ideo cum reg. qui scandalizauerit. intelligenda sit de veritate vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, quoties veritas est ad salutem necessaria : non est inconueniens, veritatem hanc ab adultera ob effugiendam necē propriam, & vitandam infamiam, ac maritum scandalum, relinquere, & omitti. Tandem ad formalem responsionem obiectiois negandum est, non esse necessarium ad salutem nec pertinere ad veritatem vitæ, aut iustitiæ, aut doctrinæ : de quibus iuris regula tractat, quod adultera proprium crimen reuelet cū periculo mortis vel infamiæ, etiā si reuelatio utilis futura sit ad illati damni reparationem. ad hæc facit tex. in cap.

ne quis arbitretur. vers. illud. 22. q. 2. vbi propter vitandum scandalū non est alicui propria res restituēda, nempe gladius: si illū habens suspicetur dominū cum eo peccaturū, aut malū cōmissurū. tex. ad idem in. l. bona fides. ff. deposit. nec ex hoc iuris naturalis præcepto iniuria fit: cum id ad speciale istum actum minime possit applicari, vt constat rectæ rationis examinatione. quod & nos probauimus. 2. parte epitomes de spōsa lib. cap. 6. §. 9. num. 2.

Sed & secundo loco aduersus decisionem tex. in dict. capitu, officij. opponitur. Fama etenim & si sit res quædam admodum preciosa, maximumq; omnium bonorum exteriorum, capit. deterior. 6. q. 1. Aristot. lib. 4. ethico. cap. 3. vere tamen inter res exteriores cōnemeratur: & temporalis quædam res censetur: & ideo licet maximæ æstimationis sit. pecunia tamen potest compensari, & æstimari: sicuti ipse adnotauit lib. 1. variar. resolut. cap. 2. numer. 8. ergo poterit contingere maius damnum dari mariti hæredibus ex occulto adulterio, quam ipsi adulteræ ex eiusdem criminis reuelatione.

Consequens hoc probatur: quia si constituamus adulteram extra periculum mortis cum solius famæ iactura: quæ non ita grauis sit inspecta foeminae qualitate: ac demum sit ex aduerso patrimonii

um mariti amplissimum: satis apparet maiorem esse hæredum mariti iacturam, quam ipsius foeminae, quæ adulterium commisit, quo ad famæ læsionem. Nam licet aurum sit pretiosius argento: potest sane argentum esse tantæ quantitatis, aurumque minoris multo: vt maioris valoris sit argentum quam aurum.

Tertio: Adultera, eam enim iterū constituamus à periculo mortis liberam, & immunem, propter crimen adulterij, culpa eius non est digna fama illa quam habet dum occultum est adulterium. digna si quidem est pœna saltem infamiae ob adulterium iuxta notata in. l. i. ff. de his qui notantur infamia. igitur tenebitur adulterium prodere, præsertim ad vitandam proximi læsionem in patrimonio: etiam si eidem detrimentum famæ imminet ex reuelatione: cum iuste mereatur famam amittere, quæ tantum crimen cōmiserit: sicuti qui proximum infamia affecit, tenetur in fontem ab hac ignominia, retractatione liberare, etiam cum periculo propriæ infamiae: sicut & tenetur quis innocentem eius culpa, in vitæ discrimen adductum a periculo vitæ eximere, etiam cum propriæ vitæ dispendio. Huic tamen obiectioni satis respōdetur, si illud adnotemus, neminē teneri se ipsum prodere, & infamare, etiā si crimē cōmiserit: tex. in ca. si quis aliquādo.

do. §. nō tibi dico. de pœnit. dist. 1. Thomas. 2. 2. q. 69. art. 2. Quod si sit aliquis debitor alterius, quē inson tē & innocētē falso testimonio in famauit, tenebitur etiā cū periculo similis infamiæ, idem damnū illatum restituere: nō tamen cum maiori damno, & periculo. oportet igitur examinare an debitoris, & creditoris æqualis sit famæ iactura: & tunc tenebitur creditor ad famæ restitutionem. sed si maior sit debitoris detrimentū: tunc omittenda est famæ restitutio: ne fiat cum maiori damno debitoris, qui in maiori, & extrema honoris & famæ necessitate est constitutus. Nam licet teneatur quis famam restituere alteri æque indigenti, etiam cum æqualis boni iactura: non tamen tenebitur famā alteri restituere cum maiori restituentis lēione, quam sit commodum eius, cui est facienda restitutio: aut saltem cum is non patitur ex dilata vel omiſsa restitutiōne damnū ita graue sicuti alter pateretur: vel ratione necessitatis extremæ, vel ex eo quod alter passurus sit ex restitutiōne damnū famæ, & honoris: dominus vero, cui est facienda restitutio, ex eius omiſsiōne tantum patiatur lēionem in diuitiis. esset etenim inordinata dñi voluntas, & ideo minime obseruāda, si restitui sibi velit pecuniā, aut patrimoniū cū graui debitoris iactura in rebus, quæ maximæ æstimationis cēsen

tur, qualis est fama. quam ob rem non omnino vrget Romani pontificis responsum quod vltimo loco adducebam. plura tamen, quæ hac in quæstione poterant examinari omittens, aliquot adnotabo ad supraſcriptæ decisionis faciliorem interpretationem.

Primum quidem theologi & canonistæ in hoc conuenire mihi videntur: quod adultera habēs patrimonium, ex quo valeat comode legitimis mariti hæredibus illatum damnū resarcire, teneatur id omnino facere: cum ea restitutio satis fieri possit absque iactura famæ, vel honoris ipsius adulteræ. qua ratione ad eius salutem spiritualem debet mulier adultera curam huius satisfactiōnis habere, secundum Abba. & alios in dict. capit. officij. & Syluestr. verb. adulterium. q. 1. *lib.*

Secundo illud est obseruandū. quod si adultera non possit probare proprium adulterium, & sciat nihil profuturam, & inutilem fore eius reuelationem: nec possit damnū patrimonio, & rebus propriis resarcire: minime tenebitur crimē detegere. Nā præterquā quod esset hæc temeraria reuelatio & fame prodiga dissipatio: nequa quā obligatur adultera facere id, quod nihil ad damni illati reparationē cōducit. atq; ita in hac scētia persistūt oēs qui quæstionē hanc tractauerunt. Sed quæritur oportune an teneat adultera filio spurio

Pars prima.

secrete adulterium detegere: sane quibusdam visum est, eam ad hoc non teneri, quia nec filius matri hoc asseueranti credere tenetur. iuxta. glo. in dict. capit. officij. & in. l. si posthumus. §. vlt. ff. de lib. & posth. etiam si sciat matrem adulterium commisisse: quod omnes fatentur in capit. pertuas. de probat. & in. l. filium. ff. de his, qui sunt sui. cum non sequatur necessario filium esse conceptum ex adulterio, eo quod mater fuerit adultera, tex. elegans in. l. miles. §. defuncto. ff. de adult. quo fit, vt mater adultera minime teneatur nec filio reuelare secretum adulterium: nisi viderit eam reuelationem vtilem certo futuram ad damnificationem: nec inde timeat famam dispendium. Etenim quod probare conantur Paludani. in. 4. sent. dist. 27. q. 2. art. 1. & Adrianus in materia de restitutione. Fol. 7. existimantes, matrem adulteram teneri occulte filio spurio crimen adulterij detegere, etiam si certo sciat, filium minime illi crediturum: falsum est, & a rectitudine iustitiae alienum: & ideo improbatum a viro doctissimo Alfonso de Castro lib. 2. de potesta. legis poenal. cap. 11. Fortassis tamen Paludani sententia posset admitti in hunc sane sensum, quod mater adultera in mortis discrimine constituta: dum ipsa instat mors: praestito iuramento: & adductis rationibus, quae possint filium persuadere, eidem filio se

crete denunciaret, ipsum ex adulterio conceptum fuisse. poterit enim contingere, vt filius matri rem ita asseueranti, credat: abstineatque mariti hereditate. Fateor equidem adhuc & in hoc casu dubiam esse Paludani opinionem. cum & si possit ita accideret, vt filius matri credat: tamen credere non tenebitur: idcirco mater cogenda non est, crimen proprium in hoc ancipiti remedio cuiquam prodere, praesertim quod Paludani & Adrianus eorum sententiam veram esse censent, etiam si mater certo sciat, filium eidem non crediturum: quod non video posse iusta ratione defendi.

Tertium constat omnium sententia, mulierem adulteram, quae adulterium detegere potest absque mortis & infamiae periculo, teneri id reuelare: modo vel probare possit filium spurium esse, vel sciat eius reuelationem futuram vtilem ad illati damni restitutionem. quod minime controuersum est.

Quartum hac in disceptatione negotium facessit: cum adultera non potest crimen prodere absque periculo mortis, vel infamiae, & certo scit, criminis reuelationem futuram vtilem: vel probare potest filium spurium esse: an teneatur hoc ipsum detegere? & sane Adrianus dicit. trac. de restitutione in hac iuit sententiam, vt censeat, adulteram teneri ad huius criminis reuelationem. idem Adria. quod libeto. 1. ar. 3. ad. 2. respondit, posse adulteram differre ad aliquod tempus huius criminis prodire

proditionem: non tamen perpetuo eam omittere. cui obstat profecto tex. in dict. capit. officij, qui difficilem habet aliqui interpretationem. Et ideo verius est, & his, quæ modo dicta fuere, magis consonum, in hac proposita specie, adulteram non teneri nec cū periculo mortis, nec cū discrimine famæ se ipsam prodere, etiam si certo sciat futuram vtilem eius criminis proditionem ad reparationē damni illati: ne filius spurius iniquè patrimonium mariti habet. quā cōclusionē verā esse censent Innoc. Panor. & Doc. in dict. ca. officij. per eū tex. Scot. in. 4. sēt. dict. 15. q. 2. Caieta. in. 2. 2. q. 62. arti. 6. super respōsione ad. 2. idē in opere. 16. quæstionum. q. 14. Ioannes à Medina de restit. q. 3. in. 4. causa. & Alfonso à Castro lib. 2. de potest. legis pœnal. capit. 11. Syluester in verb. adulterium. q. 1. quorū optimo præter auctoritatem Romani Pontificis in dict. cap. officij. probatur rationibus, quas paulo ante explicuimus. Ex quibus dubia sunt, & falsa videntur ea, quæ hac in re Adri. & Maior. scripsere. primū etenim censet Adri. in quodlibet. 1. articu. 3. ad secundum. adulteram teneri ad huius criminis reuelationem aliquo tempore: licet eam possit quandoq; non perpetuo differre. Nā si adultera propter periculum mortis, & infamix immunis est ab hac criminis proditione: nulli dubium esse po-

test: quin ipsa tuta sit a peccato, & libera dum hæc ipsa pericula immineant, instent, & appareant. Sic quodidem Adri. adnotauit asseuerans, non excusari adulteram à reuelatione, si periculum mortis instet ex malitia cognatorum ipsius mariti, qui eum forte minime iracundum ad vxoris occisionem cōmouebunt. eadem ratione corrui: quia parum refert, periculum adulteræ imminet vel ex ira mariti, vel ex eius consanguineorum malicia, & persuasionibus. cum semper adsit periculum mortis, & sic ipsa causa, quæ adulteram à reuelatione excusat. deinde nec Ioan. Maior in. 4. distin. 15. quæstione. 17. & in. 3. distin. 37. q. 34. quæstionis huius veritatem attigit: dum existimauit: adulteram viduam iam, vel liberam à periculo mortis, teneri adulterium detegere, etiam cum famæ grauissima iactura, siquidem licet maius sit vitæ, quam famæ dispendium: attamen frequentissimo omnium consensu receptum est, satis sufficiens esse periculum, aut discrimen famæ ad hoc, quod adultera interim excusetur à proprii delicti reuelatione.

Sed si ad amulsim examinetur secūda obiectio, quā ad textū in dicto cap. officij. excogitauimus: poterit, ni fallor, semoto vitæ periculo cōstitui species quædam, in qua adultera teneatur crimen detegere, etiam cum famæ iactura, si sci-

Prima pars.

at vtilem futuram hanc reuelationem, & ei creditum iri: nempe cum tantum, ac tam ingens est patrimonium mariti, quod à legitimo successore iniquè aufertur adulterio vxoris, & spurio filio traditur, vt rectitudine pensata, arbitrio discretissimi viri, maius sit eius quam famæ ipsius adulteræ dispendium: quod maturè: & diligenter est cogitandum.

Nec mihi placet cautela, qua vsam fuisse viduam quandam refert Andreas Alciat. lib. 3. de præsum. 37. præsum. & idè lib. 9. Parerg. cap. 12. Ea equidem vidua cū plures liberos haberet, quorū vnus esset adulterio cōceptus, eis accersitis ad mortem veniens dixit: Filii mei vnus vestrum est natus ex adulterio, & ideo bona mei mariti detinet indebitè: ego vero priusquam ex hac vita migrem, ne moriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo: nisi vos inuicè remiseritis omne ius, quod habet alter aduersus alterum. tūc filii, cū quilibet de se ipso dubitaret, mutuo se ipsos ab eo onere absoluerunt, & liberarunt, iusq; inuicem sibi remiserunt. Nam licet eiusdem cautelæ obiter meminerit Ioan. Maior. dict. q. 17. tamen per eam minime tollitur damnū illatum ex adulterio: nec fit liberatio sufficiens: siquidè mutua hæc absolutio spontanea non est: sed coacta: is etenim filius, qui legitimus est nullū ex ea cōmodū ha-

bet: sed adhuc damnū patitur: nec id remisisset si certo sciret, alterum fratrem adulterio conceptum fuisse. imo coactus metu, ne forsan ipse à matre spurio manifestaretur eidè liberationi cōsensit qui consensus sufficiens non est.

¶ Queritur præterea, cuius expensis fieri debeat restitutio: quoties creditor, cui est facièda, lōge abest à loco vbi debitor habitat, & domiciliū habet. Et glo. in capi. cū tu. de vsu. expressim tenet, restitutionē facièdam esse expensis creditoris absentis, quo in loco Panor. Anarauenā, & doct. cōmuniter hoc verū esse opinātur, quando creditor abest à loco, vbi damnū illatū fuit, vel in quo debitor iniquè rē ab eo extorsit: cum ipse debitor nō mutauerit domiciliū: tunc etenim expensis creditoris est restitutio facièda. Quod si debitor ipse à loco, vbi rē extorsit, vel damnū dedit ibidem manente creditore discesserit, tenebitur is propriis expensis restitutionem ipsam ad executionē deducere, argumento. l. cum res. ff. de legat. 1. quæ in solutione legati hoc sane modo distinguit. Et tamen quoties restitutio expensis creditoris absentis fieri debet, omitti profecto poterit, aut suspendi, ac differri: si plus, vel tantundem expendendum est in restitutione ipsa facièda, quantum res ipsa principalis iuste valet, & æstimari potest. glo. in dict. capitu. cum tu.

quam

quam doctores inibi communi-
ter probant, & Syluest. verb. resti-
tutio. 4. §. vlti. ceterum hæc distin-
ctio locum obtinet in eo, qui iu-
stè, & voluntate domini debitor
est: & ideo qui iniquè habet rem
alienam, & ratione acceptionis
iniustæ ad restitutionem tenetur,
subiturus est expensarum onus,
& omne damnum, quòd ex ea re
restitutione processerit: cū absq; vl-
la distinctione obligetur domi-
num possessorem facere rei pro-
priæ: idcirco parum refert, quòd
creditor post furtū, vsuram, aliam
uè iniquam acceptionem à loco,
vbi damnum illatum est, discesse-
rit: secundum Caieta. in. 2. 2. ques-
62. articul. 5: sed prætermittendum
nō est ad huius opinionis examē,
quòd perfecta restitutionis exe-
cutio in hoc tendit, vt creditori
nullum damnū sequatur ex ini-
qua occupatione alterius. hoc ete-
nim verè est restituere. Nec tamē
eidem debetur lucrum aliquod:
sicuti manifestissimi iuris est, qua-
ratiōe si creditor nullas facturus
esset expensas in exportandis re-
bus quibus expoliatus fuerit: vel
quia absq; vllis expēsis eas secū tu-
lisset, vel ante discessū, nisi damnū
ei illatum per iniuriam foret, eas
venditurus esset: tunc quidem
debitor tenebitur ad expēsas: quæ
cunq; illæ necessariæ sint ad resti-
tutionem: at vbi creditor ipse in
exportandis rebus, etiam si eis pri-
uatus non fuisset, expensas factu-

rus nihilominus esset: ad has cer-
tè tenebitur ipse creditor: non ad
maiores: quòd Ioan. à Medina ex-
plicat in tract. de restitutio. fol. 7.
& sequētibus. Hinc fit, quòd ipse
debitor tenebitur certiorē face-
re creditorem huius sibi debitæ
restitutionis, vt ipse creditor cer-
tus de ea respondeat, quid velit
agendum esse de rebus, quæ sunt
restituendæ. atque ita sunt intelli-
gēda quæ diuus Thomas scripsit
in dict. arti. 5.

8 Illud verò adnotādum est, quòd
quidam opinantur, debitorem
posse omittere, ac differre æris alie-
ni solutionem, si creditor sit excō-
municatus. idque probare conan-
tur ex cap. intelleximus. de iudic.
vbi constat, excommunicatum
non esse admittendum ad agen-
dum in iudicio. item ex capi. nos
sanctorum. & cap. iuratos. 16. q. 5.
& cap. vlt. de heret. quibus aucto-
ritatibus hanc sententiam veram
esse opinantur Abb. & Feli. in ca.
inter alia. de sent. excom. Abb. in
capi. veritatis. de dolo. & contu.
col. 12. Detius in dict. cap. intelle-
ximus. ad finem. Probus in capit.
cū quis. 1. co. de senten. excom.
in. 6. Adrian. in. 4. sentē. q. 3. de cla-
uibus. Nos tamen contrariam o-
pinionem absq; vllō dubio tenē-
dam esse censemus existimantes,
minimè excusari debitorem à re-
stitutione ex eo, quòd creditor sit
excōmunicatus: ea etenim com-
munio, quæ leuis est, & continge-

Pars secunda.

re potest in solutione æris alieni, nequâquã est prohibita. quemadmodum deducitur ex dict. c. inter alia. cap. quoniam multos. 11. q. 3. atq; ita huius opinionis auctores habeo gl. Archidi. & doct. in ca. penult. 15. q. 6. Innocen. in dict. ca. veritatis. Ioann. Maior. in. 4. sent. distin. 18. q. 4. Syluest. verbo. excōmunicatio. 5. q. 12. Francus in ca. 1. de exceptio. in. 6. & Ioanà Medina in tract. de restitutione. q. 3. causa. 9. quibus non oberit text. in dict. capit. intelleximus. quia loquitur in iudiciali exactione. text. autem in. d. c. iuratos. & in. d. c. vlt. de hæret. tractauere tantū de iuramēto fidelitatis. à quo ecclesia absoluit subditos propterea quod eorū p̄iceps sit excommunicatus: vnde non erit idem dicendum in debito æris alieni, cuius solutio facillimè creditori fieri potest absque vlla censuræ ecclesiasticæ læsione. id que maximè admittendum est: quandoquidem vsu forensi apud seculares iudices minimè receptū sit, quòd in dict. ca. intelleximus. fuit statutum. vt nos obiter attigimus libr. 1. vari. resolut. capit. 18. num. 5.

Ex sequenti parte,

- 1 Quid sit restitutio: atque vnde procedat, quas que radices habeat?
- 2 Tenetur quis ablatum restituere ratione acceptionis iniuste.
- 3 Usurarius tenetur restituere ratione acceptionis iniuste: id est proximo iniuriose.

4 Usurarius mentalis, an teneatur restituere quod ei datum fuerit à debitore?

5 Remissio libera Usurarum liberat omnino creditorem à restitutione, etiam si is non habeat animum restituendi.

6 Quo iure humano nè, an diuino sit facienda pauperibus restitutio?

7 Humana cōstitutio nō punit, nec punire potest actus interiores mentis,

8 Mentalis Usurarius quis sit, & quo pacto possit in foro exteriori cogi ad restitutionē?

Secūda relectionis pars.

Restitutio læsioni opponitur: nã & ea illud reddit, quod læsio abstulerat. l. quòd, si minor. §. restitutio. ff. de minori. l. 1. C. si aduers. transl. l. sed si per prætozem. §. si ferix. ff. ex quib. caus. 1. maio. Bart. in. l. qui proprio. ff. de procurat. idèd in hac materia, quã tractamus, restitutio est, illius rei redditio, quæ ablata est, secundū Thom. 2. 2. q. 62. arti. 1. qui probat eam ad iustitiam commutatiuam pertinere. Etenim sicut acceptio rei alienæ actus est iniustitiæ: c. cōmutatione, ita & restitutio, quæ ei opponitur, erit actus iustitiæ cōmutatiuæ: cum per intelligentiam vnus contrariorum cognoscatur alterius intellectus, & percipiatur eius vis: auctore Aristotele. 1. Topico. & 4. Ethi. cap. 1. sic idem Aristot. lib. 2. rhetori. ad Theodectē scribit, quòd contrariorum eadè est disciplina, sed contraria vis: id est

est, eadem est ratio cognoscendi contraria, quòd & Dinus adnotavit in reg. possessor. de regul. iur. in. 6. in commutativa autem iustitiæ potissimè attenditur damni per acceptionem illati compensatio per redditionem, & æqualitatem: quemadmodum ex eodem Arist. constat. lib. 5. Eth. damnum vero infertur alicui variis modis, per occupationem inquam propriæ rei, per eiusdem rei detentionem: atque item per impedimentum nequis assequatur, quòd ei debitum est. in summa reducitur læsio his modis contingens ad alicuius boni priuationem, cum is, qui detinet alienam rem, aut alteri debitam, eam videatur ab altero abstulisse: & eadè ratione, qui impedit, nè quis adsequatur bonum aliquod, planè dicitur bonum hoc ab altero auferre.

Restitutio autem duas radices habet, à quibus omnino deducitur. ab acceptione scilicet, aut à re accepta. ab acceptione tunc procedit, quando quis ratione solius acceptionis tenetur alteri reddere quod suum est, aut ei debitum, ut in causis mutui: depositi: furti: rapinæ: & similibus: in quibus adhuc obligatio restituendi regulariter datur, etiam si nec res mutua: deposita: furto ablata penes accipientem sit. à re accepta tunc deducitur restitutio: quoties quis rem alienam, aut alteri debitam habet & ea quidem amissa cessat resti-

tuendi obligatio: sicuti diligenter tradidere Thomas & Caieta. 2. 2. quæst. 62. articul. 6. de acceptione licita hic minimè agemus: ea etenim expedita est: præsertim quòd data mora restituendi id, quod debetur alteri ratione acceptionis licite, iam ea acceptio illicita fit ob contrariam alterius voluntatem. de illicita vero acceptione regulam quãdam constituere libet ad huius tractatus apertiore cognitionem.

Prima regula.

Tenetur quis ablatum restituere ratione acceptionis iniuste: siue ea sit iniusta in iniuriam proximi: siue quia lege prohibita. prior pars regulæ constat extraditis per diuum Tho. & Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 1. 2. & 6. & probatur: quia iniusta acceptio, quæ proximum lædit, virtuti iustitiæ opponitur, ac peccatum est: sicuti ratione manifesta constat. læsio autem aliter quam per ablati redditionem tolli nequit: igitur necessaria est ipsa restitutio, cum quis per acceptionem iniquam proximum læserit. posterior regulæ pars probatur in. l. non dubium. C. de legi. in. l. quemadmodum. C. de agricol. & censit. lib. 11. & in capi. qui contra iura mercatur. de regul. iur. in. 6. in hac autem regula nomen acceptionis continet non tantum ablatum illud, cum quid à proximo ex propriis eius rebus aufertur

Initium.

aufertur: sed & damni illationem in eo, quod proximus habet, vel habere sperat, aut sibi debetur, lege iustitiæ: tamen si damnū inferēs nihil ex hoc utilitatis, aut cōmodi accipiat. Nā qui alteri damnū in hac specie dat, proculdubio auferre cēsetur ab altero id in quo eū lēdit: authore Thoma. dict. q. 62. art. 4. & Caiet. arti. 6. optimus text. in. l. damnum. ff. de dam. infect.

Primum ab hac regula procedit ratio: quare vsurarius ad restitutionem eius, quod per vsuras extorsit, omnino teneatur. fuit etenim ea acceptio iniuriosa proximo, & iniqua: atq; idē dī iure naturali, diuino, & humano, prohibita, sicuti & nos adnotauimus lib. 3. variar. resol. c. 1. qua ratione immunis nō erit à restitutione, etiā si quod extorsit perierit prorsus, nihilq; utilitatis ex eo habuerit, secū dum Thomam dict. art. 6.

Ex hoc item deducitur examinatio tex. singularis in. c. cōsult. de vsur. quo decisum est, vsurarium, quē vulgus mentalē appellat, teneri ad restitutionem eius, quod à debitore ultra sortem absque vlla pactione tacita, vel expressa habuit. Ex ea nanque decisione plerique adnotarunt, quod libera donatio debitoris, occasione mutui facta creditori, nihil profitei habēti prauum animum: nempe recipiendi aliquid ultra sortē ab ipso debitore absq; pactione vlla dāte: cū alioqui si hāc spē nō habe-

ret, minimē foret mutuaturus sortē. hāc cōclusionē tenēt Inn. Abb. Anani. & Doct. in. d. c. cōsult. Adria. in. 4. sen. in tra. de vsu. Iaco. Almain. in. 4. d. 13. q. 2. Io. Andr. in hac reg. peccatū. asseuerātes hoc, quod ita à creditore, hac subspectu sit, omnino esse restituendū. Quibus pręter autoritatē tex. in. d. c. cōsult. suffragatur id, quod Bar. adnotauit in. l. 1. ff. de donat. scribēs, nō esse donationē verā, nec perfectā, etiā si donās sciat, & existimet, nullā subesse dādi causā, modo recipiēs opinetur id, quod datur, sibi debitū esse. idē notat Pau. Castr. ibi & in. l. absent. ff. co. tit. fit igitur, vt in hac specie, cū mentalis vsurarius recipiat quid ultra sortē mutui ratione: alioqui non mutuaturus. non sit libera donatio ipsius debitoris, etiam si is absque vllō pacto, sciens nullam subesse dādi causam, id dederit. verū huic rationi responderi potest, dissimilē esse Bar. casū ab eo, quē modo tractamus: si quidē mentalis vsurarius, cum recipit aliquid ultra sortē absq; pacto certo, scit, sibi illud nō deberi: & gratuito dari: licet ea spe mutuū debitor dederit. & pręterea quanuis in specie per Bart. definita non sit donatio: est tamen irreuocabilis datio: unde is, qui dedit, donatum repetēs etiam re extante, submouebitur exceptione doli, Paulus de castro in. l. si tibi dederim. per textum ibi ff. de donatione. glos. Bar. Angel. Alex.

Alex. & Deti. in l. si ego. ff. si cert. pct. etiam si contrarium in hoc responderint Bald. Odofred. Oldr. Fulgo. & Iaso. in dict. l. si ego. asserentes, posse rem donatam adhuc extantem repeti. Nam opinio gl. magis communis est. Deinde maxime differunt hæc duo: nam usurarius cum recipit datum sibi ultra sortem, habet animū id adquirendi, & voluntatem recipiendi, ut gratuito datum. at donatarius hæc voluntatem, nec animum non habet: quippe qui recipiat id, quod sibi datur, ut verè debitum. Sed & in usurario mentali in casu, quæ tractamus, quod is ad restitutionem teneatur: etiam tenuerunt Henrri. in cap. in ciuitate. col. vlti. de vsur. gl. in cap. vlti. de simonia. & inibi Card. Ancha. in reg. peccati venia. q. 1. col. 5. de regul. iur. Lauren. à Rodolphis in tracta. de vsur. q. 3. Card. in Clemen. unica. q. 24. de vsuris. Alex. con. 93. lib. 6. cui verò sit hæc restitutio faciendā, non admodum inter huius opinionis assertores conuenit. ex eis etenim quidam censent, restitutionem pauperibus faciendam esse, non ei, qui dederit: ita quidem visum est Rainerio in summa tit. de vsur. versi. sed nunquid voluntas. Iacob. Almain. dict. q. 2. Caiet. 2. 2. q. 78. art. 1. & Guidoni Papæ. in tracta. de contra. illicitis. nu. 15. Contrariam sententiā: imò quod hic mentalis usurarius non teneatur ad restitutionem eius, quod li-

bere datum fuerit absque villo pacto à debitore: licet ob prauam intentionem debeat erga deum agere pœnitentiam. probat text. in simili quæstione in capi. vlti. de simonia. cuius argumēto ita tenet Paul. Eleazar in Clemen. 1. de vsuras. Syluest. verb. vsur. 6. §. 3. Caiet. in quodlib. de vsura cap. 3. Richar. in. 4. senten. dist. 15. q. 5. arti. 5. & ibi Scot. & Gabriel. q. 11. dubio penul. Bald. in l. penul. ff. de condi. ob turp. caus. Alexan. in l. si non sortem. §. 1. ff. de condi. indeb. Carol. Molin. de contract. nu. 6. quo in loco testatur hanc opinionem magis communē esse apud Theologos, ut tandem nulla hic constituitur obligatio restituendi nec ipsi debitori, nec pauperibus. Cui sententiæ vere accedit Card. in d. q. 24. dum censet, hunc usurariū mentalem inducendum esse ad restitutionem in foro interiori: non tamen compellendum. Nec præcisè Innocent. priorem opinionē probat, sed eam esse tutiorem asserat. Non obstat decisio text. in dict. cap. consuluit. quia ea intelligenda est, vbi sumus in dubio, an debitor ultra sortem dederit aliquid creditori libere, an coactus quadam occasione mutui accepti. est etenim tunc præsumendum, eam dationem omnino liberam non esse, sed procedere à causa, & radice mutui: secundum Syluest. dict. q. 3. licet in hac specie Caiet. in dict. cap. 3. contrarium teneat.

neat. ipse tamen asserit, usurarium mentalem recipientem aliquid à debitore ultra sortem, si credat id sibi, nec gratis, nec libero animo dari, teneri ad restitutionem propter conscientiae lesionem, etiam si verè animo libero datum sit: & hæc obligatio manet donec lesio conscientiae per scientiam, aut alias cessauerit. in quo idem tenet Catherinus libr. 6. aduersus Caie. eum nihilominus erroris arguens eo, quod eius sententiam non satis recte intellexerit. Alioquin si constet de libera datione debitoris, locus non est obligationi restituendi, etiam pauperibus.

Hoc item comprobatur ex eo, quod remissio libera usurarium iam quidem inique extortarum facta per debitorem creditori habenti animum non restituendi eas, sed retinendi, absoluit eum ab obligatione restituendi. glo. & in libi Anchar. & Fran. in hac reg. peccatum. verb. restituatur. Laurent. à Rodolphis in dict. ca. consuluit. q. 7. Alex. con. 91. lib. 2. col. 1. Florè. 2. part. tit. 2. cap. 6. col. 3. Frederi. cõ. 22. optimus tex. in l. si re. §. omnis. ff. de pig. act. l. certe. §. Iulianus. ff. de precar. l. item liberatur. in prin. ff. quib. mod. pig. vel hypo. solua. licet contrarium & in hoc teneat Dinus & Ioan. Andre. in dic. reg. peccatum. Abb. & Anania. in di. cap. consuluit. & in cap. cum tu. eo. tit. nam & priorem sententiam iure veriore esse censent idem

Frederi. conf. 18. Cald. consil. 18. de vsur. Andreas Tira. lib. 2. de retrac. in fine. q. 28. num. 151. Carol. Moli. de contract. nu. 8. & Ioannes à Medina de restit. q. 3. causa. 2. quorum opinio profecto verior est, & fere communi omnium consensu recepta. Illud vero quod de restitutione facièda pauperibus ab hoc mentali usurario adnotarunt Rainerius, Guido, & quidam alii, iure probari non potest. Nam vel hæc restitutio fieri debet iure diuino, vel humano. Diuino quidem iure restitutio ei, qui dedit facièda est: non pauperibus: vel nulli. Siquidem adquisitum ex usura: ideo restituendum est, quia acceptio fuerit iniusta: id est iniuriosa proximo, à quo usura extorquetur: quiq; minimè peccauerit soluendo usuras: cum ea datio non sit illicita: idcirco restitutio, quæ iure diuino fieri debet eorum, quæ per usuram adquisita sunt: omnino si fieri potest, facièda est ei, qui dedit: aut in eius vtilitatem: non autem alteri. Et præterea iure diuino nusquam est necessario restitutio facièda pauperibus, nec item naturali: his etenim iuribus solum tenemur pauperibus ob extremam necessitatem subuenire, & dare elemosynam: non sanè res, quas illicite adquisiimus: nam has tenemur reddere his, à quibus eas habuimus, quod in hac relectione inferius probabitur. fit igitur, vt iure diuino, vel naturali minimè

fit

fit præcepta restitutio pauperibus
facienda earum rerum, quæ illicitè
adquiruntur: sicuti docet post
alios Ioan. à Medina. de restit. q. 3.
causa. 11. quòd si pauperibus resti-
tutio faciendà est, ea tantùm iure
inducitur humano, quòd non li-
gat actus interiores mentis: qui
7 ex propria natura minimè possint
apud iudicem exteriorem proba-
ri: secundùm Caiet. 2. 2. q. 11. arti. 3.
Archiep. Floren. 3. part. titu. 24. ca.
4. Sylues. verb. excommunicatio.
7. §. 2. notab. 1. Maiorem in 3. sentè.
distin. 25. q. 3. Almainum in tract.
de potesta. eccles. capit. 3. Marti. ab
Azpilcueta in prin. de pœnit. dist.
5. nu. 19. Driedonium in tract. de
libert. Christi. lib. 3. pagina. 60. Al-
fonsum à Castro libr. 2. de iust. he-
ret. punit. cap. 18. & lib. 2. de potes.
legis pœnal. capit. vlti. conclusio-
ne. 1. Quorum ea est concors sentè-
tia, quòd humani legislatoris au-
thoritas, & potestas ad ea sola se ex-
tendit, quæ licèt sint occulta, & in-
cognita: tamen ex natura sua pos-
sunt ab eo cognosci: non autem
ad ea, quæ ex se, & propria natura
occulta sunt, nec possunt aliter quàm
per cogitantis reuelationem co-
gnosci: vt sunt illa, quæ sola men-
te perpetrantur. Quæ quidem nec
puniuntur, nec puniri possunt le-
ge humana: cum humanæ nõ sub-
sint iurisdictioni: nec potestati,
quòd alibi longius tractabitur. le-
ge igitur humana, qua quis obli-
gatur restituere pauperibus, non

comprehenditur: nec potest com-
prehendi mentalis vsurarius. Et
ideo manifestè constat, mentalem
vsurarium non teneri ad restitu-
tionem ipsis pauperibus faciendã,
nec ipsi, qui dedit eo casu, quo ap-
paret libero animo aliquid vltra
sortem datum esse. Tametsi glos.
in Clem. 1. §. verum. de hæret. asse-
rat, per constitutionem humanã
posse puniri crimen omnino oc-
cultum ex natura sua, & intra mē-
tem ipsam latens. quàm sequun-
tur Panor. in cap. 2. de offi. ordin.
col. 3. & in cap. extirpandæ. §. quia
verò. col. 8. de præben. Felin. in. c.
Porrò. col. 1. de senten. excomun.
Arelat. in tract. de hæresi. q. 9. A-
dria. quodlibet. 8. ar. 1. quoin loco
inquit, hãc esse cõmunem sentē-
tiã. eandem veriorē esse cēsēt Al-
bert. Pighius lib. 6. de ecclesi. Hie-
rar. cap. 16. Ioann. à Medina in trac.
de oratione. capi. de potest. eccles.
& Ambro. Cathari. contra Caiet.
super summula verb. & notat de
excommunicatione. & verb. hære-
ticus. Sed prior opinio probatur
in ca. cogitationis pœnam. de pœ-
niten. dist. 1. & profecto potior est
quia minimè vrgent, quæ in con-
trarium adducuntur: cum vel pro-
cedant in crimine occulto per ac-
cidens: nempe quod ex propria
natura probari potest: licèt nullis
testibus præsentibus commissum
sit: vel in actibus exterioribus. Si-
quidem in dict. §. verum. non im-
ponitur pœna propter odium, vel
spem

spem intra cordis secreta latentia, sed propter persequutionem, afflictionem, & torturam innocentis ex odio, aut spe lucri procedentē: & sic propter actus exteriores, qui iniqui, ac prauis sunt, & aduersus iustitiæ legem perpetratur. ita quidem cum quis punitur ex eo, quòd fatetur, se credere, & animo tenere, Deum non esse trinum & vnum: non punitur is propter hæresim mentalem: sed quia hæresim, quàm animo, & mente concepit errore intellectus, qui interior est, satis significauit exterius per confessionē: Nec ista hæresis exterius significata mentalis est. significatur enim hic interior error intellectus per confessionem exteriorem eo modò, quo constat iam, confidentem hæreticum exteriorem esse. cum & si is non asseuerat, Deum non esse trinum, & vnum expressim, id tamē satis quo ad sensum tacitum profitetur: cum asseuerat, se ita credere. deinde in cap. dolentes. de celebr. miss. non punitur iure humano in deuotio latens intra cordis secreta: sed ea, quæ per confabulationes, & alia exteriora signa manifesta est, & cultum diuinum, atq; horarias preces interturbat. vnde fit, vt opinio prima facilius defendi possit: quam probare videtur Thom. 1. 2. q. 100. arti. 9. & Paluda. in. 4. dist. 17. q. 2. col. 3. vbi Almain. q. 1. asserit, hanc esse comunem opinionem. omnium tamen consensu receptum est,

hæreticum occultum per accidēs, ex natura rei: nempe qui hæresim mente cōceptam verbo, vel factò exterius etiam sine vllis testibus enunciauerit, excommunicatum omnino esse, ea excommunicatio ne, quæ in hæreticos à canonibus lata est. quòd præter alios tenuerunt Caiet. Syluest. & Castro in præcitat. locis Panor. in capi. absolutos. de hæret. quidquid ibi dixerit Ioan. Andre. Hic vero hæreticus si secreto confiteatur inquisitoricrime istud, & pœniteat eiusdem, erit ab eodem inquisitore absolueudus quo ad pœnitentiæ iudicium: sicuti censet Ioan. Lup. Segouiensis Decanus in tract. de hæresi. q. 11. quem tractatum suis in Partitarum leges commētariis interseruit Montal. in tit. 26. part. 7. quòd etiam ita agēdum esse ad monet prima instructio Hispalensis cap. 5. debet autem secreto quis abiurare hanc hæresim: vt idem Ioan. Lupi explicat. Habent enim inquisitores à summo Pontifice potestatem absolueudi ab hac canonis excommunicatione, vt testantur Archid. Ioan. Andre. Domi. & Franc. per tex. inibi. in cap. vt officium. de hæret. in. 6. & Cōsalus à Villadiego in tract. de hæresib. q. 20. de illo autem, qui verementalis hæreticus fuerit, & tamen resipiscens, & ab errore discedens vel in foro pœnitentia, vel alioqui, sano quidem consilio confiteatur, se mente hæresim concepisse,

cepisse, quod ex hoc non afficiatur excommunicatione, adnotauit ex Fracis. Victoria Salmaticensis academiae Theologo magni quidem nominis, Iaco. Septimancensis in Catholicis simul & eruditissimis institutionibus, capit. 42.

8 Ex præmissis, ut ad usuram mentalem redeamus, infertur, usurarium mentalem non esse aliter cogendum in foro exteriori, quam in interiori animæ restituere ea, quæ à debitore habuit. Nam si constat, debitorem animo omnino libero aliquid ultra sortem dedisse creditori: non erit cogendus creditor id restituere debitori, nec pauperibus. Alioqui cum appareat, vel præsumatur datio coacta, vel minimè voluntaria, iudex poterit creditorem compellere ad restitutionem: etiam si non cõstet ei, creditorem mentalem usuram animo cõcepisse: ex eo quod in hac specie non possit donatio præsumi: sed potius præsumatur datio causa mutui: & ideo quasi indebite solutum repetitur quod datum est. At si in iudicio cõstet animus prauus ipsius creditoris, & mentalis usura, opinor adhuc nõ esse à iudice seruandas leges contra usurarios latas, quãtum ad pœnas per easdem statutas: licet restitutio sit per eum præcipiẽda: quid quid dicat Cardi. post alios in di. Cle. 1. q. 24. de usur.

Vltimò illud est obseruandum, non esse mentalem usurarium cre-

ditorem, qui mutuatur debitori pecunias ea spe, ut aliquid ab eo animo omnino libero date percipiat: alioqui nõ mutuaturus: sicuti Caieta. opinatur in quodlibet. de usura. capit. tertio, quòd ipse verum esse arbitror vbi hæc spes non fuerit causa principalis ad mutandum, sed impulsiva. nõ si ea spes fuit causa principalis, & vltima, ac finalis mutui: non video qua ratione creditor à mentali usura possit excusari: iuxta ea, quæ ipse adnotauit lib. 1. variarum resolutionum. cap. vlt. num. 4.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Quid sit furtum: & inibi iurisperitorum definitio examinatur.*
- 2 *Quid sit rapina: & an sit distincta species à furto, intellectusq; ad glossam in cap. penali. 14. quest. 5.*
- 3 *Neccesitas extrema quando licitam faciat rei alienæ acceptionem.*
- 4 *Acceptum ratione neccesitatis extremæ restituendum erit, si accipiens pinguiorem naturæ fuerit fortunam.*
- 5 *Neccesitas extrema non excusat à peccato fornicationis: & quæ sit ratio, latè examinatur.*
- 6 *Partus ancillarum non sunt in fructu.*
- 7 *Iure diuino, & naturali prohibita, & illicita: an aliqua circumstantia fiant licita:*

Secundæ partis. §.

Primus.

C Secundò

Secundæ partis Relectionis.

Secundò ex hac prima regula consequitur acquisita furto, vel rapina restituenda fore: atque item furem, & raptorem. teneri ad restitutionem ratione acceptionis iniquæ, & iniustæ: nempe in iniuriam proximi. quod euidentius apparebit si furti, & rapinæ definitiones examinauerimus. Paulus enim iurisconsultus in. l. prima. ff. de furt. inquit. furtū est contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius, possessionisvè. huic accedit Iustinianus in princ. Instit. de obliga. quæ ex delict. nascuntur. quibus in locis & etymologia dictionis adducitur à Greco & Latino sermone: sicuti restituerunt eam Andreas Alciatus libro primo disputation. capi. 10. potuitq; integra lectio restitui ex Gellio lib. 1. cap. 18. contrectatio rei dicitur non amotio, nec acceptio: quia & si res aliena non tollatur, nec furripiatur furtum fiat, si depositarius, aut commodatarius vtatur re deposita, aut commodata inuito domino. §. furtū autem. instit. de obligat. quæ ex delict. nascū. dicitur fraudulosa: quod ad rationem furti necessarium sit, contrectationem fieri dolo, fraude, & sic expressim vel tacite domino inuito. qui enim rem alienam fraude, vel dolo contrectat, intelligere debet se id inuito

domino facere. vnde minimè oportet iuriscōsulti definitioni adde illa verba: inuito domino: cum autem delicta ex animo delinquētis accipiēda sint & pēsan da, nō ex alteri⁹ volūtate. tex. in. l. diuus. ff. ad. l. cornel. de ficariis. c. cogitatio. de pœnitent. distinet. l. l. aut facta. §. delinquunt. ff. de pœnis. constat profecto satis esse, vt furtum verè dici possit, quòd ipse alienam rem contrectans existimet, domino inuito fieri eam cōtrectationem: tametsi dominus inuitus non sit. l. inter omnes. §. vltimo. ff. de furtis. fur siquidem est, qui dominum inuitum esse credit, cum sit permissurus. præsertim quòd fieri non potest, quin in quouis furto, inuitus sit dominus, non enim putandum est, quenquam ita liberalem esse, quòd sciat, alterum furandi, & contrectandi rem eo inuito animum habere, sit hoc permissurus. Hinc fit, satis com mode iuriscōsulti definitionem intelligi posse, si interpretemur verbum illud: Fraudulosa: id est inuito domino: siquidem vt verè furtum sit, necessario exigitur quo ad animum furantis, contrectationem fieri domino inuito: alioqui si rem alienam contrectans iustè possit existimare, & absq; fraude existimet, dominum consentire, nec inuitum esse, furtum ab eo minimè committitur: quòd probatur in dicta. l. in. §. vlti.

ultimo. id vero, quod addit iuriconsultus lucri faciendi gratia, non omnino pertinet ad propriam huius criminis definitionem, nam furtum nihilominus fit, tamen fiat non animo lucrifaciendi: sed rem ipsam proiciendi in flumen. quamuis iuriconsultus defedi possit ex eo quod consideravit animum presumptum ipsius furis. praesumitur enim fure non animo, nec gratia rem ipsam coburendi, sed potius eam sibi haberi furtum fecisse. Et denique in his iuris peritorum definitionibus frequenter non attenditur substantia tantum definiti: sed id, quod ad faciliorem legum interpretationem conducit.

Ceterum diuus Thomas. 2. 2. q. 66. art. 3. diligentius furtum definiuit dicens, furtum est occulta rei alienae acceptio. quo in loco acceptio generis vim habet. cum & rapina acceptio sit rei alienae: & item usura. dictio autem, occulta, speciem definiti attingit. est etenim proprium furti quod sic, occulta rei alienae acceptio. probatur hoc auctoritate iuriconsulti in. l. prima. ff. de furt. & in principio. Instit. de obligat. quae ex delict. nasc. dum inquit, furtum a furuo dictum esse: id est a nigro, ut Labeo ait: quod clam, & obscure fiat, & plerunque nocte, vel a fraude, ut Sabinus ait. idem asserit Isidorus libro quinto etymologiarum. capit. vigesimo sexto. scribens, furtum est clandestina alienae rei contrectatio. Nam

ex hac occulta rei alienae contrectatione, siue acceptione constat, domino inuito id fieri: quia ignorantia efficit inuoluntarium secundum Aristot. 3. Ethico, unde subdictione iuriconsulti, fraudulosa, & diui Tho. occulta, continetur, quod rei alienae isthaec occupatio fiat domino inuito. imò apud iuriconsultum, ut propriam speciem furti ab eo definitam esse constet: dictio fraudulosa, occultam acceptioem significat: sicuti in eadem. l. 1. probatur in pri. ad rationem vero furti, & eius speciem proprie pertinet occulta rei alienae acceptio, ut ab aliis peccatis, quibus proximo in reb. iniuria fit, distinguatur. cum & rapina, usura, & similibus conueniat, quod domino inuito rei alienae occupatio fiat. ex quibus ego censeo definitionem diui Tho. magis aptam fore ad furti speciale cognitionem, nec alienam esse a mente iuriconsulti: nisi quod iuriconsultus longius latiusque furtum descripsit subseruiens iurisciuiilis peculiari disciplinae.

Hinc deducitur vera definitio rapinae. est etenim rapina, manifesta ac violenta rei alienae acceptio. ut ipse Thomas explicat dict. quest. 66. arti. quarto. quod sit alienae rei acceptio commune est illi, & furto, atque usurae. quod vero sit violenta, & ideo manifesta, proprium id est rapinae. idcirco ex mente diui Thomae sat est apponere in definitione dictionem violenta. ex qua significatur, acceptioem fieri do-

mino sciente, & inuito: aut, quod proprius idem Thomas sensit, manifesta acceptio est scribenda: cum ex casatis appareat, fieri acceptionē domino sciente, & contradicēte.

Item colligitur ex his, furtum, & rapinam differre vt distinctas species, ita quidē vt nec furtum rapina sit, nec rapina furtum. idque omnino constat ex eo quod furtū à rapina differat, tanquam species ab ea distincta: siquidem rapina manifestam acceptionem, furtū occultam exigit, authore Aristotele libro. 5. Ethico. capi. 2. ad finem. qua ratione Thomas ab omnibus Theologis receptus in dict. quęst. 66. art. 4. expressim probat, furtum & rapinam specie differre.

Ex hac etiam diui Thomę definitione infertur intellect. ad text. in. l. si vendidero. §. cum raptor. ff. de furt. & in prin. Inst. vi bonorū raptor. quibus probatur, rapinam esse speciem furti: & raptorem furem esse, ac furti actione teneri. id etenim verum est secundum impropiam furti definitionem ea ex parte, qua raptor etiam inuito domino rem alienam contrectat. cum frequentissima iurisconsultorum definitio furtum esse constituat, contrectationem rei alienę inuito domino. at iuxta propriam specierum, & ipsarum rerum distinctionem, nec rapina species est furti: nec furtum rapinę. extat egregius hac de re locus apud diuum Augustinum libro.

secundo quęstionum super Exodum. q. 71. à Gratiano relatus in capi. Pœnali. 14. quęstione. 5. furti nomine, inquit Augustinus, intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienę. non enim rapinam permisit qui furtū prohibuit, sed utiq; à parte totū itelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi aufertur. Hactenus Augusti. aliquot additis, & mutatis per Gratianū citatus: qui eum sensum habuit, quod cum furtum, & rapina ad eundē tendant finem, nempe ad occupationem, & acceptionem rerum alienarum: lata quadam interpretatione propter eundem, quem habent, finem, idem esse videantur: & tamē quia is finis remotus est non propinquus, minimè efficit eandem in vtroque speciem peccati: nec item genus & specie constituit: ipse verò finis propinquus speciem distinguit. atque ideò quia ex propinquo fine raptor vult per potentiam propriam, & vim aliena obtinere: fur vero per astutiam: constituitur diuersa criminis species: prout eleganter explicat diuus Tho. non citato Augustino dict. q. 66. art. 4. ad. 2.

His accedit quod Augustinus furtum appellat partem totius, id est illicite acceptiois, & occupationis rei alienę: quasi secundum eū genus sit illicita rei alię acceptio: huic autem generi subsint varię species: scilicet furtum: rapina: vsura: & similes: quę ad eundē finem

&

& si remotum tendunt, videlicet ad rerum alienarum illicitam occupationem. Et subdit idem author, in præcepto decalogi prohibita vna specie acceptionis iniquæ rei alienæ: omnē rerum alienarum occupationem prohibitam esse ex eo, quod omnes species tendant in eundem finem, ad quem tendit ipsa prohibita species: atq; omnium specierū sit vna, & eadem ratio prohibitionis: & ideo sub ipso furto significatur rapina: & eadem prohibetur non quod sit species furti, nec idem cū furto: sed propter eandem prohibitionis causam.

Ab eadem interpretatione colligitur, non recte verba Augustini intellecta fuisse à glossa in dicto capitulo .pœnali. dum glossa inquit furtum esse partem rapinæ: & rapinam esse speciem furti. cuius quidem glossæ is est sensus, vt furtum sit pars rapinæ integralis, compositione prædicamentali speciei, quæ integre constat ex genere, & differentiis: rapina autem sit furti pars subiectiua: quia est species furti. vnde furtum est pars rapinæ secundum glossam vt genus est pars speciei: rapina vero est species furti: quod ita intelligendum est ex adnotatis per Bart. in .l. qui vsum fructū. ff. de verbo. obligat. etenim licet hic sit sensus glo. nō tamen is ab Augustino adnotari potuit, siquidē diuus Augustinus furtum par-

tem esse dicit non rapinæ sed, generis, nempe acceptionis iniquæ rei alienæ: nec vnquam insinuat, rapinam furti speciem esse.

Postremo illud est considerandū plerunq; furtum, & rapinam non ita proprie accipi, quin aliquoties eorum significatio mutetur, atq; ob id impropria fiat interpretatio: sicuti palam probatur in .c. siquid inuenisti. 14. q. 5. vbi Gratianus ex Augustino, sermone. 19. de verbis domini, inquit, Siquid inuenisti, & nō reddidisti, rapuisti. Nam in ea specie rapina non committitur proprie: sed ea dictio est exponenda: id est illicite accipisti, secundū Archidia. vbi quem Card. Sanct. Sixti sequitur: idemq; Paulus Castrensis obseruauit in .l. sed eximēdi. ff. nequis eū, qui in ius vocat. est igitur ex his satis constat quid furtum sit: quid item rapina: & an furtum & rapina differant tanquam genus, & species, vel tanquā species distinctæ, & separatæ.

Ex furti definitione poterit examinari ratio, cur ob necessitatem extremam liceat absque furti, vel rapinæ vitio res alienas accipere ad subleuandam eam necessitatem: Nam ratio ab eo deducitur, quod propter necessitatē & ad eam subleuandam omnia sunt communia, siquidem natura ipsa institutum est, vt res inferiores sint ordinatæ, & destinatæ ad hominum necessitatem. quam ob rem diuisio rerum, quæ post

Secundæ partis relect.

instituzione in iuris naturalis facta est, non derogat rationi naturali, quæ dicat ex rebus temporalibus subueniendum esse hominum necessitati extremæ. Esurientium panis est, inquit Ambrosius sermone. 81. quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, & miserorum redemptio est, & absolutio est pecunia, quam tu in terra defodis. capit. sicut hi. 47. distinct. gloss. in capit. si quis. de furt. & ibi Docto. Thomas in. 2. 2. q. 66. articulo. 7. quibus suffragantur ea, quæ de elemosina diximus in libr. tertio Variar. resolutionum, capit. decimo quarto. num. quinto, & in huius relectionis parte prima. nu. secundo. quibus rectè perpensis apparet in hac specie furtum non committi, etiam si domino inuito res auferantur: quia cum urget extrema necessitas res illæ, quæ proprium dominum habere videntur, communes sunt, non aliæ. Nec quidquam impedit contraria possessoris voluntas: quippe quæ inordinata sit, & iniqua: & ideo qui patitur extremam necessitatem, si rem alienam accipiat, propriam, aut saltem communem accipere videtur, & ex consensu saltem debito possessoris: sicuti communi omnium sententia traditum extat. Et notatur in capitulo. discipulos. de consecratione, distinctione. quinta. discipulos, inquit Apollonius, cum per segetes tran-

secundo euellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat: quia coacti famè hoc fecerunt. id probatur Matthæi capit. duodecimo secundo, vnde apparet, extra casum necessitatis non licere ex vinea alterius, etiam viatoribus vuas adulescendum colligere: quod Ripa in. l. damnum. columna secunda. ff. de damn. infect. verum esse censet, vbi viator vuas colligit, vt se cum ferat: Secus tamen vt statim eas in vinea, vel in ipsa via comedat, nam hoc licite fit: etiam seclusa necessitate famis & probatur Deuteronomii. capi. decimo tertio, cuius meminit hac in specie Guandinus in tract. maleficiorum rubr. de pœnis. columna antepe.

Necessitas autem extrema tunc dicitur, quando imminet vitæ periculum, cui aliter quam per hanc acceptionem subueniri non potest. vt explicat Thomas dic. art. 7. & quod libet. 5. art. 16. quod cuiusque rectum & sincerum arbitrium definire oportune, & pie poterit.

Hinc vera interpretatio deducitur ad text. in. d. cap. si quis propter necessitatem. cuius hæc sunt verba. si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare. Hactenus ille textus, ex quo patet occupantem rem alienam, vel eam accipientem propter necessitatem, peccare quidem,

dem, & debere peccati pœnitentiam agere. quòd contrarium est his, quæ modò tradidimus. Et ob id ea decisio tunc obtinet, cū necessitas extrema non est, sed aliquanto remissior: nã eo casu peccatū, rē alienā accipiens cōmittit, & pœnitere debet: quemadmodū asserunt gloss. & Docto. in dict. capit. si quis. Panor. in capit. quoniam. de Simonia. diuus Thom. in dict. artic. septimo. ad primum & Syluester. verb. furtum. q. 3. sed tunc quæritur qua ratione in eodem capite respōsum est, quod si reddiderit nō cogatur ieiunare. aut etenī is peccauit, accipiēdo rē alienā: & tūc etiā si restituat, pœnitere debet, ob crimē cōmissū, aut nō peccauit, & tūc pœnitentia necessaria nō est. huic vero obiectioni respondendum erit, hanc pœnitentiā agēdā esse nō propter peccatū cōmissū in accipiēdo rē alienā nã ea maior esse debet, sed propter morā cōmissam in restitutione: at que ideo erit capitis sensus, quod accipiēs rē alienā causa necessitatis quæ extrema nō sit, debeat pœnitere ob morā cōmissam in restitutione, & ideo si statim restituerit liber erit ab hac pœnitentiā: nō tamē ab ea quæ iniūgi potuit propter ipsius acceptionis peccatum. Item & aliter eadem decisio intelligenda erit in hūc sanē modū, vt cū necessitas extrema sit, accipiēs alienā rē teneatur ex quadam super erogatiōe tribus hebdomadis

pœnitere eo quod illa acceptio imaginē furti habeat: & tamē ab ea pœnitentia sit liber per accepti restitutionem, vel tādē constitua-
mus eum textū loqui cum ob necessitatem grauem non tamen extremam, res aliena accipitur: etenim eo casu minor est culpa: & ideo leuis iniungitur pœnitentia, quæ prætermitti pōt, si fiat accepti restitutio. itaque hic intellectus ad modum conuenit his, quæ gl. Thomas & Panormi. tradidit, & quæ ipse notauit in dict. capit. 14. num. 5.

Quid tamen erit agendum cū is, qui ob extremam necessitatem rem alienam accepit, p̄giuorem nactus fuerit fortunam: an ad restitutionem teneatur? & gl. cōmuniter inibi recepta in hac reg. peccatum. argumen. textus, & eorum quæ adnotantur ibi in ca. Odoardus. de solut. probare videtur, hunc teneri ad restitutionem rei alienæ, quā accepit ad subleuandam extremam necessitatem. quin & in hac specie hanc opinionem tenuerunt Docto. in dicto. capi. si quis propter. Ioann. Lupi. in rubr. de donatione. §. 65. num. 47. Adria. in quarto in tract. de restitutione. capi. quia dictum est de aliquo. Almain. in. 4. sentē. distinct. 15. q. secunda. Ioan. Medi. de restit. quæst. tertia, in princ. quibus adstipulatur secūdam aliam interpretationem textus in. d. cap. si quis propter. vt ex eo cogatur quis

Secundæ partis Relectionis.

ieiunare, & pœnitentiam agere, quod rem alienam acceptam ob extremam necessitatem: accipiēs feliciorē nactus fortunam, nō restituerit. hoc idem ratione probatur. is etenim qui extrema laborat necessitate non habet maius ad rem alienam ius, quàm quod dominus in eum transferre tenetur: dominus autem non tenetur inopi rē propriā donare ad subleuandam inopiam: sed satis erit, quod inopiam det, & tradat titulo, & causa mutui, ea protestatione vt & inops bona, & patrimonium postea nactus teneatur mutuam pecuniam soluere, secundū Adri. quodlib. 1. art. 2. col. 3. tametsi cōtrarium probare conetur Ioannes à Medina in tractat. de eleemosyna. capitulo, an extreme indigenti sit necessario facienda eleemosyna donādo. igitur & in hoc casu rē acceptam ob extremam necessitatem tenebitur quis feliciorē adsequutus fortunam restituere. Quod vero diximus, quinquam non teneri ad donandum libere aliquid existenti in extrema necessitate, patet. Quia non tenetur ad aliud quam ad subueniendum pauperi, & subleuandā eius necessitatem: quæ quidem tollitur per dationem mutui, modo ea datio verisimili coniectura nequāquam tendat in pauperis oppressiōem. Sic edicto regis sancitum est, quod pauperes litigantes nihil teneantur soluere, nec

vllum stipendium reddere tabelionibus: aliisque tribunalium ministris: modò iuramento præstito promittant ea stipendia se soluturos cum ad pinguiorem deuenierint fortunam. atque ita opinionem istam veram esse censeo, modò absit fraus, & oppressio pauperum. tametsi Scotus, Ricardus, & alii in quarto sententiarum distinctione. 15. contrarium teneant: & eos sequutus post Angel. Syluest. in summa verb. furtum. quæstio. 5. asseuerans eorum sententiam communem esse: & probari ex eo quod tempore necessitatis extreme res omnes communes sint. & vt propriæ ab inope patiēti extremā necessitatē possint accipi, & accipiētis efficiantur. quæquidē ratio infirma est, & minus cōueniēs quā par erat huius opinionis necessarię probationi. si quidē tēpore extremæ necessitatis omnia sunt cōmunia iuxta recti moderaminis rationē: scilicet ad subleuandā necessitatē: quæ tollitur & subleuatur etiā si bona aliena accipiātur eo titulo, & causa, vt postmodū prospera fauēte fortuna dño restituātur: ita etenī satisfit præcepto dandi eleemosynam, & eius fini: nec necessaria est ad huius præcepti obseruationem, datio omnino liberalis: modò ita fiat, vt verè pauperi nullū afferat dispendium. Nō me latet Scoti, & aliorum opinionem satis piam esse, & à plerisq; viris doctissimis probatā

porbatam fuisse: sed & prior sententia rationibus, atq; authoritatibus etiam probari poterit.

Quæritur hoc in loco nõ im-
 merito: cum præceptum furtum pro-
 hibens, interpretationem hanc ac-
 cipiat, vt minime violetur si res
 aliena capiatur ad subleuandam
 5 extremam vite necessitatem: cur
 præceptum fornicationem prohi-
 bens, itidem non habeat eundem
 sensum, vt licita sit fornicatio ad
 euitandum mortis periculũ? Et-
 enim adulteriũ, nec fornicatio mi-
 nime licent, nec licere possunt ob
 famis, nec ob vitæ periculum ef-
 fugiendum: sicuti certissimũ est,
 & probatur in. l. palam. vers. non
 est. ff. de ritu nupt. E glo. in dict.
 cap. si quis. inquit, eam esse ratio-
 nem, quod propter necessitatem
 extremam res aliena communis
 efficitur: nõ sic in fornicatiõe: quia
 debet quis potius omnia mala
 pati quam peccato cõsentire. Quæ
 sane ratio satis incõgrua est: quip-
 pe quæ nequaquam explicet cur
 non liceat ob effugiendum mor-
 tis periculum & propter vitæ
 necessitatem extremam forni-
 cari: & deniq; non aperit, cur ma-
 lum hoc fornicationis non fiat li-
 citum & amittat propriam mali-
 ciam excircustantia necessitatis ex-
 tremæ ad vitæ periculũ effugien-
 dũ. Quam obrẽ Panormi. in dict.
 cap. Si quis propter necessitatem.
 aliã rationem cõminiscitur dicēs,
 ideo tempore extremæ necessita-

tis minime licitam esse fornicatio-
 nem, quod humana creatura nõ
 veniat fructuũ appellatione, nec
 fructus censeatur: sicuti censet iu-
 risconsultus in. l. in pecudũ. ff. de
 6 vsur. §. in pecudum. inst. de rer. di-
 uisio. eandem rationem tradit Io-
 an. Andre. in dict. cap. si quis pro-
 pter. vnde licet permissum sit na-
 turali iure rem alienam accipi ad
 extremæ inopiæ necessitatem su-
 bleuandam: id obtinet in rebus.
 quæ fructum appellatione veni-
 unt, & fructus reddere solēt: non
 in his, quæ fructuũ nomen non
 habent. verum isthæc ratio in-
 utilis est, nec dubitationi aliqua
 ex parte satisfacit. etenim ipse
 non diffiteor ancillarum partus,
 & fœtus, fructus non esse, nec eo-
 rum appellatione comprehendi:
 & ideo ad proprietarium non ad
 usufructuarium pertinere. idq;
 obtinuit apud iuriscõsultos qua-
 dã reuerētia diuinæ pulchritudi-
 nis, ad cuius imaginẽ homo crea-
 tus est, & vt ei mundus, omniaq;
 animalia sub seruirēt, & famularē-
 tur: atq; ita ob hãc hominis excel-
 lētiã, ne part⁹ humani brutis aĩma
 libus pares, et æquales cēserētur, ea
 sentētia recepta fuit, qua diffinitũ
 est, partus ancillarum fructus nõ
 esse: nec eorum appellatione veni-
 re, qua de re non satis apud vete-
 res iuriscõsultos conueniebat,
 auctore Cicerone lib. primo. de
 finibus bonor. & malorũ. statim
 in initio, dum inquit. An partus

Secundæ partis Relectionis:

ancilla sit ne in fructu habendus, differetur inter principes ciuitatis. P. Sceuolam Marcūq; Maniliū: ab hisq; M. Brutus dissentiet: quod & acutum genus est, & ad vsus ciuium non inutile: nosq; ea scripta reliquaq; eiusdem generis & legimus libenter, & legimus, hæc, quæ vitam continet omnem negligentur: Hæc Cicero. & tamen non ex hoc congrua ratio datur in quæstione proposita: cum ab eisdem iurisconsultis receptum sit, vsus, & vsus fructū in ancillis constitui posse. Et præterea ob necessitatem extremam famis licet patri filios vendere. l. 2. C. de patri. qui filios distr. item si cut potest existens in extrema necessitate ad eam subleuandam accipere numos alterius, ita & seruum alienum, vt eum vëdat, quæ ratq; ex precio victum. Fit igitur non esse Ioan. Andre. & Panorm. rationem sufficientem. imoni fallor, ea est satis incōcinna, & inutilis. Philippus Deti. in. l. quæ propter. ff. de reg. iur. eam esse rationem huic quæstioni aptam censeat, quod per coitū minime periculo mortis, quod ex fame imminet, obuiam eatur. & ideo fornicatio etiam ob extremam necessitatem, & inopiam licita non est, nec vllō iure permittitur. Sed & hic auctor alioqui subtili præditus ingenio, acriq; iudicio, dubio procul hac in re fallitur. Nā etsi per coitum fornicarium im-

mediate minime subueniatur necessitati famis, et periculo vite, mediate tamen subuenitur ex precio ipsius fornicationis, quod sufficit, vt necessitas excuset: sicuti excusatur qui patiens extremam necessitatem non accipit alienum paratum, sed argenteum vas, & id vendit ad emendum ex precio cibos sibi necessarios, licet argentum di recte non tollat, nec immediate famē. præsertim deficit ratio Detii: cum hic nō tantū agatur de accipiendis rebus alienis ad vitandā famē: nec tantū tractatur de vitando periculo mortis imminētis ex fame: sed & de effugiendo periculo mortis aliūde vt cūq; imminētis, & de cōstituto in extrema necessitate vitæ vel ratione famis, vel homicidii: iuxta ea, quæ iā adnotauimus in huius relectionis parte. 1. ad interpretationē tex. i. ca. officii. de pœnit. & remi. hinc autē rationi, quā Detius tradit, suffragantur verba. S. Thomæ. 2. 2. q. 64. art. 7. ad. 4. ita scribēs: actus fornicationis, vel adulterii non ordinatur ad conseruationē priore vite ex necessitate: quarta igitur ratio huic cōtrouersia offerri solet, quæ dicitur, licitū esse ob effugiendum mortis periculū ei, qui patitur extremā necessitatē, rē alienā capere: non tamē fornicari: quia dispensatio diuina opus est ad hoc vt præcepta, & leges diuinæ prætermittantur: in lege vero diuina, quæ furtū prohibet, dispensatio diuina omni-

4. Ratio.

no apparet ex causa necessitatis, capit. discipulos. de consecr. dist. 5. at circa præceptū illud: nō mechaberis: nullibi reperitur diuina dispensatio, nec ratione extremæ necessitatis, nec ex alia causa. Et ideo non est licita fornicatio ad vitandum mortis periculum absque diuina reuelatione. hæc ratio deducitur à glo. quam inibi notat Card. Alexandri. in cap. quoniā. 48. dist. & sensere idē Syluest. verb. metus. q. 7. & Almaī. in moralibus. q. de metu. proposit. 3. imo coitus cū fœmina, quæ vxor nō est, si ex diuina reuelatione permittatur, coniugalis est vere: quia deus matrimonii institutor, & auctor eam fœminam in coniugium & matrimoniū tradit coeunti cū ea: secūdū Thomā. 1. 2. q. 100. ar. 8. Hęc vero ratio adhuc nō placet quippe quæ non diffiniat, qua ex causa in hoc præcepto: nō mechaberis: non sit quandoq; ex necessitate saltē extrema dispēsatū: sicut in illo: non furtum facies. idcirco quinta ratio reddi poterit, si animaduertamus, acceptionē rei alienæ ideo reprobata, & illicitā esse: quia est proximo iniqua, & iniuriosa: hæc vero iniuria cessat plane ex consensu domini expresso, vel tacito, dato quidē, vel debito: qualis contingit tempore extremæ necessitatis, quo tenentur rerū domini cōsentire, quod pauperes eorū res accipiant ad subueniēdū inopiæ, & necessitati, quibus ipsi

opprimuntur: & ideo præceptū illud, quo prohibetur acceptio rei alienæ, nequaquam hanc cōtinet acceptionē, quæ fit absq; iniuria proximi cum ipsius dñi consensu saltem debito. At præceptū, quod fornicationē prohibet, ideo eam prohibet, quia malū est adulteriū ipsum, item mala est ipsa fornicatio. quorum malitia voluntate & cōsensu humano tolli nō potest: ideoq; nec mariti consensus, nec ipsius fœminæ voluntas sufficit ad tollendam adulterii, nec fornicationis simplicis maliciam: qua ratione extrema necessitas vitæ minime efficit, nec efficere potest fornicationem licitam: sicut efficit acceptionem rei alienæ: siquidem circumstantia extremæ necessitatis in acceptione ista, tollit ab ea maliciam, quam alioqui actus ipse habere solet, atq; ita rem hanc distinxit Ioan. Medina de restitutione. questione. 19. vlt. col. Sexta . 6. nihilo minus huic disputationi additur ratio in hunc sane modū. præcepta enim, & leges naturales habent velut moderatricem, & interpretem rectam rationem secūdum quam pronuntiandum est, actus humanos sub legibus, & præceptis contineri, vel non, recta vero ratio præceptum hoc: nō furtum facies, interpretatur ita plane, vt acceptio rei alienæ tempore necessitatis extremæ nequaquam sub prohibitione legis cōprehendatur.

Nam

Secundæ partis relect.

6. Ratio.

Nam recta ratio preceptum diuini interpretatiōe quadam ita moderatur: quasi necessitas omnia faciat omnibus cōmunia, furtiq; rationē excludat: cū melius sit diuitē rei vnius priuationē pati, quam vt pauper famę pereat: hoc etenim iudicat, & interpretatur recta ratio. Nō sic eadē rectitudo ratiōis interpretatur preceptū prohibens fornicationē: cū rei publicæ, & rationi naturali magis cōueniat, & consonum sit quenquā mori, quam quod cum ea fœmina cōmerciū carnale habeat, quæ propria vxor non sit: quemadmodū & in epitome in. 4. adnotaui. 2. part. cap. 3. §. 4. num. 5.

Ratio 7.

Septima fortassis ratio non omnino videbitur incōcinna, nec absurda: si diligenter, ac mature pensitemus, ea quæ legibus naturalibus, ac diuinis prohibita sunt, maliciam quandam habere ob fragilem humanæ creaturæ sensualitatem, quæ ratione, qua nos Deus ipse muniuit, destituta, quotidie nos ipsos vrget, & discruciat. Quod si hæc malitia attentā circūstantia cōtingētī cessauerit, haud dubie præceptum ipsum hoc in acta cessat, ipsaq; prohibitio diuinæ legis minimè casum istū cōplectitur. & ideo è contrario si malicia actus lege diuina prohibiti, ratione contingentis circūstantiæ nō cessauerit: nec ipsa præcepti prohibitio cessat, nec diuina lex in eo actu minorem obligatio

nē, & vim habet, quā si circūstantia illa non cōtingisset. Sic acceptio rei alienæ prohibita est iure naturali, & diuino propter maliciam, quam actus hic habet ex eo, quod fit iniuria proximo, eiq; damnū infertur: at malicia ista omnino cessat aliquot casibus: in quibus præceptum nec violatur, nec legi diuinæ, aut naturali contradicitur: nempe cum quis rem à domino aufert: ensem inquam, ne vel se ipsum, vel alterum occidat. idē si res à domino auferatur ad subueniendum extremæ inopiæ, quā accipiens patitur. Malicia etenim, quæ acceptiōi rei alienæ solet adharere, tūc procul abest: quia nec iniuria domino fit, nec damnū ei infertur: imo ea acceptio fit eius consensu saltem debito, & quem dominus teneretur adhibere. eadem ratione oportet expēdas præceptum illud non occides: siquidem homicidium priuata perpetratum autoritate, quod inibi prohibetur, maliciam habet ex eo quod proximus innocens occiditur, ei que fit ex ea occisione iniuria: siue occidatur à priuato, siue à iudice, qui non publica sed priuata vtitur auctoritate, cum innocentem, & innoxium occidit. At tunc occisio hominis erit ob vitandam mortem, & periculū vitæ licita, quoties hæc extrema necessitas auferat maliciam actus: & ideo aggressorem occidens aliter mortem effugere non va-

lens

lens minimè peccat contra præceptum legis naturalis, nec diuinæ: cum ob extremam hanc defensionis propriæ necessitatem cesset malicia actus homicidii, ex quo nulla fit iniuria proximo, qui nocentissimus propter aggressio nis causam occiditur ab eo, qui iure defensionis potuit eum occidere, aliter propriam mortem, & iniuriam non euafurus. Non erit idem, si quis innocentem occiderit, cum non posset alioqui mortem effugere: scilicet ad uescendum corpus innocentis, ne fame periret occisor. Nam hæc extrema necessitas non tollit maliciam actus homicidii: cū adhuc ut cunq; vrgeat fames, innocens alter est, qui occiditur. Sic deniq; fornicatio lege naturali, & diuina prohibita eam maliciam habet, quod ex appetitu, ac sensualitate ad uersus rationem quis carnale cōmercium habeat cum ea fœmina, quæ vxor non est. siquidem lege naturali coitus tantum coniugalis licet hominibus, & sic animalibus ratione præditis, iuxta. l. primā. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. capitulo. ius naturale. 1. distin. quorum interpretationem explicuimus in Epitome ad. 4. decret. parte. 2. in princ. num. 6. expendamus igitur, an fornicationis malicia tollatur ex circumstantia necessitatis extremæ: imminenti fame, vel mortis periculo: à quo nisi qs fornicetur euadere nequit. & pro

fecto patet non tolli tunc maliciam huius actus: quia propter hæc circumstantiam nō efficitur vxor ea, quæ non est, nec coitus efficitur coniugalis. & ideo minime licet ob extremam necessitatem fornicari: cum & si deus possit peculiari ratione fœminā aliquā viro in coniugium tradere, & ea ratione permittere coitum cum fœmina, quæ ex contractu humano vxor non erat: attamen deus ipse nunquam dispensat, nec dispensare potest quod seclusa ratione cōiugii, & absq; vxoria lege qs fornicetur. si quidem manēte malicia actus, non potest deus eundem actum permittere: quemadmodum manifeste deducitur à diuo Thoma. 2. q. 100. art. 8. hanc ipse arbitror esse veram rationem constituendi differentiam inter hæc duo præcepta: non furtum facies: & non mœchaberis. ex quibus etiam colligitur an actus lege diuina, & naturali prohibiti, & secundum propriam eorū maliciam illiciti, possint aliqua ex causa, ob aliquam circumstantiæ rationem esse liciti, & absq; peccati culpa fieri, & licere, quod potissimum ad mores pertinet.

Ex. §. sequenti.

Meretrix petere potest apud iudicem exteriorem, mercedem sibi promissam ob fornicationem. Et ibi intellectus il. 4. §. sed quod meretrici.

Ex. §. Secundus.

- meretrici. ff. de condic. ob turp. caus.
- 2 Donatio fieri potest concubina, præterquam à milite, & Clerico.
 - 3 Nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad precium fornicationis, sit ne publica meretrix, an occulta fornicatrix.
 - 4 Datum meretrici: an ab ea retineri possit seclusa causa donationis?
 - 5 Promissum parasitis ob verbera, vel alapas, an peti possit?
 - 6 Expenditur tex. in. l. 4. in princ. ff. de cond. ob turp. caus.
 - 7 Datum causa maleficii, & turpitudinis: an sit necessario restituendum danti, qui in eadem turpitudine versatur: an pauperibus: vel an possit retineri ab accipiente?
 - 8 Intellectus ad. textum. in capitulo. veniens. de Simonia.

§. Secundus.

Roxime actum est de fornicatione, an ea licita sit ob extremam famis necessitatē: idcirco tertio loco à prima, quam cōstituimus, regula, colligitur, sit ne restituendum quod ex fornicatione, ac meretricio acquisitum fuerit: & an ea acceptio sit iniusta siue in iniuriā proximi, siue quia lege prohibita: cui quæstioni præmittendum est, an meretrix apud iudicem exteriorem petere possit, sequuta copula, mercedem ob eam sibi promissam?

Et quod agere non possit fœmina ad pecuniam ob fornicationem promissam, probatur primo ex. l. tertia. & 4. in princ. ff. de condic. ob turp. caus, quibus de cisu est, in pari causa turpitudinis potiorē esse possidentem. Sed in hac specie par est causa turpitudinis: igitur qui nondum cōuentam pecuniā soluit: & eam retinet, potiora habet iura. Secundo, conditio turpis vitiat contractum, & vitiatur: promissumque ob agendum maleficium peti nō potest. l. merealem. C. de cōd. ob turp. caus. l. iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. si plagii. l. generaliter. ff. de verb. oblig. ergo cum promissum meretrici detur propter maleficium: nec promissio tenet, nec ex ea agere meretrix poterit. Tertio: nemo est dominus membrorum suorum præfertim ad vsum illicitum. l. liber homo. ff. ad. l. Aquil. capitulo. contingit. de sent. exco. meretrix igitur, quæ sui corporis domina non est, nulla ratione mercedem pacisci valet ob vsum venereum, vsum inquam proprii corporis illicitum. Quibus tandem pars ista probari poterit: quam veram esse censent, glossa. in dicta. l. quarta. §. sed quod meretrici. & in. l. secunda. Codice. de conditio. ob turpem causam. & in. l. affectionis. ff. de dona. Imo la. ibi. Ange. Bald. Paul. & Iason idic. §. sed quod meretrici. Zasius

in. l. generaliter. superius citata. Fortuni. in dict. §. si ob maleficiū. verum contraria sententia rationibus, & auctoritatibus probatur. Nam & iuris consultus in dict. §. sed quod meretrici. expressim scribit, meretricem turpiter agere, nō tamen turpiter data, & promissa accipere. vnde licet actus venereus, ob quem datur pecunia, illicitus sit, & turpis: ipsa tamen acceptio pecuniæ turpis non est, nec iure improbata. qua ratione sicuti data turpitudine vtriusque dantis, & accipientis, non est locus repetitioni: ita cum ex parte accipientis turpitudine in ipsa acceptioe minime datur, non tantū locus non est repetitioni: sed & locus datur exactioe: vt differat iuris consulti responsum in dict. §. sed quod meretrici. a respōso. l. 3. & 4. in principio. deinde quāuis fornicatio praua sit, & iure diuino vetita, ipsa tamen meretrix domina est sui corporis, & materia vendibilis est, nec ipsa venditio actus venerei illicita cēsetur: & licet actus venereus ex seipso malus sit, eius tamen venditio nō est prohibita, nec illicita ratione materiae. etenim dare mulieri aliquā pecuniam pro usu venereo antequam is sequatur, malū est, quia datio illa imperatur à luxuria, & à praua sensualitate procedit: at datio pecuniæ meretrici promissæ, cū ea fiat post actū venereū, mala nō est: sed actus iustitiæ à nullo vitio

imperatus: quia materia vēdibilis in hāc dationē adducitur: sicuti explicat elegāter Caietan. 2. q. 32. ar. 7. Rursus ex hoc, vt magis vrgeat argumētatio, ad sumo propositionē hanc: videlicet in hac pactioe, quæ cum meretrice fit, materiā adductam in conuentionē, & pretii cōmutationem, vendibilem esse. quod probatur præter auctoritatē Caiet. ex ipsius iuris consulti loco: vbi fatetur in hac specie meretricē licitē mercedē accipere, & adquisitionē ipsam licitam esse, immūne quidē à turpitudine. idem fatetur Thom. in dict. q. 32. arti. 7. sed si materia vēdibilis nō foret, profectō dubio procul meretrix ipsa turpiter acciperet: cū ipse actus venditionis ex propria natura esset illicitus: ac necessariō sequeretur, dationē & receptionē procedentes ab ipsa venditione secundū propriam naturā illicita, itidē illicitas esse, & turpes: vt in Simonia, & in cōuentione, quæ cum aliquo fit, vt iniquā sententiā ferat. quod satis cōstat ex diuo Thoma in dict. art. 7. & Iuris consulto in dict. l. 3. latiusq; à nobis in sequentibus explicabitur. At si materia vēdibilis est, nō video qua ratione cōuētio ista quātū ad cōmutationē pertinet ex se ipsa turpis sit, nec ex parte dātis, nec ex parte recipiētis: siquidē qui dat, vel promittit pretiū ob eārē quæ vēdi potest, legē sequitur cōmutatiuæ iustitiæ: recipiens eodē pacto eandē legem seruat,

Secundę partis relect.

seruat, ac iuste recipit mercedem, & precium rei, quam vĕdere potuit. igitur pactio hęc seruāda est, & promittens cogendus erit promissam mercedem soluere. Non obstat iuris consulti respōsio, qua asseuerat dantem turpiter agere. Nam actus ipse venereus vtriusq; maris & fœminę turpitudinem habet: atq; ita pactio ipsa contingens inter virum & meretricem ratione huius actus, & quatenus ex appetitu, & libidine fit etiam turpis est non tantum ex parte viri, sed & ex parte meretricis: sed quatenus datio, & receptio mercedis, eiusq; promissio & stipulatio seorsum possunt censerī, turpitudinem non habēt. datio in quā vel promissio, quia fit in compensationem, & mercedem, ac precium corporis ipsius meretricis quo ad vsum venerū, qui vendibilis est: & ideo ad iustitiam commutatiuam pertinet, acceptio vero quia meretrix mercedem, & precium recipit eius laboris, & vsum, qui vĕdibilis est, & tamen nihilominus dantis, vel promittentis turpitudō versatur: quia datio meretricē prouocat ad fornicationē, & procedit ab appetitu & libidine coitus, non sic receptio meretricis, vel mercedis pactio: quippe quę non procedat ab appetitu actus venerei, sed vt habeat ipsa mercedem, et precium vsum corporei ad actum fornicationis. quo fit, vt nec ipsa datio turpis sit quatenus

ea tendit ad stipendium, & mercedem actus venerei, & vsum corporis, quem ipsa pręstat meretrix, & ob quem precium habere potest. igitur qui meretrici mercedē promisit, iam post ipsum actum venereum cogendus erit eam soluere, etiam si ante coitum pactū fecerit: quum in hac specie nō sit tractandum de promissione, aut datione quatenus turpitudinem habet, sed de ea qua ex parte iustitiam respicit commutatiuam, hic etenim est verus sensus iuris consulti in dicto. §. sed & quod meretrici.

Secundo eadem sentētia, qua asseritur, promissionem factam meretrici seruandam esse etiam apud iudicem exteriorem, & promittentem cogendum fore ad promissio-
nem solutionem, probatur Geneseos cap. 38. quo in loco Iudas mercedem promissam Thammar, quę habitum meretricium assumpserrat ob fornicationem, eidem soluit, & misit post ipsum actū venereum: profecto non alia ratione quam quod teneretur mercedē promissam meretrici soluere.

Tertio eadem opinio satis apud iuris consultum probatur in l. af-
fectionis. ff. de donat. qui censet, donationem posse fieri meretrici, & ei factam validam esse: non tantum quo ad exceptionem: sed & quo ad actionem, secundum magis cōmunem doct. interpreta-
tionē contra. glo. vbi. ad idē opti-
mus

mus tex. in l. donationes in concubinam in princ. ff. eo. titulo. & id constat argumento ab speciali: nam si minor, & miles non potest donare meretrici secundum nota. in dict. l. Affectio. ob specialem quandam rationem: qui minor non sit, nec miles donare meretrici poterit. l. miles ita. §. ff. de milit. testā. vbi itidē probatur eum, qui miles non sit, non tantum donare posse meretrici, & cōcubinā, sed etiam legare in testamento, & eam hæredem instituire, quod Ant. Butri. cons. 14. & eleganter Iason. cons. 37. lib. 3. adnotarunt. tradunt hac de re plura Bart. & Doct. in dict. l. affectio. nis. Roman. conf. 43. Anca. cōf. 247. Capicius in decis. Neapolit. 102. qui & de concubina clerici loquuntur examinantes, quando ei donari à clerico possit. quibus ad de. l. 22. cum sequentibus. titulo. 3. lib. 1. ordinat. & Ioā. Iupi. in rub. de donat. int. vir. & vxor. §. 39. Nā & Raphael Cum. in dict. l. miles ita. §. 1. Bald. conf. 457. lib. 5. & Iason. in dicto conf. 37. colu. 2. lib. 3. existimant, etiā pagano minime licere donationē facere mulieri, cum qua habet adulterium, incestum ve cōmercium. fit tandē ex his, vt constitutissimum sit, mercedem meretrici ob fornicationē promissam, modo absit dolus, & fraus, eidē soluēdam esse, promittentemq; à iudice cōpellendum fore ad eius solutionē. quam opi

nionē tenent Cinus. & Saly. in. l. 2. C. de cond. ob. turp. caus. Bart. & Alex. in dict. §. sed & quod meretrici. idē Bart. in dict. l. Affectio. nis. Alex. in dict. 1. generaliter. Abba. in cap. quia pleriq;. num. 14. de immunit. eccles. Ripa. in .l. si plagii. ff. de verb. oblig. col. penulti. Ioan. Iupi. in dict. rub. §. 40. Sali. in. l. ea quæ. C. de dona. aht. nupt. Bart. & Areti. in dict. l. generaliter. quo in loco Iason & Zasius num. 29. testantur hanc opinionē cōmunem esse: Nec oberunt ea, quæ ad probationem prioris sententiæ adducta fuere: siquidem. l. 3. & 4. tunc obtinent, quando datio, & receptio vtrinque est illicita, & reprobata: at in hac specie acceptio licita est: imo & ipsa datio quatenus procedit à lege iustitiæ, & à promissione dati in mercedē eius operis, quod precium habere potest: iuxta ea, quæ modo adnotauimus. item iuris consulti responsum in dict. §. si ob maleficiū. ita intelligedū est, vt procedat in maleficio, quod lege exteriori punitur quantum ad ipsum recipientē pactionē: siquidem ratione eius actus, qui iure humano punitur, nemo potest iure quidquam pacisci, nec stipulari. l. mercalem. C. de cōdic. ob turp. caus. qua ratione, etiam si ex propria natura materia vendibilis sit, quia lex ipsa humana actum ipsum punit, propter quam pactio fit: vere dici non poterit, eadem le-

Secundæ partis relect.

ge humana pactionem istam validam esse, qua quidquam promissum fuerit ob maleficium committendum. Sic sane cum lege humana actus puniatur, nullo pacto potest valida ceteri pactio, quæ tendit ut precium constitutur ob actionem illius actus, qui lege ipsa puniatur: atque ideo tunc versabitur vitium, & turpitudinon tantum in ipso dante aliquid ob maleficium, sed & in ipso accipiente, qui paciscitur mercedem pro eo, quod apud iudicem puniri debet, vel pro ea re, quæ vendibilis non est, optimus tex. in dict. l. 4. Ultima ratio ex lege, liber homo. ff. ad legem Aquili. non nocet huic conclusioni. Nam licet nemo dominus sit membrorum suorum, est tamen dominus usus proprii corporis: siquidem usum corporis locare potest propter mercedis precium: sicuti manifeste probatur apud iuris consultos, qui locationem operarum passim permittunt, & probant. Quod si dixeris hoc tunc obtinere cum locatio fit ad usum licitum: non ad illicitum: id facillime tollitur: quia usus illicitus operatur, quod ipsa locatio illicita sit, item quod non sit cogendus locator conventioni stare: nec tamen ex hoc sequitur, non esse locatori soluendam mercedem, quoties ipse quod in locationem duxit, præstiterit omnino absque iure reuocationis.

Assertio autem vltima, quæ fre-

quentiori calculo probatam esse diximus, vera est: modo merces huius usus venerei sit moderata, sicut & hoc necessarium est ad omnium commutationum iustitiam, & præterea oportet quod ipse promittens habeat ius dandi, & promittendi: ita quidem, ut proprio consensu possit obligari: quemadmodum tradidit Henricus in cap. peruenit, de adult. Ioan. Lupi in dict. rubri. §. 41.

¶ Ex his plane deducitur, non recte hac in questione constitui differentiam inter meretricem publicam & foeminam, quæ occulte fornicatur: cum ratione suprascripta diligenter examinata, satis appareat ita esse usum corporis ad venereum actum, vendibilem in foemina occulte fornicaria, sicut in ea, quæ publice meretricium exercet: tamen si Cinus in l. 2. & ibi Angel. C. de cõdict. ob turp. caus. Abb. in dict. cap. quia plerique. numc. 14. & seq. Ioan. Lupi in dict. rub. §. 41. teneant in foemina occulte fornicaria, quæ publica meretrix non est, quod nec ipsa petere possit mercedem promissam, & precium fornicationis: nec si datum fuerit, illud possit retinere: imo potius restituere teneatur, etiam in animæ iudicio. hanc sententiam Cini & aliorum scribit comunem esse Adrianus in. 4. sent. in tract. de restitutione. §. oritur alia questio. eam hi doctor. probant autoritate tex. in lege, Lucius. ff. de iure fisci. quo probari

bari videtur, res datas his occultis fornicariis ad fiscum pertinere, & eas fisco adiudicandas fore. Ego equidem, ut modo adnotabam, opinor hanc opinionem nec communem esse, nec veram: quam obrem eam in duas partes distinguam, quo facilius intelligatur. prima etenim pars tractat, an promittens aliquod precium foeminae propter occultam fornicationem, & eam, quae meretricia non est, sit cogendus id etiam in foro exteriori soluere. Secunda pars agit de ea quaestione, an acceptum a foemina, quae meretrix publica non est ob fornicationem, possit ab ea in iudicio animae retineri, ita ut ad eius restitutionem minimeteneatur. Quo ad primum fateor Cini sententiam in foro exteriori ob eius, & aliorum doctissimorum virorum auctoritatem, frequentissime admitti, & a plerisque iudicibus eam admittendam fore. at non video qua ratione opinio ista vera sit: cum nihil referat, foeminam esse publice, vel occulte fornicariam ad iustam ipsius venire usus mercedem. Nam iurisperiti consulti responsum in dict. l. Lucius. in his, quae scelere quaesita sunt, & a fisco repeti possunt ob crimen a recipiente commissum, poena temporali, iudicialique dignum: non in adquisitis ex fornicatione: locum obtinet: atque ita in his casibus, quibus receptio est illicita: & in specie iurisperiti sibi tractat de

receptione illicita ex eo quod bona sunt auferenda ab herede ea ratione quia propter scelus commissum in morte testatoris, efficitur ipse heres indignus, vel incapax hereditatis iuxta distinctionem doc. in dict. l. Lucius. idcirco satis est distincta iurisperiti species, & eius responsio ab his, quae in presentia sunt de meretricio lucro tractantur. unde mirum est, cur Cinius & alii dict. l. Lucius. ad hanc quaestionem induxerint: cum hic de mercede promissa ob coitum fornicarium tractemus: qui quidem coitus minime punibilis est lege exteriori, & humana. Quod si coitus fornicarius punibilis foret apud iudicem exteriori, tunc plane probatisimi iuris est, non posse mercedem promissam nondum solutam peti. sicuti probatur in l. mercale. C. de co. ob turp. caus. & id verum est, quoties actus, cuius precium petitur, punibilis est quo ad ipsum petitorum: ne lucrum, & premium is consequatur ex eo: unde poenam iure habere debet.

Secunda quaestiones pars edisserit quod receptum a foemina, quae publica meretrix non est, minime potest in interiori animae iudicio retineri: sed ab ea restituendum est: quia sit ob turpem causam illicite receptum: quemadmodum Cinius, & qui eum sequuntur, asseverant. Quorum sententia falsa est omnino: & contraria ex praedictis manifeste deducitur. Nam si materia hac in

Secundæ partis relect.

specie vendibilis est, parum refert vendatur publice, vel secrete: nec item differt venditio fiat ab ea, quæ vendendi officium publice habet, vel ab alia: cum ex propria natura rei materia sit vendibilis, nec eius venditio ratione publici officij permittatur: sed ratione materia. imo secundum Cini & sequacium opinionem, sequeretur, ipsam meretricem turpius accipere precium pro primo actu, quàm pro sequentibus: quod nemo doctus fatebitur. Sic sane aduersus priorem Cini sententiam hanc vltimam probant, & sequuntur Monaldus in summa tit. de restitutione male adquiretorum. Henric. in cap. peruenit. de adult. Florent. 2. part. tit. 2. capitu. 5. col. 2. Siluest. verb. restitutio. 2. col. 2. Adrian. in dict. §. oritur alia quaestio. & probatur idem ex eo quod hæc acceptio mercedis coitus venerei, non sit rei alienæ occupatio: cum data sit pecunia ex consensu domini absq; vlla fraude. Nec ipsa receptio sit illicita, nempe lege prohibita: si quidem licet peccatum ipsum manifestam culpam habeat quo ad usum venereum: non tamen quo ad receptionem mercedis: sicuti paulo ante traditum est. Hinc fit, vt nec monacha recipiens ob mercedem coitus absq; vilo dolo pecuniam aliquam, teneatur eam in foro animæ interiori restituere: quod expressim Henric. adnotauit. idem & in fœmina, quæ ma-

ritum habet: etenim si quid ab adultero accipiat ob fornicationem restituere id non tenetur: tametsi iniuriam faciat monacha religioni, & adultera viro.

Item ex superscriptis apparet, quod dicendum sit de opinione, quàm hac in quaestione probare conatur Ioan. à Medina in tract. de restitu. q. 20. is etenim scribit, datum meretrici, nec licite recipi, nec posse retineri alia ex causa quàm donationis liberæ, & ideo putat, datum meretrici non posse retineri, nec recipi titulo mercedis, & precii actus venerei. Primum quidem opinor hoc esse contrarium eleganti iuriscōsulti responso in dict. §. sed quod meretrici. vbi probatur, meretricem licite recipere quod datum ei fuerit ob fornicationem: non alia profecto ratione quàm quod detur in precium, & mercedem coitus venerei. Alioqui si iuriscōsultus donationis causam in hac datione considerasset: nequaquam distinxisset datum meretrici ab his, quæ aliis ob turpem causam dari solent: cum & in his donationis liberæ titulus receptionem faceret licitum ex propria natura: tametsi causa, quæ ad donandum induxerit, fuerit turpis. non enim ex hoc ipsa donatio libera in vniuersum à lege reprobata censetur: sicuti & ipse Ioannes à Medina fatetur, posse datum propter homicidium, lenocinium, vel aliud turpe crimen, aut propter iniquam iudicis sententiam retineri licite

ob

C. de vindi. obli

ob donationis causam. Et præterea cū hæc dationes ob causam fi-
ant: non potest dici eas donatio-
nes esse: quod probatur in .l. 1. ff.
de donat. & in .l. vlt. ff. de cōdict.
caus. dat. Secūdo probatissimū iu-
ris esse cenfeo, datum meretrici
ob ipsam fornicationem vel ratio-
ne conuentionis expressæ, vel ta-
cite, in precium vsus venerei, iuste
posse ab ipsa recipi, & retineri, etiā
si constat, dantem non animo li-
berali: sed coactum vel à iudice,
vel lege pactionis dedisse. hoc
enim satis deducitur ab his, quæ
paulo ante tradita fuere: modo ab-
sit fraus in ipsa acceptione: nec sit
excessus aliquis in ipsa receptio-
ne: nam is arbitrio boni viri dona-
tionis titulum exigit: vt datum re-
cipi, & retineri tute valeat. Quam
ob rem existimo eum, qui cū me-
retrice publica, vel ea fœmina, quæ
sui corporis questum facit, coierit
absq; expressa conuentione, cog-
gendum fore à iudice lege taciti
pacti eidem fœminæ consuetam
venerei vsus mercedem soluere.

Quibus satis probatum est nō esse
necessariam donationis causam,
nec veram, nec præsumptam ad
hoc; vt meretrix tute retineat, aut
licite recipiat quod ei ob meretri-
ciū datum fuerit: atq; ita hæc quæ-
stionem diffiniendā esse arbitror.

Hinc etiam infertur, an promif-
sum alicui parasito, vel ioculato-
ri, vt is inter ludicra et iocos patia-
tur aliquot alapas, & verbera: sit ei

necessario soluendū: & promittens
soluere cogatur per iudicē: & quā-
uis Zasius in dicto. l. generaliter,
num. 31. velit, nullā hic posse dari
coactionē iudicis: ego tamē cōtra-
riū cenfeo quo ad moderatā actus
mercedē. Non inficior parasitum
ita cōuenientē, & paciscentē male
facere, & peccare quandoq; mor-
taliter. Nā hæc ludicra & parasito-
rū ars licita quidē est ad hominū
delectationē: modo ea exerceatur
absq; proximi præiudicio, & lesio-
ne honestatis, vt explicant Diuus
Thomas et Caieta. 2. 2. q. 168. ar. 3. et
pæced. Syluest. verb. ars. q. 7. tra-
dūt Doctori. n. cap. 1. de vit. & ho-
nest. cleri. lib. 6. tamen & si male
faciat parasitus locando vsum sui
corporis ad hæc verbera: nihilomi-
nus ex hoc nulla lege exteriori pu-
nitur: nec turpiter recipit huius la-
boris mercedē. Qua in re oportet
viros nobiles admōere, has cū pa-
rasitis pactiones esse omnino con-
trarias veræ nobilitatis legibus:
idcirco ab eis abstinendū fore: cū
sint aliæ ludicræ artis, & parasitici
muneris partes, quæ absq; vllō vi-
tio possint magis ad risum, & ioc-
os prouocare, & ad honestā de-
lectationem pertinere: teiam si
apud Romanos eo tempore, quo
propter Asiaticam luxuriam in-
perditissimos itum est mores, id
in vsu erat. ita etenim in hunc sen-
sum quidā accipiunt illud Martia-
lis lib. 2. ad Posthumum.

Os tibi præcisum, quanto non ipse Latinus,

D iii Vilia

not. &
lene. men

Secundæ partis Relectionis.

Vilia Panniculi percutit ora sono.

Cæterum prius quam quæstionem istam egrediamur obseruandum est ad intellectum. l. 3. & 4. ff. de cõdict. ob turp. caus. distinctio nem quandã prænotari posse, aliquot expositis conclusionibus.

Prima quidẽ. Apud iudicẽ exteriorẽ nemini licet agere ad mercedem, vel preciũ eius operis, quod habet crimen ab eodem iudice pœna exteriori puniendum, tex. optimus. in. l. mercalem. C. de cõdict. ob turp. caus.

Secũda. in pari turpitudinis causa lex humana denegat actionem & repetitionẽ eius, quod propter aliquod scelus committendum datũ fuerit. dict. l. 4. in princ. l. 53. art. 14. partit. 5.

Tertia. vt cunq; humana lege denegata sit repetitio eius, quod ob crimen, & maleficio datum fuerit: nõ tamen ex hoc accipiens turpẽ erit in animæ iudicio, si alioqui vel rãtione materiæ, quæ vendibilis nõ erat, vel ex eo quod cõuentio fuerit iniqua teneretur ad restitutionẽ. lex enim, quæ negat danti repetitionẽ in hac specie, nullũ ius tribuit recipienti, nec plus iuris in eũ transfert, quam is ex receptione adquisierit: sicuti in simili argumẽto docet Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. ad primũ. igitur quoties tractabitur de obligatione ipsius recipientis ad restituẽdũ ea, quæ ob maleficiũ acceperit, apud iudicẽ interioris iudicii res erit ita exami-

nãda ac si humana lex, quæ repetitionẽ danti ob parẽ turpitudinẽ negauit, quidquã hac in re nõ stauisset. Nisi aliqua ex lege probatũ sit, aut probari iusta rãtione queat, per denegationẽ actionis in pœnã turpitudinis, dantẽ priuatũ esse lege humana eo, quod dedit. Nã & tũc erit diligẽter examinandum, cui lex ipa tribuẽdũ esse censet id, quod datũ est, ipsi ne recipienti, an fisco, an pauperibus, vel ecclesiæ: quod latius probabitur inferius in materia de Simonia, & in tractatu eorum quæ ob maleficio lege exteriori punibile, data sint.

Quarta conclusio. Etiam si propter parẽ turpitudinis causam quoties datio, & receptio est illicita, minimẽ cõpetat danti repetitio: tamen vbi ipsa receptio est licita, nõ tantũ repetitio negatur, sed & retentio ipsa iustissima est: quod cõstat ex ratione tex. in dict. §. sed quod meretrici.

Extertia cõclusionẽ deducitur resolutio illius quæstionis, quæ solet controuerti: an sit necessario facienda restitutio eorũ, quæ turpiter data, & accepta fuerit: & cui: an ei, qui dedit, vel pauperibus: quæ in re quibusdã visum est, restitutionẽ faciẽdã esse necessario, nõ tamẽ danti, sed vel fisco, vel pauperibus. quod ea ratione probatur: quia receptio iniqua est, & à lege reprobata: idcirco non potuit datum ipsi, recipienti adquiri
iuxta

iuxta regulam primam, quam in hac relectione secunda parte constituimus. idem adnotari potest ex capitulo. de hoc. de Simonia. vbi satis manifeste scriptum, & responsum est, acceptum ratione Simoniacæ conuentionis absque periculo animæ, retineri non posse. Et ita Doct. inibi adnotarunt, atque in vniuersum propositæ quæstioni respondent Paluda. in. 4. sent. dist. 15. quæstione. 3. articu. 5. versi. 3. conclusio. glo. penultima. in reg. ista. quam interpretamur: quæ quidem sententia frequentiori Doct. consensu recepta est: quemadmodum fatetur Ioan. à Medina de restit. q. 2. cap. 2. incipienti, de eo quod. Nam & nostrates idem præmittunt, dū glo. eandem sequuntur: quibus ad stipulatur tex. in. l. iuris gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. in. l. generaliter. & in. l. si plagii. ff. de verb. obligat & in. §. prætor ait. ac. §. generaliter. dict. l. iuris gentium. vbi pacta turpia, contra bonos mores, aut contra leges, irrita sunt, & nulla. consequitur igitur harum cōuentionum ratione nullum ius recipienti adquiri: si quidem titulus acquisitionis nullus est. l. non dubium. C. de legibus. Adrianus tamen in. 4. sent. tract. de restitutione. capi. restat in quire. ad finem. fatetur plane, accipientem omnino teneri ad restitutionē: sed cōtendit posse arbitrio eius eam fieri danti, vel pauperi-

bus. Ioan. à Medina de restitutio. dict. cap. 2. aliter quæstionē istam diffinire tētat existimans, acceptū ob maleficium, & turpē causam non esse necessario restituendum danti, sed pauperibus causa ipsa sequuta, & sic maleficio cōmisso. quia iam qui dedit ob eam causam, quæ sequuta est, rem donauit, eamq; à se abdicauit, & ideo ei non est restituenda: causa vero non sequuta cēset restitutionem faciendam esse ei, qui dederit: cū voluntas donationis cesset causa non sequuta. addit præter hæc in Simonia causa datis & acceptis non esse restitutionē faciendā danti, præterquā in casu tex. in cap. veniens. de simo. At Caieta. in summa verb. Simonia exterior, opinatur, tēporale datū propter simoniā, nō sequuta spiritualis traditione, in animæ iudicio ante iudicis sententiā, restituendā esse danti: ea ratione quod in pœnā criminis, & inique pactionis lex canonica priuat danti ea re, quā dedit: pœna vero ante cōdemnationē iudicis nō debetur, nec omnino restituenda est: iuxta resolutionē glo. in cap. tua fraternitas. 12. q. 2. quā rationē & Ioan. à Medina in vniuersum pro eius responsione validam esse censuit. idem Syluester post Ioan. in summa confessorum, fatetur, verbo. restitutio. 4. §. 1. hoc tamen dimittens arbitrio accipientis: sicut & Adrianus paulo ante citatus existimat. ipse quidē quan-

Secundæ partis relect.

tum attinet recipientē, & si communis sententia definierit, eum teneri ad restitutionem eorum, quæ ex iniquis vtrinque conuentionibus ad quisierit, vel acceperit: video tamen posse in hunc sane modū distingui. Aut etenim pactio fuit iniqua ex eo quod materia vendibilis non sit: nempe in crimine Simonia, cum res spiritualis, cuius venditio Simonia inducit, æstimari, aut vendi non possit: & in pactioe, qua aliquid promittatur, vt iniqua sententia feratur, vel iustitia ministretur: in his casibus recipiens tenebitur omnino restituere: quippe q̄ nihil dederit, aut fecerit, quod ex propria natura sit precio æstimabile. Quod si materia vendibilis sit: quæ usus corporis, & labor humanus conducitur ad delictum, & ob id conuentio iure improba est, & illicita ratione turpitudinis vtrinque commissæ: fortassis accipiens poterit datum retinere in animæ iudicio in compensationem arbitrio boni viri, ac iustam mercedē laboris impensi, & industriæ præstitæ ad maléficium. inducor etenim in hanc sententiam: primū quod licet, à lege istæ conuentiones reprobæ sint, & censeantur: id procedit ad hunc sane effectū, vt ex eis agi non possit, nec teneatur quis promissa seruare: non autem ad hoc vt datum ratione laboris impensi, restituendum sit ante condemnationē: si qui dedit

potuit propriæ rei trāsferre dominium. deinde quamuis conuentiones istæ indistinctè reprobentur quoad omnes iuris effectus: hoc in pœnam criminis commissi paciscendo fit: sed pœna nō est necessario ante cōdemnationem restituenda. Item si verum esset quod Doct̄or. communiter adnotarūt, sequeretur inde, artificē, aut fabrum conductum ad fabricandū id, quod iure vetitū extat, & in maléficiū perniciosum fabricatur, teneri ad restitutionē eius, quod ob fabricam in mercedem laboris acceperit: sic & miles conductus ad bellū iniustū, quodque ipse iniquissimum esse certo scit, teneretur restituere mercedē iure conductionis sibi ob militiā præstitam: & tamen nec artificē, nec militē ad restitutionē in propositis speciebus ipse nō damnare, nec cōpellerē in animæ iudicio: nec opinor cogi posse. mille profecto possent ad hæc exēpla proponi. vnde mihi nō admodū placet cōmunis doct̄orū opinio, quæ dubio procul obtinet cū accipiens nihil laboris, vel industriæ impedit. Scio tamen frequentissimam omnium sententiam in contrariū probatū iri ex eo, quod conuentiones istæ iure sint reprobatae, & nullę cēseantur: & ideo acceptio sit illicita: eaq̄ ratione inducat obligationem restituendi: tametsi huic rationi possit responderi, veram esse, quoties contractus
ita

ita lege reprobatur, quod nec actionem, nec retentionem pariat: tunc scilicet quando reprobus est vel ex defectu solennitatis iure requisitæ, vel ob deficientem legitimum consensum paciscentis ad perfectam rei promissæ translationem, quod impræsentiarum minimè contingit. Et ideo in hoc casu restitutio necessaria non est. Quod vero pertinet ad dantem: an ei sit facienda restitutio quoties recipiens restituere tenetur, est ob seruandum. sit nè ea lex, quæ repetitionem negat ob parem turpitudinem, pœnalis: ita quidem vt in pœnam iniquæ conuentionis expressæ, vel tacitæ efficiat inhabilem eum qui dedit, ad repetendum. Nã si inhabilis efficitur in pœnã: hæc pœna nullam requirit iudicis executionem: atque ipso iure absque vlla iudicis sententia infligitur: idcirco in animæ iudicio obtinebit planè, secundum ea, quæ nos tractauimus in Epitome ad quartum libr. decret. secunda part. capit. sexto. §. octauo. & ideo restitutio non erit necessario danti facienda, etiam si causa ob quam datio facta fuerit, sequuta non sit. Etenim vbi causa sequuta fuerit non diffiteor communi omnium sententia absque dubio, licet materia vendibilis non sit, nec precio estimabilis, danti restituendum non esse. sed & si dixeris in priori specie, vbi causa dationis sequuta nõ fue-

rit, legem denegantem repetitionem non procedere: aut saltem obtinere quoad simplicem denegationem actionis non tamen ex hoc priuare in pœnã ipsum dantem iure, quod habet ad repetendum causa non sequuta: vtrunque opinor falsum esse.

Nam lex ciuilis negans repetitionem eius, quod datum turpiter fuerit ob turpem causam, locum habet, etiam ante causam ipsam sequutam & eadem in pœnam tanti criminis dantem priuat iure exigendi, quod dederat. Nõ obstat huic resolutioni textus in dict. capit. veniens. de Simonia. qui respondit datum causa simoniæ restituendum esse danti. id etenim procedit vel quia ipse dedit bona fide monachis exigentibus id prætextu consuetudinis, ad prandium monachorum, capit. cum Apostolicam. eo. titul. vnde non omnino manifesta est, nec aperta dantis turpitudinis: vel pecunia inibi restituitur danti: vt is translatus ad aliud monasterium, eam secum in id monasterium deferat, ad alimenta sibi necessaria. quo fit, in eo textu minimè posse probari, quod datum causa simoniæ sit restituendum ei, qui dedit: ac tandem ex his, quæ modo adnotauimus, palam constat, qualiter sit intelligenda iuriconsulti responsio in dicto. §. sed quod meretrici. & in eiusdem l. quartæ. parte prima. Et nihilominus proximo paragrapho adhuc

D v hanc

Secundæ partis relect.

hanc ipsam quæstionem tractantes, explicabimus veram cognitionem, & interpretationē tex. in. l. 2. ff. de condict. ob turp. caus.

Ex. §. sequenti,

Datum iudici, vt iustam sententiam pronūciat: an possit repeti: & an is, qui dedit perdat litem?

- 2 *Testis an possit pro ferendo testimonio aliquid accipere?*
- 3 *Rei alienæ inuētor, an iustè possit aliquid capere ob eiusdem rei restitutionem?*
- 4 *Intellectus. l. solent. ff. de præscrip. verb. & l. 4. §. si tibi. ff. de condi. ob turp. caus.*
- 5 *An teneatur ad restitutionē, qui potuit proximum à damno illato defendere?*
- 6 *Examinatur argumentatio glo. in. l. 4. §. si tibi. ff. de condict. ob turp. caus.*
- 7 *Adquisitum per metum etiam leuem: an sit necessario restituendum metum passo?*
- 8 *An sit restituendum quod obtinetur ex contractu beneficio restitutionis in integrum rescindendo?*
- 9 *Adquisita ex contractu nullo ob defectum solennitatis legis humanæ, restituenda sunt in conscientia iudicio.*
- 10 *Intellectus Regiarum constitutionū, quæ prohibent uxorem absque licentia viri contrahere.*

§. Tertius.

Vartò ab eadē primæ regula dissoluitur ea dubitatio, quæ passim discutit solet: sit ne restituendum id, quod iudex acceperit, vt iustam sententiam ferat, in precium quidem iustissimi iudicii: & iurisconsultus in. l. secunda.

ff. de condict. ob turp. caus. ita obscure hanc quæstionem definuit, vt ob eius incertam sententiam: itidē & interpretes varie responderint. Sed si dedi, inquit Vlpianus, vt secundum me in bona causa iudex pronuntiaret, est quidem relatum condictioni locum esse: sed hic quoq; crimen cōtrahit. iudicē enī corrūpere videtur: & nō ita pridem Imperator noster cōstituit litem eum perdere. Hæc iurisconsultus, qui expressim asserit, dantem iudici pecuniam, vt iustè in eius causa sententiā dicat, turpiter agere, & crimen contrahere, propter quod causam ipsam, vtcūq; iustissimam perdit. idcirco videtur nō esse huic dādā repetitionē: siquidem cōstat eum, qui ob hanc causam dederit puniendum fore, & litem perdere. gl. cōmuniter recepta in dic. l. 2. tex. in. l. prima. C. de pœna iud. qui male iud. & in auth. vt litigantes iurent in exord. lit. Regia. l. 52. titul. 14. part. 5. quæ ratione quidam existimarunt, nō esse dandam in hac specie repetitionem. Quod si verum est, actionem danti hic denegari ad dati repetitionem, manifesti iuris erit, secundum ea, quæ paulo ante dicta sunt proximo. §. non esse necessario eidem restituendum quod dederit, sed vel fisco vel pauperibus. Sed & hæc non omnino cōuincunt: quin contrariam sententiā probare possimus. Etenī licet qui dat iudici pecuniā

vt

vt̄ pro eo in bona causa sententiã pronuntiet, ob hoc crimen, quod præsumptam corruptionem iudicis præfert, puniatur perditione causæ: non tamen ex hoc sequitur ei negari repetitionem eius, quod dedit: cum sit ex eius parte crimen hoc leue: & procedens à zelo iustitię. Præsertim quod pœna legis ciuilibis statuentis hanc causæ perditionem, tunc locum obtinet, cum habens bonam causam iudicem pecunia inducit, vt pro eo sententiam dicat. corrumpit etenim fortasse iudicem, qui secundum conscientiam & proprii iudicii dictamen contrarium alioqui foret pronunciaturus. Secus denique dici posset, vbi quis iudici pecuniam daret, vt iustitiã ministraret, litemque iuxta iustitiæ tramites definiret: eo sanè casu non tendit pecuniæ datio in iudicis corruptionem: & ideò frequentiori iudicio, & interpretum suffragio receptum est, competere danti repetitionem, secundum Alexand. in dicta. l. secunda. quoties datum quid fuerit iudici, vt iustitiam celeriter ministret. idem tenent in dicta. l. secunda. Fulgosi. & Iason. Bald. in capit. vltim. col. vltim. de appellat. glo. in cap. qui recte. ii. quæst. 3. Panormit. in capi. cum ab omni. de vit. & hone. cleri. num. 8. gloss. singularis & inibi Archid. in capit. non sane. decima quarta. quæstione quinta. quo in loco Gratianus Diuũ Augusti.

refert hanc opinionem satis aperte asseuerantem in epistola. 54. ad Macedonium. Et quanuis Alexã. Iason & alii in dict. l. secunda. existiment, in hoc posteriori casu cū pecunia datur, vt iudex iustã sententiam celeriter ferat, causamque iure expediat, causam ipsam dantem in pœnam perdere, atque habere dati repetitionem: in priori autem casu, cum suspitio corruptionis maior est, quia pecunia datur iudici, vt pro dante, qui potentiora iura habet, sententiam dicat, nec competere danti repetitionem, & in pœnam causam perditio ego tamen opinor, tunc nec danti competere dati repetitionem: cum ob dationẽ causam amittit, secundũ leges hac in repœnã statuẽtes. siquidem perditio causæ nulla alia ratione instituta est, quam quod is, qui dedit iudici pecuniam grauiter deliquerit: delictũ autem propter parem turpitudinẽ inducit denegationem repetitionis: sicuti expressim responsum est in. l. quarta. in princip. & in. l. tertia. ff. de condiçt. ob turp. causa. vnde deducitur, minimè habere dati repetitionem eũ, qui dederit, vt iudex pro eo sententiã pronũciat, quanuis is bonam causam habeat: quia dantis animus tendit saltẽx præsumptione ad corruptionem iudicis: hoc profecto iurisconsultus respondit in dict. l. 2. At si pecunia iudici detur vt iustitiam absque mora litiganti exhibeat:

Secundæ partis Relectionis:

exhibeat: tunc, ni fallor. causa nõ amittitur, nec repetitio danti negatur. Tandem illud ex his certissimũ esse cenſeo: quod datũ iudici abſq; crimine corruptiõis, vt iustitiam ministret, est danti restituendum. idque confirmat auctoritas Augustini in dict. capit. non sanẽ. tenent in specie Syluest. verbo. restitutio. 2. §. 1. & restitutio. 4. §. 1. qui constituit regulam hac in controuersia certissimam, qua definitur, datum ob causam necessariam ad quam tenetur recipiens necessitate præcepti, quod ad iustitiam pertinet, est omnino restituendum: & quidem danti: nisi & is propter aliquam admistam dationi turpitudinem lege humana iure repetendi priuetur. eandem regulam adnotarunt alii præsertim Adrianus in quarto sentent. tractatu de restitutione capit. restat inquirere. Ioann. à Medina de restitutio. quæstione. 25. columna. 10. & probatur quia opera iustitiæ venalia non sunt, nec iustitia est materia vendibilis: idcirco datio, & acceptio sunt contrariæ rationi veræ uenditionis, quæ fieri nõ potest de rebus istis, quibus nulla conuenit æstimatio: quod & Caiet. asseuerat in secundæ secunde. quæstione. 32. articul. septimo. tex. in capitu. cum ab omni. de vit. & honest. clericor. iniquissimum enim est hoc cõmutationis genus. Nam & Cicero. libr. 1. de legibus inquit, iniustissimum est iustitiæ

mercedem quærere. Qui merced bonus vir est, mercede erit malus: cum iustitia debeat esse gratuita. qui enim recte iudicat, autore Gregorio, & premiũ remunerationis expectat, fraudẽ in deũ perpetrat: quia iustitiã, quã gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendidit. c. qui recte. 11. q. 3. si quidem iustus nõ est qui iuste agit, non ob ipsam virtutẽ, sed ob aliã causam vt tradit Arist. lib. 6. Ethic. capit. 12. pulcher text. in. c. 1. de re iud. in. 6. quem poteris ornare multis, quæ hac in re tradũtur à Valerio Maxi. lib. 6. c. 5. & c. 3. quo in loco meminit Cãbyſis Persarũ regis, qui atroci ac noua pœna iudicis, nè quis postea corrupi posset, prouidit: dũ iudicis cuiusdã iniqui ex corpore pellẽ detractã, sellẽ intendi, in eaq; filiũ eius iudicaturũ cõsidere iussit, is autẽ iudex dictus est Sisãnes priori asie parti præfectus: eius autẽ filius fuit Otanes. lex itẽ duodecim tabularũ iustissimẽ decreuit, iudicẽ, qui ob rẽ dicẽdã pecuniã accepisset, capite puniẽdũ fore: cuius meminit Gelli⁹ lib. 20. c. 1. idẽ fere probat in speciali casu in. l. lex Iulia. §. vlti. ff. ad. l. iuliã repet. multa Ludo. Celi⁹ de iustitia. tradit. lib. 12. lect. antiq. c. 46. & sequẽtib⁹: in hac specie Adrian. quodlib. 10. hãc præterea regulam probat eleganter iuriscõsultus in. l. vlti. ff. de cõdict. ob tur. causam. qui pluribus propositis speciebus constitutissimum esse censet, repetitionem dandam

dandam fore in id, quòd turpiter acceptum fuerit ob ministerium eius operis, quod accipiens lege iustitiæ, ministrare tenetur.

Primò hinc deducitur, an possit testis pro testimonio ferendo precium aliquod recipere: & sanè id recipere non potest: tenebiturque restituere quòd huius ratione ei datum fuerit: ipsi quidem, qui dedit. Nā ad iustitiā pertinet quòd quis verum testimonium dicat: idq; tenetur dicere omnino, etiam nō requisitus, ad liberandū proximum ab iniquo damno: & libere. text. singular. in cap. nolite timere. 11. q. 3. & in c. intimavit de testibus, vbi Abb. & Feli. Innoc. in c. qualiter. in. 1. de accusat. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 70. arti. 1. Domi. à Soto in relect. de secreto. mēbro. 2. q. 7. Martin⁹ Azpilcueta in c. inter verba. 11. q. 3. corol. 63. à quibus apertissimè probatur, quæpiam ratione iustitiæ teneri ad ferendum testimonium, quoties id necessariū sit ad vitandum damnum iniquū alterius. Quamobrem gratis id præstari, & exhiberi debet: quia veniale testimonium veritatis nō est, secundum Augustinum in dict. cap. non sane. pro labore tamē, & expēsis factis in ferendo testimonio iustam mercedē potest testis exigere, & recipere. cap. statutum. §. proferēdo testimonio. de rescrip. libro sexto. l. quoniam liberi. C. de testib. §. venturis. 4. q. 3. sub ca. vlt. tradūt Alberi. in tract. de testi.

fol. 14. & Ioan. Crottus de testib. q. 15. sicut & iudex, qui non potest vt iustam sententiam ferat, pecuniam accipere, poterit iustissimè laboris mercedem, cū salarium publicum non habet, iustè recipere. l. 4. §. in iudicio. ff. fini. regūdo. l. ex part. in prin. ff. fami. hercis. notatur in dicto capit. statutum. §. assessorem. & in capit. cū ab omni specie. de vit. & honest. cleri. sic in hac specie quo ad animæ iudicium hanc quæstionem definiendam censent Adrian. quod libet. 10. art. 1. Ioan. Medina de restit. q. 25. colū. 10. & sequentibus: post alios, qui regulā præmissam, à qua hanc decisionem deduximus, constituerunt. idem erit & in tabellionibus, aliisq; munera, & officia publica habētibus: nā et hilicet ex officio teneātur litigantibus, & aliis ministeriū iustitiæ exhibere: pro labore tñ possunt petere mercedem aliquam vel consuetudine, vel lege definitam. quidquid tamen ultra quantitatem legibus prætaxatam acceperint, restituere dati tenentur secundum Antoni. & Abb. nu. 33. in capit. quia pleriq; de immunit. eccles. Adrian. in dict. capit. restat inquirere. Ioann. Medina in dict. quæst. 25. contra Innocent. in dict. capit. quia plerique. qui falso intellectu text. dict. capit. non sanè. contrarium probare, autoritate Augustini, tentavit.

Secundò hinc deducitur, an ob restitutionē rei alienę inuētæ possit eius

tenere. m. 17

Secundę partis relect.

eius inuentor mercedem, aut pre-
 3 mium ex pacto vel aliās accipere.
 Hostiens. quidē in. c. dudū. el. 2. de
 elect. existimat, posse aliquid iustē
 recipi, & retineri ab eo qui rē alie
 nā inuenit ob ei⁹ restitutionē. Sed
 ab Hostiēsi discedit ibi Panor. nu.
 18. non immerito: etenim tenetur
 quis rem alienam inuentam do-
 mino restituere lege iustitię. capi.
 siquid iuenisti. 14. q. 5. igitur gratis
 id facere debet, secundum regulā
 paulō ante à me propositam. idem
 probatur in. l. falsus. §. qui alienū.
 ff. de furt. vbi iurisconsultus scri-
 bit, eum qui rem alienam inue-
nerit non probe petere inuention-
is premia. Quid ergo, inquit, si
 quę greci dicūt *εὐεστία*, petat⁹: nec
 hic videtur furtū facere, & si non
 probe petat aliquid. ita sanē legit
 dictionem Gręcā Holoander.
 at Budeus ibidē, & in tit. de offi-
 cio præf. prætorio. *μὴ ὄσται*, legēdū
 esse censet. quę vox idem signifi-
 cat: nempe inuentionis premia:
 Hispani dicimus Halazgos. vn-
 de Bart. in. d. §. qui alienū. scribit,
 propter restitutionem rei alienę,
 quę inuenta fuerit, nihil iustē peti
 posse, nec accipi: pro labore tamē
 impenso in ea requirenda, & inue-
 nienda iustē mercedem aliquam
 recipi, & retineri: idem adnotarūt
 Alberi. & Iason. in. l. quarta. §. si ti-
 bi indicium dederō. ff. de condic.
 ob turp. caus. columna secunda.
 Felinus in cap. dilecti. nu. 7. de ac-
 cusatio. & Chassanę, in consue-

tud. Burgundię. rub. 1. §. 3. num. 1.
 tametsi apud me certissimum sit,
 posse recipi iustē, & retineri, quod
 fuerit datum ob rei inuentę resti-
 tutionem: modò saltem coniectu-
 ris quibusdam appareat dominū
 id libere dedisse, & sponte.

Verūm aduersus suprascriptam
 regulam sunt duo iurisconsulto-
 4 rum responsa in di. l. 4. §. si tibi in-
 dicium dederō. & in. l. solent. ff.
 de præscriptis verb. quibus con-
 stat, nec repeti posse quod datum
 est ob indicandum seruum fugi-
 tium, aut furem: imò ex pactio-
 ne, & conuentione posse peti, a-
 ctionemq; in id exigendū dari: &
 tamen lege iustitię saltem charita-
 tis præcepto tenetur quis furem
 indicare, & itidem seruum fugiti-
 uū: quē admodū adnotatū est cō-
 muni omnium sentētia in. ca. qui cū
 fure. de fur. & in. c. dilect⁹. de. ex-
 cel. prælat. gl. & Bar. in. l. ciuile. C.
 de furt. & adnotatur in. c. nerui. 13.
 dist. igitur nō tenetur quis gratis
 facere id quod ratione præcepti ad
 iustitiā pertinētis agere tenebat.
 præterea tenetur quilibet, si possit
 absque proprio periculo: & com-
 mode id valeat efficere, alterum
 ab iniuria defendere non tantum
 iure pontificio: textus in capitul.
 quantę. & ibi glo. & doct. de sen-
 tent. excommunic. & in capitul.
 dilecto. eodem tit. in sexto. cuius
 & Iason meminit in consil. 86. li-
 bro. 3. sed & iure ciuili: quod pro-
 batur à contrario sensu text. in. l.
 culpa

culpa caret. ff. de reg. iur. sicuti ad-
 notarunt Alberic. in l. metum. §.
 sed licet. ff. quòd met. cau. Deti. in
 cap. 1. col. 3. de offic. deleg. Fortun.
 in l. vt vim. ff. de iustit. & iure. ad
 finem. Ioannes Igneus in l. prima.
 §. serui appellatione. num. 125. ff. ad
 Sylla. Grattus in con. 1. nu. 47. lib.
 primo. Adria. quolibet. primo. ar-
 ticul. 2. columna. 4. etiam si com-
 muniter quo ad ius ciuile contra-
 rium receptum sit ex. l. 1. §. sed in
 co. ff. ad Syllani. glo. in di. l. culpa
 caret. sicuti constat ex doct. ibi. &
 in dict. ca. 1. & in dict. §. sed licet.
 & Ludo. Carrerio in pract. crimi.
 de homicidi. §. 4. nu. 19. & §. 6. nu.
 63. sed prior sententia verior est: quã
 uis iure ciuili non sit puniendus
 qui alterum ab iniuria non defen-
 derit: cum posset commode id fa-
 cere, saltem pœna ordinaria crimi-
 nis regulariter. Et nihilominus li-
 cet teneatur quis alterũ ab offen-
 sa, & iniuria defendere, lege qui-
 dem iustitiæ vel charitatis præcep-
 to: nõ tamen tenetur id gratis a-
 gere: optimus text. in l. si pater. §. 1.
 ff. de donatio. vbi iurisconsultus
 scribit, iustam esse in hac specie la-
 boris mercedem. idem notat A-
 dria. dict. quodlib. 1. arti. 2. colu. 3.
 cui accedit Ioan. Medina in dict.
 quæst. 25. colum. 12. huic posteriori
 rationi respondendum esse censeo
 id procedere in laboris stipendiũ,
 & mercedem, ita tamen, vt ex mo-
 ra non dati stipendii opus hoc
 pium, & iustum minimè impe-

diatur: cum & post præstitũ auxi-
 liũ iudex cogere debeat alterum
 ad iustæ mercedis solutionem.

Illud vero prætermittendũ nõ est,
 eum qui à damno commode po-
 tuerat illæsum alterum seruare, &
 defendere, minimè ex hoc teneri
 ad illati damni restitutionem, &
si grauitè peccauerit, maximamq;
damni dati culpam cõtraxerit: ni-
si quis ex officio publico teneatur
criminib⁹, & iniuriis obuiare, aut
testimonium dicere: quia in teste
ad iudicium iussu iudicis vocatus
fuerit. priori etenim casu contra
legem tantũ charitatis sit, postero
ri vero contra legem iustitię com-
mutatiuæ: quarũ prior obligatio
nõ inducit restitutiõis necessitatẽ,
sed posterior: sicuti in specie, quã
tractamus traddidere eleganter
Thomas & Caiet. 2. 2. q. 62. articu-
septimo, Alexan. de Hales, tertia
parte. quæst. 87. Adria. quodlibet.
11. quæst. prima. idem in quarto sen-
tent. tractat. de restitutio. q. 1. ad fi-
nem. Syluester verb. restitutio. 3.
quæstio. quinta. Ioann. Medina de
restitutione quæstione. 9. vbi te-
statur, hanc esse communem Theo-
logorum resolutionem. vnde e-
tiam si in dict. c. qui cũ fure. furti
cõscius, id nõ reuelãt possessori, &
dño, fur appellet: id verũ est quo
ad furti culpã: nõ tñquoad obli-
gationẽ restituẽdi: nisi iuxta disti-
ctionẽ hãc, quã modò ex theolo-
gis exposuimus. idcirco hac inre
cate crica restitutionẽ responden-
 dũ

Secundæ partis relect.

dū erit. Cæterū prior obiectio ex. l. solēt. & §. si tibi iudiciū dederō. Bart. in eo. §. si tibi. non fuit incognita: atque ideò existimat, non teneri quem ad furem indicandum: licet teneatur furtum detegere, & ostendere: vnde secundum eum furem non tenetur quis priuatæ personæ manifestare: & ob id poterit aliquid capere ob hanc manifestationem. idem fere tenent ipse Bart. in dict. l. ciuile. C. de fur. & Panor. in dict. cap. qui cum fure, scribentes, teneri quempiam indicare furtum, non furem priuato domino rei furtiuę. Hæc tamen responsio palam imperfecta est: si quidem quoties agitur de indicando furem ad consequendam rem furtiuam, quæ aliter domino reddi non potest, quàm si fur indicetur, profecto etiã priuato ipse fur indicandus est: & eum tenetur in hoc casu sciēs indicare. Præsertim quòd cum tractetur in dictis iuriconsultorum responsis de indicando seruo fugitiuo certissimū est, inibi tunc tractari de indicando ipso furto. ergo Bart. solutio non est sufficiens. Sic & Adrian. in. 4. sent. in tract. de restitut. cap. restat inquirere. in specie harum legum probat, quòd tenetur quis furem indicare priuato, quādo res aliter eidem restitui non potest. Quam obrem fortassis aptier est solutio difficultatis, si interpretemur apud iuriconsultos, licite receptū fuisse præmium iudicii ob laborē,

& industriam inquirendi furem: non ob ipsius furis manifestationem: quòd probatur in dict. l. solent. dum ibi iuriconsultus appellat mercedem id, quòd datum est causa indicandi furē: merces autē respectu laboris propriè dicitur: sicuti notissimum est. atque ita opinor Bar. intellexisse iuriconsultorum responsa in dict. §. qui alienū idem & alii responderunt præsertim è nouioribus Ioan. Ferrarien. in. §. vlt. Instit. derer. diuisio. vnde si quis sciat, quo nam in loco sit res furtiua, vel ipse fur, aut rem ipsam inuenerit absq; labore, & expensis, non poterit quidquam recipere ob restitutionem rei furtiuæ, nec ob indicandum furē vel ex pacto, vel aliàs: nisi id datū fuerit libere, & gratuito ab ipso domino rei inuentæ.

Hinc profecto expendenda erit argumentatio quædam, qua uti Doct. frequenter solent. valida etenim est hæc collectio: tenetur quis gratis quid facere lege præcepti: ergo si quidquam eo iure receperit turpiter recipit, & restituere tenetur. ita quidem argumētatur gloss. in. l. 4. §. si tibi iudicium. ff. de condict. ob tur. caus. quæ singular. est secundum Ia. ibi & Bal. in cap. super eo. de transactio. idē sensit. g. in dict. cap. qui cum fure. & in dict. cap. dilectus. de excess. prælat. & glo. in dict. l. ciuile. quæ ratione & hæc argumentatio valet: potest quis ob aliquid agēdū pecuniā

pecuniam accipere seclusa libera dantis donatione: ergo non tenetur id gratis facere. Rursus nō recte sequitur tenetur quis aliquid facere ex præcepto: ergo non potest ob id agendū pecuniam accipere: nec item sequitur: ergo tenetur id gratis facere. Nam plerunq; propter laborē, & industriam iustam mercedem recipit: sicuti paulo ante adnotatum est. Sic nec valida est collectio ista: potest quis ob aliquid agendū pecuniam licite recipere: ergo non tenetur id facere ex præcepto. constat siquidē ex superscriptis, falsam esse hanc collectionem, cum possit quis pecuniam recipere licite ob agendum id, quod ex præcepto facere tenetur. idcirco hanc argumentationem destruit gloss. in capit. quantæ. de senten. excom. diligenter Adrian. quodlibet. primo. art. secundo. colum. 3. tametsi glos. & Docto. in dict. capit. qui cū fure. & in di. l. 4. §. si tibi. has argumentationes peruertant, & simul confundant, eas minimè intelligētes.

Deducitur etiam ex his, nō posse aliquid iustè recipi ob eam causam: nè maleficium fiat: imò siquid receptum fuerit, restituendum est. l. quarta. in princip. & in §. ultimo. ff. de cond. ob turp. cau. l. iurisgentium. §. si ob maleficiū. ff. de pactis. quò in loco Fortunius probat nec naturalem obligationem nasci ex promissione alicuius pecunię, nè maleficiū fiat. idē

notat Soci. in rubric. ff. de verbo. obligat. nu. 12. contra glossam, in dict. §. si ob maleficium.

Quintò ex prima huius relectionis regula poterit responderi ad quæstionem, qua quæri solet: an adquisita per metum non cadentem in constantem virum, sint in animæ iudicio restituenda. Et profecto propter minus liberam voluntatē dantis: & quia receptio processerit ab iniuria proximi: atq; ideo turpis est, dicendū erit, recipiētē teneri ad restitutionē: quod expressim adnotarunt Syluest. ver. metus. in fin. & Adriā. in. 4. sent. in trac. de restitutione. c. aggredior. versi. ex quibus omnibus. idem probatur autoritate Hosti. & Ioā. Andr. in. c. verum. de iureiur. qui asseuerant: esse dandā absolutionē à iuramento præstito per metum, etiam leuem: quia recipiens hoc iuramentum turpiter, & cū iniuria iurantis id receperat. capi. de bitores. de iureiur. sic & Panorm. in capit. ad nostram. in tertio. col. prima. de iureiuran. existimat, dandam esse absolutionem à iuramento per metum præstito, etiam si quis coactus fuerit iurare, & iuramento promittere id, ad quod tenebatur. Nam hoc iuramentum ab eo turpiter per metum, & iniuriam extorquetur, cū is iurare non teneretur. Non oberunt huic sententiæ leges civiles negantes rescissionem contractus metus causa, quoties metus

E leuis

Secundæ partis Relectionis.

leuis est: nec cadit in constantem virum: quia licet leges ciuiles nõ dent in hoc casu ob metum leuem repetitionem: nec rescissionẽ contractus: non tamen approbãt eam receptionem: nec eam iustã esse censent. præsumit etenim lex contractum metu leui gestum: consensum habuisse liberum, & sufficientem ad hoc vt validus is iudicetur: atque hæc præsumptio iuris est, & de iure: nam & si constet de metu, qui tamen leuis fit, non permittit lex huius contractus rescissionem ex ea quidem causa: nè passim commercia humana impediatur: & nè tot lites ad cõtractuum rescissiones in republica constituantur: cùm facillimũ sit cuicumque petenti contractus rescissionem metum leuem probare. vnde lex non censet esse sufficientem probationem deficientis consensus per probationem metus leuis: nisi appareat metus cadens in virum constantem: quod deducitur ex titulo. ff. quod met. causa.

Sexto hinc aperitur intellectus. ad tex. in ca. 1. & 2. de adul. quibus traditum est: quo nam pacto satisfaciendum sit fœminæ, quæ ab aliquo vitiata fuerit, & corrupta: si quidẽ corrupens virginem in animæ iudicio tenetur damnũ illatũ resarcire: atq; ideò restituere debet corruptę id tantũ, quod ad illati damni æstimationẽ pertinet: non autẽ id quod in pœnã stupri per

leges exteriores reddere cogere iuxta ea, quæ à me tradita fuere in Epitome ad. 4. librum decret. 2. par. cap. 6. §. 8. num. 15.

Septimò ex eadem radice cõstat, etiam in animæ iudicio cogendũ fore eũ, qui alterũ percusserit, aut occiderit, restituere estimationem damni, quod per eam percussio- nem, aut homicidiũ dederit. text. in. c. 1. de iniur. cuius intellectum in hac specie ipse adnotauit libr. 2. varia. resolu. cap. 10. nu. 7.

Octauò ab eadem regula, quæ ratione iniustę acceptionis obligationẽ restituendi inducit, oritur responsio ad eam quæstionem: qua dubitatur, an aduersus iure: qui tamen beneficio restitutionis in integrum rescindi poterit læsionis causa: sit necessario in animæ iudicio restituendũ? & sane quoties quis aduerterit etiam absq; dolo se læsionẽ intulisse alteri, tenetur quidẽ ad eius læsionis reparationẽ, sub hac distinctione, vt ratione doli teneatur, etiam si ipse nullũ cõmodũ ex læsione alterius habuerit: secluso verò dolo, tantum teneatur ad restitutionẽ eius, quod ipse adquisiuit, & obtinet, vel in propriã vtilitatẽ expẽdit, propter læsionem alterius. quod obtinet respectu læsionis, & damni dati: at respectu ipsius rei adquisitæ per contractũ superscriptũ, nõ tenetur adquirens eã restituere do- nec petatur, & concedatur in integrum

grum restitutio: quemadmodum ipse probaui, & explicui lib. 1. var. resolut. cap. 3. nu. 5. ex Innocen. in cap. quia plerique. de immunit. ecclief. vnde apparet, possidentem aliquam rem titulo alicuius contractus, qui potest rescindi beneficio restitutionis in integrum, bonæ fidei possessorem esse, etiam intra quadrienniū, modò absit fraus in ipsa conuentione: quod in dict. c. 3. num. 5. adnotatum est.

Nonò hinc deducitur, an res adquisita ex contractu nullo ob deficientem iuris solennitatem: non deficiente consensu contrahentiū sit in foro animæ restituenda? & idem proponitur in beneficio ecclesiastico adquisito ex consensu eorum, qui ius habent eligendi: non tamen seruata forma iuris pōtificii in electione: cui quæstioni respondet Innocen. in cap. quod sicut. de elect. in animæ iudicio in teriori, contractum, & electionē tenere omnino, nec vllam esse in hac specie restituēdi obligationē, idem tenent Panormit. in dict. capit. quia plerique. num. 28. & in cap. primo. de in integr. restit. ad finem. Iason. in l. secunda. colum. secunda. C. de fidei com. colu. 2. & in l. si post diuisionem. C. de iur. & fact. ignor. secunda columna. Anchar. in regul. 1. de regu. iur. quæst. 7. princip. colum. 34. Felin. in capit. primo. num. 39. & Deti. prima lect. num. 19. de constit. Tiraq. post leges connubiales. glo. 2.

nu. 20. Boërius decis. 1. nu. 13. denique omnes alii à me citati in cap. cum esses. de testamen. num. 5. ad eam sententiam, qua decisum extat, testamentum minus solenne in conscientie foro validum esse. verum quia hæc adquisitio illicita est, & iniusta ex eo, quòd lege prohibita sit, & iure prohibente contingat, non video qua ratione hæc opinio defendi queat: sicuti & in testamento minus solenni diximus in dict. cap. cū esses. idcirco sequit^r eos autores qui censent testamentū minus solēne in foro cōsciētie, vt in iudiciali, nullū esse, opinor, rem adquisitam ex contractu, vel ex titulo nullo ob defectū solēnitatis iuris humani, restituendam fore, & dimittendam in conscientie iudicio. Nam & in contractu, testamēto, & electione par ratio extat: & ideo Doct. qui hæc opinionem in testamento minus solenni probant, quorum mentionem feci in dict. capit. cum esses. num. octauo, eadem & in contractibus, & electionibus minus solēnibus probare videtur planè, si eorū rationes obseruentur.

Ex quo constat, contractū factū ab vxore sine licentia mariti, qui iuxta leges regias iure ipso nullus est in foro exteriori, secundum Roderi. Xuares in repet. l. 13. titulo de las deudas. libro fori. quæstio. 1. & Andr. Tiraquel. in dict. glo. 2. nu. 21. & in principio. qui alios ad hoc in specie allegat: in iudicio

E ii animæ

enimæ nullum esse, nec ex eo rem adquisitam iustè obtineri potuisse, nec retineri posse. lex etenim iusta, nec à præsumptione fraudis præcipuam. & vltimam ac finalem rationem in vniuersum habens, quemadmodum in exteriori iudicio, etiam si constet nullam subesse in actu contractus, vel testamenti fraudem, seruanda est, ita & interiori animæ iudicio: quod satis probauimus in dict. c. cum esses. quam obrem miror Andre. Tiraq. iudicium, qui in di. num. 21. dum contrariam sententiam in hoc tenet, concedit hæc duo iure vera esse. Primū quòd vxor in hac specie, non teneatur in foro cōscientiæ cōtractui stare, etiā si certa sit nullam ei fraudem factam fuisse. Secundum posse eū, qui cū vxore absque viri licentia cōtraxit, rem adquisitam ex contractu iustè in foro interiori habere, & retinere. Hæc ni fallor, contraria sunt: cum lex eadem, quæ iustissima rrtione vxori permittit à contractu dissentire, & eam ab eius obligatione liberam reddit: ipsum cum vxore contrahentem obligat ad rei adquisitæ ex eo contractu restitutionem: quia nullū iustum titulum habet is, qui cum vxor absque viri licentia contraxit saltem ex ea conuentione: nisi vel ex vtilitate conuentionis, vel aliunde possit præsumi legitima rati habitio viri, vel eo mortuo vxoris, aut heredū, ipsius quidē cō

tractus ab initio inualidi: quod caute cōsiderandū, & obseruandū erit.

Ex. §. sequenti.

- 1 Adquisita in ludo, etiam illicito, non sunt in animæ iudicio restituenda.
- 2 Conuentio conditionalis relata in futurum fortuna euentum valet.
- 3 Restitutio adquisitorum in ludo, quæ humana lege statuta est, potest consuetudine tolli.
- 4 Fraus in ludo commissa: quando inducat obligationem restituendi? & inibi de ludente qui non habet ius alienandi, id, quod ludo apponit.
- 5 An is, qui certo scit se potiores ludi, & cartarum partes habere, & augeat sponsonem: teneatur lucrum restituere?
- 6 Bar. in. l. quæro. ff. de acti. emp. decisio examinatur.
- 7 Teneatur ad restitutionem qui alterum involuntarium attraxerit ad ludum.
- 8 Ludens pecunia credita an teneatur promissam pecuniam lucranti soluere in animæ iudicio.

§. Quartus,

Ecimò huic loco conueniat eiusdē regulæ sententiam expendere, qua nā ratione teneaturq; ad restitutionem eorū, quæ ludo adquisierit: quæ quidē quæstio variis in locis à plerisq; disputata compendio quodam à me examinabitur: vnica tantum conclusione proposita, & cōstituta: ex qua fere omnes casus, qui hac in re contingere solēt, definiri valeant. fit igitur in ludi tractatu cōstitutissima cōclusio. Etiā si ludus illicitus sit, legeq; humana pœna exteriori, & lucrati restitu-

cri restitutione plerūq; puniatur: ex eo tamen aduicta in animā, & conscientiæ iudicio non sunt necessario restituenda: modò abfit fraus, legesque ludi seruentur: habeantque ludentes administrationem liberam rerum, quas in ludi conuentionem deduxere. huius conclusionis plures sunt partes, quarum aliquot obiter attingam & expediam ea ex parte, qua earum intellectus ad huius tractatus scopum pertinet. Etenim qui ludi liceant, planè legibus secularibus facile constabit: & itidem quibus pœnis ludentes afficiantur: præsertim in. l. i. ff. de aleæ lusu & aleat. & in Authent. alearum vsus. C. de relig. & sumpt. funer. capit. inter dilectos. de excess. prælator. vbi. gloss. & Panormit. nu. sexto. glossa. & idem Abb. in capit. clerici. in secundo. de vita & honest. cleric. glossa in Pragmat. Sanct. titul. de spectaculis. versic. ludibria. l. secunda titul. decimo. l. prima. titul. quinto. l. prima titulo. 9. in libr. octauo, ordinat. passimque in huius regni pragmaticis, & aliis legibus iudices admoñetur, vt diligenter lusores ipsos punire curēt: cū in republica Christiana hæc sit profectio maxima perniciēs. Præcipua, & vltima conclusionis pars probatur: quia ludus alearum, quidam est inter ludētes cōtractus cōditionalis, quo inter eos conuenit, vt cui alea hoc vel illo modò contigerit, & euene

rit, teneatur alter appositam pecuniam reddere. igitur quod ex libera conuentione quis adquisierit non tenebitur restituere, etiam si conuentio ludi causa fiat: cū aduictum ex pacto, vel contractu, non sit necessario restituendum l. prima. §. si conuenerit. ff. deposit. capit. primo. de pact. qua ratione Theologi omnes vtuntur, qui quæstionem hanc tractauerunt. Et nè fortassis obiicias, conuentionem hanc referri ad conditionem pendentem à futuro fortunæ euentu: atque ideo illicitam esse, nec vim aliquam obligationis habere, textus singularis in. l. solent. cum. l. sequenti. ff. de aleæ lusu. vbi constat, licitam esse sponfionem conditionalem si quis certet hasta, vel pilo iaciendo, currendo, luctando, vel pugnando: illicitam vero vbi fiat ea sponfio ex aliis causis, quæ virturis certamen corporale non habent. ipsam hanc probationem fortiolem reddam: siquidem conuentio licitè fieri potest sub conditione omnino pendenti à fortuna, & futuro euentu: vt si nauis ex Asia venerit: si titius factus fuerit consul hoc anno: si Sempronius intra mensem non moriatur. l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verbo. obligatione. l. si pater. C. de inoff. testamē. Nam dubius euentus à fortuna non facit contractum illicitum, textus, & ibi Pau. Castr. in. l. in naue Saupheli. ff. locat. c. nauigāt. de vsur. l. E iiii à Titio.

Secundæ partis relect.

à Titio. ff. de verbo. obliga. quo in loco ex eo responso adnotarunt Paul. & Alexan. esse licitas conuentiones istas, omnino pendentes à futuro euentu fortunæ: quas Hispani Apuestas appellamus. idem eleganter tradit Detius, dicens hanc opinionem communem esse in consil. 115. Non obstat textus in dict. l. solent. cum sequenti. Etenim iurisconsultus inibi reprobat sponfiones, quæ fiunt circa corporis certamina: nisi illæ fiant causa exercendarum virium, aut virtutis corporalis instruendæ: siquidem corporum certamina, quæ causa libidinis, odio, emulatione, aut contentione fiant, iure, & ratione reprobantur: Et ideo iuriscōsultus non improbat cæteras sponfiones quæ secluso corporali certamine fiunt sub futuro euentu fortunæ. Quibus tandem fit, sponfiones istas, quæ inter ludentes contingunt, iure validas esse: & obligationem inducere: atque ideo ex eis acquisita non fore necessario ex propria natura restituenda. Lex etenim humana, quæ de acquisitis ex ludo restituendis tractat, nõ efficit, nec definiuit hanc conuentionem nullam esse, nec prohibet dominium à ludente adquiri: sed in pœnam actus illiciti inducit adquirentium restitutionem. deniq; contractus hic inter ludentes cõtingens ex propria vi, & natura, non est iure naturali, diuino, vel humano illicitus: nec ite

acceptio ex ludo iure prohibetur ratione iniquæ receptionis: sed quia solent plura vitia in ludi exercitio contingere ob eius varias circumstantias, iustissimè per humanas constitutiones prohibetur, & pœnis quibusdam, adhuc non satis coercetur. & nihilo minus lex ipsa non vetat acquisitionem dominii ratione ludi: solum quidem pœnam statuit aduersus ludentes, vt ex ludo quæsita restituere cogantur sententia iudicis: quæ sanè pœna in interiori animæ iudicio, non producit restituendi obligationem. Extat ergo conclusio, quæ asseuerat regulariter, quæ sita ex ludo in conscientia foro non esse necessario restituenda: quam assertionem tenent diuus Thomas secunda secunda, quæst. 32. articul. septimo. ad secundum. & ibi Caietanus. Ioannes Maior in quarto sentent. distinet. 15. quæstio. 13. & Palud. ibi, quæst. 3. arti. 5. Adrian. in quarto sentent. tract. de restitut. cap. quia in superioribus. Ioann. Medina de restit. quæstio. 22. glossa. in pragmat. Sanct. tit. de spectaculis. verb. ludibria. Alfonso à Castro lib. 2. de potest. legis pœna. capit. 2. Corollario tertio. Doct. communiter in cap. penul. de vit. & honest. cleri. penes quos & illud expeditum est, adquirentem aliquid ex ludo, non teneri ante iudicis condemnationem, id ex lege humana perdeni dante repetitione, restituere: quãuis Syl. cõtra

contrariū teneat verb. ludus. q. 13.

Imò licet consuetudine non possit alearū ludus fieri licitus: propterea quod tot mala ex eo sequantur, poterit tamen consuetudine
 3 tolli pœna restituendi ludo quæ-
 sita, quæ lege humana statuta est, se-
 cundum Thom. dict. arti. 7. ad. se-
 cundum. Cardi. & Imol. in dict. capit. clerici. de vit. & honest. cleri-
 ri. Pari. de Puteo tracta. de ludo. folio. 4. & Ioan. Baptistam de ludo. quæst. 17. quorum opinio cõ-
 munitatis est, vt testantur Adrian. in dict. capit. quia in superioribus. se-
 cunda. col. & Rochus Curtius in cap. vlti. de consuetu. folio. 15. col. secunda. etiam quo ad clericos. quidquid contrarium sentiant Cardina. Imola, & Rochus per tex. in cap. inter dilectos. de excess. prælat. qui tantum probat, nõ posse ludi exercitium consuetudine reddi licitum: præsertim inter clericos: non tamen ex hoc sequitur, nõ posse consuetudine tolli obligationem restituendi ludo quæsitam: quæ quidem obligatio inducta est lege humana, nẽpe Auth. alearum vsus. C. de relig. & sumpt. funer. quam constitutionem etiam seruandam fore inter clericos magis communiter receptum est à glos. & Doct. in dict. capit. clerici. sicuti fatentur in tract. de Ludo, Stephanus Costa. folio. 7. & Paris de Puteo folio secundo. Atq; hæc vera sunt, licet Panor. in dict. capit. clerici. nu. 14. existimat, non posse

consuetudinem derogare obligationi restituendi ludo quæsitam.

Oportet tamen, vt ludo quæsitam animæ iudicio. non sint restituenda, nullam in eo ludo fraudem fieri: cum alioqui, si quid
 4 fraude fiat, & inde lucrum euenerit, id omnino restituendum sit, absque iudicis condemnatione, in conscientie foro: quod fatentur Thomas, & omnes qui principalem hac de re conclusionem admiserunt. dolus etenim, & fraus nemini patrocinari debet. Sed & illud adnotandum est, fraudem non fieri in ludo, cum quis cautelis, quæ iuxta ludi leges licitæ sint, vtatur: vel id faciat, quod natura ludi permittit. qua ratione quoties fuerit controuersum: an fraus in ludo contigerit, obseruandæ sunt leges ludi, vt si quid aduersus eas arbitrio, & iudicio peritorum actum fuerit, id fraude actum fuisse iudicetur: & ideo tunc restitutio adquirentium erit necessaria. Quod si leges ludi nõ violentur, quæ tacito consensu ludentium receptæ sunt, vtcunque eorum alter dolo, & cautelis vtatur: nihil id pertinet ad obligationem restituendi pecuniam lucro adquisitam, cum is dolus bonus sit. l. i. ff. de dolo. Nam licitum est legibus ludi vti. gloss. in. l. in executione. §. vlt. & ibi. Doct. ff. de verb. obligat. gl. in. l. si rem. §. vlti. ff. de præscrip. verb. alia in. l. si ex plagis. §. final. ff. ad. l. Aquili. glo.

Secundæ partis Relectionis.

& ibi Detius. in. l. iure ciuili. ff. de regul. iu. tradit Iason. in dict. l. in exequutione. §. vltimo. Sic denique sunt interpretanda conclusio nis verba, quæ fraudem, & dolū excludunt: poteritque quispiam ex his plura dubia definire, & quæ stiones dissoluere hoc in tractatu frequentissimè contingentes.

Deinde illud exigitur, quod ludentes habeant rerum administrationem liberam, ita quidem, vt possint res proprias saltem eas, quæ a lœ periculo, & ludo apponuntur, alienare: alioquin adquisitio nulla est ipso iure. & inde obligatio restituendi oritur: quem admodum frequentissimo omnium consensu expeditum est.

Quibus addit eleganter Alfonso à Castro in dict. cap. secundo. Corol. secundo. quòd si aliquis eorū, qui ludere ex præmissa causa non possunt, lucratus fuerit aliquid ab eo, qui ludere potest, nec id impedimentum habet, eum esse obligatum ad restitutionem lucrī, perinde vt alter illi restituere teneretur, si quid ab eo ludo adquisisset: cū natura huius conventionis æqualis sit, & hanc legem habeat, vt vel neuter, vel vterque conventionis iure ligetur. Nā & in hoc contractus pacto, consensus vtriusque considerandus est, qui denique is est, vt non aliter in conditionalē pactiōē cōueniāt, quā si vtrinque fuerit cōditio equalis, & esse possit: idcirco qui cum

minore filio familias ludita cōuenisse cum eo videtur super appositis rebus amittendis, si & minor habeat parem cum maiore in hoc conditionem. ergo deficiēte consensu maioris conuenientis cum minore, minor ipse iniuste recipit, & acquirit ludi lucra, & aduersus conventionis leges ea retinet: vnde tenebitur omnino ad restitutionem. Quòd equissimum est, tametsi digni forent qui cum minoribus, similibusque personis ludere conueniunt hac, & maiori pœna.

Hinc pulchra definitur dubitatio. Contingit sanè quod alter ex ludentibus, qui primas, & potiores partes ludi habet: quiue necessario victor euasurus est: obuenit enim illi ludi fors, quæ certo certius omnibus, quæ alteri obuenire possunt, potior est ad victoriam: sponsionem auget, appositæ pecuniæ certus de illius lucro duplam efficit: alterò ob ignorantiam minime recusante sponsionem illam, eiusque additionem: an in hac specie adquisitū, sit necessario in animæ iudicio restituendū, oportune queritur? & videbitur, ita receptū, & adquisitū restituendū esse: ex eleganti Bar. sentētia in. l. quæro. ff. de actio: emp. qui scribit, vendentē alteri frumentum certo precio, & eo tempore iusto, scientem tamē occulte, & secreta à senatu de certū esse, vt minori precio vedat, si emptor inscius sit huius decreti, teneri

bona &c

teneri emptori ad id quod eius interfit, frumentū illo precio emisit. idem sensit. glo. in. l. contra legem. ff. de legibus. Romanus in singu. 282. ea ratione, quod emptor si sciret, quod venditor sciebat, non tanti frumentum emisset. idem & in animæ iudicio quo ad restitutionem tenent. Cōrad. de cōtractibus. q. 62. & Ioan. à Medina de restitutio. q. 35. Nam & venditor certus de diminutione valoris rei, quam vendit, tenetur emptori ignorantiam damnum illatum restituere. propter malam fidem. à quibus & illa species expenditur. cum quis frumentum habens, inopia Rempublicam opprimente: sciat, naues paulo post frumentum aduecturas, quo vililitas annonæ cōsequutura sit, vilioriq; precio frumentū sit vendendū: an teneatur is ciuibus ignorantibus hoc ipsum prenūciare: ne tāti emant frumentum, quod ab eo veditur: cuius quæstionis disputationē Cicero tradit eleganter lib. 3. de officiis, fraudē existimās subesse huic venditioni, nisi venditor quod ipse scit emptoribus manifestum fecerit: & ideo nō esse honesticiuis officiū ita dolose cōuentionē istā tractare. igitur & in proposita ludi quæstione, eadē ratiōe dicēdū erit, teneri ad restitutionē, qui lucrū ex ea causa habuerit.

Sed cōtrariā sententiā ipse veriorē esse cēseo, potissimū ob naturalē ludi legē, quæ cōsensu vtriusq; hāc

cōditionē habet, vt qui meliorē, ac potiorē ludi partē habuerit, is possit, etiam certus de lucro alterum ad augēdam sponsonem inuitare, appositamq; pecuniam augere: modo alia fraus minime lateat: atq; ita in specie adnotauit Ioan. à Medina de restit. q. 22. pulchre Deti. in cons. 115. respondēs idem in his pactionibus, quas Hispani Apuestas vocamus. Nā & is scribit, conuentionem validam esse, liciteq; ex ea adquiri, etiam si alter sciat certo iam euenisse illud: de cuius euentu pactio fit.

Non obstat Bart. opinio: nā in quæstione per eū tradita sciētia alterius ad decipiendū ignorantē, non est de natura contractus: imo ei refragatur propter fraudē saltē re ipsa cōtingētē: quæ ab eo cōtractu abesse debet. At in hoc ludi tractatu natura cōuentionis est, lexq; ludi hoc habet, vt sciēs se certū habere lucrū, et potiores ludi partes, possit alterū ignarum ad appositæ pecuniæ augmētū prouocare. Sicuti & secūdū ludi leges, qui iā scit appositā pecuniā certo perdidisse: quia habet peiorē ludi euentum poterit caute, & simulate sponsonem augere, vt cogat alterum inscium, & ignarum cedere, & eam recusare: & tandem ex hoc cōsequitur pecuniā appositam, quā si non auxisset, alter habiturus tuto esset: quāuis et hic in hac specie augens sponsonem periculū subit amittēdæ pecuniæ, quā

E v modo

Secundæ partis relect.

78
 modo addit, si alter minimè cedat imo prouocationi consenserit. Sed & in quæstione Bart. quo ad conscientia iudicium scribit Thomas. 2. 2. q. 77. art. 3. non teneri venditorē ad restitutionē: quamuis malefecerit, & ob id possit aliqua pœna puniri. Quia venditor merces vēdit eo precio, quo iustissime æstimari poterant cōmuni hominū iudicio. vnde nulla fit in iuria, quantū ad cōmutationē, emptori: & ideo vēditor liber est ab obligatione restituēdi: quippe qui iuxta preciū præfens rē vēdiderit, nec vllā culpam habeat, si nō enūtiēt, quæ aliunde futura sunt: licet hæc denūciatio perfectioris hominis esset, adq; virū bonū, vbiq; sanctū, honesti cultorē: nō tantū ciuilem pertineat, eiusq; muneris sit: vti docuere Thomas in dict. art. 3. & Alex. ab Ale. dierum Geniali. lib. 6. capitulo. 1.

7 Datur præterea obligatio restituendi in animæ iudicio ludo quæ sita: quoties quis alterū ad ludū cupiditate lucri inuoluntariū attraxerit: secundū Thom. 2. 2. q. 32. art. 8. quē cæteri cōmuniter sequuntur: modo hæc attractio leuis nō fit: sed tanta quæ inuoluntariū alterum efficiat: nempe cōuicia, opprobria, preces adeo vehemētes, quod his ausus nō sit alter contradicere: quemadmodum à mente Thomæ deducitur: & fatentur Caieta. in dicto articulo. 7. Canonista in capitulo. clerici. de vita.

& honest. clericor. Alfonsus à castro, & alii, qui hanc materiam tractauerunt: ac præter hos Alciat. hūc sensum habuit libro octauo parergon. capit. 16. quamuis Adria. non satis iuste interpretatus diui Thomæ sententiam, contrarium ab eo adnotauerit: atq; ideo indefinite eius opinionē falsam esse dixerit.

8 Superest tamen & illud hac in re discutere: an iure diuino, vel humano teneatur perdens in ludo aliquam pecuniā eā restituere alteri, cui promissit eā soluere tacita, vel expressa lege ludi: cum promissa pecunia tantū: non ea appositā luderetur. Et Adrian. in. 4. sentē. in dict. cap. quia in superioribus. probare conatur, non teneri hunc ad restitutionem: ex earatione, quod leges pecuniam in ludo perditam, & ludenti quæsitam iure contractus, in pœnam auferant ab eo, qui adquisiuit: iusq; eam repetendi concedant perdenti: vti manifestum est. igitur qui potest solutam iam pecuniam repetere legis decreto, poterit eam nondū solutam iuste retinere. Frustra enim quis petit, quod statim restitutus est: lege. dolo. ff. de doli exceptio. Deinde si dixeris, has leges pœnales esse nec in animæ iudicio obtinere ante iudicis condemnationem: id verum est, quoties ad legis pœnam est necessaria iudicis exequutio: nam vbi pœna eius est nature,

naturæ, vt nulla indigeat iudicis executione: tunc & in foro conscientie pœnalis lex omnino seruanda est: vimq; & obligationem habet. Fit igitur vt in hac specie nulla detur restituendi obligatio.

Rursus contrariã sententiam veriorẽ esse censent Ioan. à Medina diæt. q. 22. & Alfonso à Castro in diæt. corol. 3. quibus suffragatur quod lex concedens perdenti in ludo repetitionem, nõ auferat ex hoc dominiũ, nec ius ab eo qui iuxta leges ludi pecuniam lucratus est: sed tantum in pœnam ludentium permittit, & concedit repetitionem, & statuit, quod iudex cogat eum, qui ex ludo pecuniam habuit, eam perdenti reddere. ex quibus per legem ipsam nõ liberatur promittens à solutione pecuniæ, quam alteri soluere promisit: ergo tenetur soluere ante iudicis condemnationem. Præterea non sequitur, perdens potest solutã pecuniã repetere: ergo eam nõdũ solutã non tenetur soluere. Nã promittēs cũ iuramento soluere vsuras, tenetur eas soluere õnino: & tamẽ habet is repetēdi ius. cap. debitores. de iureiur. deinde si perdēs potes iuste nõ soluere pecuniam promissam, ergo alter, qui eam lucratus est, nullum ex ratione ludi adquisiuit dominium in re, quam lucratus est, nec ius aliquod habet ad illam: quia si habet dominium, aut ius ad illam, inde conuincitur euiden-

ter, perdentem teneri ad solutionem pecuniæ promissæ, quam perdidit: quia tenetur reddere alienum. quibus tandem fit, vt huius quæstionis decisio satis dubia videri possit.

Præsertim quia restitutio lucri contingentis in ludo, quæ in pœnam à iure indieta est, non ipso iure, sed per sententiam, & iudicis condemnationem fieri debet: atque ita antehanc condemnationem minimẽ tenetur qui lucratus est restituere, nec potest qui perdidit ius sibi dicere propria autoritate. Facit ad hæc, quod quandoq; licet humana lex actionem minimẽ concedat ad petitionem alicuius rei, non ex hoc alterum liberat, vel absoluit ab obligatione illam rem restituendi: sicuti diuus Thom. adnotauit in. 2. 2. quæstione. 77. articulo primo, ad primum.

Ego sane in hac difficili quæstione certo scio Adriani sententiam veram esse apud nos, qui huius regni cõstitutionibus tenemur obedire: propter legẽ à Carolo Cæsare latã, qua vetuit etiã ludos licitos pecunia credita, statuens neminẽ posse ludere nisi pecunia præsentis & apposita. quod & ipse vir doctissimus Alfonso à Castro in diæt. Corol. 2. fatetur. Nam hac ipsa lege promissio facta inter ludentes nulla efficitur, & inutilis, & ideo etiam in iudicio anime nullam habet vim, nec obligationem

82 Secundæ partis relect.

nem inducit: sicuti nec in foro iudiciali: idq; apud me certissimi iuris est.

Sed & semota regia cōstitutione mihi magis applaudet Adriani sententia. Nam licet sciam, nec negare possim, acquirentem aliquid ex ludo tutum esse in animæ iudicio ad eius retentionem: quia ratione cōventionis, & mutui cōsensu iure naturali vere id adquisierit: nec lex ciuilis, quæ inducit restitutionem in pœnâ ludi prohibiti, ante iudicis cōdemnationem obtinet: video tamen, iustissimam humanam legem non tantum lucranti negare actionē ad petendam pecuniam causa ludi promissam: sed & concedere perdēti pecuniæ iam lucranti traditæ, & acquisitæ repetitionem. vnde signum est profecto maximum, lege humana non solum non habere lucrantem ius ad petendum, sed & competere perdēti ius ad pecuniam perditam repetendam: & inde fit, v in pœnâ ipso iure absq; vlla sententia iudicis is qui lucratus est promissam pecuniam, cōstituatur incapax, & inhabilis iuris petēdi eam, & id ius transferatur in perdentem. Quam ob rem cum isthæc pœna ipso iure nullam requirat iudicis sententiam, nec condemnationem, statim etiam in iudicio animæ iuste potest ille, quem lex ciuilis liberum reddit à solutione pecuniæ promissæ, & præterea dat ei si sol-

uerit, repetitionem, retinere pecuniam promissam, cum promissio nulla sit: nec eam teneatur promittens seruare. Eandem opinionem probat regula iuris, quæ dicitur, exceptionem, & retentionem ei competere, cui actio datur. l. inuitus. §. cui damus. ff. de reg. iur. l. creditori. C. de pact. l. 1. §. his autem. ff. de superficiebus. capitulo. qui ad agendum. de regu. iur. in. 6. sed promittens ludi causa habet actionem ad repetendum quod dederit, vt plane fatentur qui Adriani sententiam improbarunt: ergo si nondum soluerit, habebit exceptionem, & ius retinendi rem promissam. idem probatur, quia si perdens in ludo potest iuste lege humana repetere rem ludo amissam: profecto poterit iustius eam nondum solutam retinere. Nam vtcunq; sit, ac dubitari possit, an ex eo quod à lege negatur actio ad aliquid petendum, eius rei possessor iuste eam valeat retinere: quod ex variis causis definiri poterit: tamen quoties lex humana eadem & iusta negat actionem ad aliquam rem petendam: & simul concedit eiusdem rei repetitionem ipsi possessori, si eam petenti dederit: tunc proculdubio existimandum est, iustissime eam rem à possessore detineri, quia lex ipsa ei ad hanc possessionem, auctoritatem approbatione quadam præstat. Nec mihi persuadere possum, quod Titius iuste

iuste valeat centum Sempronio soluta petere ab eo, & idem Titius eadem centum teneatur saltem in conscientie iudicio Sempronio nondum soluta omnino soluere. etenim hic circuitus vitandus est: quippe qui nullam in republica vtilitatem afferat: exceptis quibusdam casibus: qualis est, qui in contrarium adducitur ex capitulo. debitores. cum illud sit speciale ratione iuramenti: quemadmodum alibi docuimus. Nam ex vi simplicis promissionis absque iurisiurandi religione nemo doctus negabit in eo casu dari repetitionem post solutam pecuniam promissam, & fortiori ratione ius eam retinendi promittenti competere. vnde argumentatio ab eo capite deducta facillime tollitur. Sic & spoliatus ante omnia restituendus est, licet sit prædo, & licet post restitutionem detur spolianti ius repetendi res illas, quibus alterum spoliauerat: idque fit in odiū spoliantis. Et tamen in conscientie iudicio ego non compellerem spoliantem ad restitutionem rerum, quæ vere ipsius sunt, & quibus alterum propria autoritate spoliauerit: tamen si, eum dignum esse pœnitentia, & pœna censeam ob id quod illicite iuris decisionibus, & constitutionibus refragantibus, iudicis partes assumpserit: de quo aliqd tradidimus lib. 1. vari. resolut. cap. 2. numero. 15.

Hinc tolluntur plura, quæ aduersus Adria. opinionem adduci solent. Potissime illud quod de iure, & dominio lucrantis in re ludo ad quæ sita, traditum est: siquidem qui rem aliquam ludo adquisiuit dominium, & ius in ea habet post eius traditionem ratione tacitæ, vel expressæ conuentionis consensu perdētis factam: donec per sententiam iudicis ea re priuetur. at ante traditionem profecto nullum ius habet ad illam rem: quia iure illam exigendi per legem priuatur ipso facto absq; ulla iudicis declaratione in pœnam delicti, quod ludendo commisit. imo ius ciuile, & humanæ leges hanc priuationem inducentes expressim approbant perdētis retentionem: cum tandem, & si is tradiderit rem ludo amissam & perditam, cōcedant ei ius eam repetendi. Quod secus est in specie, quam tradit Thomas. 2. 2. quæstione. 77. articulo primo. in tractatu læsionis intra dimidiam contingentis. quia etsi humana lex decepto actionem negauerit non tamen ex hoc approbat decipientis retentionem, nec eum tutum reddit: quemadmodum alibi latius explicuimus.

Cæterum ex hac disputatione illud erit adnotandū, eum, qui promissam in ludo pecuniā lucranti soluerit, & tradiderit ratione promissionis emissæ absq; apposita pecunia: posse post hanc solutionē iuste

ste lege humana eandē pecuniā repetere: quā soluit ex vi promissionis, & conuentionis cum altero contractæ: & fortassis existimans, se teneri ad eam solutionē etiam in animæ iudicio: cum habuerit ad hanc opinionem, doctifimorū virorum autoritatem.

Ex. §. sequenti.

- 1 Quid sit vectigal: & item ius Regale, quod Hispani dicimus Alcauala?
- 2 Lex humana aliquid prohibens, vel præcipiens cum poenę adiectione: an obliget transgressorem ad culpam mortalem, vel venialem?
- 3 Lex humana obligat transgressorem ad culpam quādoq; mortalem: quandoq; venialem.
- 4 Lex pure poenalis an ex se ipsa inducat obligationem ad culpam mortalem, vel venialem?
- 5 Nō potest quis licite fraudare vectigal principi debitum: imo tenetur in iudicio animæ ad restitutionem.

§. Quintus.

Ndecimo ad huius tractatū dilucidationem oportet inquirere, an teneatur ad restitutionem is, qui regē, aut eos, qui eius nomine vectigalia iuraq; regia ex mercibus recipiunt, iuribus his fraudauerit, o-

mittens per fraudem, aut simulationem hæc iura regi reddere: quibusdam visum est, non teneri hūc ad restitutionem, cuius quidem opinionis disputationi præmitto: inter alios reditus, qui principibus à subditis hominibus debentur, duo iura præcipua esse. primum, vectigal: quod pro rebus ciuitatis, aut prouinciæ inuectis, vel euectis soluitur, olim octaua pars debita erat. lex præstatione. C. de vectigalib. regia. l. 5. tit. 7. pars. 5. hodie autem decima est omnium rerum pars. dicitur etiam vectigal tributum, quod reipublicæ ex fūdis, & prædiis à conductoribus præstat. l. 1. ff. si ager vectigal. l. eum qui vectigal. & ibi Alciat. ff. de verb. signifi. & idē Alciat. lib. 3. dispūct. cap. 10. atq; hinc fundi vectigales dicuntur hi, qui reipublicæ tributum pendere tenentur. Alterū ius, quod modo principibus apud Hispanos competit, & redditur, ad decimā precii partem attinet, omnium quidem rerum, quæ venduntur publice, vel priuatim, siue res sint mobiles, siue immobiles: hoc tributum vulgo appellamus alcauala: quidam apud exteros gabellam dicunt: Quanquam & ea dictio magis in vniuersum accipiatur: sicuti tradit post alios Bertachinus in tractatu de gabellis. in principio.

His deniq; constitutis Angel. in Sūma, verb. pedagiū. q. 6. opinat, in

in conscientia iudicio non esse cōdemnandum ad restitutionē eū, q̄ hęc iura, & tributa principi, aut publicanis non reddiderit, quoties lex, quæ ea indixit, & si iusta sit, pœnam tamen temporalē non reddenti ob hanc causam imponit. huius sententiæ ea est ratio, quod vel hic agimus de pœna legis, & hæc non debetur in conscientia iudicio. glo. in. capit. tua fraternitas. 12. q. 2. vel de ipsa principali, & præcipua legis vi, & obligatione ad soluendum hoc tributum: & hæc non obligat quæquam ad mortalem culpam quoties lex ipsa humana pœnam addit præcepto legis itidem humanæ: quasi satis censeat legillator transgressorem humanæ legis pœna tēporali puniri: nec eū velit ad mortale culpam obligare. Hanc etenim sententiā, quod humana lex aliquid præcipiens, & pœnam addens temporalem: non obliget transgressorem ad mortalem culpam: cum satis sit transgressorem ipsum se obtulisse periculo pœnæ, tenent, & verā esse existimant Matthæ. Mathesilla. notabi. 78. Cœpola cōf. ciuili. 13. col. 2. Decius parum sibi constans in cap. Nam cōcupiscentiam. 2. lectione. De constitut. & Ludou. Gomeci in cap. 2. num. 60. de constit. lib. 6. Quorum opinio à plerisque probatur autoritate Hosti. & Ioann. Andre. in capitulo, relatum. de cleric. non resid. qui idem tenent:

& eos sequuntur Iason in. lege. secunda. numer. 143. C. de iure emphy. idem in. §. item si quis postulante. num. 78. Inst. de actionib.

Hæc vero conclusio iure defendi non potest: præterquam quod si vera esset, fere tota humanarum legum vis periret, parumq; utilis esset legumlatorum cura, & diligentia, si pœna, quam ipsi legum conditores legibus ad maiorem earum vim, addidere, eas imbecilliores redderet: obiter tamen cōtrariam sententiam vti verissimam constituemus, & probabimus, idque breuiter agemus, quādo quidem omnium eruditissime disputationem hanc peregerit Alfonsus à Castro libro. primo. de potestat. legis pœnalis. capitulo octauo & sequentibus. Sit igitur conclusio dubio procul certissima. Humana lex, quæ iusta sit, vi humani præcepti ad culpam eius transgressores obligat, quandoque mortalem, quandoque venialem, etiam si pœnam humano præcepto, legis conditor addiderit. prima huius assertionis pars constat ex eo, quod humana potestas à diuina deriuetur, Prouerb. capitulo octauo scriptum est. Per me reges regnāt, & conditores legum iusta decernunt. hoc ipsum & Paulus docet ad Romanos, capitulo decimotertio. Omnis, inquit, anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas

Secundæ partis Relectionis:

tas nisi à deo. quæ autem sunt, à deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem adquireunt. Qui quidem locus manifestam redit huius partis probationem. Sed & hoc apparet Deuter. cap. 17. Qui super bierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. pœna vero mortis lege Mosaica nunquam inflicta est nisi pro mortali culpa: sicuti Theologi frequentissime fatentur, & probant. Ergo apparet, transgressorem humanæ legis ad mortalem culpam quandoq; obligari. idem deducitur ex eo quod filius non obediens patri mortalem contrahit culpam: quemadmodum eadem, qua proxime utebatur, argumentatione colligitur ex cap. 21. deut. dum inibi sancitum est, filium non obedientem patri lapidibus occidendum fore. At non minor est potestas principis in republica, quam patris familias in priuata domo: imo tanto maior quanto maius est bonum totius communitatis bono particulari, & domestico: quod ordinatur ad bonum totius ciuitatis, & republicæ, authore Arist. lib. 1. polit. cap. 1. igitur legi humanæ obediendum est sub mortali quandoque culpa. est etenim iure naturali in omni humana societate suus ordo necessarius: in omni ordi-

ne suum caput, cui reliqui subesse obedireq; tenentur. tandem in re ab aliis admodum probata diutius immoremur, ita tenendum est, humanam legem siue ecclesiasticam, siue secularem quandoq; ad mortalem: quandoq; ad venialem culpam obligare. quod satis ostendunt Diuus Thom. 12. q. 96. art. 4. & ibi Caieta. Gabriel. in. 4. sent. dist. 16. q. 3. notab. 6. Florët: 1. part. tit. 18. cap. 1. §. 2. Adria. quodlib. 6. art. 1. Ioan. Maior. in. 4. sent. dist. 15. q. 4. & in. 3. sent. dist. 37. q. 16. Driedoni. delibert. Christi. lib. 1. Alfonso à Castro lib. 1. de potest. legis pœnalis. ca. 4. & 5. tradunt Abb. & inibi Feli. & Deti. in cap. 1. glo. & Doct. in cap. quæ in ecclesiasticum. de constit. idem Panormit. in cap. quia pleriq;. de immunit. eccles. & in proœmio. Rex pacificus. col. 4. Ias. in. l. nemo potest. ff. de legat. 1. num. 106. Abb. in cap. 2. de maiorit. & obed. Secunda conclusionis pars dicitur, non semper legem humanam obligare eius transgressorem ad mortalem culpam: sed quandoq; tantum ad venialem. hoc enim habet quæcunque lex: siquidem nec lex naturalis, nec diuina semper obligat transgressorem ad mortalem culpam: sicuti post alios docent Caiet. 2. 2. q. 186. art. 9. ad. 2. idem atius lib. 27. questionum. q. 21. Adria. dicit. quodlib. 6. art. 2. Albert. Pighius lib. 4. de eccle. Hierarchia cap. 2. & Alfonso à Castro dicit. lib. primo. cap. 5. documeto

documento. 4. lex siquidem naturalis mendacium prohibet: nō tamen mendacium est sepe mortale crimen: sed passim veniale: vt docet Thomas. 2. 2. q. 110. art. 3. & probatur in cap. primum. 22. q. 2. Sic & lex naturalis præscribit nobis in cibo, & potu obseruare mediū, ac regulā tēperantiæ, quæ in eo cōsistit, vt tantū, & nō vltra fumatur, quantum exigit necessitas, aut vtilitas corporis: cuius transgressio gula dicitur, & inter septem capitalia crimina connumeratur. Attamen nō semper gula peccatum est mortale: imo veniale crimē est: nisi excessus sit plane immodicus, vel excedentem obiiciat periculo peccati mortalis: quod omnes fatentur. Quando autem humana lex obliget illius transgressorem ad mortalem

culpam: colligitur ex ipsius legislatoris intentione, & voluntate, quæ ex verbis legis deduci poterit, & præterea inde præsumitur, quod finis à lege prætensus, & in quem lex dirigitur maxime est Reipublicæ vtilis. Nam hinc constat eius transgressionem esse Reipublicæ perniciosam, & propterea satis consonum est, quod tūc interpretemur legislatorem voluisse transgressores mortalem contrahere culpam: sicuti aduotauerunt fere omnes qui paulo ante nominatim fuere citati: & præsertim Adrianus quod libet. 6. arti. 2. Deti. in cap. nam con-

cupiscentiam. col. vltima. de cōstiti. Ioan. Driedo. de libert. Christ. pagina. 266. quod ex variis causis cautissime est diffiniendum. Nec interim omittendum est, transgressorem legis humanæ cuiuscunq; siue inducentis culpam venialem, siue mortalem, semper mortalem contrahere culpam, si ex cōtemptu eam transgrediatur: siquidem contemptus ipse mortalem culpam semper habet secundum omnium Theologorum, & Canonistarum resolutionem: quæ colligitur ex Thoma. 2. 2. questione. 186. articulo. 9. Adria. dict. artic. 2. Altifiodoren. libro. 2. tract. 19. & 20. & libro. 3. tractat. 9. Gersoni lectione. 5. de vita animæ spirituali. Ioan. Andre. & doct. in capitulo. sacris. de his quæ vi metusue causa fiunt.

Vltima cōclusionis pars dicitur, humanam legem aliquid sub pœna temporali prohibentem, quod nec diuina, nec naturali prohibitum erat, ad culpam quandoque mortalem obligare. nec enim ex eo obligatio ad mortale crimen cessat, nec tollitur, quod à legislatore pœna fuerit transgressori imposita. cui sententiæ aduersus prioris opinionis assertores subscripsere Domini. à. S. Geminiano, & Francus in ca. perpetuæ. notab. 6. & in ca. cōmissa. 2. notab. de elect. in. 6. glo. & idē Dñic. in ca. 2. de cōstit. lib. 6. verb. sentētis. Feli. & Deti. in. 1. lect. cap. Nā cōcupiscētiā. de

Secunde partis relect.

cōstit. Syluest. verb. inobediētia. Ioan. Driedo lib. 1. de libert. Christia. art. 3. Ioann. Medina de restitu-
tione. q. 12. & q. 36. ad sextū. omniū
dubio procul diligētissime Alfō-
sus à Castro li. 1. de potest. leg. pœ-
nalis cap. 8. & seqētibus. probatur
hæc pars. Nam humana lex potest
obligare, etiam si laica sit, eius trās-
gressorem ad culpam mortale,
& simul pœnam aduersus eū sta-
tuere, ita quidem, vt transgressor
huius legis teneatur ad culpam si-
mul & pœnam: cum pœna nō sit
culpæ sic contraria, vt non possit
simul eū ea stare. ergo lex huma-
na præcipiēs aliquid pœna statuta,
obligat transgressore ad culpam.
Quod si dixeris verū hoc esse: sed
ex intentione legislatoris probari
priorē sentētiā: eū is statuēs pœ-
nā aduersus transgressores, nolit
ad culpam eos obligare: quasi nō
desit hac in parte potestas: sed vo-
luntas, certe miror, nec possū ita
rē hanc perpendere, vt existimem
legis conditorē, qui pœnā addit le-
gi ad eius maiore vim, & execu-
tionē: velle imbecilliorē legē ab
eo cōditam ex hoc reddere, & ef-
ficere tollēdo ab ea culpæ obliga-
tionē. Præsertim quod plerūq; ex
pœna legi, & præcepto addita col-
ligitur, legislatorē habuisse volun-
tatē obligadi ad mortale culpam.
etenim ex pœna excōmunicatio-
nis à lege indicta, constat eam le-
gem ad mortalem culpam obli-
gare: cum alioqui non debeat ex-

cōmunicari quis, nisi ob morta-
lem culpam. capitulo. nemo. &
cap. certum. 11. q. 3. sic & Scotus ad
notauit in. 4. sent. dist. 1. q. 6. in leg.
Mosaica nusquam statutā fuisse
pœnam mortis, nisi vbi ex trans-
gressione legis culpa mortalis cō-
stitueretur. Et profectō iniquam
ipse censerem humanam legem
quæ pœnam mortis, aut mutila-
tionis membrorum imponeret
pro transgressione alicuius legis,
quæ ob publicum, leue tamen in-
commodum, nō esset digna mor-
tali culpa. tametsi fatear, posse le-
gislatorē humanum aliquid pro-
hibere graui apposita pœna, & ta-
men expressim insinuare se nolle
obligare transgressorem ad mor-
talem culpam.

Ex his patet nihil referre, an ipsa
lex pœnalis fuerit simul statuta cū
ipsa lege morali: quæ prohibet id,
cuius transgressio pœnam legis
habet: an separatim: ab eodē an ab
alio legislatore. eadē enim ratio,
quæ posteriorem opinionem pro-
bat cū lex simul prohibet, & pœ-
nam statuit, probat itidem veram
esse: cum ex interuallo ab eodē,
vel ab alio pœnalis lex statuitur
contra legis iam latæ transgresso-
res: & econuerso. licet Iason in di-
cta lege. 2. C. de iure emphyteut.
numero. 143. existimauerit, prie-
rem sententiam veram esse, vbi
constitutio vel sit facta simul pro-
hibens, & pœnam addens trans-
gressioni: vel ab eo, qui præcepit,
aut

aut prohibuit, ex interuallo condita fuerit pœnalis pura lex pœnam adiiciens priori constitutioni: quod cogitandum dimisit Ludou. Gomeci. in dict. capitu. 2. nume. 62. de const. in sexto.

Hinc cōstat an verum sit quod plerique adnotarunt priorem sententiam admittentes, vbi lex pœnalis esset pure pœnalis, quæ nihil præciperet, aut prohiberet: sed tantum pœnam statuerit hoc vel illud facienti. Nam in hac specie legem istam non obligare ad mortalem, nec venialē culpam responderunt Henric. à Gandauo quod libet. 3. q. 22. & Ioan. Driedon. in dict. lib. de libert. Christ. qui legē pure pœnalem distinguunt à lege mixta: quæ simul certum statuit præcipiendo, vel prohibendo: & transgressorem pœna puniēdum esse censet. Sed quia Henricus hanc responsionem non ita simpliciter proponit, sed in hunc sensum, vt lex pure pœnalis ex se ipsa & ex verborum forma non obliget ad culpam: sed vel ex eo quod præmittat id, propter quod pœnam imponit, esse vel prohibitū iam, vel præceptum lege diuina, vel humana: & deinde concedit, legem pure pœnalem ex intentione legislatoris pœnam statuentis ad culpam obligare: nō ex se ipsa: huius conclusionis auctor est Alfonso à Castro lib. 1. de potesta. legis pœnal. capitulo. 9. post Caieta. quem ipse citat. 2. 2. quæst. 187.

artic. 7. eo etenim capite doctissimus ille vir maximis rationibus probare nititur, legem pure pœnalem ex se ipsa, nisi alia præcesserit naturalis, diuina, vel humana lex, minime obligare ex forma verborū, & quatenus pœnalis est, ad culpā mortalem, nec venialē. addit præterea non recte colligi à legillatore intentionem obligandi transgressorem ad culpā ex eo solū, quod pœnam simpliciter, & pure statuerit, qua in re discedit ab Henrico Gandauensi, cū quo secundū eū conuenit Syluest. verb. inobediētia. licet Syluester ipse non satis percipiens quid Henri. scripserit, eum reprehenderit.

Ego sane fateor, legem pure pœnalem ex ipsa verborū forma nō obligare ad culpā: quanuis culpam ipsam præmittat frequentissime lex ista, ex alia lege diuina vel humana: quemadmodum sensere Driedo. & Caiet. idq; cruditissime ostendit, ac neruose Alfonso à Castro in dict. cap. 9. cōcedo itē non semper recte, nec necessario colligi legislatoris intentionem obligandi transgressorem ad culpam, ex eo quod legem pure pœnalem statuerit. Scio etenim non esse hanc collectionem necessariam. Attamen opinor plerumq; ex lege pure pœnali, quæ pœnam infert pro eo, quod alia lege nec prohibitum est, nec præceptum, quod raro continget, deduci posse cōditoris intētionē ad obligandum

Secundæ partis Relectionis.

dū eū, qui vel fecerit, vel agere omiserit id, pro quo pœnā statuit, ad mortale, aut veniale culpā. Nā ex subiecta materia pœnalis legis quandoq; cōstabit, legislatorē tale legē statuentē intēdere, vt fiat, vel omittatur id, propter quod pœnā imponit. quid enim si quod id fiat, vel omittatur expedit rei publicæ: & hæc ratio manifesta sit apud ipsum legislatorē: profecto censerem ipse tunc intentionem legislatoris legem pure pœnalem statuentis, eā esse, vt id fiat, vel omittatur. Sic deniq; si id fieri, vel omitti nō tantū est simpliciter vtile cōmunitati, cuius legis conditor curam gerit, sed & maxime interest eius ad bonū cōmune id fieri, vel omitti: quod præsumitur ob grauem pœnam lege pure pœnali statutam: non admodum alienum à ratione videbitur, in hac specie coniectare, intendisse legislatorē ad mortalem culpam obligare transgressorem eius, quod in hanc legem mere pœnalem pro eius materia deduxit. Quam ob rem iuxta hunc sensum admitti fortasse poterit quod Henric. Gandauensis & Syluest. adnotarunt.

Postremo ex hac disputatione apparet, non esse iustam, nec congruam rationem opinionis eius, qua quibusdam placuit, vectigal, tributum, aut decimam rei venditæ æstimationis et precii partem non esse necessario in animæ

iudicio regi soluenda: nec teneri hæc iura fraudantem ad restitutionem: quod leges regię non soluetibus hæc regalia iura pœnas à iudicibus exigendas imponant. cōstat etenim fragilem, omnino esse hanc rationem: minimeq; veram efficere hanc tam audacem, & proteruam conclusionem.

Idcirco quæstioni propositæ respondentem hanc omnino veram conclusionem edimus. tenetur in animæ iudicio præter mortalem, quam contrahit, culpam, ad restitutionem is, qui tributum, vectigal, aliaq; regalia iura principi reddere per fraudem, aut simulationem omiserit: modo hæc ipsa tributa iusta sint, nec legē iustę exactiois egrediantur. Huius assertionis ratio ea est, quod princeps iuste tributa, ac vectigalia exigat, modo hæc tributa tyrannidē ob excessum graue non sapiant. Probatur hæc ipsa totius veritatis basis, & fundamenti pars potissima autoritate, ac testimonio Saluatoris qui interrogatus, an liceret census dari Cæsari respondit Matthæi capit. 22. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo. quo in loco secundū Hieronymum, & Theophylactum præcepit deus dari, ac reddi tributa Cæsari, & principibus. idem fecit dum Matthæi capit. 7. iussit Petro, vt staterem pro se, & ipso Petro solueret. item Paul. ad Roman. capit. decimotertio, inquit. ideo

ideo enim & tributa præstatis: ministri enim dei sunt, in hoc ipsum seruietes. Nā multi sunt labores, quos principes pro populo tolerāt: cū ei⁹ curā gerūt, rebusq; publicis prospiciūt, ac laborāt in exequutiōe iustitię, vt suum cuiq; ius reddatur: vt nemo alterū lædat: prouinciāq; bello, et armis tutātur, ne à finitimis gētibus opprimat. qua ratione iuste principes tributa & vectigalia exigūt à populo. siquidē dignus est mercenarius, qui operatur, mercede sua: ita sane diuinū eloquiū dicitur, Lucæ cap. 10. dign⁹ est operarius mercede sua. igitur sicut principes cauere debent ab iniustis exactionibus, quæ potius ad luxū, & delicias, quā ad expēsas necessarias defensionī, & administrationi reipublicæ, iustāq; labores mercedē pertineant: ita & subditi abstinere debent à fraude, & simulatione, quibus principē ipsum debitis iuribus, & tributis defraudēt, cū potius teneantur ea reddere principi, eiusq; publicanis. reddite, inquit Paulus, omnibus debita: cui tributū: tributū: cui vectigal, vectigal: cui timorē, timorē: cui honorē, honorē. Hęc igitur sententiā, quod teneatur qs in animę iudicio principi reddere tributū, vectigal, & alia iura regalia, quæ iusta sint, asserūt Panormit. et ibi Doct. in ca. innouamus: de censib. & pleriq; alii, quos referunt, & sequūtur dicētes, hanc opinionē cōmunē esse

Bertachinus in tract. de Gabellis parte. 9. in princip. & Syluest. ver. Gabella. 3. q. 8. eadē sententiā defendunt Ioan. Medina. in lib. de contractib. q. 13. & Alfonsus à Castro lib. 1. de potest. legis pœnalis capitulo. 11.

Hinc infertur, eos q; simulatione, & fraude occulte contrahūt, mercesq; inuehunt in ciuitatē, vel prouinciam, aut euehunt, quo publicanos effugiant, ipsosq; debitis iuribus, & vectigalibus defraudēt, peccare quidē mortaliter, & teneri ad integrā vectigaliū restitutionē, etiā si vectigalia nō petantur, Nā hi, qui merces inuehunt, aut euehūt tenentur eas per viam publicam, consuetam, & regiam transmittere: easq; non occultare. l. 5. titul. 7. part. 5. l. 96. 97. & l. 107. inter leges de las alcaualas.

Secundo ex his deducitur intellect. ad tex. in l. fi. §. diui. in ultimo. ff. de publicanis. quo iuxta quorundam interpretationē probatur, transuehentem merces per locum publicum, & consuetum absq; vlla fraude: errore poti⁹, mercium professionem omittentem, teneri ad dupli pœnam. Nam id obtinet in iudicio exteriori: at in animæ iudicio solum tenebitur ad vectigalis simplicis solutionem.

Sic regia. l. nona. & l. 10. titulo. 10. libro. sexto. ordina. statuit, transmittentem merces per loca publica, & consueta: si ibi nullus sit portitor, nec custos qui vectigal exigat,

Secundæ partis Relectionis.

gat, nulla pœna puniendum fore, etiam si absq; vectigalis solutione transferit cum mercibus: tene-ri tamen ad solutionem, & reddi-tionem vectigalis.

Tertio hinc infertur interpreta-
tio vera ad tex. in. l. Regia. 120. de
las alcaualas. qua constitutum est,
venditorem cuiusq; rei, ex qua
regi precii pars decima debita sit,
teneri sub pœna alterius decimæ
notam facere publicano illam ve-
ditionem. etenim licet dupli pœ-
na in iudicio interiori nequaquã
debita sit: tamen quo ad idem iu-
diciū venditor profecto peccat,
& tenetur ad restitutionem deci-
mæ ipsis publicanis.

Hoc probatur ex eo quod ven-
ditor tenetur decimam precii par-
tem regi, vel eius publicanis red-
dere tanquam eis debitam: ergo
tenetur publicanis notam facere
venditionem. Cõsequens hoc ma-
nifeste patet, & colligitur. Quia
vel tenetur soluere debitam pecu-
niam, vel saltem creditori ignorã-
ti debitum, notum id facere vt vel
creditor remittat debitum, vel ad
diem soluendi dilationem conce-
dat. cum interim creditore igno-
rante: pecunia eo inuito retinea-
tur: siquidem ignorans, inuolun-
tarius sit. deinde venditor, qui nõ
denuntiat publicanis venditionẽ,
damnum eis dat circa rem sibi de-
bitam: quam publicani ob igno-
rantiam petere omittunt: & præ-
terea tenetur decimam precii par-

tem iure obligationis legalis regi
soluere: vel eius nomine publica-
nis etiam, qui notam habuere ve-
ditionem. igitur tenetur venditor
etiam in iudicio interiori animã
soluere pecuniam lege iustissima
debitam etiam publicano scienti:
& ignoranti denuntiare vendi-
tionem factam fuisse: cū lege ad
hanc denunciationem teneatur:
alioqui eã omittēs ex capite dam-
ni dati tenebitur ad restitutionẽ:
præterquam quod & ipse ratio-
ne decimæ debitæ ex precio rei
venditæ itidem tenebitur ad resti-
tutionem. Sic etenim sunt intelli-
gẽdæ leges Regiæ, quæ de hac ma-
teria tractauerunt.

Cæterum sicubi consuetudine
obtentum fuerit, quod dicta ven-
ditionis denuntiatio nõ sit neces-
sario faciẽda publicanis: & quod
hæc decima precii, vel vectigalia
eis nõ solvantur, donec fuerint pe-
tita: tunc fortassis in animæ iudi-
cio non tenebitur quis ad vecti-
galium, nec ad decimæ solutionẽ
ante publicanorum petitionem:
modò nulla facta fuerit fraus ad
hoc, vt occulta sit venditio, vel vt
publicanos lateat mercium trans-
missio. quod probatur ex his, quæ
de decimis ecclesiasticis tradidi-
mus libro primo variarum Reso-
lutionum: capitulo decimo septi-
mo, nume. 8.

Quod si vectigalia iniusta sint,
nẽpe ab eo indicta, qui ius ea indi-
cendi non habeat: vel absq; vlla
causa

causa præter iustam laboris, & regiminis mercedem à principe instituta: nõ tenebitur quis in cõscientiæ fore ea soluere: ac poterit absq; vlllo crimine, eiusq; labe eorum solutionem cautelis, aliis ve modis ommittere, secundũ Bart. in l. vectigalia. ff. de publica, et vect. quem alii docto. frequentissimo omnium consensu sequuntur.

In his vero rebus, quæ à prouincia in prouinciam transmittuntur, illud obseruandũ erit, quod si nullo vectigal sit pro earum transmissione institutum, nec debitũ: sed tantum pœna sit statuta aduersus transmittentes res vetitas: hæc ipsa pœna in iudicio conscientiæ, & interiori exigenda non est: nec necessario soluenda: quod tenuit Ioan. à Medina de rest. quæstio. 15. ad finem.

Ex. §. Sequenti.

- 1 Fur, seu violentus rei alienæ occupator teneatur in animæ iudicio restituere rem, etiam si ea perierit absq; eius culpa: modo non foret eodem pacto apud dominum peritura.
- 2 Fur an teneatur rem extinctã iam, restituere eius æstimationis, cuius maximæ fuerit à die commissi criminis?
- 3 Fur, & iniquus rei alienæ inuasor an possint in animæ iudicio retinere expensas vtilis, & meliorationes deducere.
- 4 Fur, & iniustus possessor qualiter in iudicio conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum perceptorum, & eorum, qui potuerunt percipi?

§. Sextus.

Decimo libet ab eadẽ regula adnotare iure naturali, & diuino neminem teneri ex acceptione rei alienæ iniuriosa, vel ratione illati damni ad aliud, quã illati damni reparationẽ, & eius, quod alterius vere interfit, restitutionem. Hoc etenim dicitur ratio, quæ inducit obligationem restituendi: sicuti in principio huius relectionis ostendimus. vnde plura in huius regulæ tractatu dubia definiri poterunt.

Primo hinc constabit vera resolutio ad eam dubitationem, quæ cõtrouertitur, an fur, raptor, et violentus rei alienæ possessor, teneatur ad restitutionem postquam res ablata, absq; eiusq; eius culpa perierit: Nã glo. hic Diuus Thomas. 2. 2. q. 62. arti. 6. Syluest. verb. furtum. §. 16. & cæteri huius regulæ interpretationem examinantes passim asseuerant, iniquum rei alienæ occupatorem teneri omnino ad restitutionem rei per iniuriam ablatæ, quo ad æstimationem, etiam post eius interitum absq; culpa occupantis contingentem. idem ipse censeo verum esse. Etenim & ad forum conscientiæ præter suprascriptam rationem poterunt induci ea, quæ apud iudicẽ

Secundæ partis relect.

exteriorem suffiunt ad huius æstimationis condemnationem: siquidem cum hic occupator alienæ rei ob crimen, & malam fidem, quam ab initio habuit, semper est in mora. l. in re furtiua. ff. de condict. furt. lege vlt. C. eo. tit. & alibi passim. moroso autem semper imputatur rei interitus, etiam absque eius culpa contingens. l. nemo. §. vltimo. & l. si seruum. ff. de verbo. obligat. lege. i. §. rectissime. & l. merito. ff. de vi. & vi armat. & in l. vltima. ff. de condict. furt. cuius meminit Bal. in rub. de rei iud. in princ. idem probatur. in l. prima. C. quod met. caus. & in l. cum res. §. vlt. ff. de legat. i. Atque ita in hac specie mihi placet iuris civilis responsio, ut & ea in animæ iudicio seruanda sit, ea ratione, quod fur per iniquam acceptationem alterum in illius re peremptæ æstimatione læserit: quæ quidem res etsi perierit penes furem absque eius culpa, fortassis non ita penes dominum periisset: cum eam ante interitum alienare potuisset, vel aliis remediis ab interitu liberare. Sed huius quæstionis controuersia maior tendit in eum casum, quo certum est, dominum rei furto ablata, eam ante interitum non fuisse alienaturum: & eodem modo apud ipsum rem illam perituram, sicut & apud furem perit, an in iudicio animæ teneatur fur ad æstimationem. Ancharr. hic quint. oppo-

sitione, respondet, furem in hac specie teneri ad æstimationem in consciētia iudicio. tadem Ancharranus eandem distinctionem admittendam esse censet in iudicio animæ, quæ & apud iudicem exteriorem seruanda foret. Nam in foro exteriori receptum est frequenti omnium consensu, occupantem rem alienam mala fide per crimen, & delictum, teneri omnino ad eius restitutionem, & æstimationem re perempta apud ipsum: eodem penitus modo, quo & apud dominum foret peritura glo. in dicto. §. rectissime. Bart. communiter receptus post glo. ibi. in l. quod te mihi. numero decimo. ff. sicert. pet. glossam in lege. ite si verberatum. §. vltimo. ff. de rei veditat. gloss. communiter approbata in dict. lege. nemo. §. primo. verbo. homo. quam opinionem fatentur communem esse Alexā. in dicta lege. cum res. §. vltimo. ff. de legatis. primo. & iuniores in dict. lege. quod te mihi. atque Alexand. in dict. lege. nemo. §. i. eandem sententiam & in foro animæ dicit esse iustam Ioan. à Medina de restitutione, quæstione. sexta. Ego tamen contrariam verriorem esse opinor in animæ iudicio: quippe qui videam ratione naturali furem, raptorē, & denique rei alienæ occupatores, teneri tantum domino iniuriam passo restituere damnū, quod per acceptationem iniquam eis illatum fuerit.

Hæc

Hæc etenim est vera æqualitatis, & iustitiæ ratio: ne quis ex alterius iniuria damnum in propriis rebus patiatur: quod Diuus Thomas docet secundæ secundæ. quæstione. 62. & alii Theologi restitutionis obligationem à iure naturali deducunt, idem præmittunt. quo fit, vt raptor, fur, vel violentus rei alienæ occupator, ad rei æstimationem minimè teneatur post eius interitum, si eadem res eodem modo foret apud dominum peritura: nec eam ante interitum dominus esset venditurus. Nam & iure ciuili apud iudicem exteriorem nõ est omnino certa communis opinio: quæ admodum constat ex disputatione huius quæstionis tradita per Franciscum à Ripa in dict. l. quod te. nu. 28. imò re perempta penes iniustum eius occupatorem, quiq; eam in iuria, & scelere à domino habuit, eodem modo, quo penes dominum fuerit peritura, restitutionis obligationem, extingui etiam quo ad æstimationem, probat textus elegans in. l. item si cum exceptio ne. §. sed & si quis. versic. sed & si non culpa. ff. quod met. caus. cui non satis apte hætenus responderunt communis sententiæ auctores: idem probat textus in. l. si plures. §. vltimo. ff. deposit. quibus authoritatibus aduersus communem sententiam tenuerunt Martinus ex antiquioribus & quidam alii, quos sequuntur Fulgo-

si. Iason. num. 28. Detius. numer. decimosexto. & Curtius Iunior. numer. trigesimalotertio. in dict. l. quod te mihi. Et profecto ex pluribus iuris locis, quæ pro communi sententia citantur, adducuntur etenim plures, nullum ego legi, à quo communis opinio vel aperte, vel per congruam argumentationem deduci valeat. idcirco licet obiter etiam in foro exteriori Martini sententiam admittens, opinor saltem in animæ iudicio eam esse veriore: siquidem & si per humanas leges in hoc casu adhuc debitor teneretur ad restitutionem, id potius ad pœnam criminis, quam ad damni illati compensationem pertineret. Pœna vero in conscientie iudicio minimè debetur: sed tantum damni dati compensatio. fit igitur hanc partem non tantum equiorem esse, quod Ioannes à Medina fatetur: sed & iustiore.

Secundò eadem ratione constat vera interpretatio textus in. l. in re furtiua. ff. de condicti. furt. si ex causa, inquit Vlpianus furtiua res condat, cuius temporis æstimatio fiat, quæritur: Placet tamen id tempus spectandum, quo res vnquam plurimi fuit: maximè cum deteriorem rem factam fur dando non liberatur: semper enim morã fur facere videtur. Ex quibus verbis adnotauit Bart. quod re perempta suc-

Secundę partis relect.

cedit obligatio contra furem ad estimationem, quanti res plurimi fuerit, eo tempore, quo dominus ea caruit. Enimvero iuxta leges iustitię commutatiuę satis est, quod res furto ablata domino restituatur, vel ea perempta, iuxta eius estimationem: quę iustissimam efficit damni dati compensationem. Nec ad hanc pertinet estimatio quanti ea res plurimi fuerit à die furti commissi, vbi dominus eo tempore, quo plaris va- luerit, non foret eam venditurus, nec furis culpa valor ipsius rei fuerit diminutus. quod Syluest. sensit verb. furtum quęstione. 16. & esse hanc humaniorem sententiam asserit Ioannes Medina dic. quęstione sexta. licet opinetur contrariam iustam esse. quod si res à fure ablata esset apud dominum vendibilis ita quidem, vt eo die quo plurimi valuit ab eo venderetur, ea temporis huius estimatione ad verum damnum pertinet, & ad eius satisfactionem.

³ Tertiò infertur qua ratione seruandę sint in animę iudicio leges humanę, quę de sumptibus ac meliorationibus à fure in re furto ablata factis, tractauerunt: an & iuriscōsultorum responsa sint & in foro animę admittenda: Ego quidem leges dantes furi, & cuiunque malę fidei possessori expensarum, & meliorationum retentionem, aut repetitionem: nō ambigo esse in animę iudicio ex

acte custodiendas, & secundum eas à sacerdote restitutionis materiam examinandam: atque ideo mente ab eo tenendam esse distinctionem Bartol. in. l. in fundo. ff. de rei vendic. per textū. ibi. & in l. Domum. C. de rei vendicat. vbi Salycet. optimus textus in. l. plane. ff. de petit. hereditat. & in. §. ex diuerso. instit. de rerum diuisione. Regia. l. 43. titul. 28. parte. tertia. Sed quę possunt in conscientię iudicio dubitationem, & scrupulum mouere, circa eas contingunt leges, aut interpretum responsiones, quę furi, & malę fidei possessori expensarum, & meliorationum repetitionem, & retentionem negant. In quibus, cum bonę fidei possessoribus hoc non negetur, vel est adsumenda ratio à p̄sumpta malę fidei possessoris donatione, vel à legali p̄na ob malam fidem, & iniuriosam rei alienę occupationem, statuta. vtroque vero casu in conscientię iudicio aliter est accipienda res ista: cum in eo nec locus sit p̄sumptionibus, nec legali p̄nę saltem ante iudicis condemnationem, sed tantum in materia restitutionis agatur de damni illati reparatione, & de re aliena, vel iure non quęsita restituenda: quemadmodum superius adnotatum est. vnde erit quo ad animę iudicium examinandus text. in. l. ex argento. ff. de cōd. furt. Ex argēto, inquit

inquit Paulus, surrepto pocula facta, condicipoſſe Fulcinius ait. Ergo in cōdictione poculorum etiā cēlaturæ æſtimatio fit, quæ impenſa furis facta eſt, quemadmodum ſi infans surreptus adoleuerit, æſtimatio fit adoleſcentis: quanuis cura, & ſumptibus eius furis creuerit. Hactenus iuriſconſultus: ex quo apparet, etiā expenſas neceſſarias non deducere furem ab eſtimatione rei, quam furto habuit. Sed hoc quo ad expenſas neceſſarias, tantū obtinet in alimentis, quæ ſeruo surrepto præſtita fuerint. l. prima. C. de infant. expoſit. notat Salyce. in dict. l. domum. penult. colum. probatur item furem, & malæ fidei poſſeſſorē nec per actionem, nec per retentionē poſſe conſequi expenſas vtilis in re aliena factas: ex quibus. res ipſa meliorata fuerit, & maioris ſit eſtimationis: tamenſi malæ fidei poſſeſſor poſſit has expenſas deducere, per deductionē ædificii, & materiæ, ſeruato illeſo priſtino rei ſtatu l. domū. C. de rei vend. vbi Saly. & communiter Doct. notatur in l. ſi in area. ff. de condi. inde. dict. §. ex diuerſo. & in dic. l. in fundo. regia. l. 43. paulò ante citata. Imò in fure illud conſtat quod re preſumpta tenetur is in foro iudiciali reddere eſtimationem eius, & iuſtum valorē: quo æſtimari poſſet, ita vt erat meliorata expenſis furis. textus in dicta. l. ex argento. Sic & ob malam fidem poſſeſſor

expenſas voluptatis, & ornatus cauſa factas: non quidem vtilis: nec poterit petere, nec retinere per deductionem materiæ, ſeruato etiam illeſo priſtino rei ſtatu. gloſ. frequentiſſimo omnium conſenſu probata in dict. l. in fundo. textus & inibi Salyce. in dicta. l. domum. dict. regia. l. 43. Hæc ſanè omnia in iudicio animæ non ita vt in exteriori obtinere debent: quippe quæ minimè ſint neceſſaria ad illati damni compensationem. Quam obrem in iudicio interiori qui alienū ſeruū ſurripuerit, in cuiusque alimentis aliquid impenderit, poterit eas impenſas retinere cum de ſeruo reſtituendo tractaverit. has etenim dominus facturus eſſet omnino: & ideo æquiſſime à malæ fidei poſſeſſore retinentur: qui tamen & fructus ſerui reſtituere debet ſi quos ab eo percipit, aut percipere potuiſſet: quod ſtatim examinabimus. Sed tamen etiam ſi nullos fructus perceperit à ſeruo, poterit nihilominus retinere alimēta, quæ ſeruo præſtitit. Eadem ratione malæ fidei poſſeſſor in animæ iudicio poterit retinere impenſas vtilis, quas in re aliena fecerit, & ex quibus res ipſa melioris, maiorisque ſit effecta æſtimationis, ipſeque dominus ex hoc ſit locupletior. Nam in pœnam criminis, & malæ fidei lex humana ſtatuit, nō poſſe has impenſas repeti, nec retineri: pœna verò hæc licet in foro iudi-

Secundæ partis relect.

iudiciali obtineat: non ita in animæ iudicio procedit: quod in hac specie notat Ioan. à Medina dict. q. 6. 2. parte. dum contendit, tantum esse in restitutione, damni illati compensationem obseruandam. ergo poterit fur vtiles expensas in conscientia iudicio retinere: cum ex eis res sit modò maioris æstimationis. Præsertim quod & has posse in foro iudiciali repeti, & retineri à malæ fidei possessore cõsuevit Martinus cuius opinionem defendit Carolus Molin. in consuetud. Parisiens. titulo primo. §. primo. glossa, quinta. num. 87. Hinc apparet responsum iurisconsulti in dicta. l. ex argento. in priori eius parte, non esse recipiendum in foro interiori: cum id non pertineat ad veram iustitiam commutatiuam: & idcirco re perempta fur tenebitur ad eius æstimationem simplicem, non ad eam qua poterat æstimari in eo statu prout res erat expensis, & cura furis meliorata. nisi eo casu, quo verisimili coniectura eam meliorationem fecisset dominus, nisi res foret ab eo ablata: etenim tunc tenebitur fur ad æstimationem meliorationum deductis expensis, quas dominus in hoc fecisset: quia & in hac melioratione videtur per furtum dominus ipse læsus, Postremo & illud constat, furem, vel malæ fidei possessorem posse in iudicio animæ deducere, per subtractionem

materiæ ab edificio absque læsione ipsius rei, & eius pristini status, expensas, quas in re ornatus, & voluptatis causa fecerit: cum in hoc dominum rei minimè lædat: nec ei damnum inferat.

Quartò ex superscriptis cõstat: quæ ratio sit habenda in restituendis fructibus rei furto ablata: si quidem de fructibus à bonæ fidei possessore perceptis hic agendum non est. igitur quo ad fructus, quos malæ fidei possessor reddere tenetur, obseruandum est in iudicio conscientia, quod damni dati per iniuriosam acceptionem rei alienæ reparatio fiat: quemadmodum iam adnotatum est. Et profecto fructus percepti à malæ fidei possessore, restituendi sunt omnino, licet eos perceperit propter eius industriam, & sollicitudinem, deducta huius sollicitudinis iusta mercede, etiam si dominus fructus istos non percepisset. quod notat in foro exteriori Bar. in. l. ratio. §. primo. ff. de actio. empti. distinguens, an fructus veniant in restitutionem vt fructus, an vt interesse: priori casu scribit hos fructus venire: non sic in posteriori secundum notata in. l. videamus. §. si actionem. ff. de vsuris. vnde ipse in animæ iudicio ab hac sententia Bartol. infero, fructus istos, si ex eis malæ fidei possessor effectus sit locupletior, vel eos habeat modo extates debere restitui domino rei non ratione illati damni,

damni, vel acceptionis inique: sed quia domino debentur eo quod fuerint re propria illius percepti: atque ita vt fructus extantes sunt domino rei restituendi ex designatione iurisconsulti in. l. si me & Titium. ff. sicertum petat. Quod si fructus isti singulari industriae possessoris percepti, iam fuerint consumpti, nec ex eis fuerit possessor malae fidei factus locupletior, tunc cum ratione damni illati peti non possint, nec vt interesse lucri cessantis: siquidem eos dominus non percepisset, opinor non teneri ad eorum restitutionem ipsum possessorem, etiam male fidei:

sic & eadem ratione in animae iudicio tenebitur fur, vel iniustus alienae rei possessor ad fructus, etiam percipiendos: quos tamē vel attentata singulari eius industria, vel communi hominum cura, & diligentia dominus percepisset, nam & ita in foro exteriori ad hos fructus tenetur possessor malae fidei. l. si maius. ff. de rei vindicat. secundum Abb. in capitu. grauis. de restitutio. spoliat. & ibi Doct. Alexan. & Iaso. in. l. apud Iulianum §. primo. ff. delegat. primo. quam opinionem fatetur esse communem Deti. in. l. generaliter. ff. de regul. iuris. atque ita tenendum est, quidquid ipse Detius. inibi ab hac opinione communiter recepta dissenserit. existimans, non esse attendendam singularem domini industriae: sed eam, quae omnibus

conueniat. Sed communis opinio ex Bar. colligitur in. l. domum. C. de rei uendicationis. quae ratione in conscientiae foro idem seruandum erit: cum hac restitutio pertineat ad damni dati satisfactionem ex eo, quod si res non fuisset iniuria, & furto occupata, eius verus dominus commodum hoc ab ea percepisset: quo quidem commodo fraudatur ob iniustam rei propriae occupationem, nec in fructibus percipiendis etiam apud iudicē exteriorē attenditur singularis ipsius possessoris industria, quod notat Bart. in dict. l. domum. & est communis opinio teste Deti. in dict. reg. generaliter. quidquid contrarium post alios adnotauerit Mathesilla. notab. 160. maximē Cinius in. l. certum. i. q. C. de rei vendi.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Iustitia distributina à commutativa differt.*
- 2 *Beneficia ecclesiastica, muneraque publica indignis conferentes, tenentur ad restitutionem illati damni, ac mortaliter peccant.*
- 3 *An dignior sit eligendus quo ad beneficia, & munera publica? & an iure humano electio digni omisso digniori valida sit?*
- 4 *Intellectus ad textum in capitulo tertio. de iure patronat.*
- 5 *Patronus tenetur digniorem presentare episcopo ad beneficij institutionem.*
- 6 *Eligens dignum omisso digniori an teneatur ad restitutionem?*
- 7 *Pater ex lege Regia meliorans filium dignum, vel indignum praetermissio digniori*

Secundæ partis relect.

gniori: an peccatum ex hoc cõmiserit?
8 Impediens quod beneficium, aut officiũ pu-
blicum alteri detur, an teneatur ad resti-
tutionem? Et quid de impediente legatum,
donationem, vel hæredis institutionem?

§. Septimus.

Decimò tertio quaeritur satis congrue ad huius materiae tractatũ: an teneatur in animæ iudicio ad restitutionem is, qui alterũ læserit vel ex eo, quod ei digniori iuxta distributiua iustitiam nõ cõtulerit officium, aut beneficium, ex quibus ipse munere publico seruire valeat reipublicæ, simul & reditum percipere ad eius alimenta, sumptusque necessarios: vel ex eo quod impederit, aut curauerit ne ei beneficium, vel officium publicum à principe detur? Huic
1 controuersia prænotandum est, maximum discrimen constitui inter iustitiam distributiua, & iustitiam commutatiua. Etenim
& iustitia distributiua tractat de distribuendis bonis communibus, alicuius nempe communitatis, inter eos, qui eiusdem sunt communitatis: commutatiua autem agit de bonis priuatis vnicuique, cuius ea propria sunt, dandis, atque ita in hoc tendit, vt vnusquisque habeat à priuatis & particularibus, quod suum est. vnde prior iustitia constituitur respectu com-

munitatis ad priuatos: posterior vero respectu priuati ad priuatum: sicuti Aristot. docet libro quinto Ethicorum, capit. secundo. & post eum eleganter Tho. secundæ secundæ, quæstione. 61. articul. primo, Florentinus quarta parte titul. quinto, capit. secundo & tertio.

Est & aliud obseruandũ, quod qui munera publica, & reipublicæ magistratus, et officia indigno ex crassa ignorantia, vel scienter cõtulerit, præter peccatum graue, quod per acceptionem personarum aduersus iustitiam distributiua committit in eos, qui digni sunt: maximum damnũ reipublicæ & his, qui ex iniqua electi administratione læduntur, palam infert: & ea ex causa tenebitur ad restitutionem illati damni quod probatur, quia qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. capit. vltimo de iniur. idem constat ex rubri. C. & ff. de magistrat. cõueniend. l. prima. §. nunc tractemus. ff. de Tutel. & ratio. distra. glossa. in capitul. primo de sup. negli. prælat. adnotarunt in specie Anchar. in Clem. prima de etat. & qualit. in fine. Felin. in capit. si quando. de rescriptis. num. septimo Ioannes Lupi. in capit. per verbas. notab. 3. §. 26. nu. 11. & Adrianus in quarto sententiarũ. tracta. de restitutione ca. quia iam determinatũ est. vers. 2. cõclusio. Quod si dixeris, fortasse nullũ damnum imminere

imminere ecclesie, aut reipublice ex indigni administratione: quia indignus nullum damnum intulit, quippe qui variis ex causis comode, & provide officium gesserit: adhuc opinor mortale crimine contraxisse eum, qui indignum preposuit. cap. hi quoscunq. 1. q. 1. quia preficiens indignum, ecclesiam, reipublicam, pupillorum bona, & patrimonium maximo exponit periculo. quo fit ut ex sola indigni prelatione grauius peccet qui eum sciens eligere: cum iniustissimè hoc eligendi munus, quod iuxta rectam rationem expedire tenetur, aduersus diuinam, naturalem, & humanam legem exercent.

His demum optimè accedit ea disputatio: an teneatur quis digniorem eligere, & preficere vel ecclesie, vel publicis muneribus? Et quibusdam visum est, satis esse quod dignus eligatur, aut preficiatur: etenim hoc ita verum esse dicitur text. in cap. monasterium. 16. questio. 7 & in capit. cum nobis. de electio. 3 quibus autoritatibus hoc asseuerant glos. in cap. constitutis. de appellat. verb. magis. & in cap. licet ergo. 8. questio. 1. alia in capit. 3. de iure patro. & in capit. 2. de offic. custod. quas Doctor. ubiq. veras esse censent. Sed hoc in hunc sensum accipiendum est, ut collatio beneficii, electio, & muneris prelatio valida sit, nec in foro iudiciali, nec in interiori anime iudicio possit iure rescindi, non tamè

ex hoc sequitur preficiendum dignum omisso digniori tutum esse, & immunem à peccato. Nec enim dubitandum est, electionem istam iure validam esse, adeo, ut retractari nequeat: siquidem præter alios ita profitentur Diuus Thom. 2. 2. quest. 63. articul. secundo. ad tertium idem quodlib. 8. articul. 6. & quodlib. 6. articul. 9. Syluest. verb. electio. in 1. q. 16. Adrian. in di. capi. quia iam determinatum est. conclus. 1. omnium latissimè Lamberti. de iure patronat. 2. libr. parte. 1. questione. 10. articul. 3. probat text. in di. capi. constitutis. ubi post Abb. & alios Philip. Franc. hanc opinionem tenet. ad idem tex. optimus in ca. quia propter. iuncto. cap. cum in cunctis. de elect. ca. nisi cum pride. §. ne pro defectu. de renunciat. atque hæc est communis opinio, quæ tamen fallit, ubi ante electionem, quæ de certis facienda est, denuntiatur electoribus, ut digniorem eligant: & à contraria electione, si facta fuerit, ab initio appellatio proposita fuerit Nam in hoc casu electionem factam contra appellationem, nullam esse, & reuocandam probare conantur Panormitanus & Detius, in di. capi. constitutis. glossa. in pragmat. Sanct. titulo. de electionibus. §. ego. N. verbo. vtiliorem. & Lamberti. in di. articul. tertio. contra Imol. & Franc. in di. capi. constitutis. q. & in hoc casu existimant electionem validam esse, nec reuocari posse etiam

Secundæ partis relect.

etiam si facta fuerit omisso digniori, digno quidem electo. eorum sententiam in praxi admittendam fore cenſeo aduerſus Panormit. alioqui omnes electiones maximum diſcrimen, & periculum patietur: eritque locus mille litibus, ſi permiſſum fuerit electiones reuocari ea ex cauſa quod dignior electus non ſit. Hoc verò permittendum nõ eſt, nec permitti Chriſtiane rei publicæ conuenit, modò dignus eligatur.

Hinc conſtat intellectus ad text. in cap. 3. de iure patronat. vbi Bernard. quem Doctores ſequuntur, cõſet, præſentatum à maiori patronorum parte, ſi idoneus, & dignus ſit, ab epiſcopo inſtituendum eſſe omnino, etiam ſi præſentatus à minori patronorum parte dignior ſit. idem adnotarunt Imol. & Card. in Cle. plures. 4. col. & ſ. fi. q. 1. de iure patronat. Panormit. in ca. cum autem. de iure patronat. Nec in hoc caſu poteſt epiſcopus digniorem inſtituere: cū is vere præſentatus non ſit: ſed potius alter qui maiorem patronorum partem, eiſque ſuffragia habuerit. quod & iuniores fatentur ſtatim à me nuncupatim citandi. At ſi plures fuerint epiſcopo præſentati ab vno eodemque patrono, vel æquali patronorum ſuffragio, tenetur epiſcopus, etiam in foro iudiciali, digniorem inſtituere, alioqui ab eo poterit dignior appellare, & eo appellante inſtitutio reuocabitur, ſecun-

dum Abb. in diſt. cap. cum autem. Rochum Curti. in tract. iuris patro. verb. honorificum. q. 13. Imo. & Card. in diſt. Cle. plures. 4. col. in princi. quibus ſuffragatur text. in ca. ſi forte. 63. diſtinct. qui tamẽ in eo ſenſu accipiendus eſt, vt epiſcopus teneatur ſecundum reſtitutionis tramitem, digniorem eccleſiæ præficere: alioqui male vtatur epiſcopi officio. Sed ſi idoneum cõtempſit digniori elegerit ad ſacerdotium, nõ ſequitur inde eam electionem, aut inſtitutionem reuocandam fore: qua ratione contraria ſententia placuit Hoſti. Ioa. Andr. Anto. & Card. in diſt. cap. cum autem. Philip. Franco in diſt. cap. conſtitutis. poſt. gl. 3. Deti. in cõſ. 129. col. 1. Ceſari Lamber. de iure patro. 2. lib. part. 2. q. 7. art. 26. & 3. part. q. 5. art. 2. quorum ſententia mihi, ni fallor, magis communis eſt, atque ita Deti. in diſt. conſ. 129. col. 1. expreſſim profitetur.

Igitur iura humana maiorem ad tranquillitatem reipublicæ, ne tot lites ſuper his prælationibus tractarentur, ſtatuerunt electionem, collationem, & inſtitutionem ſacerdotiorum validas eſſe, nec debere in diſcrimen reuocationis adduci ob eam cauſam quod dignior fuerit prætermiſſus electo digno. Etenim ſi locus eſſet contrariæ opinionis, & electiones iſtæ hac ratione poſſent reuocari, nulla in eccleſiaſtica reipublica electio fiet, quæ litibus, & controuerſiis maximè

xime perniciosus nō vexetur. is vero qui dignum elegerit, eivē sacerdotium, aut munus publicum cōtulerit prætermisso digniori, plane peccatum committit, & perpēsa qualitate mortale quidē: quippe qui teneatur digniorem præficere: sicuti communi omnium cōsensu extat adnotatum in dict. c. constitutis vbi Panor. & Rochus de iure patro. verb. honorificū. q. 15. Ludo. Gomeci. in. c. 2. de cōsti. in. 6. num. 22. probat tex. in. d. c. licet ergo. & tradidere eleganter Thomas. 2. 2. q. 63. art. 1. & q. 185. ar. 3. & quodlib. supra citatis. Caiet. in commentariis ad Thom. Flor. 2. par. tit. 1. c. 20. §. 1. Ioann. Maior. in in. 4. sentē. dist. 24. q. 8. & 9. Adria. in dict. cap. quia iam determinatū est. conclusio. 1. Syluel. d. q. 16. Ioā. Lupi. in dict. §. 26. num. 12. Caie. in Summa. verb. acceptio. & in iēta. culo. 12. q. 4. Cæsar Lambert. de iure patro. dict. q. 10. art. 3. rursus Caiet. in. 2. 2. q. 62. art. 2. Hęc opinio instruitur fortius. Nam vel hæc publica munera cōferūtur vt onera reipublicæ, quę priuati ad eius ministerium subire tenentur, vel vt bona, & honores ipsius cōmunitatis: quę inter priuatos eidē subditos cōmunitati distribuenda sunt. priori quidē casu peccat rector cōmunitatis, quia nō seruat in ipsius regimine illam iustitiæ, & rectitudinis rationē, qua vti debet erga ipsam rēpublicam. tenetur enim digniorem muneribus publicis præ-

ficere. tex. in dict. c. licet ergo. c. v. nico. vt eccle. benef. ca. vilissimus 1. q. 1. Diuus Augustinus super illud Iacobi. 2. fratres mei nolite habere in acceptionē personarū fidē Iēsu Christi: inquit. Quis ferat eligi diuitē ad sedē honoris ecclesiasticæ gloriæ cōtempto paupere instructiore, & sanctiore: posteriori autē casu peccat princeps cōmunitatis aduersus iustitiā distributiua iuxta quā tenetur reipublicæ honores, & bona subditis distribuere, & impertiri secundū cuiuscūq; dignitatem, vt dignior digno, melior bono in his adsequendis præferatur. inquit sanē Aristot. libr. 5. ethi. cap. 3. ius enim, quod est in distributionibus, pro dignitate quādam esse oportere omnes fatētur: dignitatē autē non esse eandē omnes asserūt. Hactenus Aristoteles. quibus tandē hæc sentētia satis firmis rationibus, & autoritatibus probata manet.

Dignior vero in hac quidē disputatione non simpliciter dicitur ille, qui doctior sit, vel qui sanctior: sed is, qui iuxta munus, & rē, cui præficiendus est, aptior eius ministerio apparet: siquidem quādoque qui sanctus vir, vir. & bonus est: ac præterea diligētior ad curā, præferendus est viro sanctiori, qui nō ita diligēs est: eaq; ratione non ita aptus sicuti prior administrationi eius muneris, cui est præficiendus. quōd Diuus Tho. ac cæteri passim adnotarūt. idēq; obser-

G uandū

Secundæ partis Relectionis.

uandū erit circa doctrinā, & eruditionē: nam frequentissimè qui doctior est, nō ita cōuenit muneri publico, sicuti alter qui doctus est & doctrinā habet satis sufficientē ad munus, quod ei confertur. que vero exigatur, vt quis sufficiēs sit administrationi dignitatum ecclesiasticarum, & sacerdotiorū tradit tex. & ibi Doct. in. c. cū in cūctis. de elect. gl. in. c. pen. de prębend. omniū latissimè Cęsar Lāber. de iure patro. 2. lib. 1. part. 10. q.

Ex his autē, quæ modo explicuimus, satis euidenter constat: dignum, & idoneum, cui munus publicum collatum fuerit prætermisso digniori, non tantum in foro iudiciali, sed & conscientię iudicio tutum esse, ac posse iustissime & sine peccato munus id possidere: tametsi qui eum præfecerit sacerdotio, peccauerit etiam mortaliter: quemadmodum censent Scotus. & Ricard. in. 4. distin. 15. & Ioan. Maior ibi. q. 8. & 9. Caiet. in. 2. 2. q. 185. art. 3.

Secundò probatur ex præmissis electionem factā prætermisso digniori, si dignus electus fuerit, validam esse, nec reuocari posse, etiam si electores iuramentum de digniori eligēdo præstiterint. hoc etenim iuramentū pertinet ad periurii crimē, si electores existimantes quendam ex candidatis dignitatem postulantibus, aut qui ad eam eligi poterāt, digniorem esse, eo prætermisso, alterū etiam dignū

elegerint: nō tamen ob id electio nulla est, nec debet reuocari: quod expressim voluit Chosmas in pragmat. Sanct. tit. de electionibus. §. ego. N. verb. vtiliorem. & inibi Philippus Probus in additiōibus nu. 6. Ioan. de Selua. 3. part. de beneficio. q. 27.

Tertiò planè ex prædictis deducitur, episcopum, qui iure pontificio tenetur clericū presentatum à patrono ad beneficium ecclesiasticū cū instituere, modo is dignus, & idoneus sit: sicuti satis expressum est sub rubrica de iure patro. minime peccare, nec crimen aliquod etiam quo ad animę iudiciū contrahere, si dignum à patrono presentatum instituerit, prætermisso digniori, quem patronus non presentauerit: potuisset tamē ad institutionē episcopo exhibere, & instituendum offerre. cū episcopus idoneum, & dignum à patrono nominatum secundum canonicas sanctiones non potuerit non instituere: ideoq; nullam cōtrahit culpam: ita sane in specie adnotarunt Caiet. in Summa verb. beneficiū ecclesiasticum. & Ioan. Maio. in. 4. senten. dict. q. 8. & 9.

Quartò eadē ratione, quam paulo ante prenotauimus, examinandū est quod Cęsar Lābertinus in tract. de iure patro. lib. 2. 1. par. q. 10. arti. 3. nu. 17. scribit. existimans, patronum non obligari, nec teneri ad presentandum digniorem: sed satis esse si dignū presentet, vt liber

ber sit ab omni culpa. tex. optim⁹
 in. c. monasterium. 16. q. 7. qui pro
 bat, patronū posse nominare quē
 voluerit, modò is malus nō sit, &
 nominato deberi ab episcopo in-
 stitutionem. Etenim hæc opinio
 apud me falsa est. Nam licet præse-
 tatio patroni, quoties dignus ab
 eo nominatur, valeat, sitq; ab epis-
 copo admittenda: non ex hoc se-
 quitur, patronū nō præsentantē di-
 gniorē, immunē esse à culpa pecca-
 ti in animæ iudicio cōtrahēda: si-
 quidē tenetur patronus, cui pōtifi-
 cæ cōstitutiones ius hoc dedere,
 inquirere diligenter, qui sint ad sa-
 cerdotia digniores, & eos episco-
 pis exhibere, vt ipsis beneficia iu-
 ris patronatus conferantur: secun-
 dum Frederi. consil. 95. non ob-
 stat textus in dicto. capit. mona-
 sterium. nam is eū sensum habet
 vt sufficiat à patrono præsentari,
 & nominari dignū prætermisso
 digniori, ad effectū validę nomi-
 nationis: nō tamē ad excusandū à
 peccato ipsum patronum, qui di-
 gniorē potuit nominare, vel sat e-
 rit dignū ab eo nominari: cum di-
 gnior non reperiatur præmissa me-
 diocri, ac diligenti nominandi in-
 quisitione.

Quintò hinc aperitur, quo nam
 modò sit intelligēdū quòd Ioan.
 Maior in. d. q. 9. vers. quinto. asse-
 uerat scribēs, ecclesia ab aliquo cō-
 structa: dotēq; cōgrua eius mini-
 stris constituta cū ea lege, & cōdi-
 tione, vt ad ecclesiæ ministeriū ele-

si subbe

ctio, nominatio, & præsetatio fiat
 ex certo genere personarū: vel ex
 instituētis familia: semper dignio-
 ré à patrono nominandū fore, vt
 eum episcopus instituat: & clausū
 lā à primo institutore additā tunc
 obseruandam esse: cū plures sint
 dignitate æquales: quo quidē casu
 locus erit gratiæ, & liberæ nomi-
 nationi. Nam si Ioan. Maior sensit
 digniorē eligēdum esse ex genere
 personarū à primo institutore ec-
 clesiæ speciatim nominato: eius se-
 tentia vera quidē est: atq; ita patro-
 nus sub mortalis culpæ reatu in-
 specta materia subiecta tenebitur
 digniorē ex illis episcopo exhibe-
 re: hoc enim & Fredericus in dic.
 consil. 95. probat. quòd si Ioannes
 Maior voluit, digniorem esse à pa-
 trono episcopo nominandum &
 exhibendum, etiam si is non sit ex
 illis, quos primus ecclesiæ condi-
 tor nominari, & ecclesię præfici
 mandauerit: eius opinio admittē-
 da non est. potuit sane qui ecclesiā
 instituit iustē legem hanc institu-
 tioni addere: idcirco ea seruāda e-
 rit: modò satis dignus possit ex eo
 personarū genere ecclesiæ præfici.

Sexto illud non est in hac dispu-
 tatione prætermittendum, cum e-
 ius causa hæc tradiderimus, an eli-
 gens dignum prætermisso dignio-
 ri, teneatur ad restitutionem, & da-
 mni satisfactionem ipsi quidem
 digniori faciendam: & quibusdā
 visum est in hac specie, præfere-
 tem dignum digniori teneri ad

G ii restitu

bona g

Secundæ partis relect.

restitutionem eidem prætermisso faciendam. Huius sententiæ auctores sunt Palud. in. 4. senten. dist. 15. quæst. 2. artic. secundo: & Caiet. secunda secunda. q. 62. art. 2. ver. ad confirmationem. Probatur aliquot rationibus horum auctorum opinio. Primò: tenetur episcopus hoc sacerdotium dare Titio digniori: ergo non satisfacit huic obligationi, nisi id, vel æquiualens dederit. consequens patet: antecedens verò satis constat ex his, quæ iam prænotauimus. Secundo hoc ipsum ostenditur. episcopus tenetur ex iustitia distributiua facere quod commune bonum, id est ecclesiastica dignitas, aut beneficium sit proprium Titii dignioris: quod notissimum est: ergo tenetur ad hoc vel æquale: & sic ad restitutionem. Etenim si ego teneor facere, quòd equus detur Titio: nec id faciam nulla causa iusta impeditus: teneor profectò id in quod Titium interfuit equum illū habuisse. Præterea qui obligatur ex bonis cõmunitatis mihi dare ceterum: nec det cū ea dare possit, planè infert mihi damnū in centum: & per hoc iustitia cõmutatiua violatur: siquidem supposita distributionis lege, ex qua centum mihi debentur, qui hæc mihi cū possit, & teneatur, non dederit, iustitiæ cõmutatiuæ refragatur: autore Thoma. 2. 2. quæstione. 62. art. primo ad. 3. igitur ad restitutionem tenetur ratione violatæ iustitiæ cõmutatiuæ: sicuti o-

mines fatentur. deinde paria sunt ab aliquo auferre quod suū est, & eidem nõ dare quod ei debetur, sed qui digniori non dederit munus, & res cõmunitatis, quæ ei debentur, negat rem debitam ei soluere: ergo tenetur ad restitutionem ac si ab eo abstulisset quod eius proprium erat. eandem deniq; opinionem tenet idem Caiet. in summa: verbo, *Acceptio*. cui accedit quod scribunt Thomas. 2. 2. q. 62. artic. 2. ad quartum: & Syluest. verbo, *restitutio*. 3. q. vlti. qui censent, quòd impediens nõ detur beneficiū digniori, teneatur illi ad restitutionem: quo fit, vt & ad eandem teneatur qui potuit, & tenebatur dare, & non dedit. Atque ita Diuus Thomas hæc Caietani sententiam probare videtur præsertim in dic. art. 1. ad. 3. cuius hæc sunt verba: *Ad tertium dicendum, quòd recompensatio, quam facit distribuens ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per comparisonem rei ad rem: vt si quanto minus habuit, quàm debuit, tãto plus ei detur: Et ideo iam pertinet ad iustitiam cõmutatiuam.* hætenus Thomas.

Verum Adria. in. 4. senten. tract. de restitutione, in cap. quia iam de terminatum est. contrariam sententiam proponit, cõstanter assueuens in hac specie prælatū nõ teneri ad restitutionem: cuius opinio dubio procul benignior est, & fortassis verior: ad cuius probationem vtar duabus rationibus, quibus ferè adductis

adductis in contrarium respon-
detur. Enimvero si in hoc casu re-
stitutionis obligatio constituitur
non alia contingit ratione quàm
quòd digniori damnum illatum
fuerit in re sibi debita: sed id ob-
tinet quando damnum alicui fit
in re propria, vel ei debita vt pro-
pria: non autem in ei debita vt cõ-
muni. Nam res debita vt commu-
nis, nõ est propriè nec verè debita
præsertim cū debetur ad utilitatẽ
cõmunitatis quemadmodũ con-
tingit in sacerdotiis, & publicis
muneribus. (Alio enim modo, in-
quit Thomas secũda secundæ. q.
16. arti. 1. ad quintũ, debetur alicui
id, quod est cõmune. alio modò
id, quod est propriũ. deinde prin-
ceps, aut prælatus cõferens digno,
prætermisso digniori, publicum
munus, quod ei debitam erat, so-
lũ peccat respectu dignioris ad-
uersus iustitiã distributiua: quip-
pe qui acceptor sit personarũ, non
concedens digniori ex bonis cõ-
munitatis id, quod iuxta eius di-
gnitatem potius quam digno de-
bitum erat. At obligatio restituen-
di non procedit à iustitia distribu-
tiua: sed à commutatiua, quod di-
uus Thomas asserit in. 2. 2. quæst.
62. articu. 1. in corpore quæstionis.
igitur non renetur reipublicæ ad-
ministratores qui dignum prætulit
digniori ad restitutionẽ. non infi-
cior Diuũ Tho. in. dict. art. primo
ad quintũ, aliũ sensum habere qui
Caietani opinionem minimè im-

probet: vt sanè constituat Thom.
discrimen inter debitum vt com-
une: & debitum, vt propriũ. de-
bitũ priori modo nõ debetur iux-
ta quantitatem rei acceptæ, & occu-
patæ, sed iuxta eam partẽ quã quis
perpẽsa eius dignitate habere de-
bet ex cõmunibus bonis. debitũ
posteriori modo, solũ debetur in
specta re, quæ ablata fuerit ab alte-
ro, vel in qua damnum ei datum
fuerit. Pro Adriani sententia re-
spõdetur ad illud quod de impe-
diẽte tradidimus, secũdũ ea, quæ
statim explicabũtur. Ad verba di-
ui Thomæ in respõsione. ad. 3. dif-
ficilis est respõsio: & tamẽ quo-
ties præcipue agitur de bonis cõ-
munitatis distribuẽdis in eos, qui
cõmunitati subsunt, & eius par-
tes sũt iuxta cuiusq; dignitatẽ, &
proportionẽ: tunc fortasse iam ad
iustitiã cõmutatiua pertinet, si de-
tur alicui minus quã ei debitũ sit
idcirco locus erit obligationi re-
stituẽdi: ac poterit admitti Caiet.
opinio. quod & ipse explicat. 2. 2.
dict. q. 62. art. 1. At in præsentiarũ
nõ agitur de bonis cõmunitatis
distribuẽdis saltẽ præcipaliter: sed
de magistratibus, & muneribus
reipublicæ ad eius regimẽ, & uti-
litatẽ cõferẽdis: vbi ex praua mu-
nerũ collatiõẽ præcipue respubli-
ca lædit: eiq; damnũ inferit: quod
nequaquã cõtingit vbi digno ma-
gistratus cõfertur: atq; ideo obli-
gatio restitutiõis nulla in hac spe-
cie dari potest. vnde diui Thomæ

sententiam in priori casu intelligē-
dā fore opinor: maximè quia con-
stat inter hæc duo maximū discrimē.
priori enim casu, si apud prin-
cipē superiorē querela foret pro-
posita inferioris distribuētis: pro-
fectò distributio reuocaretur lege
iustitiæ: nō sic in posteriori casu: si,
cutiā nobis paulò antè traditū est
fit tandē vt in re adeò cōtrouersa,
& dubia, potior appareat Adr. o-
pinio: quæ praxi cōuenientior est.

Septimò hac in parte sese offert
excutiēda quedā Io. Lupi sentētia:
is in quā in rep. c. per veltas. 3. not.
§. 26. in prin. elegāter scribit patrē
lege regia habentē facultatē me-
7 liorādi vnū ex filiis i. 3. & 5. bono-
rū partibus, debere digniorem ex
filiis, & meliorem ad hanc melio-
rationē eligere: alioqui eū peccare
quia licet regia lex patri permittat
hanc meliorationē inter filios, est
tamen hæc permissio intelligēda
iuxta reētitudinem rationis, se-
cūdum quam qui ex filiis melior
est, cæteris debet in hoc præferri:
idem probatur ex his, quæ modò
scripsimus, existimātes & definiē-
tes, electores, qui digniorem præ-
termiserint digno etiam electo,
peccare: & profectò grauiter attē-
ta rei, & negotii qualitate, ad i-
dem ipse Ioann. Lupi citat textus
in. l. fœminæ. G. de secund. nup.
quæ statuit, fœminam secundò
nuptam debere quæ lucro à prio-
ri coniugio habuit filiis eiusdem
matrimonii reliquēre mortis tē-

pore: ita tamen vt possit eadem
lucra conferre cuilibet ex filiis, in
quem cōtemplatione meritorum
liberalitatis suæ iudicium mater
crediderit dirigendum. Cuius e-
quidem legis auctoritate propriā
iustruit opinionem ipse Ioannes
Lupi. quo non citato ex dict. l. fœ-
minæ. idem conatur persuadere
Ludo. Gomeci. in capit. secundo
de constit. in sexto: num. 23. eam
verò non posse iure probari cre-
diderm: quod palam erit, si rem
istam vrgenti argumētatione per-
stringamus. primū etenim illud
constitutissimum sit, melioratio-
nem factā à patre filio malis mori-
bus prædito, atq; omnium filiorum
indignissimo, iure regio validam
esse, nec irritam censeri, nec reuo-
cari posse. Hoc sanè, ni fallor, adeò
certū est, vt opiner à nemine id ne-
gari potuisse: modò is filius talis sit,
qui per leges capere possit: cū ha-
beat patris volūtatē eū melioran-
tis lege permittēte. Secūdò adno-
tandum est in hac quæstione tra-
ctari de iniuria, & iniustitia parti-
culari patris erga filium: ceteris di-
gniore super ipso patrimonio,
& rebus patris distribuēdis: quod
satis manifestum est. Nunc autem
aduersus Ioan. Lupi ita argumen-
tor. Pater meliorans filium siue
dignum siue indignum, qui ta-
men capere potest, digniori præ-
termisso, vel iniustus est, aut pec-
cat contra iustitiam commutati-
uam, aut contra distributiua-
etenim

etenim de alia hic non tractamus
 nulla vero harum per patrem vio-
 latur: ergo is nullam ex hac melio-
 ratione culpam contrahit. conse-
 quens istud patet. Antecedens pro-
 batur. iustitia etenim commutati-
 ua tunc infringitur, cū ab aliquo
 aufertur, aut ei nō redditur quod
 suū est, vel ei necessario debetur
 vt proprium, & priuatum, ac par-
 ticulare bonum: ex his, quæ docet
 Thomas dict. questione. 61. artic.
 primo. & 62. articul. primo. post
 Aristotelem libro, quinto ethico.
 capit. secūdo. impresentiarum au-
 tē hæc bona, quæ per melioratio-
 nem pater in filium transfert, nec
 sunt propria dignioris, nec ei vt
 propria debētur necessario. Nam
 si ei forent necessario debita, non
 permetteret lex alterum ea possi-
 dētē ex melioratione, iustē ipsa
 obtinere, quin melioratione reuo-
 cāta eadem ab ipso tolleret, & di-
 gniori concederet. quod quidem
 regia lex permittit, dum hanc me-
 liorationem nec reuocat, nec cen-
 set melioratum filium inique pos-
 sidere: imō statuit, eam iustum es-
 se, vt vere est, bonorum possesso-
 rem: quemadmodum omnes fa-
 tentur. Nec in animæ iudicio pos-
 set cogi filius melioratus hæc bo-
 na digniori fratri restituere: qui
 cogēdus esset dubio procul, si me-
 lioratio facta foret aduersus iusti-
 tiam commutatiuam. dices tandē
 hoc verum esse: sed tamen hanc
 meliorationem cōtrariam esse iu-

stitiæ distributiue, secundū quam
bona vnius familiæ communia
distribuēda sunt inter eos, qui sint
 eiusdem familiæ auctoritate ali-
 cuius priuati iuxta cuiusq; digni-
 tatē, & merita, auctore diuo Tho-
 ma. 2. 2. quæstio. 61. artic. 1. ad 3. At
 hæc ratio parū vrget quandoqui-
 dem Diuus Thom. de bonis ali-
 cui familiæ communibus loquitur:
 nō de bonis quæ propria sunt
 alicuius: licet is habeat certos, & le-
 ge sibi necessarios successores. Pa-
 ter sane dominus est verus, & so-
 lus earum rerum, quæ ad eius pa-
 trimonium pertinent: & de his li-
 bere disponere valeat, modò legi-
 bus humanis vtatur, nihilque eis
 contrarium statuerit de rebus pro-
 priis agendum: idcirco aduersus
 iustitiam distributiua non pec-
 cat; si lege permittente bona pro-
 pria alicui ex filiis donauerit, aut
 testamēto reliquerit, digniori præ-
 termissio. Nec dici pater hic potest
 acceptor personarum, cum de re-
 bus patrimonialibus disponat:
 quæ quidē rei patrimoniales non
 debentur quo ad meliorationem
 filio digniori: ideoque vbi nulla
 ratio debiti subest, iustitiæ distri-
 butiue locus non est: nanque iu-
 stitiæ ratio debitorationem præ-
 mittit. Præter hæc & contra Ioan.
 Lupi sententiam est optimus tex-
 tus in l. decima octaua Tauri. quæ
 permittit parentibus beneficium
 hoc meliorationis in quolibet ex
 filiis, aut nepotibus. quo fit, vt li-

*Iust. commu-
 tatiua quæ*

*Iust. de
 tributis
 quæ*

Secundæ partis Relectionis.

berum eisdem parentibus sit indignum digno præferre: quod adnotauit glo. elegans in l. ex facto. §. si quis rogatus. in. 2. ff. ad Trebe. Nam & Diuus Tho. 2. 2. q. 63. ar. 1. ad. 1. itidem addit, in datione pertinenti ad liberalitatem, nullam cōtingere personarum acceptionem nec iustitiam aliquam infringi. Hoc vero maxime huic rei conuenit: cum in hac melioratione tertie, & quintæ partium bonorum, pater inter eius liberos omnino liberalis sit. Non diffiteor ad honestatem quandam, & moralem obligationem pertinere, quod pater digniorem filiū cæteris præferat in remunerationē, & præmiū virtutis: atq; vt cæteri filii familias hoc exemplo ad bene recteque uiuendum inuitentur, & alliciantur: huicq; pertinet quod Imperator scripsit in d. l. fœminæ. cuius ratio non est iure authenticorum abrogata. Hæc tamen moralis obligatio non imponit transgressori culpam: siquidem culpæ reatus ad legalem obligationem attinet, secundum Thomam. 1. 2. q. 71. ar. vltim. quamobrem & in foro iudiciali quanuis hodie seruanda foret. l. fœminæ. constitutio, nihilominus præferre posset mater filiū dignū digniori in distribuendis lucris prioris matrimonii. quod cenfeo iure verissimum esse.

Octauo ex proximè adnotatis illi^o quæst. disputatio aliqua ex parte deducitur: an impediēs ne de-

tur beneficium ecclesiasticū, aliud uè publicū munus, digniori, vel digno, teneatur ad restitutionem? & idem erit de impediēte legatum, heredis uè institutionem. Adrian. equidem in quarto sententia tract. de restitutio. capi. consequēter quæroutrum impediēs. asserit, impediētem nē alteri digniori sacerdotium, aut munus publicū detur, non teneri ad restitutionem. idq; probat etiam si dolo, & fraude impediērit, ex rationibus, quibus præcedentis quæstionis responsionem probauit de episcopo præferente dignū digniori in collatione sacerdotiorū: addit tamen contrariam sententiam esse tutiorē iuxta Diui Thomæ distinctionem. ego sanè propter variam auctorū concertationem quæstionē istam aliquot propositis cōclusionibus absoluaui.

Prima cōclusio. impediēs vt cūq; & quomodo cūq; nē beneficium detur alicui, etiam digno, vt id detur digniori, nō tenetur ad restitutionem. hanc deducimus ex Diuo Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad. 4. & Palu. 1. 4. sent. dist. 15. q. 2. art. 2. ac Sylu. verb. restitut. 3. q. vlt. & probatur: quia impediēs in hoc casu minimè violat iustitiam distributiua: imò curat, vt ea custodiatur: atq; ideò nulla est ratio, quæ inducat restituendi obligationem.

Secūda cōclu. Impediēs beneficii aut publici muneris collationē, nē ea fiat digno vt detur & fiat æque digno,

digno, non tenet ad restitutionem. Hæc probatur ex eo quod nec hic iustitiæ distributiæ ius infringit. vnde sententiam istam tenuerunt Caiet. dict. art. 2. vers. ad primum. Paluda. in. 4. sent. dist. 15. q. 2. artic. 2. & Syluest. verbo. restitutio. 3. §. ultimo. huic opinioni & ratio accedit, quod licite quis possit procurare, vt sibi vel amico beneficium detur, aut aliud munus publicum, lege. prima. §. denique. ff. de aqua pluuiæ arcend. eandem sententiam absque vlla distinctione Caiet. asseuerat, veram esse: dicit diuini Thomæ distinctionem intelligit in impediente digniorem: non de eo, qui æque digno impedimentum præstat: quasi Caieta. velit secundam hanc conclusionem procedere, etiam si ex odio, vel vindicta, & malicia impedimentum præstitum fuerit: idemque præmittunt Paluda. & Syluest. siquidem ad obligationem restituendi parum momenti affert odium: cum animus odio affectus non sit causa restitutionis, vt explicat eleganter Adrianus in dict. cap. consequenter quæro vtrum impediens. Fortassis tamen in specie huius secundæ conclusionis locus erit obligationi restituendi, si impedimentum contigerit per vim, fraudem, aut dolum: hæc etenim reddunt conferentem publica munera inuoluntarium, vnde mutatio voluntatis ipsius conferentis in hunc sane modum dolo, fraude, vel vi coacta, nisi fallor, obligat mutam

tē ad restitutionem faciendam, etiam si is mutationem istam fieri curauerit in fauorem æque digni: propterea quod iniuriosa sit, ac per iniuriam alteri damnū intulerit.

not.

Tertia conclusio à præcedenti colligitur. impediens dolo, fraude, vel vi quod beneficium detur digniori, vt id digno conferatur, tenetur ad restitutionem eo modo, quo diuus Thomas distinguit: & sequenti assertionem probabitur. Immo si quis absque vi, dolo, et fraude impedierit beneficii collationem digniori fieri: nepe precibus, & sollicitudine aduertens tamen, & sciens ex his digniorem impediri, tenebitur ad restitutionem. quia legem infringit iustitiæ distributiæ, & præterea damnū alteri aduersus commutatuam iustitiam infert in re prope iam ei quæsitā. quod probatur ex ratione, qua in hac quaestione vtuntur Thomas & alii.

Quarta conclusio. impediens ne detur beneficium digno, vel digniori, etiā sine dolo, vi, & fraude, precibus tantum, aduertens tamen id impedimentum ab eo præstari, vt in digno, & immerito detur, tenetur ad restitutionem ipsi digno, vel digniori faciendam. in quo omnes conueniunt. Hæc vero restitutionis obligatio non semper est ad æquale præcise: sed arbitrio boni viri, quod damnū æstimabit ex variis circumstantiis distinguens negotium istud. cum non ita æquale damnū hic fuerit illatum ab eo, qui impedit sacerdoti collationem

Secundæ partis relect.

tionem digniori, dignoue fieri eo tempore, quo eadem nondū erat facta: ac si impediē collationē iam factam, eius reuocationē precibus, & sollicitudine procurans, secundum Thom. & Caiet. dict. q. 62. art. 2. ad. 4. Syluestr. Adria. & Palud. modo citatos, ac Florent. 2. part. tit. 2. cap. 1. §. 26.

Quinta conclusio. Impediens alterum à cōsequutione legati, hereditatis, vel gratuitæ donationis: dolo, vi vel fraude tenetur ad restitutionem arbitrio boni viri. à qua quidē obligatiōe immunis est, si absq; vi, dolo, & fraude, etiā odio, vel vt sibi cōsulat, ac prospiciat alterum ad mutationē volūtatis induxerit. prior conclusionis pars probatur: quia impediens eo casu damnū per iniuriā infert alteri in re ferè iā ei quæsitā: idcirco ex ratione iustitiæ cōmutatiuæ tenebitur ad restitutionē. posterior pars probatur ex eo quod libere, & licite potest q̄s in his gratuitis propriam volūtate mutare ante eius perfectionem: ergo poterit quis seclusa fraude id eidē persuadere: quāuis peccet si odio hoc fecerit, aut vindicta, & licet Paluda. in dicto. art. 2. Caieta. dict. q. 62. artic. 2. ac Syluestr. q. vlti. tenuerint, quod impediens quem à consequendis his gratuitis bonis, quæ sola, & libera dantis voluntate acquiruntur, non teneatur ad restitutionē. eorum tamen sententiam ipse admitterem: nisi dolo, vi aut fraude

donantem quis ad mutationē volūtatis induxerit. tamen si Syluestr. nimis generaliter hanc conclusionē accipiat, sentiens in his gratuitis etiam suggestionē nō esse causam restitutionis. Nā si suggestio fiat absq; dolo, id verū erit: quod si dolo facta fuerit, eius opinio apud medubia est satis. Nec hic de legibus ciuilibus in tractatu prohibentium liberam testandi voluntatem statutis, quidquā agitur: cum illæ præter illati damni restitutionem pœnales sint.

Ex. §. sequenti.

- 1 Venatio an possit per principem, aut iudicē inferiorem in locis publicis, prohiberi?
- 2 Venatores acquirunt animalia, quæ nullius propria sunt, etiam si venatio fuerit iusta ex causa prohibita.
- 3 Clericus venator contra Canonis prohibitionē, acquirat animalia, quæ venatus fuerit.
- 4 Capta per venationē à iudice prohibita non sunt in animæ iudicio restituenda.
- 5 Venator ingrediens fundū dño prohibente: an acquirat sibi feras, quas acceperit. & nu. 9.
- 6 Intellectus Regiæ. l. 16. tit. 28. part. 3.
- 7 Simonia qualiter impediatur acquisitionē beneficii ecclesiastici, quod simoniace collatum sit?
- 8 Collatio beneficii facta simoniace ignorantibus, an teneat ipso iure.
- 9 Quid de eo, qui à Romano Pontifice habuit beneficium per simoniam cum ipsomet Papa conuentam?
- 10 Intellect. l. si quisquam. ff. de diuers. & tempor. præscript.
- 11 Prohibentes venationē, & venatores, tenentur restituere damnū illatū alienis agris.

- 12 *Piscatura, & venationis interesse etiam dari potest.*
 13 *Fera ab vno percussa, & ab alio capta, cuius efficiatur?*
 14 *Venator tenetur restituere in animæ iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.*
 15 *Interpretatio. l. 3. §. item feras. ff. de acquiren. poss.*

Ex. §. Octauo.

DEcimoquartò ab eadem radice procedit restitutionis obligatio, quæ inquiri solet in his, quæ per venationem, aut piscationem à priuatis acquiruntur: præsertim in locis vbi venatio, aut piscatio vetita est. Cuius quæstionis examen & illâ exigit, an iustè possit venatio per principes prohiberi: Et quibusdam visum est, non posse à principe venationem iustè prohiberi. Qui verò huic opinioni subscribere, ea ratione mouentur, quòd princeps non possit ea, quæ sunt iuris gentium, & naturalis tollere. §. sed naturalia quidem. Inst. de iure natura. gent. & ciuili. tex. in principio. §. distin. & cap. vlt. disti. sexta. Huius verò iuris naturalis, & gentium propria est venandi libertas: igitur ea per principem tolli nequit. Consequens manifestè patet: minor autem argumentationis pars probatur in. l. prima, & tertia, & in lege

quod in littore. ff. de acquiren. rerum. domi. §. feræ. Inst. de rerum diuis. l. prima, in principio. ff. de acquir. poss. quibus etiã constat, in his, quæ nullius sunt, natura ipsa dominium acquiri per priorem occupationem: cuiusmodi sunt feræ, volucres, pisces, & similia his animalia. Idem probatur in lege 16. titulo. 28. Partit. tertia. Etenim summus Deus omnia animalia creauit in hominum vsu, & cibum: Genes. capit. primo. Quod & ex Chrysippo Cicero docuit libro. 3. de finibus. cuiusq; hæc animalia communia ipsa natura fecerit, planè licet per eandem naturam legem cuiuslibet primò capienti ea sibi acquirere, sicuti iuriscòsulti adnotarunt: & præter hos lib. 1. de officiis inquit Cicero: similisq; est priuatorum possessionum descriptio. Ex quo quia suum cuiusq; sit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuiq; obtigit, id qsq; teneat. Hæc Cicero. Sic & Aristoteles libro. 1. polit. capit. 5. venationem imer antiquissima vitæ genera retulit. Atq; ita venatione per principes prohiberi nõ posse, voluerunt Hosti. Ioan. Andre. Gard. & Anto. in capitu. non est. de decimis. Deti. cons. 197. & cons. 271. Matthæ. Afflict. in cons. Neapolit. libro. 3. rub. 1. numero. 9. text. optimus in capitulo. 1. §. nemo retia. de pace tenend. & eius violat. idem tenent Guili. Bened. in ca. Rainuntius. de testam. verb.

&

Secundę partis relect.

& vxorem, nomine Adelasiam: num. 868. cum sequentibus. Andreas Tiraquel. de nobilitate. cap. 37. num. 140. Thomas Grammati. decisione. 67. num. 9. Rebuffus in. l. vnica. C. de venat. ferar. lib. 11. Stephanus Bertrand. conf. 255. libro primo, numero. 8. Iacobi. à. S. Georgi. in tracta. de feudis. §. & cum venationibus. Chassanæ. in consuet. Burg. rub. decimatertia, §. 7. & Iason cōs. 119. libro quarto. quo in loco scribit hanc sententiã cōmunem esse. & licet in contrariũ possit induci tex. in dict. §. nemo retia. tamẽ iuxta quorũdã interpretationem hanc partem probat: dũ in eo ne pax violetur prohibita est venatio, quæ nõ fiat ad vrsos, & apros capiendos. Nihilominus vtcunq; illa cõstitutio accipiatur palam significat, posse ex causis variis à principe venationẽ prohiberi. sic etenim inibi adnotare videntur Marti. Lauden. & Cardi, Alex. cæteri q; Doct. idẽ q; tenuerunt Rebuffus, Stepha. Bertrand. Chassanæ. Thomas Grammati. Guilielmus Benedic. num. 899. Andreas Tiraq. ac fere oēs paulo ante citati & Boeri. in consuetu. Bituricensi. tit. de consuet. prædiorum. §. 5. qui fatentur, ex causa iusta venationem prohiberi posse: quibus ad stipulatur glo. in cap. q. venatoribus. 86. dist. & ibi Card. à Turre Cremat. Caieta. in tracta. 17. quæstionũ. ca. 12. Ioan. Medina de restitutione. q. 12. vnde plures

regię cõstitutiones ex variis causis prohibentes in locis publicis venationem iure, & reftitudine iustitiæ defenduntur. Nam & Ioan. Faber in. §. flumina. Inst. de rerum diuis. licet contendat principibus inferioribus non competere ius prohibendi venationem, id tamẽ propriũ esse principis supremi manifeste fatetur. Nec dubito hãc posteriorẽ sententiã itidẽ frequẽtiori doctõrũ calculo receptã esse: atq; inde colligitur, nõ admodũ inter se doctores hac in re dissidere. Illud vero prætermittendum nõ est, eam rationẽ, qua contra prohibitionem venationis nostrates vtuntur, incongruã, ac fragilẽ esse, minimeq; aptam huic disputationi. Nam licet iure naturæ omnia sint re ipsa cõmunia, possũt tamẽ à republica, & principibus, quicorũ, quæ in nullius bonis sunt, dispõsationẽ habent, quædã priuatis ita cõcedi, vt in posterũ ea priuata, nõ cõmunia sint. §. singulorũ. inst. de rerũ diuis. l. i. ff. de acquir. rer. domi. etiã absq; corporali occupatione. quod Caieta. cõcedit in dict. c. 12. ad hæc facit, quod sicut occupatio rerũ, quæ nullius sunt priuatim, iure naturali efficit illud, quod prius commune erat propriũ ipsius occupãtis. l. i. ff. de acquir. poss. cuius modo mentio nẽ fecimus, ita ipsa res publica, eiꝰue rector poterit, quæ cõmunia prius erãt, nulliusq; in bonis habebãtur, in priuatũ iure dñi transferre.

re. Iure siquidem naturali omnia fuere ab initio communia, & tamē humana lege facta est rerū distinctio inter priuatos: postquam distinctiōne non licet cuiquā occupare distinctā rem, & alicui priuati lege humana addictam: sicut eleganter tradit Conrad. in libro de cōtractib. q. 10. & sequētibus.

His accedit quod humana lex, vel princeps facere potest, ut dominium rei priuatae, quae dominum habet, absque traditione transferatur in alterū ipsius domini cōsensu, qui exigitur ad tollendam iniuriā. l. ult. C. de sacros. eccle. l. raptores. c. de epis. & cleri. notatur in l. traditionibus. C. de pact. ergo earū rerum, quae nullius sunt, & principis dispensationi subiacent, poterit princeps dominium absque apprehensione corporali in priuatū transferre. Hinc etiam constat, principem posse harum rerum, quae communes sunt, ex causa occupationem priuatis interdiceret: & sic venationem ipsam prohibere. Ad rationem autem respondetur, feras, volucres, & cetera animalia iure naturae non esse communia positivè, & affirmativè, quia omnium propria sint communis domini causa: Sed negativè, quia nullius sint: & iure naturae nulli sint applicatae, secundum Thom. 1. 2. q. 94. artic. 5. & Caietan. dict. cap. 12. idcirco lex humana potest ea vni potius quam alteri ex causa concedere, ex quibus in-

fertur, venationem iure naturali omnibus permissā, ex varijs causis posse per principes prohiberi: quemadmodum auctores proxime citati fatentur, & praeter eas Syluest. verb. venatio. Haec denique collectio, seu argumentatio parum valida est: Hoc est iure naturali permissum: ergo per legem humanam prohiberi non potest. cum multa sint iure naturae licita, quae inspecta Reipublicae utilitate, & iuxta aequissimū cōmunitatis regimē per legē humanam prohiberi possunt. Quod si ita argumentemur: Hoc est iure naturae prohibitū: ergo lege humana permissi non potest. valida omnino est, & firmissima probatio.

Algitur princeps habēs potestatem legis cōdēdā, venationē prohibere ex varijs causis poterit: secundū oēs. Inferior autē a principe iurisdictionē habens idē agere poterit ad tēpus aliquod & ex causa iustissima: nō quidē per legem, quam statuere nō valet, sed per edictū. Perpetuò verò nō potest princeps qui superiorem habet prohibere venationem: nisi ius id per immemoriam praescriptionē legitimè adquisierit. quod, sentiunt Ioan. Andre. Antoni. & alii, quorum meminimus superius: atque ex Theologis Caiet. in Summa: verbo, venatio. quae quidem praescriptio cautè est recipienda, & seruanda in iudicio exteriori, item & in conscientiae foro: praesertim

Secundæ partis Relectionis.

tim si ea initium à tyrānide habue-
rit. His equidem prænotatis ad
quæstionis propofitæ definitio-
nem, duas constituo cōclusiones, 3
ex quibus poterit facillime hæc cō-
trauerfia dissolui.

¶ Prima conclusio. prohibita vena-
tione ob venatoris, vel temporis
rationē: aut propter aliam causam
publicam, vel priuatam: nō tamē
ex eo quod animalia propria sint
alicuius: ad quifitum ex ea non est
in conscientiæ iudicio restituendū.
Hæc assertio cōstat. quia leges pro-
hibentes venationem in his casu-
bus, non prohibent, nec vetant ad-
quifitionē ipsam ferarū: sed vsum
venationis causa honestatis, vel si-
mili: idcirco nulla oritur à vena-
tione prohibita, obligatio restitu-
endi. Sicut & ad quifitum ex me-
retricio non est necessario in ani-
mæ iudicio restituendū: licet iure
diuino, & naturali vsus meretri-
cius damnatus sit, & prohibitus.
deinde manifesta est conclusionis
ratio. Nam si qua obligatio resti-
tuendi ad quifitum per venationē
prohibitam contingere in hac spe-
cie potest, ea deducenda est à cō-
munitatiua iustitia, quæ per venatio-
nem infringatur: at hæc minimè
infringitur, cū nullum damnum
detur alteri: siquidem captæ feræ
nullius sint, nec ex venatione aufe-
ratur alicui quod eius sit propri-
um, vel ei debitū: igitur nulla est
obligatio ad restitutionem.

Primum ex hac cōclusionione de-

ducitur interpretatio earum con-
stitutionum, quæ clericis venatio-
nem interdicit. Nam quamuis su-
apte natura venatio honesta sit, &
vtilis: tamen clericis ea est inter-
dicta cap. quorundam. 74. distin.
ca. qui venatoribus. 86. distin. cle.
1. §. porro. de stat. mona. l. 47. tit. 6.
part. 1. cap. 1. & per totum titulum
de cleri. venat. vbi doct. Innoc. &
Abb. in cap. dudum. in. 2. de ele-
ctio. Felin. in cap. auditis. col. pe-
nult. de præscrip. Quidquid vero
captum fuerit à clericis, etiam illi-
cite venantibus, proprium capien-
tium fit, nec in iudicio animæ res-
tituendum erit. idem adnotan-
dum erit quo ad laicos, quibus
etiam est interdicta venatio tem-
pore festo, ne impediuntur, & re-
trahantur studio venandi ab offi-
ciis diuinis. glo. & doc. in ca. efau.
& in dict. ca. qui venatoribus. 86.
disti. etenim si eo tēpore q̄s vena-
tionē exerceat male qdē agit: sed
nō tenetur ad restitutionē eorū,
quæ per venationem habuerit.

Secundo hinc apparet variarū re-
giarum cōstitutionū intellectus.
sunt enim plures leges huius re-
gni, quæ venationē certis ex cau-
sis prohibent adhuc in locis pu-
blicis, & cōmunibus. lege namq̄
regia. 40. tit. vlt. libro. 8. ordi. pro-
hibetur venatio leporū tēpore ni-
uiū: tūc etiā nō licet per dices aucu-
pari. l. 165. apud Madritiū cōdita an-
no. M. quingētesimo vicesimo oc-
tauo. vtrūq̄ veteri lege interdictū

erat

erat Tauri ab Henrico tertio anno .M. Quadringētesimo secūdo. à qua deducta fuit dicta lex .40. sic & Regia constitutione inter pragmaticas sanctiones vetitum est, ne quis feras venetur cum rebus, aliis instrumentis aptis ad ferarum depopulationem, vel hominum periculum. quod potuit adnotari ex dict. §. nemo retia. et. l. qui foueas. ff. ad. l. Aquili. Platea i. l. vnica. C. de venat. ferar. vbi Rebuffus, quem sequuntur alii præsertim Stephanus Bertrandus in dict. conf. 255. lib. 1. et Chassanç. in consuet. Burgund. rub. 13. §. 7. num. 3. scribit, posse per principes interdici venationē, quæ fit cū instrumento Tonæ, quia eo plures extinguuntur & capiuntur feræ: atque inde sequitur animalium syluestrium & ferarum innumera extinctio, quæ Reipublicæ incommoda est. lex item vigesima octaua Pintia statuta anno Millesimo Quingētesimo Tricesimo septimo prohibetur ne quis cum sclopō venetur: cum hoc propter tonitrua arcubusiorum fugentur, & terreantur aues, & feræ. omnibus etenim his casibus si quis aduersus legis prohibitionem venetur: licet puniri per iudicem valeat: non tamen tenebitur ad restitutionem auium, & ferarum, quas aucupio, vel venatione adquisierit, aut cœperit: quod & in specie adnotauit Ioan. à Medina, dict. q. 12.

Tertio ex hoc falsum esse opinor quod Ioan. Faber. & Claudi. Cantiuncula in dict. §. feræ. Chassanç. in dict. §. 7. & Iacobinus in trac. de feudis. §. & cū venationibus, scripsere asseuerantes, capta per venationem à iudice prohibitam nō effici ipsorū capientium. etenim in hunc sensum, vt per iudicē possint ea tolli à capientibus in pœnam criminis, plane procedit: at ex hoc nō sequitur venatores ipsos eas feras, & animalia per venationem, propria non fecisse: atq; ideo in animæ iudicio nō tenentur hi ad restitutionē, tametsi grauiter peccauerint cōtemnendo iudicis præceptum.

Quarto ab eadem conclusione fit, vt licet grauis iniuria fiat domino fundi priuati, si venator q̄s eū ingrediatur ipso domino prohibēte. l. iniuriarū. §. vltimo. ff. de iniur. l. Diu. ff. de seruit. rust. præd. §. feræ. vers. plane. Inst. de rer. diuisio. non tamen ex hoc tenebitur ad restitutionem auium, aut ferarum venator ipse, qui domino vetante fundum alienum ingressus fuerit: secundum gloss. Angel. & Paul. Castren. in dicta l. diuus. glo. in. l. 3. ff. de acquiren. rer. domi. Bart. in lege prima. §. omnia. ff. eo titul. Dinum in dic. l. 3. Plateam in dict. l. vnica. Feli. in cap. oēs leges. 1. dist. col. vlt. quorum opinio communis est, vt fatentur Angel. & Cantiuncula in dict.

Secundæ partis relect.

dict. §. Feræ. ac Iacobinus in dict. §. & cum venationibus. horum est potissima ratio: quia etsi lege humana ob iniuriam domini vetitum sit, ne quis eius agrum eo inuito ingrediatur: non tamen ex hoc adquisitio ferarum, quæ intra eum agrum in nullius bonis sunt, est impedita. nec per hanc prohibitionem feræ ipsius agri domino applicantur, nec eius propriæ efficiuntur: imo adhuc liberæ manent iure naturali, vt primo occupantis fiant. probatur hoc euidentius, nam si in hac specie feræ ipsius agri priuati, essent propriæ domini fundi, vel id cõtingeret per applicationem legis, vel per occupationem: nullum horum hic datur: igitur ad huc ea animalia cõmunia manent, nec in vllius bonis sunt, iuxta propriam iuris naturalis dispositionem. lex equidem humana prohibens ne quis inuito domino agrum alienum ingrediatur ad venationem exercendam, non impedit animalium, quæ nullius sunt, primo occupantis acquisitionem: nec ea animalia applicat domino fundi: donec & ipse dominus ea occupauerit iure naturali. idcirco venator ad restitutionem non teneatur eorum quidem animalium, quæ à domino fundi non fuere præoccupata. huic sententiæ in foro conscientiæ subscribit Ioan. à Medina dicta. q. 12. & ita iure respondendum erit tamen si glo. in dict. §. feræ & Alberi. in

dict. l. diuus, teneantur quo ad iudiciale forum in hoc casu feræ captas non effici capientis: sed ipsius domini priuati fundi: quæ opinionem probat tex. singularis in. l. 16. tit. 28. part. 3. cui tamen respondet Ioan. Medina, eam cõstitutionem pœnalem esse: atq; ideo in animæ iudicio minimè seruandam fore, nec obligare, donec per iudicem exteriorem quis cogatur ad restitutionem lata sententia. Ego sane non puto hanc respõsionem congruam, aut sufficientem fore, si admittamus per legem regiam impeditam esse in hoc casu ferarum acquisitionem: siquidè manifesti iuris est, posse legem humanam ex causa impedire rerum, quæ in nullius bonis sunt, acquisitionem, easq; res alteri applicare, vel communia ipsi cõmunitati dimittere: ac tunc res istas contra legem occupans, nequaquam sibi acquirit. vnde necessariò ad restitutionem obligatur. Alioqui sequeretur quod posset quis iuste retinere ea, quæ scit ad ipsum non pertinere: vel quod humana lex ex iusta causa non possit prohibere quarundam rerum acquisitionem. vtrumq; sane falsum est, & ipsi naturali rationi contrarium. Quod de lege pœnali dicitur, eam quidè in animæ iudicio seruandam nõ esse: ita, ni fallor, accipiendum est, vt pœnalis lex, que in pœnam criminis sanxit priuationem dominii quarundam rerum, postquam ille
res

res iam adq̄uistæ priuatis fuerint, & in eorum dominium transierint: minimè in animæ iudicio recipienda sit in hunc sensum, vt de linq̄es teneatur bona illa dimittere, & fisco reddere, propter rationes, quas alibi huic sententiæ aptauimus, donec per iudicem eadem bona, vt per legis exequutorè auferantur. ea vero lex, quæ vel in pœnâ, vel ob aliam causam, impedit alicuius rei primâ acquisitionè, eiusdemq̄ dominiū translationem in eum, qui antea nullū ius priuatim ad ea habuit, profecto in cōscientiæ iudicio seruanda est, nec hac lege cōstituta, poterit priuatus eandem rē retinere, quippe qui nullū dominiū, nec ius in ea habeat lege impediēte eius adq̄uisionè: quæ quidem lex etsi pœnalis sit nullam requirit hominis exequutionè quo ad pœnam istâ, cū lege ipsa fiat plena & integra exequutio. huc pertinet quod Caiet. scribit. 2. 2. q. 62. articul. 3. existimans, pœnas censuræ, & irregularitatis, hisq̄ similes, quibus negatiue in pœnam quis efficitur indignus ipso iure, aut incapax alicuius rei, in foro animæ vim, & effectum habere: quia nullam requirunt positiuam actionem iudicis, ad earum exequutionè. huius ego sententiæ mentionem feci in Epitome ad. 4. librum Decret. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 16. & cap. 8. §. 5. num. 8. Quo in loco respondi, filium spurium, qui à lege humana

eademq̄ iustissima incapax ipso iure constituitur paternæ hereditatis, non posse parentis bona etiâ ex eius cōsensu post ipsius obitū obtinere in animæ iudicio. Non alia profecto ratione quam quod lex humana constituēs, & efficiēs aliquem ipso iure incapax alicuius rei, eiusq̄ adq̄uisionè impediens, siue id statuerit in pœnâ, siue ob aliam causam, in foro cōscientiæ vim, & obligationem habeat.

Ad idem tendit quod si beneficii collatio fiat ei, qui ob pœnam, vel ob aliam causam irregularis sit, ac sacerdotiorum incapax ipso iure, nempe quia illegitimus, nulla est ab initio nec vllum ius tribuit in beneficio: imo tenetur q̄s beneficium dimittere, & fructus ab eo perceptos in animæ iudicio restituere: quippe qui nullo titulo nec iure beneficium adq̄uiserit, secundum Dinū in reg. 1. de regul. iur. in. 6. Innocēt. in cap. cū nostris de cōcess. præb. Felin. in ca. 2. col. 3. de rescript. Lamberti. de iure patro. libro. 2. part. 1. q. 9. arti. 4. Milis in repert. verbo. irregularis vt homicida. Paul. Parisi. cōf. 136. nume. 40. lib. 4. & Rebuffum in tract. de pacificis poss. nume. 226. tex. optimus in cap. dudū. in. 1. de electio. quidquid contrarium voluerit Francus in dict. regul. 1.

Sic qui beneficiū habuit per simoniā ab eo, vel ab altero cōsciēte cōmissam, nullū ius ab initio in

Secundæ partis relect.

sacerdotio adq̄sivit, ac titulus nul-
 lus est ipso iure, & ea ratione tene-
 tur etiã in animæ iudicio benefi-
 ciũ dimittere, fructusq̄ oēs resti-
 tuere, etiã iam cõsumptos: quod
 tenet Diuus Thomas. 2. 2. q. 100. ar.
 6. ad. 3. & sequũtur eũ cõmuniter
 Theologi. probatur in ca. de simo-
 niace. & cap. de regularibus. de si-
 mo. cap. ordinationes. 1. q. 1. cap. si
 q̄s episcopus. eadẽ causa & q. hac
 de re est apertior Romani Pontifi-
 cis cõstitutio in extrauag. 2. tit. de
 simo. inter cõmunes. quẽ veretũc
 obtinet quo ad pœnã priuationis
 ipso iure, et excõmunicationis: cũ
 datio spiritualis, & tẽporalis iam
 præcesserit: quasi nõ sufficiat quo
 ad illius constitutionis pœnas, si-
 moniã cõmissam esse per traditio-
 nẽ rei spiritualis, & tẽporalis pro-
 missionem: sicuti adnotarũt Cas-
 sador. decis. 5. Ludo. Gomeci. in re-
 gul. de triennali. q. 12. & Martinus
 Azpilcueta in cap. si quando. de
 rescript. col. 11. Quod si quis bene-
 ficiũ habuerit per simoniã ab alio
 eo ignorante cõmissã: tenet post-
 modum cũ hoc sciuerit, illud be-
 neficiũ dimittere, fructusq̄ nõ cõ-
 sumptos bona fide reddere ad huc
 in conscientie foro: autore diuo
 Thoma. dict. art. 6. ad. 4. & proba-
 tur hæc sentetia quo ad iudiciale
 forũ in ca. penult. de electio. cap.
 nobis. & ca. ex insinuatõe. notat
 vbiq̄ Panor. sed præsertim in cap.
 de simoniace. de simonia. nec quo-
 ad hunc ignorantẽ admittẽda est

Pauli Veneti cõstitutio in dict. ex-
 traug. valet etenim collatio ipso
 iure licet sit rescindẽda ratione ini-
 quæ, & illicitæ acquisitionis: quẽ
 admodũ in dictis canonibus ex-
 pressum est. quod potest quo ad
 forensem proxim nõ paruã quan-
 doq̄ vtilitatẽ aducere: quod tradit
 Ludoui. Gomeci. in dict. q. 12.

Cæterũ prædictæ cõstitutionis
 Pauli Veneti in dic. extrauag. 2. vt
 hoc obiter adnotemus, memine-
 re præter Cassad. Gomeci. & Mar-
 ti. in præcitat. locis. Felin. in ca.
 decet. col. vlt. de re iudicat. idẽ
 in ca. in nostra. corol. 2. de rescrip.
 Rochus Curti. de iure patronat.
 verb. & vtile. q. 3. Ioan. Bernar. in
 practica criminali. cap. 85. Florët. 3
 part. tit. 24. cap. 65. Syluest. verb. ex
 cõmunicatio. 7. casu. 42. & verbo.
 Simonia. q. 19. ex quibus Syluest.
 & Florëti. existimant totam eam
 cõstitutionẽ, etiã quo ad excõmu-
 nicationẽ, latã in nõ reuelantes cri-
 mẽ simoniæ, ante Paulũ Venetũ
 tribuendã Martino quinto in Cõ-
 cilio Cõstantiensi, & in extrauagãti
 eiusdem cõstitutione. de hac vero
 sentetiam dicere nõ possum, qui
 eã nõ legerim: at in concilio Con-
 stantiensi sessione. 43. prior pars ex-
 traugãtis secũdę statuta est. nõ pe-
 inibi sancitũ fuit, simoniacũ etiã
 occultũ ipso iure beneficio priua-
 tũ esse, ita quidẽ vt nullũ in eo ius
 ab initio adquisierit: atq̄ ideo nec
 fructus facere suos, & præterea ex
 cõmunicatũ esse ea excõmunica-
 tione

tione, quæ à solo Romano Pötifice tolli valeat. Posterior autē pars cōstitutiōis Pauli Veneti inibi nō cōtinetur: quæ quidem tractat de excōmunicatione lata cōtra non reuelantes crimen simoniæ: ab ea q̄ excōmunicatione nō posse quē quā absolui ab alio quā Romano Pontifice, statuit. atq̄ hæc posterior pars secundū Syluest. obtinet cōtra existentes in Romana curia, qui summo Pontifici, aut illi, cui vices suas cōmiserit ipse, crimē simoniæ nō reuelauerit. Quin & hanc excōmunicationis pœnā iam per desuetudinē quandā abolitam esse, adseuerant idem Syluester & Florēt. in diēt. tit. 24. ca. 66.

Apud veteres ante eam constitutionem satis cotrauersum erat, an collatio beneficii per simoniā contingens ipso iure nulla esset: ita quidem vt ex hoc impediretur sacerdoti adquisitio: quippe quæ simoniaco ob crimen incapaci minimē cōueniret. Nā doct. in cap. per tuas. in. 2. de simo. Abba. in cap. cum clerici. de pact. Anchar. cōf. 293. senserunt collationē beneficii simoniacē factā ipso iure nullam esse. idq̄ alii admiserunt quo ad simoniam publicā: nō tamē quo ad occultam: de quibus Gome. tract. in diēt. q. 12. sed sanē cōstitutio Concilii Cōstantiēsis, & Pauli Veneti expressim hæc soluit ambiguitatem, cū ea statutum sit, simoniam etiam occultam nullum ius ab initio adqui-

rere in beneficio quod per simoniam habuit. idq̄ meretissimē: si quidem in pœnam criminis lege humana fit simoniacus eiusdem beneficii incapax ipso iure. Vnde non tantum in foro exteriori, sed in iudicio animæ huius beneficii, & fructuum ex eo perceptorum restitutio necessaria est ea ratione, quam aduersus Ioan. à Medina pro intellectu Regiæ legis adnotauimus. Non inficior me in hac obiectione dissoluenda longiūs fortassis, quā venationis tractui par erat, progressum fuisse: id tamen mihi condonandum est, cū propter expeditiorem & interiorem huius disputationem cognitionem: tunc ex eo, quod & nostra digressio satis cōueniens sit huius regulæ, peccatum. interpretationi. Imo & eādē causa nihilominus adhuc libenter queram, quam ob rem collatio simoniacē facta ignorantī valeat ipso iure, donec in pœnam criminis à iudice rescindatur: & tamen diuus Thomas in animæ iudicio censet, hunc, qui beneficium habuit ex simonia ab alio eo incscio commissā, teneri etiam ante sententiā ad restitutionem: cū pœnali legi locus non sit in foro conscientie ante iudicis exteriorem executionem. Huic dubitationi facilimē respōdebimus, si diui Thomæ sententiā hac de re sequamur: is inquam in diēto articulo sexto, ad tertium, hæc scribit

bit. Ad tertium dicendum, quod hoc quod aliquis priuetur eo, quod accepit, non solum est pœna peccati: sed etiam quandoq; est effectus acquisitionis iniustæ: puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere nō potest. rursus idem Thomas scripserat in responsione ad quæstionem in hūc sane modum. Respondeo dicendum, quod nullus potest licite retinere id, quod contra voluntatem domini adquisiuit. puta si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem domini sui: ille qui acciperet licite retinere non posset. Dominus autem cuius ecclesiarum prælati sunt dispensatores, & ministri, ordinauit, vt spiritualia gratis darentur, secundum illud Matthæ. 10. gratis accepistis: gratis date. & ideo qui muneris interuentu spiritualia quæcunq; adsequitur, ea licite retinere nō potest. Hactenus Thomas, cuius verba in specie retuli, vt ex eis valeat lector satis percipere, simoniacam sacerdotiorum collationem, & & itidem aliarum dignitatum & beneficiorum concessionem nullam esse, nec ius ali quod acquisitionis tribuere ei, cui facta fuerit, non quidē in pœnam criminis, sed quia ex natura rei iure ipso naturali hæc adquisitio impediatur diuina voluntate: sine qua spiritualia vendi non possunt. Idcirco qui ea ex venditione

habuerit, iure iustitiæ comutatiuæ dimittere tenetur, & restituere ipsis ecclesiis particularibus, vel ecclesiæ vniuersali: materia etenim vendibilis non est: atq; ex eo, titulo emptionis adquiri nequit: vnde restitutionis obligatio merito deducitur. Inde palam consequitur, beneficium adquisitum per simoniam in scio eo, cui collatum est, commissam, etiā in foro anime dimittendum fore, cum illud habens perceperit, & cognouerit vitium simoniæ: quia ipsa adquisitio peccat propria natura rei, quæ in venditionem deduci nequit absq; consensu diuino. qua ratione beneficium hoc adquiri nō potuit, nec fuit adquisitū ei, cui collatum est. sicuti nec res vendita alicui ignorantem venditorem eam non potuisse vendere, ei non acquiritur ab initio. Et idem probatur, quia si materia vendibilis nō est, vt cōstat, parū refert quod emptor bona fide emerit, aut quod quis bona fide eam habuerit, si tamen emptionis conuentio præcesserit vt ea daretur. quod maximè est notandum.

Sed iuxta hūc sensum diui Thomæ, dubium est, quam ob rem iura pōtificia in hoc casu statuerint, collationem beneficii nō ipso iure irritam, sed rescindendam esse: cū ex diui Thomæ opinione ab initio ex propria natura fuerit ipse actus nullus, nec potuerit vim aliquam habere lege humana, quæ
diuinum

diuinum consensum supplere ne-
 quit: Nam & bona fides emen-
 tis rem alienam absq; domini cō-
 sensu, vel possidentis rem aliquā
 ex titulo nullo, tantum eum de-
 fendit dum ipsa bona fides ma-
 net: at accedente mala fide statim
 restituere ipsam possessor tene-
 tur: nec est expectanda iudicis sen-
 tentia: quæ videtur in hac nostra
 specie requiri ad rescissionem col-
 lationis. Ego, si vera est Sæcti Tho-
 mæ ratio, arbitror, etiam iure hu-
 mano hanc simoniacam collatio-
 nem factam alicui simoniæ vitiū
 ignorantia ab initio, nullam fuisse,
 & ideo per iudicem exteriorem
 cogendum cum fore beneficium
 dimittere cum fructibus à die sci-
 entia, & malæ fidei perceptis, &
 percipiendis, & qui eo tempore
 nondum fuerant consumpti: atq;
 item ab eo die statim teneri ad di-
 mittendum beneficium sibi col-
 latum secundum omnes. Quod
 minime procederet saltē quo ad
 fructus perceptos, si titulus ab ini-
 tio iure humano foret validus: cū
 fructus nequaquam debeantur a
 pud iudicem exteriorem ante sen-
 tentiam, vel saltem ante malam fi-
 dem, vbi quis per sententiam pri-
 uandus est: non priuatus ipso iu-
 re secundum varias opiniones,
 quas hac de re tradidi. *lim*⁹ in epi-
 tome in. 4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8.
 num. 7. vnde fructus percepti ante
 scientiam criminis licet nondum
 consumpti, profecto si titulus ab

initio valid⁹ foret, minimè essent
 restituendi: cū fuerint percepti cō-
 tempore, quo quis titulum ipso
 iure validū, & bonā fidē habuit.
 igitur Pontificiæ decisiones, quæ
 hanc simoniacam collationem re-
 scindendam per sententiam fore
 statuerunt, referendæ sunt ad reuo-
 cationem facti, quæ potius declara-
 tio quædā est, quam reuocatio
 iuris, vt tandem iudex pronunti-
 et, eam collationem, quatenus ita
 facta est, reuocandam esse, & reuo-
 cari: ac declaret ab initio nullam
 fuisse. Sæpissime etenim hæ decla-
 rationes apud iura Pontificia no-
 uæ quædam reuocationes appel-
 lantur. Hinc sane deducitur, titu-
 lum hunc simoniacum nullū ipso
 iure fuisse, & ea ex causa per iudi-
 cem reuocari, non in pœnam cri-
 minis.

Quod si contendat quis, titu-
 lum hunc ab initio ipso iure vali-
 dum fuisse: sed tamen in pœnam
 delicti reuocari debere per iudi-
 cis sententiam: tunc sane ipse pos-
 sessor beneficii nullum crimen cō-
 misit, nec culpam aliquam con-
 traxit, donec scientiam habuit si-
 moniæ: etenim tenebatur statim
 id dimittere: ideoq; non dimit-
 tens beneficium ita aduersum, ra-
 tum habere videtur simoniæ cri-
 men: eaq; ratione ad fructus tene-
 bitur, ab eo die perceptos: iuxta eā
 opinionē, quæ probat, delinquen-
 tem priuandum per sententiam
 aliqua re, teneri ad fructus perce-

Secundæ partis Relectionis.

*u*ptos à die commissi criminis: atq; ad eorū restitutionē posse per iudicem condemnari. Et tamē Diuus Thomas pronunciauit, etiā in iudicio animæ hunc teneri ad fructus perceptos ante scientiam criminis, modo hi cōsumpti nō sint bona fide. vnde vel hæc sententia diui Thomæ falsa est, vel certe minime conuenit opinioni, quā modo tractam⁹, & quæ dicat, in pœnā criminis hunc possessorē beneficii eo priuādū per sententiā iudicis fore. Mihi profecto verior videtur Thomæ opinio propter ipsius rei naturā, & rationes ab eo adductas. Et fortassis iura humana hūc habere poterunt sensū, vt collatio beneficii facta per simoniam ignorati, sit ex propria vi, & natura nulla, quāuis statim huic ignorantiper iura humana noua fiat, & à labe simoniæ immunis collatio, ad tēpus vsq; sciētix & malę fidei, atq; ad effectum vt percipere valeat eiusdem beneficii fructus, eosq; absq; fraude consumere.

Ex eadem diui Thomæ ratione probatur, habētē beneficiū per simoniam cū ipso Romano Pōtifice cōuētā: vel cōmissam ipso sciēte, nullum ius in eo habere, nec adquirere: cū ex natura rei lege naturali & diuina, quibus Papa derogare nō potest, ipsa adquisitio impedita sit absq; diuino cōsensu: nec Romanus Pōtifex simonię labem permittere valet, nec vitiū, & culpā simoniæ remittere: imo & ipse

simoniacus est, si simoniā cōmiserit, nēpe si spiritualia, quæ iure naturali, & diuino vēdi nō possunt, vēdiderit. quod notāt Doct. in ca. 1. de simo. Thomas in. 4. dist. 25. q. 3. ar. 3. Silue. verb. simonia. §. 4. Cardi. à Turre cremata in cap. latorē. 1. q. 1. ad. 3. & est omniū cōmunis sententia. Etenim papa nō potest id permittere quod iure diuino, & naturali illicitum & prohibitū extat: quemadmodū satis manifestū est: & vbiq; à Theologis & canonistis frequētissime receptū.

Et licet quibusdā visum fuerit, Romanū Pontificē simoniam nō cōmittere per pactiōes istas super beneficiis factas: nam ita hoc indistincte probant glo. & doct. in cap. ex parte. in. 1. de offic. delegat. Antoni. Card. & doct. in cap. 1. de simo. Deti. in cōs. 141. & latissimē Iacobati. in tract. de cōcilio. lib. 4. art. 5. quorū opinionē verā esse in beneficiis simplicibus: non ita incuratis: cum in his simonia vetita sit iure diuino, existimant Panor. in cap. extirpādæ. §. quia vero. col. penult. de præben. & in dict. cap. ex parte. & in dict. ca. 1. Ioan. Maior. in. 4. senten. distin. 25. quæstio. 3. colu. penult. Syuest. verb. simonia. quæstio. 3. Carol. Molinę in Alex. conf. 93. lib. 6. tamen verior est ea sententiā, qua diffinitum est, simoniam non tantum in ordinibus, sed & in beneficiis etiam simplicibus iure diuino, & naturali vetitam esse, siquidem simonia

iure

*u*psam
simone
simonia
an. papa
con. sensu
te. inea.
si u. det.
dispon. sa
re

iure diuino prohibita est non tan-
 tum in spiritualibus: sed et in his,
 quæ spiritualibus annexa sunt.
 Thomas. 2. 2. quæstione. 100. artic.
 4. atq; ita in specie late probat Ca-
 ieta. in opusculo de simonia. quæ-
 stione. 1. cui suffragatur tex. in ca-
 pitulo. ex multis. 1. q. 3. vbi legis di-
 uinæ prohibentis simoniam au-
 thoritas ad omnia ecclesiastica tra-
 ditur. ad idem tex. in cap. ex dili-
 genti. de simo. sic summus ponti-
 fex etiam in simplicibus benefici-
 is simoniam punit in dict. extraua-
 gan. 2. de simo. præmittens eã iure
 diuino damnatam esse.

aduersus

Non me latet frequentiori do-
 ctorum sententia receptum esse,
 quod collatio beneficii simonia-
 ce facta, non ex natura ipsa con-
 uentionis: sed in pœnam crimi-
 nis nulla sit. quasi voluntas acces-
 serit conferentis, qui beneficium
 ecclesiasticum dare potuit: tametsi
 hæc datio admistam habeat ini-
 quitatem ob præntensam æstima-
 tionem spiritualis ad temporale.
 vnde secundum Doctorem iure di-
 uino pœna æternæ damnationis
 infligitur simoniæ, licet valeat
 eo iure collatio beneficii facta ra-
 tione simoniæ. quod maximè re-
 fragatur verbis Sancti Thomæ
 quæ & à Card. sancti Sixti referū-
 tur in cap. statuimus. 1. quæstio-
 ne prima. colum. prima. & tertia.
 in secundo.

Hinc etiã expendi poterit quod
 à plerisq; in controuersiam addu-

citur: an papa scienter conferens ali-
 cui beneficium ob aliquod tem-
 porale, videatur cum eo dispensa-
 re circa pœnas iuris humani, &
 Pontificii: & nisi expressim dispē-
 sauerit Romanus pontifex, nō cē-
 feri tacite ex hoc easdem pœnas re-
 mittere, tenent Panor. in capitulo
 1. de simonia. Adrian. quod libe-
 nono. articulo. vlt. versi. ad. 4. Io-
 an. Maior. in distin. 25. quæstione.
 3. colum. penultima. quam in par-
 tem, dubius tamen, inclinat Caie.
 2. 2. quæstione. 100. arti. vlti. idem
 colligitur ex Ioan. Andrea in reg.
 cui licet. de regul. iur. in. 6. ex con-
 trario remissas esse à summo Pon-
 tifice pœnas iuris Canonici, si ex
 certa scientia beneficium alicui si-
 moniace contulerit, tenent Sylue-
 ster verb. simonia. §. quarto. & 190.
 Paluda. in. 4. dist. 25. quæstione. 4.
 Felin. in dict. capitulo. 1. de simo.
 & in capitulo. de cætero. colum.
 vltima. dere iud. & Card. à Turre-
 cremat. in capit. latorem. 1. quæst.
 1. num. 4. quorum opinio proba-
 tur ex eo quod princeps sciens a-
 liquem iure humano impeditum
 dignitatem habere, eam illi nihi-
 lominus conferens, videatur taci-
 te, & implicite eum capacem effi-
 cere, & cum eo dispensare: sicuti
 notant Barto. in. l. Barbarius. nu-
 me. 12. ff. de off. præt. Alexan. in. l.
 quidam consulebant. per tex. ibi.
 ff. de rei iud. tex. & ibi glossa. in le-
 ge secunda. C. de crimi. sacrilegii.
 Roman. conf. 327. Panormitan?

nota

Secundæ partis relect.

in ea. cum in cūctis. §. inferiora .3. col. & inca. innotuit. col. 4. de electio. & idem in capitulo secundo columna secūda. de schismat. Felin. in capitulo præterea. numero nono. de testibus cogend. Ioan. Staphil. de literis gratiæ & iust. Folio. 83. cui sententiæ & ipse potius accedam sequutus euiden-tem coniecturam voluntatis ipsius principis. quo fit, vt si teneamus, collationem simoniacā beneficiorum in pœnam criminis nullam esse ipso iure, dicendum fit in hac specie pœnam istam simul, & alias iuris positui remissas esse à Romano Pontifice. At si sequamur opinionem diui Thomæ, oportet præsumere, tacita principis voluntate denuo iterū collationem factam esse huius sacerdotii, & eam quidem immunē, ac liberam à simoniæ vitio.

Hæc tandem eo tendunt, vt certissimum sit, legem humanam siue in pœnam, siue ob aliam causam, impediens primam alicuius rei acquisitionem, in animæ iudicio locum habere, ac seruandam fore: nec posse eandem rem absq̃ obligatione restitutionis iure obtineri: quod satis hætenus ostensum est: poteratq̃ latius idē probari. igitur Partitarū lex, quæ de venatione tractat, aliam interpretationem patitur. Nam etsi ea constitutio statuerit, feras captas in fundo alieno à venatore, qui per dominum ingredi prohibi-

tus fuerit, ad fundi dominum pertinere, non ex hoc impedit primā illarum ferarum acquisitionem, sed tantum sanxit eas feras domino fundi restituendas in pœnam vetiti ingressus. vnde donec iudex secundum eandem legem per sententiam condemnauerit venatorem ad restitutionem, legemque ipsam exequatur, minimè in conscientiæ foro venator tenebitur ad ferarum restitutionem.

Quinto ab eadem conclusione, quam de venatione cōstituiimus, infertur venatores, & capientes feras, aliaq̃ animalia intra fundum alienum, non teneri in animæ iudicio ad restitutionem, sibiq̃ acquirere capta animalia, etiā si agri dominus ius venandi intra eum alicui locauerit, aut in vniuersum venationem in eo fundo prohibuerit ea ratione quod ipse capere velit easdem feras intra proprium agrum enutritas, & pecunia vendere. hanc opinionem idē Ioannes à Medina probat in dict. quæstione. 12. cuius ea est potissima ratio, quod sicut ante prohibitionem domini, ita & post eam dominus ipse nullum ius habet ad feras intra proprium agrum enutritas. etenim vt ante prohibitionem illæ fere nullius erant: ita & post, nullius sunt: idcirco capientis efficiuntur: nec prohibitio domini eum effectū operatur, quod ea animalia vel ipsius efficiantur priusquā capiantur, vel postquam

quam eo prohibente fuerint per alium capta, in ipsius domini, nō capientis dominium transeant. atque ita hanc sententiam censeo veram esse, licet Florian. in dict. l. diuus. Iacobinus de feudis. capit. & cum venationibus. Chassanæ. in dict. §. septimo. rubrica decima tertia. Felinus in capit. omnes leges. vltim. columna. distinctione prima. & Claudius Canciuncula in dicto. §. fera. existiment, feras à venatoribus captas in eo agro, cuius fructus consistūt, & percipiūtur ex venatione, minimè capientium effici, nec ad eos pertinere: sed esse domino fundi restituendas. per textū in. l. item si fundi. §. Aucupiorū. ff. de usufruct. quo probatur, redditus venationis ad usufructuarium fundi pertinere. Nam & iure Cæsareo dubia est etiam in exteriori iudicio ea opinio ex gloss. in dict. l. diuus. cuius superius mentionem fecimus.

Sed & si certa esset apud iudicem exteriorē, in foro tamen conscientiae non ita obtineret: sicuti apparet ex his, quæ in præcedenti illatione adnotauimus. Etenim quòd fundi fructus in venationem ferarum referatur, parum refert: aut profecto nō plus, quàm ipsius domini prohibitio, ne quis eius agrum, vel fundum ingrediatur. Non obstat textus in dict. §. aucupiorum. dum iuriscōsultus inquit, Aucupiorum quoque, & venationum redditum Cas

sius ait libro octauo iurisciuilis ad fructuarium pertinere. ergo & piscationum. Hactenus iuriscōsultus. Etenim ex eo loco deducūtur plura. primū, vsum fructuarium posse venari in eo fundo, in quo vsum fructum habet: nec posse à proprietario prohiberi, nè venetur ipse usufructurius. quod item probatur in. l. usufructuarium. ff. de usufruct. deinde colligitur ab autoritate iuriscōsulti, ad ipsum usufructuarium pertinere, quòd is permittat, vel licentiam exhibeat venandi in fundo, cuius vsum fructum habet: eadēque ratione usufructuarius poterit prohibere, nè quis fundum ad venandum ingrediatur. Tertio in de apparet, pecuniam pacto promissam pro licentia venandi alicui concessa, ad usufructuariū pertinere: quia cum ipse possit, & ius habeat prohibendi, nè fundū quis ingrediatur: poterit iustè vendere facultatem, & licentiam ingrediendi ad venandū, vel ad aliū licitum vsum. Hinc tamen non sequitur, feras intra fundum enutritas, esse fūdi propriū fructū: vel eas pertinere ad usufructuariū iure dominii: cum ipse in iis, quæ nullius sunt, & iure naturali communia censentur, non plus iuris habeat, quàm quiuis alius.

Sexto deducitur vera interpretatio textus. in. l. si quisquam. ff. de diuers. & tempor. præscription. quo responsum est,

H v posse

Secundæ partis relect.

posse alicui competere ex usu capione ius piscandi, aut venandi in aliquo fluminis publici diuerticulo vel in aliqua publici agri parte ita quidem, vt possit prohibere aliis piscationem, & venationem. idem probat textus, in, 1° l. sane si maris. ff. de iniur. quod obtinet, vel præscriptione tanti temporis, cuius initium memoriam hominum excedat, vel consuetudine legitimo consensu populi statuta: quemadmodum latè tradiderunt Baldus in rubrica. ff. de rerum diuisione. columna prima Angelus Aretinus in. §. Flumina. instit. de rerum. diuisione. Franciscus Balbus in tract. de præscriptio. quinta parte. principal. quarta parte. quæstione sexta. optime Aymon Sauillianus in tractatu de antiquita. tempo. quarta parte capit. materia ista. nume. octuage simo. Sic & princeps potest priuilegium priuato concedere, vt ipse solus in aliqua parte maris publici, vel agri piscari, & venari possit aliosque nè id faciant prohibere. glossa. in dict. l. si quisquam. & in dicta. l. sane si maris. & in. l. venditor. in princip. per text. ibi. ff. cõmu. prædi. vbi iuriconsultus de Thynnariis tractat. quas Hispani dicimus Almadrauas: & sic de piscatione Thynnorum. idem adnotauit post alios Accursiũ sequutus Carolus Ruinus consil. 28. & 29 libro primo. columna. prima. Detius consil. 272. numer. 11. Etenim

licet in his speciebus quis contra prohibitionem venetur, aut piscetur, in iudicio anime, nequaquam tenebitur ad restitutionem pisciũ, aut ferarum, quas habuerit: quod probatur ex rationibus, & conclusionem prænotatis: in foro autem iudiciali cogetur restituere in hac specie propter decisionem legis Partitarum, & propter opinionem glossæ. in dict. §. feræ. quibus fere decisum est, venatorem, cogendum esse restituere ea quæ venatus fuerit prohibente illo, qui prohibere poterat.

Septimò hinc probatur, venatione prohibita in locis adhuc publicis per inferiorem à principe absque iusta causa, qui tamen præscriptione immemoriali, aut priuilegio, aut consensu communitatis, ius prohibendi adquisiuit, quæ iura maximè sunt in iudicio anime, & quo ad Deum examinanda, nè Tyrannidem sapiant: quod si quis aduersus hanc prohibitionem venetur, sibi adquirit feras, quas venatione habuit, nec tenetur in conscientie foro eas restituere. quod probatur si rationes, & conclusionem, quas modò præmisimus, diligenter obseruemus. Et fortassis in foro iudiciali & si vera foret sententia glossæ. in dicto. §. feræ. quæ lege regia Partitarum comprobata est, ipse illam conclusionem seruandam esse censerè, cū quis habet ius prohi

ius prohibēdi venationē ea ratione, quod fundus priuatus sit, nō communis. vel quia ipsi soli ius venationis competit, & non alteri eo inuito. Alioqui vbi venatio prohibetur in vniuersum quo ad loca publica aliis ex causis, tūc satis erit quōd iudex condemnet ad poenam legis vel statuti, aut edicti prohibentis: nec debet necessario ad restitutionem animalium condemnare.

11 Illud profecto prętermittendū non est, quōd prohibentes venationem vel in locis publicis, vel priuatis, etiam propriis, tenentur ad restitutionem damni vicinis illati ex multitudine animalium, quę in loco prohibito ob interdētam venationem enutrita, exterius erumpunt, & mensibus, ac segetibus exitium, ac deuastationē inferunt: sicuti eleganter respondit Caiet. in tracta. 17. quęstionū capitul. duodecimo. Nec iusta est excusatio prohibentium venationem intra proprios agros, si permiserint eorundem animalium occisionem quoties proprium fundum aggressa in vicinorum agros diuerterint. Etenim tenētur hi qui prohibita venatione causam dederint animalium multitudini, & deinde ex hoc vicinorum prędiorum damno, vel illas feras includere, aut earum innumeram multitudinē extinguere, saltem diminuere, vel permittere liberam venationem, aut illatum

damnum soluere. argumento textus in lege. 2. §. vltim. ff. si quadru. paup. fecisse dica. l. item Mela. §. item cum eo. ff. ad. l. Aquilā. l. hi enim. l. & generaliter. & l. quę vulgo. ff. de ædilit. edict. & eorū quę notant Romanus singul. septingētesimo quarto. Innocētius, Abb. & Doctōr. in capi. ad audiētiam. de homici.

Pręterea licet secundū quorūdam opinionem, quam modō probauimus, qui venatur in alieno fundo domino prohibente, non teneatur in animę iudicio ad restitutionem eorum animalium quę per venationem habuerit, nec ad eorum æstimationem: tenetur tamen ad æstimationem damni, quod per eam venationem domino prohibente dederit. In hac verō æstimatione habenda est ratio animalium, quę nisi extraneus venatus fuisset, dominus fundi, eiusue conductor habuisset, suaque fecisset, per apprehensionem. Item habenda ratio est venationis, quę in eo fundo per dominum solū exerceri solebat. Tandem hic venator, qui domino prohibente agrum alienum ingreditur non tenetur ad restitutionem ratione captorum animalium, sed ratione damni illati per venationē ipsi domino, qui venari iure, & iustitia solitus itra propriū agrū fuerat. quod in specie visum est Ioan. à Medina

Secundę partis relect.

dicta questione duodecima.
Imò & venatores omnino tenentur ad dānū, quod agri domino intulere in fructib⁹, & segetibus, etiam si expressa prohibitio non fuerit præmissa; cū sufficiat tacita quo ad istud damnum.

Sed proximè dictis obstat fortissimè iurisconsulti responsum. in. l. quemadmodum. §. planè. ff. ad. l. Aquili. planè, inquit, Ulpianus, si culpa nautarum id factum sit, lege Aquilia agendum. Sed ubi damni iniuria agitur ob retia, non piscium, qui ad eò capti non sunt, fieri æstimationem: cū incertum fuerit an caperētur. idemque & in venatoribus, & aucupibus probandum. Hactenus ipse iurisconsultus, à quo, nō posse incertum piscium, aut ferarum in venationibus, & piscationibus æstimari, quia plura contingere possēt ob quæ nec ferę, nec pisces caperentur, adnotarunt Paulus de Castro in. l. non utique. §. ultimo. ff. de eo quòd cert. loco. Roman⁹. in singu. 631. Præposit. in capitul. iuuenis. de sponsal. tertia columna. Boerius in additionibus ad Dinum in rubri. de regulis iuris secundāda columna & Scholiastes quidam Panormitani in capitul. commissum. de deci. litera. E. assueverātes minimè deberi æstimationem nec interesse piscationis, aut venationis ab eo, qui alterum iniuria, & inique piscari, aut venari

impedierit, eiusuè retia ruperit. idem & in eo, qui piscatorem, aut venatorem, qui victum inde quærebat. percusserit, vel occiderit, nam licet alioqui operę percussi, aut occisi præsentis, & futura soleant æstimari. l. ex hac. ff. si quadrup. pau. feciss. dicat. piscatoris tamen, aut venatoris percussi operę minime æstimabūtur, vt omnino incertæ. facit ad hoc textus in. §. illud quæsitum. instit. de rerum diuisio. Sed iurisconsulti locus in dicto. §. planè. ita accipiendus est, vt obtineat in litoribus, & fluminibus, ubi piscatio certa non est, sed admodum rara, & incerta. quod plerumque contingere solet: siquidem piscatores hac ratione sæpius eluduntur, quàm capiant. At ubi piscatio, aut venatio vberrima, & optima est, ac certissima, quæ fallere non solet, profecto tunc amissio captus piscium, propinquum est interesse, & probabile: vnde æstimari debet. l. ait lex. in fine. ff. ad. l. Aquili. cū. l. sequenti. sicuti eleganter explicat Carolus Molinęus in. l. vnica. C. de sentēt. quę pro eo quod interest. numer. octuagesimo quarto. quo fit, vt impeditus piscari, aut venari ab eo, qui iure impedire non potuit, agere valeat nō tantum ad retia rupta, eorumque æstimationem: sed & ad æstimationem piscaturę, quæ iuxta tempus, & locum certa imminabat.

Quin

Quin & præter hanc æstimationem potest & altera in his piscationibus, & venationibus constitui æstimatio, si piscator, aut venator certum quotidie lucrum habeat ex pacto, quod cum altero pepigerit, vt ei det centum pro cuiuslibet diei piscatura. Etenim ex hac pacto piscator habere debet pro cuiuslibet diei piscatura centum, & ea certissima, siue piscatio vberima sit, siue sterilis, textus singularis in. l. si iactum retis. ff. de actio. empti. quo in loco iurisconsultus illum approbat contractum, quo iactum retis emittitur quicumque is futurus sit. idcirco inibi est etiam responsum, quod si piscator præmissa conuentione inita nolit rete mittere, emptor poterit aduersus eum agere ad æstimationem: atque æstimabitur incertum illius iactus, id est alea illa, quæ in venditionem deducta fuit. quod & Bartolus tradit in. l. cotem. §. qui maximos. secunda columna. ff. de publi. facit textus in. l. nec emptio. ff. de contra. emptio. Nec ex iurisconsulto intelligas, incertam esse huius rei æstimationem: sed esse æstimandam aleam illam, & iactum retis qui ob varium successum & dubium, incertum quid dicitur à iurisconsulto. Hinc & illud constat in prædicta. l. exemplo emptorē posse agere contra venditorem ad iactum retis, vel ad eius æstimationem, vt modo diximus, etiā

si maior sit æstimatio, quam precium conuentum: nam id plerumque euenire poterit, atque eadem ratione deducitur, posse venditorem impeditum iactum retis mittere, agere aduersus impedientem non tantum ad precium conuentum, sed etiam ad illam æstimationem iactus retis, quam emptori soluere coactus venditor fuerit. Ex quibus tandem apparet defendi posse opinionem Ioannis à Medina, cuius paulò ante mentionem fecimus. Inde etiam probatur, piscatoris, & venatoris percussi, aut occisi operas æstimandas fore, & posse iustissime æstimari: quidquid præcitati Doctores voluerint. Sic etiam patet error illius, qui Panormitano scholia adiecit in dicto capitul. commissum. dum scripsit, impedientem aliquem piscari, vel retia piscatoris rumpentem, non teneri ecclesie ad æstimationem eius, quod ex piscatura decimæ ratione poterat cōpetere. Etenim falsa est hæc opinio: quia & ipsi piscatori, aut venatori restituenda est æstimatio piscaturæ arbitrio boni viri, & huius æstimationis pars decima ecclesie debetur: vbi, ex piscationibus, & venationibus decima soluitur.

Postremò est hac in re animaduertendum ad textum in dict. §. illud quæsitum. inst. de rer. diui. quo responsum est, ferā ab aliquo venatore, etiam letali secūdū Theophilum,

Secundæ partis relect.

lum, vulnere, non aliter effici vul-
neratis quàm si ab eo capta fuerit:
& ideò si ea vulnerata fugiēs per
alium capta sit, ipsius capientis fie-
ri. probatur hoc & in. l. naturalē.
§. illud. ff. de acqui. rer. domi. no-
tat Bart. in. l. quo minus. q. 5. ff. de
fluminibus. & idē erit in fera per-
retia, & instrumēta venatoris illa
queata: nam si per alium quàm
apponentem retia, fuerit capta ex
ipsis laqueis, eius efficitur, non il-
lius, qui rete posuit. Regia. l. 20. ti-
tul. 28. parti. tertia. quæ quidē con-
stitutio addit, in aliquot huius re-
gni locis contrarium seruari, vt
sit ipsius feram percutientis, aut
illaqueantis venationis instrumē-
to. quod fori lex expressim aperit
& refert lib. tertio, titul. quarto. l.
17. hanc item opinionem vt fera
sit percutientis seruari consuetu-
dine testatur glo. in dict. l. natura-
lem. §. illud. Nam cū in hac spe-
cie minimē tractetur de pœna cō-
stituenda, etiā in foro conscientie
& animæ iudicio erit seruandum
id, quod per leges humanas, vel
cōsuetudines legitimè præscriptas
fuerit statutum:

Secunda proponitur in hoc ve-
nationis tractatu conclusio. Vena-
tio & piscatio ferarum & pisciū,
qui priuatim alicui? proprii sint
adeò natura rei prohibentur, vt
non secūs ad restitutionem vena-
tores piscatoresq; teneātur, quàm
si domesticū, & mite alicuius ani-
mal capiant. Probatur hæc cōclu-

sione iustitiæ commutatiuæ
à qua deducitur obligatio restituē-
di ex causa acceptiōis iniquæ: quæ
processit in damnū, & iniuriam
proximi: cuius proprias capitur
& aufertur. Vnde & in hoc casu
potest dominus aduersus venato-
rem agere actione furti. §. Gallina-
rum. Instit. de rerum diuisio. l. Pō-
ponius scribit. §. idē Ponponius.
ff. famil. herciscū. l. vsu fructua-
rium. ff. de vsu fruct. quæ quidem
iurisconsultorum responsa hanc
conclusionem & illationem præ-
mittūt. sed & ipse aliquot ex hac
assertione deducam, quo facilius
percipiatur eius intellectus.

Primū hinc infertur, venato-
rem teneri ad restitutionē anima-
lium, quæ quis priuatim inclusa
viuariis, leporariis, piscinis, aut
stagnis habebat, etiam si ab his lo-
cis animalia hæc exire soleant, mo-
dò habeant consuetudinem eun-
di, & redeundi: cū isthæc ani-
malia non habeant libertatem
omnino exeundi loca septa, saltē
possit dominus exitum impedire
facilimè oclusis viuariis. idem e-
rit in apibus priuato alueo inclu-
sis, & de ceruis priuatæ syluæ mu-
ro circumdata. Cōstatq; hoc corol-
larium in. l. tertia. §. item feras. ff.
de acqui. posses. & in dict. §. feræ.
cum sequentibus: & in. l. 21. titul.
28. parti. tertia. Procedit tamē quā-
do hæc viuaria, leporaria, piscinæ,
& stagna facta fuerint priuata
hominum opera: quòd si ab ipsis
animali-

Wfa.

ene, mun. n.

animalibus naturaliter facta fuerunt absque industria priuatorū, secus erit. ex. §. Apium. Insti. de rerum diuisio.

Secundò hinc colligitur, horū animalium restitutionem faciendam esse eorū priuato domino, etiam si capta fuerint extra locum illum, quo includuntur, modò nō amiserint eundi, & redeundi cōsuetudinem. Adhuc enim propria sunt illius, qui ea incluserit. quod expressim in conscientie iudicio adnotauit Ioānes à Medina dicta questione. 12. & probatur in locis modò citatis, quamuis venator nulla arte, nec industria vsus fuerit ad deducenda illa animalia extra septa, & loca quibus includuntur, in locum sanè publicum. At in casu primæ conclusionis venator etiam arte, & industria educens feras, & animali extralocum prohibitum, nō tenetur ad restitutionem animalium: licet possit quandoque dici, cum obligari ad damni ex hac venatione illati compensationem iuxta ea, quæ tradidimus in septimo prioris conclusionis corollario. ad nihilū autē teneretur venator, q̄ feras & animalia extralocū vetitum absq̄ vlla eius fraude digressa capreet, & occideret. quod superius satis probatum est.

Tertiò ex hoc manifesti iuris est quod si quis arte, & fraude colūbas deducat ab alterius colūbario adq̄ propriū attrahat, tenebitur

is ad columbarum restitutionem, etiam in anime iudicio. Eritq̄ in foro iudiciali puniendus secundū ea, quæ hac de notauit Cœpola de seruit. rust. prædio. c. de colūbario. & cap. de venatione.

Quartò, planè constat ex secunda conclusione ratio, quare prohibeantur venatores, & alii quicunque balistis, similibusue instrumentis vti ad occidendas columbas, quæ in priuatis columbariis nutriuntur. quod Cœpola tradit in di. capit. de columbariis. Guido Pape. questione. 218. Regia. l. 22. facit ad idem. titul. 28. par. tertia. permisum tamen est quibuscunque, vt certo quodam spacio loci à colūbariis remoti columbas occidere possint: idq̄ spaciū iuxta decretū supremi senatus vnus leuæ limitibus definitum est.

His verò, quæ diximus partim refragatur tex. singularis l. 3. §. itē feras. ff. de adquirend. possess. quo in loco iurisconsultus respondit, animalia inclusa viuariis, & colūbariis priuatis, pisces item in piscinam cōgregatos à domino fundi possideri: nō sic pisces inclusos in stagnis, nec feras in saltibus circū septis degentes, & euagantes: nā hæc à domino fundi minimè possidentur. ecce igitur qualiter nō omnino par ius sit in saltibus circū septis, & stagnis, quod in viuariis, piscinis, & colūbariis: atq̄ idē cū inter hæc ratio differētie à iuriscōsulto cōstituatur, patet in his nō esse hanc

Secundę partis relect.

hęc secundā conclusionem omnino constituendam. Huic autem obiectioni primum respondetur, quo ad dominium non esse discrimen vllum inter stagna, & saltus piscinas, & viuaria, modò saltus & stagna, vtcunq; longissimi spaci sint, manu hominum, & priuata industria fuerint circūsepta, & fabrefacta. hancq; sententiam olim Salmantica publice, veram esse probare conatus fui: tametsi quo ad possessionem piscium, & ferarum in particulari, distinctio iuriscōsulti mihi maximè placeat hancq; arbitror esse illius responsi veram interpretationē. quam deduxi ab Accursio ibi, quem sequuntur Angel. Imol. Alexā. & Doct. communiter & præ cæteris Vincēti. Hercul. in. §. Nerua filius. nu. 7. eiusdem. l. 3. sed licet quo ad possessionem manifesta sit, ac certissima iuriscōsulti, & interpretum differētia: eaq; ex litera illius responsi expressim cōstet: tamen adhuc, & quo ad dominium eandem esse differentiam admittendā à priori discedens sententia nūc opinor: propter rationem, qua iuriscōsultus, eiusq; interpretes vtuntur. ea enim est, quòd pisces stagnorum & feræ in saltibus circūseptis enutritæ, libertati naturali relicte sint. quæ qdē ratio probat hos pisces, hasq; feras nondum in vllius dominium transisse donec per occupationem capiantur. oportet tamē cum discrimen constitutum sit à

iuriscōsulto inter viuaria, & saltus, etiam circumseptos: piscinam & stagna: diligenter perpendere harum dictionum proprietatem secundum quam iuriscōsulti responsum accipiendum est. viuaria quidem dicuntur loci, quibus vel aues, vel pisces, vel feræ continentur ad victum humanum, hominum quidem industria animalibus in ea loca imissis, vt nutriantur, aliaq; prognerent ad mensarum delicias, ex. l. vsufructuarius venari. §. viuariis. ff. de vsufruct. Plinio lib. 9. ca. 54. & lib. 8. cap. 52. dicuntur etiam viuaria apud Columellam lib. 8. cap. 1. loci, vbi nemoribus clausis pecudes Syluestres custodiuntur. Stagna dicuntur quòd temporalem continēt aquā inibi stagnantem, quæ plerunq; hyeme cogit nec fluit, nec refluit. l. 1. ff. vt in flumi. publi. nauig. lic. piscina verò est ea, in quā pisces humana industria mittuntur, vt ibidem nutriantur. Igitur quo ad dominium, & possessionē pisces piscinarum, & feræ viuariorum pertinet ad dominum fundi, cui piscina, & viuaria accedunt. at pisces stagnorum, & feræ in nemoribus circūseptis euagantes non sūt ipsius domini, nec quo ad possessionē, nec quo ad dominium quoties saltus, vel stagna natura loci, arborum densitate, aut rupibus circūsepta sunt. Quòd si fuerint circumsepta nemora ipsa, & stagna, opera, & industria hominum,

num, tunc idem erit si pisces & fera nihilominus relictae sint in naturali libertate. Sed si hominum opera ita sint animalia circumsepta, ut naturalis libertas earum ex hoc impedita sit, profecto non video qua ratione haec ad agri dominum non pertineant. Nisi velis ad literam obseruare iurisconsulti responsum in dict. §. item feras. cuius haec sunt pulchra verba:

item feras bestias, quas viuariis includerimus. & pisces, quos in piscinam coniecerimus, à nobis possideri. Sed eos pisces, qui in stagno sunt, aut feras, quae in Syluis circumseptis euagentur, à nobis non possideri: quoniam relictae sint in libertate naturali: alioqui etiam si quis Syluam emerit, videri eum omnes feras possidere quòd falsum est. haec iurisconsultus. Qui coniectionem piscium in piscinam, & conclusionem ferarum in viuaria hominum industria, & opera factam, nè feræ vagari possint, exigit, ut earum possessio fundi domino competat: & aduersa sit.

Ex. §. sequenti.

- 1 Princeps superiorem minimè recognoscens ius habet indicendi bellum,
- 2 Iustum bellum non tantum dicitur ex auctoritate indicientis: sed & causa.
- 3 Iustum bellum est, quod fit ad defensionem, vel vindictam, vel punitionem.
- 4 Rebellio est iusta causa gerendi belli. & ini-

- bi traduntur alie iustae belli causa.
- 5 Imperator, an sit totius mundi dominus, etiam quo ad protectionem? quo in loco quaestio latissime disputatur.
 - 6 Potestas spiritualis in quo à temporali differat?
 - 7 Summus pontifex an habeat temporalem iurisdictionem, in actu, vel in habitu.
 - 8 intellectus Bart. in l. x. §. per hanc. ff. de rei vendi. & ibi dominiorum distinctio.
 - 9 Reges Hispaniarum immunes sunt, & liberi à Caesarum Imperio.

§. Nonus.

Decimoquintò potissimum à principali regula procedit disputatio de restitutione rerum, quae à militibus bello capiuntur: quae necessario illam praemittit, quod sit bellum iustum, & quae ad belli iustitiam requiratur. Nec tamen hic de bello ita longe tractabimus, ut videamur ex professo rem istam tractandam, & examinandam assumpsisse: sed obiter quae iustitiam belli attinent conpendio quodam expediemus. igitur praecipue ad belli iustitiam primo necessaria est auctoritas principis, qui bellum indicere possit. priuatus etenim, qui superiorem habet, apud quem possit iniuriarum agere, resque proprias ab alio captas exigere, bellum gerere nequit: praesertim quod principi, cuius imperio subditus est, iniuriam

Secundæ partis relect.

riam facit, si eo inuito, vel absque
 eius auctoritate bellum alteri in-
 dixerit. Habet autem ius indicen-
 di bellum princeps, qui superio-
 rem neminem habet in eius prin-
 cipatu, secundum Augustinum
 libro. 22. contra Faustum, capitul.
 74. capitul. quid culpatur. 23. quæ-
 stione prima. Isidorus libro deci-
 mo octavo Etymologiarum: &
 capitul. primo. 23. quæstione secun-
 da. l. hostes. ff. de capti. & postli-
 mi. reuerf. l. hostes. ff. de verborū.
 significatione. idem adnotarunt
 Diuus Thomas & Caieta. secun-
 da secundæ. quæstione. 40. articu-
 l. primo. Innocent. in capitu. olim.
 in. 1. de restitutione spoliat. idem
 & post alios Panormitan. in cap.
 sicut. de iureiuran. num. septimo.
 glos. & ibi Doctor. in summa. 23.
 quæstione secunda. Bart. in dicta.
 l. hostes. num. decimo quarto. ff.
 de capt. & est communis opinio
 apud eos, qui hanc materiã tracta-
 uere. ac deducitur ex traditis per
 Adrian. in quarto sentent. tractat.
 de restitutione: capi. aggredior ca-
 sus speciales. & Florent. tertia par-
 te. titul. quarto. capi. primo. §. no-
 no. Syluest. verb. bellum. primo.
 quæstione prima. Caieta. in secun-
 do Thoma opusculorum. quæst.
 vltim. Maior. in quarto sentent. di-
 stinct. 15. quæstione. 20. Alfonso à
 Castro libr. secundo de iusta hæ-
 ret. punit. capi. 14. Cardina. à Tur-
 re cremat. in dict. capit. quid cul-
 patur. Ioan. Andre. & Docto. in

capit. primo de homicid. lib. 6. Io.
 Lignianus in tract. de bello. cap.
 13. glossa. Bart. secunda colum. &
 post eum iuniores in. l. ex hoc iu-
 re. ff. de iust. & iure. Oldrad. conf.
 70. ex quibus frequentiori eorum
 sententia ad iustitiam belli non
 tantum est necessaria auctoritas
 eius, qui potest bellum indicere,
 sed & iusta indicendi belli causa:
 & præterea recta bellantium, &
 indicentium bellum intentio, vt
 sane fiat, & bellū geratur animo
 propulsandi iniuria à republi-
 ca, eidemque irrogatam vindicā-
 di. Sed quia hæc vltima causa nō
 pertinet ad restitutionem capto-
 rum in bello: cum & si desit recta
 bellantium intētio, nihilominus
 capta in bello alioqui iusto, & in-
 dicto ab eo, qui indicere potuit,
 non ex hoc sunt restituēda: quod
 in specie notant Adrian. in dict.
 cap. Aggredior. Caieta. dicta quæ-
 stione. 40. articu. primo. ad finem.
 Maior in dict. q. 20. vers. istis nota-
 tis. Syluest. verb. bellum. q. 1. si qui-
 dem restitutionis obligatio nun-
 quam oritur à praua capientis in-
 tentione authore Th. 2. 2. q. 66. art.
 8. vers. ad primum. alias iustas bel-
 licausas persequemur, præter eam
 quæ semper ad iustitiam belli pu-
 blici necessaria est, auctoritas scili-
 cet principis.

Inter alias belli causas, quæ iu-
 stissimæ cenferi solent, illa est om-
 nium probatissima, & ad quam
 fere omnes, quæ tradi consueuere
 referri

referri possunt, quod bellum fiat ad defensionem reipublicæ nè ea
 3 à Tyranno per vim opprimatur: item ad defensionem proprii imperii, & prouinciarum ad id pertinentium: quasi fiat ad defensionem personarum, & rerum. dict. capi. olim. in primo. de restitutione spoliat. l. vt vim. ff. de iustitia & iur. cap. secundo. de homi. l. fur. ff. ad. l. Cornel. de ficariis. l. itaque ff. ad. l. Aquili. l. tertia. titul. octauo. Part. septima. atq; hanc esse iustam belli causam fatentur Thomas & præcitati Doct. qui & idē esse censent, quoties bellum geritur ad vindicandam iniuriam iniquissimè illatam. quorum sententia probatur auctoritate Augustini lib. 6. quæstio. 10. q. super Iosue. iusta, inquit, bella solent diffiniri, quæ vlciscuntur iniurias. ad idē facit, quod scribit post Azonem glo. in. l. nullus. C. de iudæ. asseuerans, etiam priuatum posse iniuriam sibi factā vlcisci propria auctoritate, quoties ei permissum non est, nec suppētīt facultas vocandi offensorem ad iudicium, vt per iudicem is cogatur iniuriam compensare, & satisfacere, iniuriam passō. cuius glo. meminere Feli. in dicto. cap. 2. de homici. Panor. in. c. 1. de iudic. num. 33. Alex. & Iason in. l. miles. §. qui iudicati. ff. de re iudi. tametsi in priuato Azo in sūma eam opinionem intelligat veram esse, modo vindicta fiata absq; occisione, & percussione offenso-

ris: quod quidem moderamē in principe, qui superiorem non habet, minime procedit. His accedit glossa in capit. ius gentium. prima distinct. cuius ipse mentionē feci in lib. primo Variarū resolutio. capit. primo. ad finem. ex quibus constant duæ causæ iustæ ad bellum indicendum. Etenim bellum iustum vel est defensiuum, vel vindicatiuum. defensiuum vero, etiam priuatis licet absque auctoritate superioris, vel principis cum ad defensionem ipsa iuris naturalis lex auctoritatem præstet. dic. l. vt vim. qua ratione hæc defensionis causa maxime iustificat bellum publicum, quodq; publica auctoritate fit: tametsi itidē & absque ea ex legis naturalis auctoritate posset bellum publicū ad defensionem geri. quod satis manifestum est.

Tertia proponitur belli causa, cōtumacia seu rebellio inique recusantis imperium: cum subditi aduersus principem insurgunt, nec volunt ei obedire, & si fuerint ab illo sæpe admoniti. hæc probatur quia grauis iniuria deo, & principi fit, si eius Imperio subditi resistent. ad Roma. capit. 13. itaque inquit, Paulus, qui resistit potestati, Dei ordinationi resisti. Sic Dauid rex bellum mouit aduersus Seba filium Bochri, propterea quod populum sollicitauit, vt à Dauiderege ad ipsum deficeret secundo Regum capitul. vigesimo. vnde &

Secundę partis relect.

Augustinus dicit. libro. 22. contra
Faustum cap. septuagesimo quar-
to. ait, aduersus violentiam resistē-
tium, siue deo, siue aliquo legiti-
mo imperio iubente, gerēda ipsa
bella suscipiuntur à bonis: cum in
eo rerum humanarum ordine in-
ueniuntur, vbi eos vel iubere ali-
quid tale, vel in talib⁹ obedire iu-
ste ipse ordo constringi. cap. quid
culpatur. 23. quæstione prima. idē
Augustinus quæstio. 10. super Io-
sue. libr. sexto quæstio. inquit, iu-
sta bella solent definiri, quæ vlcis-
cuntur iniurias. sic gens, vel ciui-
tas plectenda est, quæ vel vindica-
re neglexerit quod à suis improbe
factum est, vel reddere, quod per
iniuriam ablatum est. cap. domi-
nus. 23. quæstione secunda. Hoc ip-
sum constat ex Aristotele libro,
septimo Polit. capi. decimo quar-
to. ad finem. vbi bellum iustum
esse censet, vt in seruitatem redi-
gātur, quos seruire oportet, & vt
his, qui seruitute digni sunt: legiti-
me dominemur. idem Aristoteles
dixerat. l. polit. cap. quinto. ex no-
stris Innocen. communiter rece-
ptus in dicit. capit. olim. in. 1. de re
stitut. spoliat. hanc esse iustam bel-
li causam opinatur: tametsi existi-
met, potius esse exequutionem iu-
risdictionis, & punitionem rebel-
lium in hoc casu, quam bellum,
& ideo captos in eo non effici ser-
uos capientium. quod maxime
est obseruandum. Nam & idem
optime adnotauit Ioann. à Terra

Rubea in tractat. cōtra rebelles. 3.
parte. artic. decimo conclus. deci-
matertia. qui hanc tertiam iustam
belli causam etiā tradit ex. l. amif-
sione. §. qui deficiunt. ff. de capit.
diminut. l. si quis ingenuam. §. in
ciuilibus. ff. de captiuis.

Quarta causa huc referri pote-
rit: cum bellum iustissime indici-
tur ad repetendas res, quę per vio-
lentiam ab hoste detinentur: &
hęc constat ex Augustino in præ-
citatō locis. & secundo Reg. cap.
secundo. vbi Dauid mortuo Sau-
le bellum gessit contra Iffobeth
filium Saulis, qui occupare nite-
batur regnum Israel, quod domi-
nus per Samuelē Prophetam tra-
diderat Dauidi. suntq; passim hac
de re innumera exempla, cū apud
fideles, tum apud ethnicos, qui
bella acriter gessere ad repetendas
proprias res, quas alioqui repetere
absque iure belli minime potuis-
sent. Arma, inquit apud Lucanū
Cæsar, tenenti omnia dat, qui iu-
sta negat. Vnde & hęc causa ad
præcedentes pertinet: cum sit vin-
dicatio iniurię ex eo illatę, quod
res proprię iūto dño detineātur.

Quinta etiam ex ratione iniu-
rię illatę traditur iusta belli causa
cum quis alium impedit, ne per a-
liquam prouinciam transeat, etiā
propriam impediētis, modo tran-
situs ille innoxius futurus sit. Ete-
nim licitū est tūc bellū impediēti
mouere. Nam cum trāsitus inno-
xius, qui iure humanę societatis,
debetur,

debetur, negatus fuerit, iustè neganti bellum inferitur.

Quam quidè causam probat Historia sacra numerorū. c. 21. quo in loco scriptum est, filios Israel pugnasse contra Seon, & Og Reges Amorrhæorum propterea quod illis permittere noluerunt transitū innoxium in terram sibi à Deo promissam. qua de re diuus Augustinus libro quarto. quæstionum capitu. quadragesimo quarto. super Numeros inquit, Notandum est sane quemodmodū iusta bella gerebatur. innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat. refertur à Gratiano in capit. vltim. 23. quæstione secunda. tradit Ioan. Lupi quinta parte de regno Nauarræ. §. tertio. Bar. in. l. 1. C. de Paganis. Iason in. l. ex hoc iure. 2. colu. ff. de iust. & iur. Albertinus in rub. de hæret. in sexto. quæst. 8. num. 12. ad has fere causas plures aliæ reducuntur, quas præcitati doctor. & præsertim doctissimus Alfonso à Castro in dict. lib. secundo capit. decimo quarto. diligenter congesse.

Hinc deniq; obseruādū est, quid de represaliis, vt vulgari dictone vtar, iure respōdendū sit. Nā summus Pontifex in. c. 1. de iniur. lib. 6. eas nō omnino licitas esse insinuat dū asseuerat à iure naturali, & diuino aliquantulum disside re, prius tamē illud præfari oportet. apud veteres morem, ac legem

fuisse vetustissimam quidè, qua sancitū erat in hūc sane modum, Si quis violēta morte obierit: pro hoc gētilibus, & cognatis androlepsię sunt, quo ad iudicium sceleris, pœnasq; subierint, vel necis auctores dediderint. Androlepsia vero ad tres vsq; , nec eo amplius esto. huius legis meminit Demosthenes in oratione aduersus Aristocratē. Qui sensit, Androlepsiā istā lege permissam esse contra eos apud quos cædes facta fuerat. Iulius vero Pollux eam permissam fuisse scribit contra eos, qui homicidā profugū susceperint, nec eū petētibus dederint, nec ad criminis pœnā, nec ad vindictā, nec ipsi iuste punierint. vnde moris antiquissimi fuit, vt qui homicidiū perpetrassent, si cū in externā urbē profugissent, ad pœnā exostulati non dederētur his, ad quos facinus admissum, eiusq; vltio pertinebat, vt permitteretur iniuriam passis pignerādi potestas, quā androlepsiā Græci vocant. meminit huiusce rei Budæus in annotationibus ad. l. aut facta. §. euentus. ff. de pœnis. quo i loco scribit, quas vulgo barbarè dicimus represalias, latine dici posse pignerationes: quē admodū, & eas appellat summus Pontifex in. d. c. 1. de iniuriis in. 6. vel Clarigatiōes, vt visum est Hermolao. Adhūc etenim modū represalię quotidie permittuntur, vt si qua ex gente latrones, aut piratę, vel quicūq; alii homicidia, ra

Secundæ partis relect.

pinas, aliaue scelera perpetraverit, iniuriã damnũve intulerint: nec iniuriã damnũve passi potuerit? obtinere, vindictã, aut iustitiã cõsequi apud eã republicã, cui scelerũ auctores subiiciuntur, & quæ eos susceperit: tũc liceat iniuriam passis pignerationibus vti aduersus illius reipublicæ homines: cuius moris iustitia cõmuni omnium cõsensu deducitur ab auctoritate Augustin. q. 10. super Iosue. quem Gratianus retulit in. d. c. dñs. 23. q. 2. eiusdẽ & nos paulo ante meminimus. is enĩ inquit, sic gēs, vel ciuitas plectẽda est, quæ v̄dicare neglexerit, quod à suis improbe factũ est. idẽ regia. l. 4. tit. 7. par. 5. vn de pignerationes ista licite cõsentur iuxta quorũdã opinionẽ, quã late examinarunt Ancha. Domi. Fran. & Iacob⁹ de Canibus in relectione. C. 1. de iniur. in. 6. Bar. in tract. de represaliis. Bal. & Saly. in Auth. omnino. C. de acti. & obligat. Innoc. in. c. olim. de resti. spo. Iaco. de bello visu in Auth. vt nõ fiant pignerationes. Sylue. ver. represaliã, quorũ rationib⁹ late perpeñs, præsertin his, quæ latius ceteris Iacob⁹ de Canibus tradit, ego cõseco, non aliter represalias licitas fore quã eo modo, quo bellũ licitũ iure naturali, & diuino, atq; humano cõseñ. Nã à iustitia belli ad represaliarũ ius argumẽtant fere omñes, & maxime dũ auctoritate Diui Augustini vtũtur. vnde omnino requirit auctoritas ei⁹ prin

cipis, qui bellũ indicere potest: & præterea causa illa, quæ secũdũ Augustinũ iustũ bellũ efficere solet: nẽpe quod illa respublica, aduersus quã indicũtur pignerationes istę, neglexerit vindicare, quod à suis improbe factũ fuerit.

Hinc, ni fallor, manifestum est, quod pleriq; hãc quæstionẽ disputãtes probare conãtur. nẽpe represalias istas, seu clarigationes nõ esse licitas, quo ad offensionẽ personarũ innocẽtũ, & qui nullam culpam dãni illati cõtraxerũt. quasi permillum sit, aliũ pro culpa alterius puniri in rebus: nõ tñ in personis: quod alibi à nobis disputãtũ est. etenim cũ ista pignerationes ad similitudinẽ iusti belli ex Augustino permittãtur: sicuti in bello iusto nõ licet principali intẽtione, et opere innocẽtes occidere: feminas inquã nec infantes: licet tamẽ per accidẽs: scilicet cũ aliquod oppidũ machinis, ignib⁹, et tormẽtis cõcutit: id siquidẽ natura belli dictat: cũ aliter geri non possit: sic in his clarigationib⁹ publica, & iustã dictis auctoritate nõ licet principali itẽtione personas innocẽtũ offendere eos occidẽdo aut percutiẽdo: quis liceat bona eorũ capere: permittit tñ conditio rei, quod ex accidẽti occidãtur & percutiãtur innocẽtes: siquidem aliter pignerationes legitime indicta nõ possint per milites exerceri, nec per eos qui ius publicũ pignerãdi habent: quia innocentes se & sua defendunt

dunt: vel ciuitas, quæ causa pignorationis impetitur, aliter capi non potest. hanc sane opinor esse huius cōtrouersie breuem resolutionem: cætera possunt à præcitatæ auctoribus longius peti.

Cæterū non est hic præmittendū, an Imperator Christianorū, iure valeat bellū indicere infidelibus, ex eo quòd eidem totius orbis domino, & omnium in profanis, & temporalibus principi, parere recusant: obediētiam, quā ei præstare, & exhibere tenent, perfide negātes: vel ex eo quòd infideles idōla colant, aut cōtra legem naturæ multa scelera cōmittāt, vel religioni Christianæ aduersentur: cuius quæstionis examini prænotāda est vera, ni fallor, etiāsi maxime sit cōtrouersa, cōclusio.

Imperator utcunq; sit legitime electus, & per summū Pōtificem cōfirmationis corona insignitus, nec quo ad dominium, nec quo ad iurisdictionem, aut protectionem, totius orbis dominus est: sed eius tantum partis, quæ Romano subdita fuit imperio. probatur hæc conelusio ipsius iuris humani, ac Cæsarei responsis, primo in. l. mercatores. C. de commerc. & mercator. dum inquit Cæsar, tam imperio nostro, quam Persarum Regi subiectos. quo in loca fatetur imperator, Regē Persarum nō esse subditum Romano imperatori, & habere eum sibi subiectos homines, qui imperio Romano

minime subiecti forent. ad idem. l. secūda. C. de vet. iure eunclian. l. prima. C. de off. præf. præf. Afri, & in. l. postliminium. in princip. ff. de captiuis. ibi inter nos, & omnes liberos populos, regesq; moribus, & legibus constitutum, vbi mentio fit populorum, qui liberi essent ab imperio Romano. liberi autem hi dicuntur, qui nullius alterius potestati subiecti sunt: atq; ita in ea specie populus liber is dicitur, qui subditus non est Romane ditioni. l. nō dubito. ff. de capt. & postlimin. reuers. vt hinc manifeste pateat error eorum, quid dicta iurisconsultorum responsa ad factum, non ad ius retulere: quasi voluerint iuriscōsulti libertatem illam persarum à Romano imperio iniustissimam fuisse, & de facto Potius quam de iure obtinuisse. Nam legillatores nunquā de facto, sed de iure respōdere cōsueuerūt. l. mora. in prin. de vsur. glo in. c. cōsultationi. de tēpo. ordinat. nec licet profecto ita temerarie legum verba interpretari, vt ea ad vim, & iniuriā potius quā ad ius referantur. vnde responsionem istam, & doctorum interpretationem, opinor satis futilem, & leuem esse.

Secundò probatur eadem conelusio in. l. i. C. de summa Trinit. l. omnibus. ff. ad Trebell. l. vltim. C. de ædif. priua. quibus in locis quoties mentio fit imperatorie, & Romanæ iurisdictionis, relatio

dirigitur & tendit in eos, qui sub Romano imperio sunt. Quasi expressim inibi concessum sit, esse in orbe innumeras nationes, quæ libere sint à Romanorum, & Cæsarium imperio, & iurisdictione, protectione vè.

Tertio, vt alia omittam, paucis enim huius conclusionis veritas constat, licet longe, lateque fuerit à quibusdam disputata, multis ad hanc controuerfiam adductis. quæ vel parum vrgeant, vel falsa sint, perstringam fortius huius assertionis probationem. Etenim si imperator quo ad iurisdictionem dominus est totius, & vniuersi orbis: id non alia ratione contingit, quam quod hæc potestas à natura ipsa, vel lege diuina, aut humana, vel à Christi vicario, maximoque pontifice tradita fuerit. nullum autem ius ex his, Cæsari, aut imperatori vniuersi orbis iurisdictionem tribuit: igitur imperator non est totius orbis dominus. Consequens satis euidenter constat. Maior verò patet: quia principibus non potest alio iure competere in inferiores imperium, quam aliquo ex superius nominatis. Nec enim hic de populorum consensu tractamus: eum deo minime appareat, nec natura ipsa possit ab vniuersi orbis populis præstari: & præterea quia res est satis nota absque vlla probatione, quod populus liber pos-

sit principem sibi eligere, & constituere, cui se ipsum submittat. minor vero probationis & collectionis pars sequentibus instruitur.

Natura siquidem ipsa institutum non est, quod vniuersus orbis vni principi subditus sit. quod à rei difficultate deducitur. auctor enim est Aristoteles lib. septimo Politico. capi. quarto. difficile esse & fieri nõ posse, vt præclaris legibus regatur nimium celebris ciuitas. numerus, inquit, immensus, nec descriptione vlla: nec ordine cõtineri põt. Quod sicuti civitatis multitudinem frequentem existimat Aristoteles difficilime administrari posse naturali ratione: multo profecto difficilius vniuersus orbis ab vno rectorè, & principe regi poterit.

Præterea si à natura institutum foret, vniuersi orbis vnum esse principem, aliquando ab initio mundi ab vno principe fuisset vniuersus orbis rector, & administratus. quod nunquam contigit. id etenim quod à natura institutum est in re præsertim adeo frequenti, etiam si quandoque ex hominum malitia, & hominum vitio infringatur, & violetur, alicubi tamen. & quandoq; sicut lumine naturali cognitum est, ita & eadem lege seruatum extat.

Ad idè facit insignis Diui Hieronymi locus, qui solet ad probationem contrariæ opinionis induci,

ex epistola ad Rusticū monachū de viuendi forma. cap. in apibus. 7. q. 1. & est locus is primo epistolarū Tomo. in hæc verba. in apibus princeps vnus est: & Grues vnā sequuntur ordine literato. imperator vnus: iudex vnus prouinciæ. Sic etenim legi apud Gratianum. At apud ipsum Hieronymum ita scriptum est. in apibus principes sunt. Grues vnā sequuntur ordine literato. &c. Nā etsi naturæ consonum sit, quod cuiuslibet familiæ, & cuiuslibet reipublicæ vnū caput constituatur, sitq; vnus rector: non tamen ita conuenit rationi naturali, quod omnium familiarum, omnium ciuitatum, & rerum publicarū vnus sit princeps. Nec enim omnium apum vnus, & idem est rex, nec omnes mundi grues vnā sequuntur. vnde palam est diui Hieronymi locum huic opinioni, quā probamus, omnino suffragari. & temere pro contraria parte adduci. His accedit quod si naturali iure totius vniuersi orbis vnus esset princeps, huic tenerentur omnes lege naturæ subesse, & obedire: nec posset quisquam ab eius imperio liber esse vlla temporis etiā longissimi præscriptione, nec vlla ex alia causa, quæ ab ipso iure naturali non procederet, & quæ ipsi iuri naturali derogaret: cum iura naturalia immutabilia sint. Et tamē sunt in orbe principes, qui imperatori, & Cæsari yteūq; maximo

nō submittant: imo iustissime ab eo immunes, & liberi sunt: quod statim probabitur: ergo iure naturali, & ab ipsa natura non est imperatori concessa totius orbis iurisdictione. nec conueniens foret, vt eam vnus princeps haberet ob difficilissimam reipublicæ administrationem.

Ex diuino iure plura testimonia ab his, qui tenuerunt contrariam sententiā, citantur, quibus minimè probatur ea opinio. & primo dū Lucæ. 22. scriptū est. ecce duo gladii hic. inibi etenim nō significatur, quod vnus princeps, & sic imperator, sit à deo vniuerso orbi in tēporalibus cōstitutus: sed quod sint duę potestates in orbe vna spiritualis, altera tēporalis. sicuti & Genes. 1. fecit deus duo luminaria magna luminare maius, & luminare minus. quem locum Romanus Pontifex in capitulo, solitæ. de maiorit. & obed. rem istam pertractans ita interpretatur, vt eam dei institutionem referat ad duas dignitates pontificalem quidem, & regalem: id est spiritualem potestatem, & temporalem. quod satis ibidem exponitur. Nec temporalem potestatem expressit Pontifex sub nomine imperatoris, sed Regis: non quod sit æqualis potestas regia potestati imperatoriæ: nā imperator dignitate regē præcellit: sed quia & rex potest habere eandē tēporalē potestatem, sicut imperator. idē probat

Secundæ partis relect.

ed
 Romanus pontifex elegâter, dum in eodem capite scribit, imperatorem potestatem temporalem, & præcellentem habere, ac in ea præcellere illos duntaxat, qui ab eo suscipiunt temporalia. igitur est Pontificis summi auctoritas, quæ probat, imperatorem non esse totius, & vniuersi orbis monarcham.

Secundo adducitur ex lege diuina locus ca. 2. Lucæ. Exiit, inquit, edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. à quo conantur colligere partis contrariæ defensores, Cæsarem Augustum lege diuina habuisse principatum in vniuersum orbem. sed quâ tum valeat isthæc collectio ipsi viderint. ego vero non arbitror inibi probari eorum sententiam. Quia euangelista historiam refert verissimam quidem, & quod eo anno contigit, enarravit: non tamē refert dñum redemptorē Humani generis Iesum Christum edictum illud auctoritate diuina stabilisse. Præsertim quod etsi edictum illud diuina auctoritate probaretur, non exiit in vniuersum orbem, quemadmodum falso argumentantur quidam: sed in vniuersum orbem Romanum: & in eam orbis partem, quæ Romano imperio suberat. si quidem certissimum est edictum illud in Persas, Parthos, & Indos minime exisse: cum hi tunc dictionis Romanæ non forent. Eadem ratione interpretatio constat ad le-

1 v ROMAN

gē, deprecatio. ff. ad .l. Rhodi. de iact. l. bene à Zenone .C. de quadri. prescrip. & ad alias mille iurisconsultorum, & legum latorum auctoritates, si quæ sunt, quibus palam scriptum sit, imperatorem, dominum mundi esse. Nam id intelligendum est, quo ad eam mundi partem, quæ Romano imperio suberat. Neq; enim diuus Antoninus, cuius epistola à iuriconsulto refertur in dict. lege. deprecatio. cū asseruit, & professus est, se esse mundi dominum, de vniuerso orbe intellexit: quatenus is Indos, Parthos, & Persas, Tartaros, aliasq; tunc incognitas ad occidentem, & meridiem gentes, & prouincias continebat. mera quidem insania est hunc sensum Imperatoris responso aptare, qui ab eo omnino alienus est: sed de ea parte mundi intellexit, quæ eius imperio subdita erat. sic & orbis Romanus apud Marcellinum libro .16. & Spartianum, ac Lampridiū dicitur ea mundi pars, quæ ad Romanam ditionem pertinet: atq; ita probari, & legendum fore apud iuriconsultum in. leg. in orbe Romano. ff. de stat. homi. cōtendit Andre. Alciat. lib. 2. dispensatio. cap. 21. Sic & illud Danielis cap. 2. ad Nabucdonosor. Tu rex regū es, & deus cœli regnū, & fortitudinem, & imperium, & gloriā dedit tibi: & oīa in quibus habitant filii hominū, & bestia agri, volucres quoq; cœli, dedit i manu tua,

tua, et sub ditione tua vniuersa cōstituit. non sunt referenda ad vniuersi orbis principatū, nec imperiū: sed ad reges principes, & prouincias, quæ Chaldæorū imperio parebāt. Nā reliquæ mūdi gētes, & prouinciæ minimè suberāt imperio Nabuodonosor secundū Nicolai Lyrani et doctissimorū, ac catholicorū virorū interpretationē.

Tertio è iure diuino proferūtur ad cōstituendā vniuersi orbis iurisdictionē in ipso imperatore testimonia plura, quibus videtur, Iesū Christū Romanorū, & Cæsariū imperiū veluti iustissimū probasse: qualia sunt, quæ sūt Cæsaris, reddite Cæsari. Luca. 20. Matthæi 22. Marci. 12. & illud. Nō haberes potestātē aduersū me vllā, nisi tibi datū esset desuper. Ioan. cap. 19. vērū hæc duo loca præterquā quod penitiorē sensum habent, ad quæstionē istam vniuersi orbis, eiusq; iurisdictionis Cæsari conueniētis parum vrgent. Nam dum Iesus humani generis redēptor censum iussit reddi Cæsari, sub persona, & nomine Cæsaris, quēlibet iustum principē, & reipublicæ rectorem intellexit, cui tributū, & censum dari censuit, ac præcepit, vt rē principi debitā in mercedem, & stipēdium laboris per principem impensi circa cōmunitatis, & reipublicæ administrationē: quemadmodum explicat Diuus Paulus ad Roma. cap. 13. nō tamen ex hoc Christus approbavit, iustūque esse

definiuit imperiū Cæsaris, qui forsā tyrānide potius quā iure rem publicam occupauerat. sed tandē vt cunq; sit, etiā si cōstituamus Romanorū imperiū iustissimū fuisse, ac deum ob eorū egregias virtutes permisisse in mercedem temporalem imperium illud augeri: quod probare nitūtur Diuus Augustinus de ciuit. lib. 5. cap. 12. & 15. diuus Thomas lib. 3. de regim. princip. latissime Anto. de Rosellis in tractat. de conciliis folio. 96. non inde apparet iusta fuisse Cæsarium imperia: quorum plures ita per iniuriam, & tyrannidem rem publicam sunt adepti, vt nihil vquam iniurius, & iniquius excogitari poterit. Quod si & illud fateri quisquam velit non tantum Romanæ reipublicæ imperium iustissimum fuisse, sed & Cæsarium principatum non tyrānide, sed iure obtinuisse: profecto apparet, nec populū Romanū nec Cæsare, vniuersi orbis imperiū, & iurisdictionem habuisse: nec enim Populus Romanus habuit imperium in Indos, nec in eas nationes, quæ nunc ad occidentem & meridiem à nostris sunt maximis laboribus, deo duce in christianæ religionis cognitionē deductæ. quo fit, vt etiā si cōcedam⁹ Iesum Christum, Romanorū, & Cæsaris imperiū probasse, ac iustissimū esse definisse, ea quidem probatio ad ea pertinet, quæ tunc Romanorū principes obtinebant: non quidē

Secundæ partis relect.

ad alia, quæ nec iustis titulis, nec vlla occupatione adquisierat: alienaq; à Romano principe omnino erant.

Alter autē locus Ioan. 19. quamuis in hūc sensum accipiendus sit, illud quidē dicitur, principū potestātē à deo deriuari, & ab ipsa diuina maiestate principibus concedi, Prouerbiorū cap. 8. per me Reges regnant. Et ad Roma. ca. 13. nō est potestas nisi à deo. non tamen inde constat, à deo vnus principis imperio totum orbem subditum fuisse. ecce igitur quam parū conducant diuinarū scripturarū testimonia ad comprobationem eius opinionis, quæ asseuerat, imperatorem totius, & vniuersi orbis dñum esse, inq; vniuersū orbē imperiū, & iurisdictionē habere.

Quarto, ratione quadam à iure diuino in fauorem contrariæ conclusionis ita quidam argumētantur, in hunc sane modum. iure diuino vtraq; potestas spiritualis, & temporalis instituta est: potestas vero spiritualis quo ad totum, & vniuersum orbem lege diuina ab ipso saluatore vni tantum commissa est: ergo & temporalis eodem iure vni principi est delegata. Hæc vero argumentatio maxime peccat: cum dispar sit vtriusq; potestatis ius quantum ad hoc: si quidem tota, & suprema potestas ecclesiastica atq; spiritualis non est immediate in tota republica Christiana: sed data est à deo

immediate cuidam certæ personæ nempe Petro, & eius successoribus, qui primatū obtinent in ecclesiastica republica: & quibus immediate à Christo potestas iurisdictionis data est supra totam ipsam rempublicam christianā: quod latissime probarunt Cardi. à Turre Cremat. lib. 2. de ecclesia cap. 54. cū sequentibus. Caieta. in opusculo de primat. Romanæ eccles. aliq; viri Catholici, & doctissimi, qui hac ætate de primatu Petri scripserunt, præsertim Ioannes Echius libr. de primat. Petri. & Albertus Pighius lib. tertio & 4. de eccles. Hierar. patet hoc ipsum Ioan. vltimo. pascite oues meas. Nā quod refertur à Gratiano in capi. in nouo. 21. dist. ex Anacleto Epistola. 2. ad episcopos Italia. Apostolos scilicet parem cum Petro à Christo honorem, & potestatem in vniuersum orbē accepisse: eosque Petrum sibi principē elegisse: minime his refragatur: etenim iuxta catholicorū virorū auctoritates, & cōmunē omnium traditionē, Apostoli parē ab ipso domino Iesu cū Petro potestatem ordinis, & iurisdictionis acceperūt, ita quidē, vt quilibet Apostolorū æqualem cū Petro habuerit potestātē ab ipso deo in totū orbē, & ad omnes act⁹ quos Petrus agere poterat. Ioā. 20. accipite spiritū sanctū. quorum miseritis peccata, remittatur eis: quorum retinueritis, retenta erūt, & cap. 18. apud Matthæū. quæcūq;

ligauer-

ligaueritis super terrā, ligata erūt
 & in cœlis, vnde Apostoli à Chri-
 sto Iesu potestātē dimittendi pec-
 cata, & iurisdictionē ad discernē-
 das iudiciarias causas acceperunt.
 sed tamē eā potestātē habuerūt Pe-
 tro, vt eorū capiti sub ordinatā, &
 subiectā. Petrus autē ab ipso deo
 habuit supremā illā potestātē, &
 præcellētē supra oēs alios Aposto-
 los, tanquā corū princeps ab eis in-
 stitutiōe, & iussu dei electus. quæ
 quidē præcellēs potestas super oēs
 alios Apostolos nulli alteri Apo-
 stolorū data fuit. & ideo corū po-
 testas in hunc sensum à Petro deri-
 uatur: licet à Christo fuerit eis da-
 ta. sic deniq; est intelligēda Anacle-
 ti respōsio quemadmodū præcita
 ti Doc. frequētiori suffragio adno-
 tarunt: & Io. Maior. in. 4. sent. dist.
 24. q. 3. Ioan. Lupi de reg. Naua. 2.
 parte. §. 3. Selua. de benefi. 1. parte. q.
 4. ex quibus apparet potestatem à
 Christo Iesu quo ad spiritualia da-
 tā fuisse Petro, vt principi, & cete-
 ris Apostolis, immediate quidem
 sed tamē subordinatā dispositio-
 ni Petri apostolorū principis: atq;
 ita aliorū Apostolorū potestātē
 hac ex parte dici deriuatā fuisse à
 Petro coq; mediatore datā à Chri-
 sto Iesu. sic inquit Anacletus. cap.
 sacrosancta. 22. distin. inter beatos
 apostolos quædā fuit discretio po-
 testatis: & licet oēs essent Aposto-
 li, Petro tamē à dño cōcessum est,
 & ipsi inter se voluerūt id ipsum,
 vt reliquis omnib⁹ præesset Apo-

stolis. ad idē tex in ca. loquitur. 24
 q. 1. et ca. dñs. 19. dist. Nec vere dici
 potest, hāc potestātē spirituale pe-
 nes totā christianā Rēpublicā esse
 immediate. quod manifestū est ea
 ratiōe: quā cū hęc potestas superna
 turalis sit, tēdatq; i finē supernatu-
 ralē, nō potest ab humana republi-
 ca, nec ab humanis viribus deriuari:
 sed oportet fateri, eā à deo datā
 lege diuina Petro et apostolis sicut
 euāgelistarū testimoniis con-
 stat. At tēporalis potestas tota, &
 suprema penes ipsā rēpublicā est.
 idcirco is erit summ⁹ princeps tē-
 poralis, omnibusq; superior toto
 in orbe, quē ipsa rēpublica totius
 orbis elegerit, et cōstituerit. Quod
 discriminē inter Christianā spiritua-
 lē potestātē, & tēporalē exponit
 optime Caiet. cap. 1. tract. 2. de po-
 test. Pape, & Cōcilii. & 2. 2. q. 1. ar.
 10. Huic autē potestati tēporali,
 quæ circa totū ipsum orbē apud
 totius orbis rēpublicā extat à na-
 tura ipsa, dñs Iesus nullā principē
 diuina lege præfecit, sed tantū signi-
 ficauit esse in orbe tēporalē pote-
 statē distinctā ab spirituali. Hæc igi-
 tur ratione probat, iure diuino nō
 esse Cæsare, nec Imperatorē vni-
 uerso orbi præfectū ab ipso deo.
 Alioq; si qs cōtēdat ab ipso deo le-
 ge diuina cōmissam esse totius or-
 bistēporalē iurisdictionē impera-
 tori, eo modo, quo est spiritualis
 cōmissa Pape: is planē necessario fa-
 tebitur, nec vllō temporis spacio,
 nec consensu, & pacto cum ipso
 Cæsare

Secundæ partis Relectionis.

Cæsare inuito, nec vlllo priuilegio, alia ve causa quenquam posse eximi à iurisdictione imperatoris: sicut nec potest eximi à iurisdictione summi Pötificis, quod falsum esse, manifesti iuris est, & paulo post tradetur. ergo satis ex prænotatis deducitur, summam vniuersi orbis iurisdictionem, & potestatem nec iure naturali, nec diuino Imperatori datam esse.

Iure autem humano palam est, non posse quæstionem istam diffiniri, siquidem iure humano nõ aliter potest dari totius orbis iurisdictione, aut potestas vni principi, & sic imperatori, quam si totius orbis respublica in eum vt principem, & rectorem consenserit. Nã quod leges humanæ diffinierint, imperatorem vniuersi orbis principem esse, etsi in hunc sensum accipiantur, vel sunt declarationes iuris naturalis, & diuini, de quibus iam satis disputatum est, nullam huic controuersie diffinitionem dedisse: cum ex eis non appareat, imperatorem totius orbis imperium, & iurisdictionem habere. idcirco leges humanæ seculares possent in hoc errare. missam enim facio ecclesiæ auctoritatẽ: nam eius nulla extat hac de re declaratio: nec id vnquã ecclesia diffiniuit. vel sunt inquam, Cæsareq; leges non quidem declarationem tractantes, sed statuentes, totius & vniuersi orbis principatum, iurisdictionem, & protectionem

ad Cæsarem pertinere: & tunc profecto parum hæc leges auctoritatis haberent penes eos, qui existimant se liberos esse à Cæsarem imperio. qua obsecro ratione poterit Hispaniarum lex statuere quod futurus sit Gallorũ rex? lex enim nullam vim habet in eos, qui legillatoris imperio subditi non sunt, lege. de quibus. ff. de legib. capitulo. secundo. de constitu. in 6. leg. vltima. ff. de iur. omnũ. iud. sic deniq; Romanorum lex nõ potest æquo iure sancire, totius & vniuersi orbis imperium ad Cæsarem pertinere: cum ipsa Romanorum respublica non habeat iurisdictionem in totum orbem, & ideo nec habet auctoritatem ferendi leges in eas gentes, quæ imperio Romano adhuc subditæ non sunt. quam ob rem necessarium est, aliunde quam ex lege humana probare, imperatorem totius mundi dominũ esse, & in eum iurisdictionem habere.

Vltimo, qui probare conantur imperatorẽ in totum orbem iurisdictionem, & imperium habere, id ab autoritate Romani pontificis deducere tentant, asseuerantes, Romanum pontificem habentem spirituales, & temporales iurisdictionem in vniuersum orbem, temporalem in imperatorem transtulisse. Et ideo ex translatione Romani Pontificis Cæsar habet in vniuersum orbem iurisdictionem temporalem.

poralem. Quantum hæc ratio valeat hi viderint, qui ei plurimum innituntur. ego sane etsi videam maxime controuersum esse, an Romanus pontifex habeat temporalem iurisdictionem, opinor tamen, vtcunq; sit, Romanum Pontificem habere iurisdictionem in eos, qui Christianam religionem fuerint professi, & ex eo sub ecclesia catholica contineantur, cui quidem ecclesie ab ipso deo præfectus constituitur Romanus Pontifex, quippe qui eius vicarius sit. in eos vero, qui nondum catholicam fidem per baptismum susceperunt, ius habet summus Pontifex prædicandi legem euangelicam: non tamen iurisdictionem nec spiritualem, nec temporalem: nisi ea ex parte, qua earum usus necessarius sit, ne christiana religio iniuria ab infidelibus fiat. de his etenim, qui foris sunt, nihil ad nos. pri. ad Corinthi. cap. 5. capit. omnis Christianus. 11. q. 3. capitulo, multi. 2. quæstione, pri. capitulo. Gaudemus. de diuortio. capitu. 1. de homici. in. 6. traditur in capitulo. 1. de const. ergo summus Pontifex non potest in imperatorem transferre aliam in vniuersum orbem temporalem iurisdictionem, quam ipse habeat. Præsertim quod omnino certum non est, summum Pontificem temporalem iurisdictionem habere in habitu, nec actu eo modo, quo temporalis potestas ab spirituali di-

stineta est, & regibus, ac principibus etiam iure diuino competit. Qua de re tractat eleganter Ioan. à Turre Cremata libro. 2. de ecclesia. Capitulo. 113. cum. 4. sequentibus, ex cuius disputatione vera constat huiusce quæstionis resolutio, vt salua semper ecclesie catholice definitione, constituamus, Romanum pontificem nec actu, nec habitu vniuersi orbis, nec in ipsos quidem Christianos temporalem iurisdictionem habere, nisi quatenus ea necessaria sit ad spiritualis iurisdictionis, & potestatis, vtiliorem, & faciliorem usum. in hanc vero resolutionem tendunt quæ diligentissime tradit præceptor meus ornatissimus Martinus Azpilcueta in cap. nouit. de iudic. notab. 3. à frequentiori doctorum opinione discedens. Hæc quidem conclusio probatur ex autoritatibus, & rationibus, quæ ad hanc disputationem vtrinque adduci solent. vnde aliquot inferuntur.

Primum, an verum sit quod frequentiori nostratum calculo probatum est: nempe summum Pontificem etiam temporalem in toto Christiano orbe iurisdictionem, & potestatem immediate à deo sibi commissam habere, habitu quidem: cum eius usum, & exercitium in Imperatore transtulerit. quæ sententia tenuerunt glo. in ca. Nouit. de iudic. & in ca. causam quæ. in. 2. q. filii sint legit. quas vbiq; Doc. sequunt: & præsertim Alex. in ca. qm. 10. dist. & in cap.

Secundę partis relect.

in cap. cū ad verū . 96. dist. Oldra. conf. 81. Florent. 3. part. tit. 26. capi. 14. §. 17. Ancha. in cap. 1. de constit. 3. col. in repet. Ioan. Lupi in tract. de regno Naua. 2. part. §. 6. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de requir. reis. dicens contrariam opinionem esse hæreticā: omnium latissimè Aluarus Pelagius lib. 2. de planctu eccles. artic. 37. Albert. Pighius in lib. 5. de eccles. Hierarchia. Iacobatius in lib. 10. de concilio. artic. 8. AEgidius à Bellamera in cap. solitæ. num. 10. de maio. & obed. & in dict. cap. nouit. num. 9. & sequentibus. Augustinus de Ancona de potest. eccles. q. 36. art. 1. & sequentibus. ac rursus. q. 39. arti. 1. quam itidem opinionem probabilem esse apparet ex his, quæ tradit Iacobus Almain in tract. de potest. ecclesiast. & secul. parte. 1. vbi cap. 9. plura pro hac parte adducit: & esse opinionem istam communem canonicistarum fatetur Deti. in dict. ca. Nouit. de iudic. Abb. in ca. si duobus. de appellat. §. deniq; . & Castaldus in tracta. de imperat. q. 50. hæc etenim sententia vera est in hunc sensum, vt Papa vere habeat potestatem temporalem, etiam supra ipsum imperatorem quatenus ea utilis, & necessaria sit ad ecclesie catholice regimen, & spiritualis potestatis vsum: non quidè aliter. Quam ob rem hæc potestas potius erit spiritualis, quam temporalis. sic sane sunt intelligendi tex. in cap. 1. de homi. in. 6. & in capit.

per venerabilem . qui filii sint legit. & alii, plures, quibus probatur, summum Pontificem posse quandoq; exercere temporalem iurisdictionem. id etenim procedit quoties eius vsus utilis, & necessarius est ad quietem ecclesie, & spirituales iurisdictionem: ac tunc adhuc Papa spirituali potestate vtitur. Non me latet, hunc sensum alienū esse à plerisque, qui in fauorem Romani pōtificis præcitata opinionem probare conati sunt: sed tamen cum referendum esse censui ad hunc finem, vt eorum sententia defendi aliquo pacto valeat.

Secundo ex his constat qualiter sit accipiendum quod post alios maximo conatu defendere conatur Antoni. de Rosellis in tracta. de potest. Pap. & imperat. in prin. scribens, papam nullam habere ex summi pontificatus officio iurisdictionē temporale, nec actu, nec habitu, nec eam in imperatorem transtulisse: sed eā penes ipsū Cæsarem esse: vt distinctā à potestate spirituali: nam & idem late tradit Almain. in dict. tract. de potest. eccles. & laica. est etenim id intelligendum ita quidem, vt potestas temporalis sit distincta ab spirituali penes ipsum imperatorem, & principes seculares, habita deniq; ab ipso deo, reipublicæ electione, & consensu populorum intercedētibus, & mediatoribus: quæ tamen quo ad spiritualis potestatis

testatis vsum, & regimen, atq; ad
 ministratiōē subdita est Roma-
 no Pontifici: qui & ea quandoq;
 vti potest: tunc scilicet cum Chri-
 stianæ reipublicę id fuerit conue-
 niens: quemadmodum probatur
 in dict. cap. Nouit. & in dict. cap.
 causam quæ, & aliis plerisq; iuris
 Canonici locis, quibus expressim
 cautum est, has iurisdictiones di-
 stinctas esse regulariter.

Tertio hinc colligitur verus sen-
 sus cōstitutionis. vnam sanctam.
 inter extrauagan. communes. tit.
 de maio. & obed. qua Romanus
 Pontifex profitetur, vtrunq; gla-
 dium, vtranq; potestatem spiritua-
 lem scilicet, & temporalem esse
 penes Romanum Pontificem: ac
 Petro à Christo datam fuisse. id
 profecto eam interpretationem
 habet, vt vtraq; potestas sit in ec-
 clesia: vterq; gladius sit datus Pe-
 tro, & Romanis Pontificibus in
 hunc finem, quod temporalis exi-
 stens penes seculares principes
 spirituali ministret, subseruiat,
 subordinetur, & subditus sit. vn-
 de inibi inquit Papa, tempora-
 lem gladium per principes, &
 Reges exercendum est pro eccle-
 sia. Nec tamen ex hoc necessario
 infertur, Romanum pontificem
 à Deo habuisse potestatem tem-
 poralem eo modo, quo à seculari
 principe exercetur: sed vere eam
 habuit Papa à Christo Iesu vt sub-
 ditam, & subordinatam potesta-
 ti spirituali: vtq; ea possit vti quo

mutab

ties necessaria sit, aut vtilis spiri-
 tualis iurisdictionis exercitio.

Quarto planè inde colligitur, nil
 mis audaçter Bart. in dicta leges
 prima. §. i. ff. de requir. reis. dixisse
 contrariam opinionem commu-
 ni sententiæ hæreticam esse. hoc
 etenim falsum est. nec enim Bar-
 tolus videtur recte intellexisse
 quid sit hæresis dum ita prope-
 re viros doctissimos hac nota di-
 gnos esse censuit. sic & Anton. à
 Rosellis in dict. tract. de potest. pa-
 p. & Imperator. folio. 8. §. Ne pro-
 lixius. itidē errauit scribēs, Hæreti-
 cū esse asserere Romanū Pontificē
 temporalem potestatem à deo ha-
 buisse, & habere, eamq; imperato-
 ri tradere. Modestius enim fecis-
 sent hi doctores, si hæresis nomē
 & notam ecclesiæ diffinitioni re-
 linquerent. siquidem etsi opinio
 communis falsa censerī possit, hæ-
 retica tamen dici donec ab eccle-
 sia contrarium fuerit diffinitum
 absq; temeritatis nota minimè va-
 let. sic & Ioan. Lignianus, quem
 Bellamera refert in dict. cap. No-
 uit. num. 18. existimans ab eccle-
 sia communem sententiā proba-
 tam, & diffinitione explicitā fuis-
 se, censet, contrariam opinionē hæ-
 reticam esse. idē inibi probat ipse
 AEgidius à Bellamera. vterq; ta-
 mē fallitur cum Barto. Hactenus
 etenim nihil certum in hac cōtro-
 uersia ecclesia catholica definiuit:
 proptereaq; disputationi locus
 est, absq; vlla hæreseos suspicione.

K quod

Secunde partis relect.

quod & in hac specie tradit Marti. ab Azpilcueta in dict. capitulo. Nouit. 3. notab. pagina. 86. sed & aduersus communem tenuerunt in distincte glo. in capitulo. quoniam. 16. dist. Antonia Rosellis in dict. tracta. Cardini dicto capitulo. nouit. Bald. in rub. ff. 2. columna. Alberi. in lege cunctos populos. numero. 19. C. de sum. trinit. & in lege bene à Zenone. num. 16. C. de quadri. prescrip. Almain in tracta. de potesta. ecclesi. Ioan. Maior in quart. sent. dist. 24. q. 3. q. 3.
 His tandem, ni factor, probatur conclusio, qua constanter asserimus, imperatorem non esse totius mundi dominum etiam quo ad iurisdictionem, & protectionem. cuius sententia auctores fuerunt Card. à Turre cremat. in dicto cap. in apibus. columna. 1. & 2. Petrus & Ioan. Faber in lege. pri. C. de summa trinit. & in dicta. l. bene à Zenone. Alberi. nume. 15. & Fulgosi. in dicta. lege. 1. Oledra. Conf. 69. Ioan. Igneus in quaestione, an rex Franciæ recognoscat Imperatorem. late Chassanæ. in catalogo Glori. mundi. 5. parte considerat. 28. Aleiat. in dict. l. 1. quorū opinio verior est: tametsi contrariam tenuerūt, glo. in dict. l. bene à Zenone. & in cap. per venerabilem: qui filii sunt legit. & in ca. venerabilem. de elect. & ubiq. Doc. communiter eandem opinionem sequuntur: quorum Ioan. Igne. & Chassanæ. meminere. est etenim
 loup X

apud Canonistas, & iuris ciuilibus professores hæc receptissima sententia, quam etiam Bart. tenet. in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vend. in. l. hostes. col. 2. ff. de capti. in proce. mio. ff. in extrauaganti ad reprimendam. verb. totius orbis: & alibi sapissimè: maxime idem Barto. Paul. Bal. & Saly. in dict. l. 1. & ibi Iason. C. de summa. trinit. Et Castaldus in tract. de imperat. q. 52. ubi ex pluribus hanc esse communem opinionem fatetur.

Hinc infertur grauius errare Bart. in dict. l. hostes. num. 7. dum is censet hereticum fortassis esse, asseuerare imperatorem non esse totius mundi dominum. etenim vt paulo ante dicebam, parum aduertit Bart. quid sit hæresis, quæ ue sit hæretica assertio. cum etsi falsa sit conclusio, quæ dicitur, imperatorem etiam quo ad protectionem non esse totius mundi dominum, quod negamus, hæretica certe non est: siquidem nec est cõtraria manifeste catholicæ fidei, nec definitioni Sanctæ matris Ecclesiæ. quod idem fere significat.

Item & ex his deducitur intellectus eorum, quæ Barto. scribit in dict. §. per hanc. & in dict. verbo. totius orbis. quibus in locis Bart. censet, imperatorem vere esse totius mundi dñum, & propriè quo ad verū dñum, nō tantū quo ad protectionē, & iurisdictionem. sunt quidē distingenda tria dñia, quorū quodlibet ab altero differt.
 dñium

dñum iurisdictionis: dñum loco-
 rum pertinentium ad vniuersita-
 tem iure vniuersitatis: dñum par-
 ticulare, quod pertinet priuatis
 personis. dominiū iurisdictionis,
 & protectionis, personæ eam iu-
 risdictionem habenti cohaeret. sic
 q̄ habens iurisdictionem in pro-
 uinciam, dominus illius provin-
 ciæ est. dominium locorum per-
 tinentium ad vniuersitatem, est
 dominium ipsius vniuersitatis,
 quod potest contingere absq̄ iu-
 risdictione, circa alicuius Castri,
 ciuitatis, & provinciae territoriū,
 & eius terminos. hoc vero penes
 ipsam vniuersitatem est, eiusq̄ re-
 ctorem: nec repugnat dominio
 particulari priuatorum, qui pos-
 sunt habere intra hoc dominium
 vniuersale dominium particulare
 agrorum quorundam, & prædio-
 rum, quod dominium, & à domi-
 nio iurisdictionis, & à dño vniuer-
 sali distinguitur: & tamen cōpre-
 hendit dominium, quod vniuer-
 sitas ad similitudinem priuatorū
 habere potest in aliquot locis, &
 rebus. potest enim domus, aut vi-
 nea ad ciuitatem pertinere iure eo-
 dem, quo ad priuati dominium
 spectat. quod eleganter explicat
 Soci. in. l. 1. num. 27. ff. de acquir.
 poss. idem cons. 15. expressius cōs.
 95. col. 4. lib. 3. deducitur idem à re-
 gis constitutionibus. l. 10. tit. 29.
 part. 2. l. 4. 5. & 9. tit. 28. part. 3. sic de
 niq̄ si Bart. intellexit, imperatōre
 esse totius mundi dominū primo

2771133b.2

dominio, præmissa communi do-
 ctōrū opinione, palam est, verum
 dixisse. item si de dño secūdo sen-
 sit adhuc eius assertio vera est: qua-
 tenus imperator rector est cōmu-
 nitatis, seu vniuersitatis: nā & hac
 ratione videtur quod is habeat do-
 minium rerum pertinentium ad
 vniuersitatem, vt cōmunitatem
 saltem ratione administrationis.
 quod si Bart. de tertio dominio
 intellexit, plane eius opinio adeo
 falsa est, vt à nemine iure defendi
 valeat. atq̄ ita ego existimo Barto-
 lum de hoc tertio dominio mini-
 mē sensisse, dum scripsit impera-
 torē vere esse totius mūdi dñum.

Postremo ex prænotatis apparet
 iustissime posse aliquot Christia-
 ni orbis principes immunes esse à
 suprema imperatoris iurisdictione.
 Nam vt Regē Gallorū præter-
 mittamus, de quo ab aliis satis tra-
 ctatum est, constat Hispaniarum
 reges ab imperatoris iurisdictione
 liberos, & exemptos esse, vel
 ex ea ratione, quod, Hispanias ma-
 xima reipublicæ infelicitate ab
 Arabibus occupatas, ipsi Hispania-
 rum reges absq̄ villo Cæsarum au-
 xilio, immensis laboribus, pericu-
 lis, & impensis, effusō per septin-
 gentos annos proprio et subdito-
 rum sanguine à Christianæ reli-
 gionis hostibus liberauerint, &
 exemerint. vnde merito à Cæsa-
 rum imperio, quo in hisce labo-
 ribus destituti fuere, censentur
 exempti. glossa in capitu. Adria-

Secundæ partis relect.

nus. 63. distinct. Oldra. in cons. 69. probat tex. vbi glo. in capitu. et si necesse. de donat. int. vir. & vxo. tenent Ioan. Lupi in introductio ne ad repet. de donationi. nume. 18. Gaspar Lusita. in lege. imperium. ff. de iuris. omni. iud. Folio. 7. plura ex hoc inferentes. sensit prædictam ratione regia. l. 18. tit. 5. part. prima. cui & alia ratio addi solet, quod ab Honorio imperatore fuerit Hispania libera & immunis à Caesarum imperio donata Gotthis: quemadmodum in hac specie tradit Ioan. Lupi de regno Naua. parte. 6. §. 4. & de benefi. vacantibus in curia. §. 8. idq; ad notare potuit ex Paulo Orofio, q; scribit Honorium Alarico Gothorum regi Gallias, & Hispanias, quas iam pene perdiderat, pro pace optima oranti cõcessisse. sed & Procopius lib. 3. de bello Vandilico cõmemorat, cõuenisse cū Vãdilorũ rege Gogidisco, vt sedes in Hispania haberet, modo cæteris habitatoribus Vãdili nõ nocerët, nec præscriptionis iure vti vllò vñ quã tẽpore possent, idq; contigit, si ratio tẽporis habeatur, anno dñi fere ccccxij. Imo & præscriptione temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, Hispaniarum reges hanc immunitatem adquisisse, scribit Feli. in cap. cū non liceat. de præscrip. & est cõmunis opinio secūdũ Antoni. Corset. in trac. de excellēt. regis. q. 104. Balb. de præscrip. 5. part. princip. 2. part.

q. 2. & Aymonẽ in tract. de antiq. tate tẽpor. 4. parte. ca. materia ista. num. 73. quæ deducitur ex Bart. in dict. l. hostes. ff. de ca. huic etiã Hispaniarum iuri, & priuilegio suffragantur plura, quæ pro rege Galorum congesserunt Ioan. Igneus in dicta. disput. Chassanæ. in cõsiderat. 28. Carol. lib. 1. regalium Franciæ iure. 6. pro vtroq; Hispaniarũ inquam, & Galliarum rege præter alios Castaldus in tract. de Imperatore. q. 33.

Quod si imperator totius mundi dominus non est, nec quo ad protectionem: manifeste fit, ab eo iuste bellum non posse indici gentilibus, & infidelibus ea ex causa, quod infideles parere & obedire recusent Caesaris imperio, cuius prouincias minimè occupaerint. sunt igitur aliæ causæ examinandæ, quæ bellum aduersum infideles iustificent.

Ex §. sequenti.

- 1 In fideles an possint à Christianis bello impeti ex eo quod infideles sint?
- 2 Infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum.
- 3 Infideles quatuor casibus possunt à Christianis bello impeti.
- 4 Bellum iure moueri nõ potest aduersus eos, qui crimina contra naturam committunt.
- 5 An idolatria sit iusta causa indicendi bellũ idolatri?
- 6 Bellum an possit esse vtrinq; iustum?

§. decimus

§. Decimus.

Olet à plerisque iusta belli causa ceneri aduersus infideles ipsa infidelitas: quasi ex eo solū quod infideles sint, nec Christianam religionem velint profiteri, possint à Christianis bello impeti. sic sane visum est Hostiensi, & Panormit. in cap. quod super his. de voto. Aluaro Pelagio. de planctu eccles. lib. 1. articulo. 37. litera. I. Oldra. conf. 72. Albertino in rub. de here. in. 6. q. 8. conclusi. 1. & conclus. vltima. His plura suffragantur. primum quod ob crimen infidelitatis ab eis auferatur à deo regnū, quod obtinent, & in Christianos transfertur. iuxta illud Matthæi. 21. Auferetur à vobis regnū dei, & dabitur genti facienti iustitiā. & ecclesiast. 10. regnū à gēte in gēte transferetur propter iniustitias. quod ad omnes iniquos, & impios secūdū Augustinus lib. 2. cōtra literas Petiliani cap. 43. & cap. si de rebus. 23. quæstione septima. Secundo diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 66. arti. 8. ad. 2. dum scribit, infideles res suas iniuste possidere in quantum eas secundum leges terrenorum principum amittere iussi sunt, & ideo ab eis bona possunt per violentiam auferri publica auctoritate: non priuata.

Haftenus Thomas. ergo bellum licite eis infertur. Tertio, licet infideles cogendi non sint armis, & vi Christi fidem suscipere. capitulo. de iudeis. capitulo. qui sincera. 45. distin. capitulo. sicut. de iudæ. notat præ cæteris Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 10. articulo. 8. quo in loco illud Luca. 14. compelle intrare. non de his, qui nusquam Christi fidem susceperunt, intellexit, sed de his qui semel Christianam fidem professi ab ea diuertunt. Potest & ille locus intelligi de coactione, quæ persuasionibus fit. quæ de re tractat præter alios Ioan. Arboreus lib. 1. Theosophiæ cap. 36. tamen tenentur infideles sub mortalis culpæ reatu fidem Christi sibi prædicatam, magnisq; rationibus, & argumentis propositam, & probatam suscipere, & profiteri: sicuti docet Thomas. 2. 2. q. 10. artic. 1. ergo irreuerentiæ, & iniuriæ peccatum, fidem sibi prædicatam detrectantes, in deum Iesum Christum committunt, sed ratione auertendæ iniuriæ à proximis possumus bellū iure gerere, ne ipsi oprimantur à tyrānis, iuxta notata in cap. quantæ. de sent. exco. & in cap. dilecto. eo tit. in. 6. l. culpa caret. ff. de reg. iur. lege. 1. §. sed i eo. ff. ad Sylani. pulchre Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 27. & 36. cap. fortitudo. & cap. non inferenda. 23. q. 3. notat in hac specie. Caiet. 1. 2. q. 40. arti. 1. ver. in eodē articulo. ad idē illud. eripite pauperē,

Secundæ partis Relectionis.

& egenum de manu peccatoris liberate. ratione igitur fortiori bellum erit licitum ad propulsandas iniurias, & offensas, quæ diuinæ maiestati per infideles non accipiētes ei⁹ fidē, & religionē, irrogant.

Quarto his accedit quod Diuus Gregorius lib. 1. epistolarū. 73. epistola ad Gennadium scripsit. & ca. si non ex fidei. 23. q. 4. mire laudās bella, quæ Gennadius gesserat aduersus infideles dilatandæ causæ reipublicæ, quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circum quaq; discurreret. quibus sane verbis probatur, licite geri bellum à Christianis aduersus infideles eo ipso quod infideles sint, vt tandem domiti, & iugo Christianorum subditi prædicationem leges euangelicæ accipiant, & patiantur libere exerceri.

Sed nihilominus fit hac in re conclusio, quam veriore esse censemus. bellum aduersus infideles ex eo solum quod infideles sint, etiam auctoritate imperatoris, vel pape iuste iudici non potest. Hæc probatur in. 1. Christianis. C. de paga. & sacrif. paga. & in ca. dispar. 23. q. 8. vbi statutum est, bellum aduersus Sarracenos tunc iuste geri à Christianis quoties Sarraceni christianos persequuntur, & eos ex vrbibus pellunt. ergo ex eo solum quod Sarraceni sint, & infideles, non geretur iuste aduersus eos bellum. item hoc probatur: nam infidelitas non priuat infideles domi-

nio, quod habent iure humano, vel habuerunt ante legem euangelicam in prouinciis, & regnis, quæ obtinent. Nam & Danielis capitulo. 2. extat hac de re præclarum testimonium. erat etenim Nabucdonosor infidelis, & nihilominus ei à Daniele dicitur. Tu rex regum es, & deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriā dedit tibi. hoc ipsum Thomas adnotauit. 2. 2. quæstione. 10. articulo. 10. & post eum Conrad. in tract. de contract. q. 7. parte prim. Imo in Concilio Cōstantiensi damnatus fuit error Ioannis Hus, & Vuiclephasserentium, dominium rerum ipso iure amitti propter peccatum. idem error est Armachani in libro, cui titulum fecit defensorium pacis. quæ errorē etiā improbarunt Io. Maior in. 2. sent. dist. 42. & Iaco. Almain in. 4. dist. 15. q. 2. col. 10. ergo infideles ex eo quod infideles sunt, nec volunt Christi fidē suscipere, minimè amittunt dñū rerum, nec prouinciarū, quas obtinent, iureq; humano habuerint. quo fit vt ex hac causa bellum aduersus eos à Christianis etiam auctoritate publica iudici iuste non valeat: quam conclusionem in specie veram esse censent Innocent. & Cardin. in dict. capit. quod super his. Domi. cōs. 96. Syluest. verbo. infidelitas. quæstione. 7. Caiet. 2. 2. q. 66. art. 8. Florent. 3. part. tit. 22. cap. 5. §. 8. Diuus Thomas. 2. 2. q. 12. art. 2. & Cardina. à Turre Cremat.

in

in dict. cap. dispar. 23. questione. 8.
& idem in capitulo. quis nos. 24.
questione. 4.

Non obstat primum: quia illud
pertinet ad punitionem diuinæ
maiestatis, quæ nobis occulta est:
atq; ideo licet deus possit ob sce-
lera, & crimina gētium ab eis tol-
lere regna & principatus: nos ta-
men interim dum hæc dei volū-
tas nobis occulta est, non possu-
mus infideles, & sceleratos homi-
nes, qui nostro imperio subditi
non sunt, dominio rerum priua-
re: cum id adhuc post infidelita-
tem obtineant: sicuti superius ad-
notauimus.

Item nec oberit diui Thomæ re-
sponso in dict. arti. 8. quia, vt in-
bi eleganter explicat Caiet. ea est
intelligenda vel de infidelibus,
qui de iure tenentur Imperium
Christianorum principum agno-
scere, & admittere: cum eorū pro-
uincias occupauerint: vel in infide-
libus, qui iure & facto subsunt
Christianorum iurisdictioni, &
in prouinciis, quas Christiani prin-
cipes obtinent, inter fideles habi-
tant. hi etenim infideles, dum in-
fideles sunt, arbitrio principum
Christianorū res possidēt. & ideo
possunt eis priuari. præsertim po-
terunt reges Christiani edicto ca-
uere, quod vel infideles Christia-
norum prouincias dimittant, &
ab eis discedant, vel Christianam
fidem suscipiant.

Tertium itidem non obstat.

Nam etsi possimus, & quandoq;
teneamur iniuriā a proximo pro-
pulsare, & repellere: atq; eum le-
ge charitatis ab iniuria defendere:
quia ipse proximus. alioqui non
poterit se defendere, & ideo ab
inimicis et Tyrannis opprimetur:
non idem est iniurius, & offen-
sis diuinæ maiestati illatis: cū ipse
deus omnipotens facillime valeat
eas iniurias auertere, propulsare,
& sceleratos homines ea ex causa
punire, iuxta illud. mihi vindictā,
& ego retribuam. vnde Thomas
in dict. q. 12. artic. 2. inquit, ad ec-
clesiam non pertinere punitionē
infidelitatis in illis, qui nūquam
fidem Christi susceperunt, secun-
dū illud ad Corinth. Quid enim
mihi de his, qui foris sunt iudica-
re: tametsi ecclesia valeat punire,
& bello persequi eos, qui semel
Christianam religionem profes-
si, ab ea discesserint, quod ibi. S.
Thomas probat. & de iustitia bel-
li aduersus hæreticos eleganter Al-
fonsus à Castro libro. secundo. de
iust. hæret. punit. capitu. 14. & alii
catholici, qui aduersus Lutherum
scripsere.

Quartum, quod ex diuo Grego-
rio adducitur, de bello aduersus
hæreticos, & Apostatas. intelligen-
dum est: quemadmodū constat ex
eiusdō Gregorii epistola. 72. ad eū-
dē Gennadium, & in ea. sicut. 23.
q. 4. nā illud bellū laudatū est mul-
tis de causis, & præmaximè, quod
hæretici legis euāgelicæ veram &

Secundæ partis relect.

Catholicã doctrinã prædicari impediabant per subditas Romano-imperio nationes. quod apparet ex ipsis diui Gregorii epistolis si quis velit et hæc Gregorii epistolã intelligere de bello gesto cõtra infideles, qui nõquã nec fidẽ catholicã professi sunt, nec subditi erãt imperio Romano: poterit eam intelligere in casibus, quos statim trademus, in quibus licet bellum iuste infidelibus indicere.

Primus casus est, cũ infideles occupant, et detinẽt prouincias, quę olim ad Christianorũ principũ iurisdictionẽ pertinebant, & ipsorũ Christianorũ dñio suberãt. etenim ad auferendas prouincias istas ab infidelibus iustissime Christiani eos bello, & armis impetũt. quod probatur in dict. cap. dispar. vbi Card. à Turre Cremat. & idẽ tenet Thomas & Caiet. in dic. q. 66. art. 8. Innoc. Card. et doct. in dict. cap. quod super his. de voto. Oldra. in dict. conf. 72. Florẽt. in dic. §. 8. Alberti. in dict. rub. de hæret. in. 6. q. 8. Secundus casus, qui bellum hoc contra infideles licitum facit, est quãdo infideles Christianos offedunt, & eos persecuũtur: licet etenim tũc eos impetere bello defensiuo, & præterea bello vindicatiuo ad satisfactionem, & vindictam iniuriarum, & offensarum, quas infideles Christianis intulere, capit. dispar. 23. q. 8. Thomas. 2. 2. q. 10. arti. 8. & tenent oes paulo ante citati.

Tertius itẽ casus ex eo cõstituitur quod infidelis subditus alicui principi, eius imperiũ, & leges recuset: nam in eo casu poterit Christianus princeps eum bello persequi Thomas in dict. q. 66. arti. 8.

Quarto licitum est bellum aduersus infideles, quoties hi fidem blasphemis, prauisq; persuasionibus impediũt: atq; item legis euãgelicę liberam prædicationẽ, etiã in eorũ prouinciis. quod ipse colligo ex Thoma. 2. 2. q. 10. artic. 8. & ibi Caieta. Notãt Alberti. in dict. rub. de hæret. in. 6. q. 8. & Albert. Pius Carpẽsis cõtra Erasmiũ ca. 21. de bello idẽ. sensit Thomas. 2. 2. q. 10. art. 11. & probatur: quia iniuria fit Christianis, qui habẽt ius prædicandi legẽ euãgelicã per totũ orbẽ: si prædicare Christianam fidẽ impediuntur. quod quidem bellum ratione propulsandę huius iniurię iustissimum erit.

Cæterũ, vt rationẽ iusti belli in summa habeamus, obseruãdum est, bellũ vel esse defensiuum, vel vindicatiuũ, vel punitiuũ. defensiuũ autẽ etiã priuatis licet. l. vt vim. ff. de iust. & iure. vindicatiuũ nõ licet alias quã publica auctoritate. Punitiuũ vero proprie bellũ nõ est: cũ id ad exequutionẽ iurisdictionis, et imperii pertineat cõtra subditos. sic & defensiuũ, bellũ proprie dici nõ poterit, saltẽ publicũ, nisi fiat auctoritate publica, & tandẽ ad belli punitiui rationẽ oportet præmitti iurisdictionẽ in dicentis

dicētis bellū in eū, cui indicī. siq
dē nemo possit punire eū, qui ei su
bditus non sit. l. vlti. ff. de iuris. o.
mni. iud. c. vltim. de const. in. 6. l.
prima & tot⁹ ille tit. C. vbi de cri
mi. agi oport. tradit. S. Thomas se
cunda secunda. quæstio. 67. articu.
primo. qua ratione bellum aduer
sus infideles defensiuum, aut vin
dicatiuū licite geritur à principi
bus Christianis: punitiuum vero
in eos infideles, qui Christiano
Principi subditi nō sint, geri iuste
nō potest: etiā si ipsi infideles pec
cauerint: punitio etenim horū pecca
torū nō pertinet ad eos, qui super
infideles imperiū nō habent. Atq;
ita quæstio ista est definienda ex
diuini & humani iuris principiis.

Verum si iusta belli causa ad
uersus infideles non est ipsa infi
delitas, queritur an possit bellum
hoc iustificari ex eo quod infide
4 les plura perpetrāt crimina cōtra
legē naturæ, & cōtra ipsius natura
lis appetitus inclinationē. Et hęc
esse iustā bellicausam autoritate
Imperatoris, vel Romani Pontifi
cis expressim asserunt Inno. in di.
capi. quod super his. Florent. in. 3.
part. titul. 22. capitu. 5. §. 8. Syluest.
verb. Papa. q. 7. Alberti. in di. rub.
de heret. quæst. 8. Aluarus Pelagi.
de planetu eccles. libr. 1. ar. 37. col.
5. quorū sentētia ex prænotatis ex
pēdenda est. Hoc etenim bellū de
fensiuū dici nō pōt. vindicatiuū
autē dicetur ratione offensæ, quæ
sit diuine maiestati per illa scelera

tissima crimina: hęc vero non est
sufficiēs causa belli: quē admodū
dixim⁹ de offensa, quę deo fit per
infidelitatē: nā cū ea maxima sit,
profecto bellū eius vīdictę ratiōe
indici nō pōt in fidelibus secūdū
Thomā & sequaces. Et tñ infide
les tenēt lege naturę vnū deū co
lere: nā quē admodū & lumine na
turali ei⁹ cognitionē habēt, ita na
turalē cultū tenentur ei exhibere:
cū in hac vnus dei veneratione le
ge naturæ teneatur quis ad agēdū
id quod naturaliter cognitū erat.
& ideo grauissimē peccant infide
les aduersus legē naturæ nō colē
tes vnū deū, quē lumine naturali
cognoscūt. Sic & de lege euāgeli
ca, quę super naturalis est, nec lu
mine tm̄ naturali cognoscit sine
prēdicāte, aut speciali dei auxilio
mouentis intellectū: sicuti viri ca
tholici & doctissimi tradidere ex
illo ad Ro. c. 10. aut quomodo cre
dent ei, quē nō audierūt? quomo
do autē audiet sine prēdicāte? cū
infideles eam legem sibi prædica
tam accipere recusāt, graue scelus
& peccatū in humani generis re
demptorem cōmittūt: quod pau
lo ante explicuimus: sed hac ratio
ne bellū aduersus ipsos infideles
iustū nō est. At si dixeris hoc bel
lū esse punitiuū, profecto id gerit
Cæsare nō potest in infideles, qui
Cæsaris imperio subditi nō sunt
quo ad temporalem iurisdicō
nem: cum sit iurisdicō necessa
ria ad punitiōem secundum ea,

que modo tradita sunt. Nec item auctoritate Romani Pontificis, qui in infideles iurisdictione non habet temporale, nec spirituale nisi quatenus ea necessaria est ad Christiane reipublice quietem, & utilitatem. Scribit etenim Paulus prima ad Corinthios capit. quinto. fratres, qui frater nominatur inter vos est fornicator, aut avarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum huiusmodi nec cibum sumere: quasi dicat Apostolus, secus autem si non sit frater, illum enim non debetis punire: & subditeratione. Quid enim mihi de his, qui foris sunt iudicare: nonne de his, qui intus sunt vos iudicatis? Hæc Paulus. ad cuius interpretationem scribit Hieronymus, Nã eos, qui foris sunt, deus iudicabit. & Thomas inquit, quod prælati acceperunt potestatem super eos tantum, qui se fidei Christiane subdiderunt.

Quid autem de idolatria: an ea sola sit causa iusta indicendi bellum infidelibus? & probatur eam esse iustam belli causam auctoritate diuina capitul. decimo secundo Deuteronomij. vbi constat, ob hanc causam Deum præcepisse filiis Israel, vt gentes plurimas subuerterent, & dissiparent. quod ita præceptum est secundum Nicolaum à Lyra, nè ex templis idolorum remanentibus, & illis ritibus occasio idolatrie Iudæis daretur: tantaque dei iniuria in

3up

v K

populo suo vitaretur: atque ita hanc esse iustam belli causam doctissimus vir Alfonso à Castro cæset in lib. secundo de iust. hæret. punit. capit. decimo quarto. idem adnotari & colligi potest ex Aluaro Pelagio de planctu eccles. libro primo. articul. trigesimo septimo. columna quinta. quibus suffragatur Thomas. secunda secunda. quæstio. decima. articulo. vndecimo. dicens ritus infidelium esse tollendos: & inibi dum hoc scribit, non de ritibus Iudeorum: sed de ritibus aliorum infidelium intelligit. Hæc vero si quis pensitet diligenter, reperiet locum illum deuteronomij esse intelligendum propter specialem, & expressam dei iussionem. Potuit omnipotens deus gentes illas punire. & ab eis prouincias, & bona propter eorum peccata auferre: quã diuinã punitione imitari non debent principes humani, qui ius puniendi non habent in alios, quã sibi subditos. Præsertim quod deus illã prouinciam filiis Israel promiserat, & ne idolorum templa eis nocerent, iussit ea destrui & radicibus dissipari. deinde idolatria, qua gentes ille utebantur, nõ erat simplex, sed mixta cum occisione innocentium: nã & filios idolis sacrificabant: vnde ad subueniendum illis innocentibus, qui iniquissime occidebantur quorumque sanguis clamabat à proximis auxiliũ petens, iuste potuit illis gentibus bellum indici: & potuisset quidẽ

quidem etiam auctoritate humana & publica. Quod autē Diuus Thomas scribit in dict. art. ii. intelligendum est de ritibus infidelium habitantium inter Christianos in prouinciis ipsorum Christianorum. vel cum infidelium ritus, & idolorum templa, ac sacrificia præstāt impedimētum religioni Christianæ, & eius prædicationi. fateor plane aduersus gentes idololatrias iuste quidē bellū geri, si monitæ nolint abstinere ab idolorū cultu, quoties is impedimentum affert religionis Christianæ & legis euāgelicæ prædicationi. At quod ob ipsū peccatū idololatriæ vel ad tollēda idola, quæ non sunt impedimento legis euāgelicæ prædicationi: quia fidei catholicæ prædicatione, eiusque diligentia viris catholicis sanctitate, & moribus, ac doctrina præditis, instructione præmissa, idolorum cultus tolli poterunt: bellum licite contra idolorū cultores, gentesque idololatrias geratur, dubium certe videri potest. Nam iustitia huius belli vel est propterea quod ipsum crimen idololatriæ priuet gentes ipsas dominio rerum & prouinciarum: & hæc ratio falsa est: vel ideo quia liceat offensam, & iniuriam diuinæ maiestati illatam hoc idolorū cultu, bello vindicare: & id non sufficit aduersus eos, qui foris sūt. hos etenim deus puniet secundū Hieronymum dict. capitul. quinto ad Crinth. Ad defensionem au-

tem hoc bellum non pertinet: cum tantum tractemus an ob ipsum idolorum cultum liceat indicere bellum his, qui fidelibus nullam iniuriam fecere: & ideo non agitur in hoc bello de defensione. Quod si dixeris esse bellum punitiuum: profecto id non pertinet ad eos, qui nullum in has gentes punitiois ratione iurisdictionem habent: quæ quidem punitio iurisdictionem exigit, etiam in idololatrias: quia hoc crimen minime Christianis, submittit eum, qui foris sit, quod constat ex ipso diui Pauli testimonio manifeste probante, non esse à nobis iudicandum eum, qui foris sit, tametsi is idolis seruiat. Hæc denique adduximus aduersus priorem sententiam, quæ fortassis, ab his obiectionibus doctissimorum virorum ingenio, & iudicio facillime defensa potiores partes obtinebit.

Solet hoc in tractatu examinari, an bellum esse possit ex vtrâque parte hostium iustum. Nec tamen iustum hic accipio in ea significatione, secundum quam sæpius à Tito Livio et aliis auctoribus dicitur iustum prælium: iusta acies, iustus miles, iustum exilium, id quod omni ex parte plenum est, omnibusque numeris perfectum. Sic iurisconsultus appellat iustam hæreditatē in l. 3. ff. pro socio. eam quæ legitimo, ac plenissimo iure obueniat: quod eleganter Budæ.

ibi explicat. Sic & Hispani iustam vestem dicimus, quæ ita corpori apta sit, vt nihil ei desit ad ipsius corporis mēsuram. sed hie dictio nē istā adsumimus pro eo quod rationi, iuri, & æquitati, ac iustitiæ conuenit. Et Alciat. libr. secundo parad. capit. vltim. post Fulgō. in Lex hoc iure. ff. de iustitia. & iurē cēset, bella vtrinque posse licita esse: idque multis probat contra Docto. frequentissimam sententiam. Ego sane quantum ad rei veritatem, & certitudinē ipsam falsum esse censeo quod Alciat. adnotauit, communemque sententiam probō. Nam cum hostes cōtrarii sibi sint, contraria iura necesse est habeant: quorum vnum iustum sit, alterum vero iniustum. Nec enim ex duobus principibus bello pugnantibus ob aliquam prouinciam, quam quilibet eorū sibi propriam esse cēset, in veritate potest vterque iustitiam habere sibi fautricem: si quidem is iustam habet causam, cuius ea prouincia proprie sit: ex quo necesse est, quod alter iniustam causam foueat: cum cōtraria hæc duo sint iustum: & iniustum. vnde plane illud mihi constat, non posse quoad veritatē iustum bellum vtrinque esse, opinione vero potest bellum ex vtraque hostium parte iustum esse. Nam etiam si apud alterum tantum vere existat iustitia belli, bona tamen fide alter bellū id gerere potest, existimans iustifidi

ima ignorantia se iustam fouere causam. Atque in hunc sensum probari potest quod Fulgosi. & Alciat. voluerunt. Vnde Abulensis Iosua. capit. ii. adnotauit bellū illud, quod Iudæi gerebant aduersus Ammorreos, & cæteras gētes ex parte Iudæorum iustū esse propter dei voluntatem, quæ eis erat manifesta: & itidem ex parte Ammorreorum: qui iusta ignorantia ignorantes hanc diuinam iustionem se defendebant ab aggressione Iudæorum: eaque ratione existimabant se bellum iustum gerere. Hæc de iustitia belli compendio quodam prenotauimus, quo facilius intelligi valeat qua ratione capta in bello, vel efficiantur capientium, vel sint omnino in animæ iudicio restituenda: quod sequenti. s. non admodum prolixè tractabitur: solum etenim constituemus aliquot principia, ex quibus hæc res longius tradi possit.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Capta in bello iusto efficiuntur capientis, & per totum paragraphum: maxime nu. 6.*
- 2 *Seruitus an sit inducta iure gentium contra ipsam naturam, late numeris sequentibus.*
- 3 *Ius naturale an possit tolli in parte, & lex causa.*
- 4 *Ius gentium qua ratione à naturali iure distinguatur.*
- 5 *Seruitus aliqua an fuerit ab ipsa natura insti-*

- instituta?
 6. Capti in bello apud Christianos non efficiuntur serui. & quid de Christianis captis à Sarraenis, vel Turcis?
 7. Res ab hostibus captae, quae prius per hostes fuerant bello quaesitae, an sint priori domino restituendae?
 8. Regia. l. penultima. titul. nono. partit. quinta. examinatur.

§. Vndecimus,

Ad id vero, quod attinet restitutionis obligationem eorum, quae in bello capta fuerint, sit constitutissima conclusio. capta in bello iusto efficiuntur capientis. capit. ius gentium
 1. prima distin. l. hostes. & l. si quid in bello. ff. de capt. l. naturalem. §. vltim. ff. de acquirend. rerum. domi. gloss. in capi. sicut. de iure iur. notatur in. l. prima. in princip. ff. de acquirend. possessione. vbi Iason. num. octauo late hanc materiam tractat. eandem conclusionem probat Aristoteles libr. primo polit. capit. quarto. Thomas libr. tertio. de regimine princip. capit. ii. Theologi passim praesertim Adrian. in quarto sententiar. tract. de restitutione. §. aggredior casus speciales. Florent. tertia. par. titul. quarto. capit. primo. Ioann. Maior. in quart. distinct. 15. quest. 20. Alfonsus à Castro libr. secundo de iust. haeret. punitio. capit. decimoquarto: Syluest. verb. bel-

lum. quaestio. prima. Bart. in dict. l. si quid in bello. & in. l. hostes. Martinus Laudensis in tractat. de bello secunda colum.

Hinc & illud obtinuit quod capti in bello serui efficiuntur capientium, si bellum iustum sit. d. l. naturalem. in fine. dict. l. hostes. §. item ea. instit. de rerum diuisio. pulchre Aristoteles in dict. capit. 4. omninoque, inquit, nonnulli iure quodam, ut putant, freti, & ad ducti, lex enim quoddam ius est, seruitutem eam, quae iure belli introducta est, & iustam esse aiunt, & negant: quoniam fieri potest, ut initium bellorum sit iniustum & eum, qui sit indignus seruitute, nusquam quisquam seruum esse fateatur. Haec tenus Aristoteles. atque de his plura Claudius Coteræus lib. 2. de iure milit. capi. 24. quo fit, ut seruitus ista inducatur sit iure gentium, cum natura omnes sint liberi. l. manumissiones. ff. de iur. & iure. §. seruitus. instit. de iure perso. quo probatur seruitutem inductam fuisse contra naturam, secundum quam omnes liberi nascuntur. idem probat tex. in. l. 4. ff. de stat. homi. Strophilus seruus apud Plautum in aulularia, inquit, omnes natura parit liberos, & omnes libertati naturam student.

Quod si contra naturam iure gentium est seruitus personarum inducta, profecto id iure obtinere nequit: cum iura naturalia immutabilia sint, nec iure gentium tolli possint.

Secundæ partis relect.

possint. s. sed naturalia quidem.
 instit. de iure nat. gent. & civili.
 textus. in princip. quinta distinct.
 cui obiectioni Accursius respon-
 det in dict. l. manumissiones. di-
 cens, ius naturale nõ posse in totũ
 tolli iure gentium, & humano:
 sed quo ad aliquam eius partem
 tolli posse. ego libenter quero ab
 accursio, an hæc pars, quæ tollitur
 sit naturale ius: & si dixerit, nõ ef-
 se ius naturale: dubio procul quæ-
 stio non est an tolli possit: siquidẽ
 quod non est tolli non potest. Si
 vero hæc pars quæ tollitur iuris est
 naturalis, sicut est libertas persona-
 rum, quæ modo iure gentiũ tolli-
 tur: nondum responsum est obie-
 ctioni, ex qua probatur, & ita ve-
 rissimum est, ius naturale tolli iu-
 re humano non posse. Præsertim
 quod si semel in specie fatearis ali-
 quid esse à natura institutum, id
 nullo modo negare poteris, huma-
 no iure tolli nequãquam posse.
 cùm superior sit ipsa lex naturalis
 hominum institutis, nec eis tolli
 possit. Quamobrem mihi semper
 displicuere duo, quæ passim circa
 ius naturale, & diuinum à nostra
 tribus traduntur. Primum, dum sæ-
 pissime respondent, ius naturale
 posse partim tolli, licet nõ totum.
 Nam vere si in ea parte ius natura-
 le viget: nullo modo defendi po-
 test, quod ea iuris naturalis pars
 tolli humano iure valeat. Etenim
 dicitur naturale ius, non esse inno-
 centẽ occidẽdũ: poteritne aliqua

ex parte iure humano innocẽs oc-
 cidi, vel in aliquo casu speciali: cer-
 te qui hoc assereret, demens pror-
 sus esset, & rationis naturalis satis
 inscius. Alterum est, quo frequen-
 ter Doct. vtuntur dicentes, ex cau-
 sa posse iure humano limitari, &
 tolli ius naturale, vel diuinũ: hoc
 denique absurdum est. siquidem
 vel eacausa sufficiens est, vt opi-
 nemur, & constituamus ius diui-
 num, vel naturale tunc minimẽ
 obtinere, nec eum casu compre-
 hendisse: & tunc ius naturale, vel
 diuinum non tollitur ex ea causa
 quia non præmittitur, nec datur
 lex naturalis, nec diuina, vt ea tol-
 li possit: sed tantum interpretatio-
 nis legis diuinę, vel naturalis. at
 si ea causa nihilominus admissa,
 adhuc viget lex naturalis, vel diui-
 na: & planẽ nisi quis toto, quod
 aiunt, cœlo aberret, nõ poterit infi-
 ciari, eam causam minimẽ suffice-
 re, vt humana auctoritate natura-
 lis lex tollatur: & ideo Accursii
 responsio congrua non est. Bart.
 aliter respondere conatur in dict.
 l. manumissiones: ac potius in. l.
 ex hoc iure. ff. eodem titul. scribẽs
 duplex esse ius naturale: præmãuũ:
 secundũ: & addit primum
 tolli per secundum, quod ius gẽ-
 tium appellatur: atque ita ius
 gentium quandoque est contra
 rationem, & ius naturale. vnde
 licet libertas iuris sit naturalis,
 potuit tamen ius gentium eam
 tollere. eandem Bartol. rationem

tenuè

tenuerunt Bart. idem Agel. Paul. & Doct. in l. si id quod. ff. de cōdic. indeb. Verū hęc ratio defēdi non potest, nec iure valida est. id etenim quod cōtra rationē naturālē statutū est, nō potest firmū esse, nec validū: etiā si à principe supremo statuatur. deinde hęc distinctio iuris naturalis primū, & secundū falsa omnino est: ius si quidem naturale vnum est, & id tēporis successu nec distinguitur, nec variatur. dict. §. sed naturalia quidem iura. Nam quod semel De^o omnia animalia docuit, quod que ideo naturali lumine cōnitū est, nec vllō tempore tollitur, nec distinguitur, nec variatur: eius etenim variatio restagāretur naturæ ipsi. atque ideo hanc Bart. rationē vere & eleganter Fortun^o improbat in dict. l. manumissiones.

Qua ratione duplicem sensum afferam ad id, quod primo constitutum nēpe omnes homines esse natura liberos, & seruitutem esse cōtra naturam: ex quibus manifeste cōstabit hui^o nodi dissolutio. Primū equidē libertas in hūc sensum est iuris naturalis, & natura homines liberi nascebantur: vt eo primo statu, quo sola lege naturæ humanum genus utebatur, nondum humana crescente malicia, decuerit omnino homines omnes liberos nasci. idque illi statui expediens fuerit. Non tamen ex hoc negatur, posse iura humano, & gentium, hominum crescē

te malicia statui seruitutem, vt capti in bello serui efficiantur. Imo id conuenit reipublicæ ad punitionem eorum, qui finitimas gentes bellis iniustis persecuuntur: vnde quo iure ex consensu humani generis bella introducta fuere, eodem & captiuitates, ac seruitutes constitutæ sunt: quod Diuus Augusti. explicat libr. decimonono. de ciuit. dei. cap. 15. cōditio, inquit seruitutis iure intelligitur imposta peccatori. nomen itaque istud culpa meruit, non natura. & de inde subdit: Nullus autem natura, in qua prius deus hominem cōdidit, seruus est hominis, aut peccati. Verum pœnalis seruitus ea lege ordinatur, qua naturalem ordinem conseruari iubet, perturbari vetat: quia si contra eam legem non esset factum, nihil esset pœnali seruitute coercendum. ideoque Apostolus seruos monet subditos esse dominis suis, & ex animo eis cum bona voluntate seruire. Hęc Augustinus citans Apostoli locum ad Ephesios capite. sexto. vnde propter peccatū Chanaan seruus pronunciat a Noe patre, vt seruiat fratribus suis. Genes. capitul. nono. Sic & naturali iure non erant dominia distincta: in ipso quidem statu naturæ, & legis naturalis, secundum quam omnia erant communia. Sed postea conueniens fuit fieri dominiorū distinctionē lege humana, idq; ratiōe naturali factū fuisse ex

eo apparet, quod vtile valde reipublice sit: quod Conradus doctifime tradit de contractib. q. 10. & sequentibus. Igitur iuxta hunc sensum obiectio tollitur: sicuti probant Fortuni. in diet. l. manumissiones. & Ioan. Driedo. de libert. Christia. pagina. 29. & pagina. 6.

Secundò loco alter sensus aptari potest his auctoritatibus, quibus constat hominum libertatē esse lege naturali inductā, vt tandem distinguendum sit inter ius naturale positiuū, quod aliquid positiuè præcipiat, vel prohibeat: & ius naturale negatiuum, quod nihil aliqua de re statuerit, nec præcipiendo, nec prohibendo: sed id potius omiserit legis humane dispositioni. Nam libertas non est iuris naturalis iuxta primum modum: cū eam nec præceperit, nec seruitutem induci prohibuerit. est vero personarum libertas iuris naturalis secundo modo accepti: quia ius naturale seruitutem non induxit: nec etiā libertatem prohibuit: imo liberos omnes homines creauit. quod autē obiectimus ius naturale esse immutabile, est intelligendum de iura naturali positiuo, non de iure naturali negatiuo, secundum Thomam, qui ita rem istam explicat in hac specie. 1. 2. q. 94. art. 5. & Preposit. in cap. ius gentium. 1. dist. num. 9. ex his duabus solutionibus, quarum posterior à priori fere deducitur, plura colliguntur.

Primū vera interpretatio iurifconsulti, Iustiniani, & aliorū, qui vere dixerūt, omnes homines natura liberos nasci. ita etenim intelligendi sunt, omnes, homines eo tempore, quo sola lege naturæ vivebatur, mūdusq; regebatur, liberos nasci, ac natos fuisse. At hinc non sequitur, hodie omnes liberos natura nasci: cum aliis legibus præter naturales vtamur: idq; maxime sit vtile reipublice, ad reprimendam hominum maliciam. Nam, vt auctor est Augustinus in diet. caq. 15. seruitus lege humana iustissime est statuta in pœnā peccati, quod bello committitur iniusto.

Secundò hinc deducitur alter eiusdem auctoritatis intellectus, vt omnes homines natura liberos esse intelligamus, ex prima nature intentione, que voluit homines liberos creare. At per accidens non prohibuit eos seruos fieri: ex aliqua ratione conuenienti reipublice. Sicuti ex prima intentione nature est, quod hominum vita conseruetur: & tamen legibus humane naturali ratione statuitur ex accidenti, quod nocentes, & criminosi occidantur.

Tertiò inde apparet verum esse quod scripsere Diuus Thomas in 4. sent. dist. 36. art. 1. & Card. à Turre Cremat. in diet. cap. ius gentiu. 4. artic. qui existimant, seruitutem institutam esse cōtra primam nature intētionem: quia natura pri-

ma in-

ma intentione tendit ad perfectio-
ra: at seruitutē esse secūdū naturā
iuxta eius secūdam intentionē. na-
tura etenim prima intentione in-
tēdit, vt quis sit bonus: eius vero
secunda intentio est, quod si quis
nō fuerit bonus, sed malus, ipsius
que legis naturalis rationem pra-
uis moribus contempserit, punia-
tur quidem. Sic seruitus secūdū
naturam instituta est ad punien-
dū peccantē. & licet iure naturæ
non sit in specie hæc pœna defini-
ta: sed in genere: ius gentiū, & hu-
manum potuit ex secunda natu-
ræ intentione definire pœnam istā
seruitutis in hac specie.

Quartò à prænotatis patet ve-
rus sensus paragraphi. seruitus. in-
stit. de iure personar. quo proba-
tur, seruitutem esse contra naturā.
id etenim ita accipiendum est, vt
sit seruitus contra naturam, id est
contra naturalem libertatem, que
vna fuit ab initio omnium ante
corruptionem generis humani,
& nunc quoque esset, nisi malicia
hominum aliam conditionem
exigeret omnium populorum
consensu, qui seruitutem ex causa
induxit ad puniendos hostes ini-
quos quemadmodum & præter
Diuum Augustinum tradit Ari-
stoteles. i. politico. capitul. 3. & 4.
& probatur in. l. naturalem. cum
l. sequenti. ff. de adquirendo re-
rum domi.

Quinto infertur, seruitutē esse
cōtra ius naturale, non ex eo quod

tollat ius naturale affirmatiuum,
& positiuum, aliquid præcipiens,
aut prohibens: sed ex eo quod ad-
ditur iuri naturali id, quod ipsum
ius non concesserat: atque ita per
additionem inducitur seruitus cō-
tra ius naturale.

Sextò hinc apparet, hanc perso-
narum seruitutem iure gentium
inductam, non esse contra natu-
ralem rationem: imò ex ea proce-
dere: sicuti probatur in diēt. l. ma-
numissiones: & apertius in. §. itē
quæ ab hostibus. iūcto. §. singulo-
rum. instit. de rer. diui. idq; adno-
tauit Fortun. in diēt. l. manumis-
siones. col. tertia. & constat ex plu-
ribus locis Sacræ scripturæ, quib⁹
ostēditur, dominiū seruorū iustū
esse: præsertim cap. sexto ad Ephe-
sios. inquit Paulus, serui obedite
dominis carnalibus cum timore,
& tremore in simplicitate cordis
vestri sicut Christo. Et ad Timot.
prima. capit. sexto. quicūque sunt
sub iugo serui, dominos suos om-
ni honore dignos arbitrentur. Itē
prima Petri capit. secundo, Serui
subditi estote in omni timore do-
minis non tantum bonis & mo-
destis: sed etiam dyscolis. vnde do-
minus in seruos naturali ratione
dominiū habet: sicut & in agros,
& fundos, qui ad eum pertineāt.
vti tamen debent domini hoc iu-
re, quod in seruos habēt, benigne
nō seuerē, & crudeliter. quod ad-
monet Diu⁹ Augustin⁹ libr. 19. de
ciuit. Dei. cap. 16. & iure ciuili sta-

tutum est in l. vnica. C. de emen. seruo. & Inst. de iure perso. & de his q sunt sui vel ali. iur. §. in potestate. & §. sed & maior. vbi Theophilus. l. 6. tit. 21. par. 4. & Caius iuriscōsultus lib. 1. institutionū tit. 3.

Septimò colligitur ex his, seruū à domino fugientem mortaliter peccare, & teneri ad eum redire secundū glo. in dict. c. ius gentium. 1. dist. quam Doct̃or. inibi approbant communiter, maxime Card. à Turre Cremat. art. 4. Fortu. in di. l. manumissiones. col. 4. optimus tex. in cap. si quis seruum. 17. q. 4. Cæterum hoc in loco admonendus lector est, me quidem in hac de seruitute controuersia, ius gentium intellexisse, prout id à iure naturali distinguitur, & humanum ac positium est. nam & Tho. 1. 2. q. 95. ar. 4. ad primum. ius gentiū de quo iuriscōsulti quandoq; tradidere, inter iura humana, & positua censet: quod apertissime constat. Nā si quis perpēdat exēpla & casus, qui per iuriscōsultos sub titu. ff. de iur. & iur. iuri gētiū tribuntur, planè fatebitur ea nō esse iuris naturalis sed humani, nec procedere necessario à primis iuris naturalis principiis in vniuersum, nec frequentius: tametsi à ratione propter reipublicæ vtilitatē variō tēporū successu deducātur & instituātur, vel instituta sint fere omnium hominū consensu. bella etenim nō sunt iuris naturalis, nec manumissiones, nec seruitutes, nec do-

miniorū distinctio, nec veditiōes, aut locationes, quæ omnia iuriscōsulti iuri gētiū tribuēda esse palā respōderūt. Et tñ in l. 1. §. ius naturale, ff. de iust. & iure. ius gētiū naturale quidē dicitur: dū id non alia ratione à naturali distinguitur quā quod illud omnib⁹ animātib⁹ etiā brutis cōueniat, hoc solis fit hominibus cōmune. vnde deducitur hoc ius gētiū hominib⁹ & sic animātib⁹ ratione præditis naturale esse. idē apparet cuidēti⁹ auctoritate Caii iuriscōsulti in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. quod vero, inquit, naturalis ratio inter omēs homines cōstituit, id apud omēs homines perq; custoditur, vocaturq; ius gētiū: quasi quo iure omnes gētes vtuntur. eadē verba repetit Iustinianus in l. §. ius autē ciuile. inst. de iure natur. gēt. & ciuili. vnde diuus Tho. 2. 2. q. 57. art. 3. ad 3. inquit. Ea quæ sunt iuris gētiū naturalis ratio dicitur: puta ex propinquo habētia equitatem: inde est quod non indigēt aliqua speciali institutione: sed ipsa naturalis ratio eā instituit. Quasi velit Thomas hoc quod iuriscōsulti ius gentium appellarunt, ius esse naturale. cui certe non conueniunt exempla iuris gentium tradita ab Isidoro lib. Ety. 5. c. 5. & 6. præsertim prohibitio nuptiarum inter alienigenas.

Quibus prænotatis ego cenfeo ius naturale vere esse illud, quod de⁹ omnia aīalia docuit tā bruta, quam

quam ea, quæ ratione donauit. hoc etenim ius lumine naturali hominibus ita cognitum est, ut & brutis instinctu quidem ipsius naturæ: qua ratione quod lumine naturali animalibus ratione præditis notum est, id vere ius naturale dicitur: sicuti & illud quod brutis deus per instinctum, & inclinationem propriam constituit. hoc probatur in. l. prima. §. ius naturale. ff. de iustit. & iure. capit. ius naturale. prima distinctio. quo fit, ut principia lumine naturali ab hominibus cognita, & conclusiones, quæ ab eisdem principiis necessario deducuntur: & quæ animantibus ratione præditis conueniunt tantum, ius quidem gentium dici quodammodo valeant: ad differentiam iuris naturalis quod simul & brutis & hominibus datum, in situ que est ab ipsa natura: utrunque tamen vere est ius naturale: sicque intelligendum est responsum iurisconsulti in di. l. i. §. ius naturale. ad finem. ubi ius gentium à naturali distinguitur ex eo solum, quod illud hominibus tantum, hoc vero etiam brutis conueniat. Huc pertinet quod Thomas in dict. art. 3. q. 57. distinguit ius gentium, quod quidem ratione naturali hominibus tantum competit, & id quidem naturale esse asseuerat, non secundum absolutam sui considerationem, sed secundum quid, id est, ut est conueniens & utile humano conuictui, à iure naturali, quod omnibus animantibus

tibus commune est, & naturale dicitur absolute iuxta sui ipsius considerationem: ut maris, & foeminae coniunctio: filiorum educatio, & his similia. Quo in loco diu² Thomas de iure naturali, & gentium hanc doctrinam optime tradidit. Quauis & hæc Thomæ sententia, eiusque distinctio alium sensum habere possit, ut ipse quidem distinguat ius naturale, quatenus omnibus animantibus etiam brutis commune est, & complectitur etiam prima iuris naturalis principia, continentia iustum naturale ex sui natura adæquatum, & commensuratum alteri, à iure gentium quod continet iustum naturale, non iuxta absolutam sui rationem: sed secundum utilitatem, quæ ex eo deducitur, ut alteri conueniens. Sensitque Thomas ad hoc ius gentium pertinere, seruitutes, bella, dominiorum distinctionem. hanc itidem differentiam constituit Car. à Turre Cremata in dict. capit. ius gentium. prima distinctio. articulo primo. Sed huic sensui refragatur, quod prima principia iuris naturalis procedant à ratione, quæ incognita est brutis. Nihilominus idem Cardi. in capit. Humanum genus prima distinctio. articulo quinto. post Albertum Magnum. quinto Ethi. respondet, ius naturale quo ad rationem iuris brutis minime conuenire, sed procedere à natura speciali, quæ est ipsa ratio: sed ius naturale quantum ad actus etiam

Secundæ partis relect.

brutis competere: & sic, vt ipsius verbis vtar, ius naturale formaliter sumptum: id est quo ad rationem hominibus tantum conuenit: materialiter verò: id est quo ad actus etiam brutis commune est: scilicet quo ad maris & fœminæ coniunctionem: filiorum educationem: & similia. atque ita interpretatur dict. l. i. §. ius naturale. vt tandem deus ius naturale materialiter omnia animalia etiam bruta docuerit: formaliter tamen ipsos homines tantum: quibus rationis cognitio tradita est. hic verò sensus cum eo conuenit, quem paulò antè ad iurisconsulti respòsum tradidimus. sed solù discrimen apud nos est quànã ratiõe sit intelligenda Thomæ responsio in. d. ar. 3. & profectò aptior est vltim⁹ hic sensus: si cõsideremus, ipsum ius naturale quatenus absolutè adsumitur, posse quidè assumi formaliter sicut & materialiter: ita quidè vt formale ius naturale quo ad rationem, & vt continet prima principia, absolutè iustū contineat secundū sui considerationem, rationemque: nō iuxta alterius vtilitatem, nec vt alteri conueniens sit: sic deniq; procedere illud, ratione viuendum est: nemini est malum faciendum: & similia: quæ quidem iuris naturalis sunt secundum propriam suam rationem: quia continent iustū, & alteri commensuratum secundum absolutam suam rationem: nō iuxta vtilitatem, quæ ex his cõtin-

get. vnde i⁹ naturale auctore Thoma à iure gentium distinguitur, quòd procedit a naturali ratione non absoluta, sed quæ alterius vtilitatem, vel quòd conueniens sit, respiciat. ex quibus manifestum fit quamobrem ius gentium à iurisconsultis ius naturale quandoque dicatur: & quandoq; à iure ipso naturali distinguatur. deinde patet ex his, prima principia, & quæ ex eis necessariò deducuntur non esse propriè iuris gentium, sed naturalis: prout à Diuo Thoma hæc iura. d. ar. 3. distinguuntur. inde cõsequitur, religionem erga deum, & parentum honorem, esse iuris naturalis, nō iuris gentium: secundum Thomæ distinctionem: quauis à iure consultis hæc exèpla tradantur, & aptentur iurigeniū. d. l. i. ad finem. & in. l. sequenti. quæ quidè iurisconsulti respòsi poterit defendi, si ius gentium interpretemur naturale ipsis tantum hominibus conueniens, de quo superius actum est. verè tamè negare non possumus vt cūq; sit, exèpla iurisconsultorum, & Isidori, nō omnia conuenire iurigeniū. quòd maximè obseruandum est.

Quauis equidè iuxta præmissam adnotationem ius gentium ad humana iura pertineat, non propriè ad naturalia, attamen ob id quòd ex diuo Thoma explicuimus: & quia ius gentium deriuatur à iure naturali, cõmuniq; omnium gentium cõsensu constitutum est, cõclusionibus quibusdam nō multum remotis

tis

tis à primis iuris naturalis principiis, naturale dici quodam modo homini potest: etiam si à naturali iure, præsertim ab ea lege, quæ cõmunis est omnibus animantibus, differat, & distinguatur secundũ Tho. 1. 2. q. 95. art. 4. ad primum.

Octauò principaliter expremisissis infertur, an sit aliqua seruitus, quæ vere sit iuris naturalis, & à natura ipsa instituta. Et sane constat esse natura ipsa quosdam seruos. Nam
 5 secundum Aristotelem. 1. Polit. c. 3. & 4. minus sapientes, minus perfecti, natura ipsa serui sunt & sapientioribus subditi, vt ab eis regantur. etenim hominũ genus deus sic condidit, vt essent alii in scientiis, & virtutibus superiores aliis. Plato itẽ, in dialog. 3. de legib⁹ cuius & Ioan. Stobæus sermone. 42. mentionem fecit, scribit, primam dignitatis rectam rationẽ esse, vt genitores vbiq; natis imperent: secundam, vt ignobilibus generosi. Tertiam vt iunioribus seniores. Quartam vt domini seruis. Quintam vt potentioribus imbecilliores seruiant. Sextã quidẽ & omniũ maximã esse, qua secundũ naturã ignorãtes sequi iubentur: prudentes autẽ ducere, ac dominari. Hæc Plato, cui & Aristo. accedit lib. 7. Polit. ca. 14. asseuerans, esse natura ipsa seruitutẽ iuuenis ad senẽ. diu⁹ Augustinus super Genesim, est etiam, inquit ordo naturalis in hominibus, vt seruiant faminæ viris, & filii parẽtibus. quia & illic hæc

iustitia est, vt infirmior ratio seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & seruitutib⁹ clara iustitia est, vt quæ excellunt ratione, excellant dominatione. Cicero. 5. paradoxo proponit, prudentes esse liberos, stultos autẽ & insipientes seruos esse. quod & diuus Ambrosi⁹ probat super epistolã Pauli ad Colossenses. notat & ex nostris Domini. & Præposi. in. d. c. ius gentiũ. nu. 9. & ibi Card. à Turre Crem. art. 4. Imo. in proœmio Gregori⁹. col. 2. & Cœpola. de seruituti. 2. col. Hæc tñ seruitus nõ est eiusdẽ cõditionis cuius illa, quæ iure gẽtiũ ratione belli inducta est. qui. n. iure belli seruus est dñio alieno cõtra libertatẽ naturalẽ ita subiectus est, vt tanq̃ res quælibet, quæ sua est à domino abalienari possit. l. 4. & quita. ff. de stat. homin. At seruitus, quã diximus natura ipsa cõstitui, nõ pertinet ad coactionẽ, nec necessitatem, nec dominium: sed ad honorem & reuerentiã, senioribus à iunioribus, generosis ab ignobilibus: parentibus à filiis: marito ab vxore debitam: vel ad utilitatem ipsius seruiantis: qualis est illa quæ imprudentis ad prudentem: minus sapientis ad sapientẽ dicitur. Qua de re Ioan. Driedo. de libert. Christi. libr. 1. pagin. 8. in hunc modũ scribit. secundum ordinem cõditionis naturæ omnes in Adam à deo conditi sunt equa liter liberi ab omni malo, ab omni seruitutis incõmodo, mansif

Secundæ partis relect.

sent quoq; sub illo statu omnes homines pares secundū paritatē libertatis à culpa, et miseria: sed nō pares secundū paritatē in talentis naturæ, i perfectiōe iustitiæ, sciētix & prudentiæ. Siq; aliī magis, alii minus extitissent sapientes, & prudentes: fuissetq; quoq; dominium quodam vnus super alios, non pro suo ipsius cōmodo dominantis in illos tanquam in seruos, nec vt prouidentis & cōsulētis illorū miseris, & imbecillitati: sed vt cōsulētis, & dirigētis illos ad ampliorē sapientiam, disciplinā, iustitiam, & prouidentiam: atq; vtētis volūtariis obsequiis illorum obedientiū, non solū absq; omnes laboris molestia, sed cū gaudio cordisq; lætitia: quemadmodū & iusti p̄sides nunc imperant, nō cupiditate dominādi sed officio cōsulendi: & hoc naturalis ordo p̄scribit. Sic quoq; deus hominum genus cōdidit, vt essent alii in sciētia, & virtutibus superiores aliis: sed à coacta, & vili subiectione, à veroque dominio omnes fuissent equaliter liberi. Hacten⁹ Driedo. cuius verba referre libuit, quia breuiter, & compendio quodam retulit diuī Thomæ eruditissima responsa parte prima, quæstio. 96. articul. tertio & quarto. Sic & Aristot. lib. septimo. polit. cap. 14. sensim insinuat, totam hanc seruitutem naturalem ad vtilitatem pertinere eorum, qui minus prudentes sint, vt à prudentioribus regan-

tur, & instruantur perfectiori prudentia, & scientia. Thomas item in. 2. 2. quæsti. 57. arti. 3. ad secundū. inquit. Quod hunc hominem esse seruum absolute considerando magis quam alium, non habet rationem naturalem, sed solum secundum aliquam vtilitatem consequentem, in quantum vtile est huic quod regatur à sapientiori, illi quod hoc iuuetur. vt dicitur in 1. polit. & ideo seruitus pertinens ad ius gentium est naturalis secundo modo: sed non primo modo. Hactenus Thomas, qui hanc seruitutem minus prudentis ad sapientiore, institutum esse tradit ad vtilitatem ipsius imprudentis: non ad eius vilem subiectionē. & quāuis ipse hanc seruitutem ad ius gentium referat, ex eodem tamē Thomas in dict. quæstio. 96. artic. tertio & quarto, satis palam cōstat, hanc seruitutē minus prudentis ad prudentiore, minus sapientis ad sapientiore, iuuenis ad senem, vxoris ad virum, filiorum ad parentes quæ ad honorem, & reuerentiam vel instructionem seruientiū pertinet, institutam esse à natura: & statui innocentis cōuenisse. Quofit, eam minime pertinere ad vile seruitutis conditionē, quæ postea iure gentium stabilita est: cum ea subiectionē, & dñum contineat, vtile quidē ipsi domināti, & molestū ac miserabile seruiētis: igitur seruitus à natura ipsa ordinata, quæ & in ipso innocentis statu obtineret,

neret, & obtinuit, non est miscenda huic miserabili seruituti: quæ iure gentiū ob bella, & captiuitates inducta fuit: quod & Card. à Turre Crema. in. d. art. 4. explicat. vnde plane intelligēda sunt & distinguenda quæ Plato in. d. dialogo. 3. de legib. veluti ex iure nature immiscuit.

6 Illud hoc in tractatu præmittendum non est, quod Christiani capti in bello, etiam iustissimo, à Christianis, non efficiuntur serui capientiū. Et ideo nec opus est hoc in casu lege Cornelia, nec postliminii fictione propter charitatem, quæ in Christo omnibus eius religionē professis cōmunis est: si cuti, expressim adnotarūt Bart. in. l. hostes. ff. de capti. Abb. in. c. sicut, in. 3. de iureiur. col. 4. & inibi Egidius à Bellamera nu. 20. Saly. in. l. ab hostibus. col. 2. C. de captiuis. Ioan. de Turra Rubea cōtra rebelles tract. 3. art. 10. regia. l. 1. tit. 21. par. 4. sed apud nos capti bello seruantur, præstitaq; pecunia in redēptionis præmiū, quā Græci *λυτρον* appellant, veniam recedendi impetrant facillime. sensere tamē Alciar. in. l. hostes. ff. de verb. signifi. & Claudius Cantiuncula in. 6. itē ea quæ ex hostibus. inst. de rer. diui. prædictā cōmunē sententiā inter Christianos obtinere: sicuti Bar. & qui eū sequūtur probarunt. at secus esse in xpianis captis in bello à Sarracenis, vel Turcis, q̄ vere hostes sunt. nam hi quidē Christiani

dū ad hostibus captiui detinētur eius cōditiōis sunt, cuius iuxta i⁹ ciuile capti ab hostibus Romanæ reipublicæ censebantur. & ideo opus esse fictionibus legis Corneliæ & postliminii: quod est maxime notandum. Nam & Ioannes. de Terra Rubea idem voluit, dum scribit Sarracenos veros hostes esse: & cum his bellū geri vere, vt & olim Romani aduersus hostes gerebant. Ego sane video maximā esse discriminis causam inter bella Romanorū, & ea, quæ christiāi aduersus infideles, q̄ nos vndiq; impetūt, gerimus. Quorū quidē infideliū aggressiones, non possunt aliqua ex parte esse licitæ: nec itidē defensiones: cū prouincias Christiani nominis tyrānice, & perfide, ac crudeliter occupauerint. quā obrem nisi aliud lege humana statutū in specie sit, opinor erga Christianos captos à Turcis, vel Sarracenis nō esse seruandas leges Romanorū, quæ de captiuis apud hostes loquūtur, nec esse necessarias fictiones legis Corneliæ & postliminii: quāuis in his, quæ possint in fauorē cedere captiuorū, æquissimum sit, imo omni ex parte iustum, easdem leges seruari. Nec enim reipublicæ christianæ conuenit, præter ipsam captiuitatis afflictionem, damnum aliud, aut detrimētum christianis apud Sarracenos, aut Turcas captiuis, irrogari. Ex his etiā apud me dubia est, & falsa quidē, opinio Anch. in

Secundæ partis Relectionis.

hac reg. col. 13. vers. 3. quæro. Areti. in. l. qui à latronib⁹. 3. col. ff. de testam. dū asseuerāt, christiāo apud sarracenos captiuo nō licere ab eis fugere, nisi cogatur ad infidelitatē. etenim ego cēseo iustē posse captiuū christiānū indistinēte fugere, licet nō cogat ad infidelitatē: cū tyrānice, & iniustissimo bello captus fuerit. Imò & si captus esset apud hostes iustissimos liceret ei ad suos redire, ac fugere hostiū limites trāsgrediēdo: vt ipse notauit lib. 1. Vari. resolu. c. 2. nu. 10. & hæc qdē de seruis iure belli dicta sint, deq; his, qui ab hostibus capti seruitutē seruiunt iure gentiū procedēte à ratione ipsa naturali.

Res autē captæ in bello iusto, si immobiles sint p̄cipi, & regi bellicū indicēti adquirunt: nec efficiuntur militis, aut ducis capiētis. l. si captiuus. §. 1. ff. de capti. gl. in. l. diuus. ff. de iure fisci. Bar. in. l. si quid in bello. ff. de capti. Alex. & Iason post alios in. d. l. 1. ff. de adq. pos. in p̄ric. nu. 10. & Mart. Laudēsis in tracta. de bello. §. 4. quorū opinio cōmunis est. Et probat in. l. 19. tit. 26. par. 2. res vero mobiles capientiuū efficiunt: sicuti iā nō semel adnotatū extat. debent tñ tradi duci exercitus, vt is ea diuidat inter milites iuxta cuiuslibet dignitatem, & merita, c. ius militare. 1. dist. l. si qs pro redēptione. C. de donat. gl. in c. dicat aliqs. 23. q. 5. Bar. & Doct. modo hac in re citati. regia. l. 1. 27. & 19. tit. 26. par. 2. quo quidē iure

regio quinta pars eorū, quæ bello capta fuerint, regi debet. l. 4. tit. 26 par. 2. l. vlt. tit. 1. lib. 6. ord. quādoq; dimidia. l. 19. quādoq; tertia pars. l. 20. d. tit. 26. par. 2. deniq; in hoc erunt semper diligēter obseruandę leges, & consuetudines legitime indiētę secundum quas, vel principum decreta, firmaque & iusta ducum edicta res bello captæ sunt diuidēdæ.

Quid vero dicendum sit de rebus captis ab hostibus, quæ tamen habuerunt dominum verū priusquam hostes eum spoliauerint: an sint restituendæ priori domino, vel efficiantur eorū, qui modo eas res abstulere à manu hostium? Et profecto quoties non virtute bellica, sed commercio, dato redemptionis precio res aliena fuerit ab hostibus redēpta, dominus prior eam petere poterit, soluto precio redemptionis, & ei necessario restituenda est. l. ab hostibus. in. 2. C. de capti. l. in bello. §. si quis seruum. ff. eo. tit. quod si res virtute bellica ab hostibus sit erepta, & immobilis sit, priori domino est restituēda, tex. insignis in. l. si captiuus. §. expulsis hostibus. ff. de capti. l. Pomponius. ff. de adq. rerum. domin. notat optime Francisc. à Ripa in dict. l. prima. ff. de adquirend. posses. num. quinto. sed si res sit mobilis quibuscūq; visum est, eam non adquiri capienti: sed restituēdā esse priori domino. tex. satis elegans in dic. l. ab hostibus.

C. de capti. §. serui autē. cui⁹ aucto-
ritate ita respōderrunt Io. Andre.
in speculo. rub. de raptorib. Alex.
in di. l. i. idē Alex. i. l. id quod apud
hostes. ff. de legatis. i. Pirrhus post
consuetudines Aurelianēses. ca. in-
cipienti. in. l. apud hostes.

Cōtrariū aliis videt̄ verius: nēpe
rē mobilē captā ab hostibus, nō ef-
se restituēdā priori dño, aucto-
rite iuriscōsulti in. l. si quid bello. ff.
de capti. si quid, inquit Labeo, bel-
lo captū, in prēda est, nec postlimi-
nio rediit. Paulus. imo si in bello
capt⁹ pace facta demū fugit, dein
de renouato bello capi⁹: postlimi-
nio redit ad eū, à quo priore bello
captus erat: si modo nō cōuenerit
in pace, vt captiui redderētur. hęc
iuriscōsultus, vbi Bart. hęc opinio
nē ex eo loco deducit, iuxta distin-
ctiōnē ipsius legis. Quidā tamen
distinguedum esse cēsent ita sane,
vt prior sentētia obtineat, vbi res
ab hostibus captæ recuperātur sta-
tim, priusquā hostes eas deferant
rute intra præsidia: quasi in ea spe-
cie nōdum fuerint factæ res istæ
hostiū eas capiētū: & ideo. cū ab
hostibus auferūtur sub dño prio-
ris sunt: eaq; ratione debēt ei resti-
tui. argumēto tex. i. l. 3. §. cum igif.
ff. de vi & vi armat. & l. vlt. C. vn-
de vi. Quod si ex interuallo res ca-
ptæ ab hostibus, fuerint ab eisdē
denuo ablata, tunc sit vera poste-
rior sententia: secūdem Angel &
Saly. colu. i. in dict. l. ab hostibus.
Iason. in dict. l. i. num. ii. & sequē

ti. eundem Angel. in disputatio-
ne incipienti. renouata guerra. i.
dubio. & Marti. Laudēsem de bel-
lo. §. 7. cui distinctiōni suffragatur
insignis regia cōstitutio penul. ti-
tu. 9. part. 5. Hanc tamen distinctio-
nē Iason. in dict. l. id quod apud
hostes. improbare conatur: & Frā-
cis. à Ripa. in dict. l. i. num. 5. verā
esse censet in militibus nō haben-
tibus à republica stipendiū: quasi
in militib⁹ habentibus publica sti-
pēdia seruāda sit prima Io. Andr.
opinio. per. l. ab hostibus. parte vl-
tima. C. de cap. & hęc quidē pro-
cedunt, nisi in rebus quæ ius post-
liminii obtinēt, de quibus agit. l.
2. ff. de capti. nam hęc res etiam ex
interuallo ab hostibus receptæ
priori dño restituantur. ex his pa-
tet huius quæstionis difficultas,
quæ nondum certam diffinitio-
nem habet.

Ipsē deniq; video iure ciuili Ro-
manorū statutum esse, vt captā à
latronibus, & piratis, quos nō ef-
se iustos hostes veteres censebant,
minimē efficerentur capientium,
l. hostes. & l. Latrones. & l. post-
liminium. §. à piratis. ff. de capti. l.
qui à latronibus. ff. de testam.
quo fit, vt si res, quæ per latrones
captæ fuerunt, à nosiris militi-
bus, recipiantur latronibus fuga-
tis, vel deuiētis, priori domino iu-
re Romanorū restituēde sint: cum
nusquam eas prior dñs amiserit.
dict. lege. latrones. & est euidens
huius rei argumentum: quia nus-

L v quam

Secundæ partis relect.

quam hæ res hostium captiuium propriæ effectæ fuerint.

Hinc mirum est, cur regia Partitarum constitutio distinctionem præmissam probauerit in his rebus, quæ non ab hostibus, sed à piratis auferuntur: cum in ea specie iure Romano ea distinctio fieri non posset. deinde illud constat iure Romanorū ex iure fere omnium gentium, vt hi cum hostibus æquo Marte certarent, ex aliisque rationibus, ac fortasse quod viri prudentissimi, etiam si existimauerint ab eis semper iusta moueri bella, & cum hostibus geri, censebant ex variis causis opinione saltē, & bona fide ab iis, quos vere hostes iudicabant, sibi bella indicati, & ab eis indicta geri, statutum esse, vt homines & res à Romanis per hostes bello captæ hostium efficerentur: vere, & statim earum rerum dominium à prioribus dominis ad hostes trāsiret: quemadmodum & idem erat in rebus, & personis per eosdem Romanos captis ab hostibus. quod satis manifestū erit si diligenter responsa iurisperitorū de captiuis examinemus. Imo & Romani hoc ipsū ius captiuitatis, & postliminii obseruare cōstituerūt cū his, quæ nec latrones, nec piratæ, nec hostes publici essēt, modo cū eis nullā amicitiam nullū hospitii ius cōtraxissēt. qua de re est tex. elegans in l. 5. §. in pace. ff. de captiuis. in pace, inquit Pōponius, quoque postliminiū datū

est. Nā si cū gēte aliqua nec amicitiam, nec fœd⁹ amicitia causa factū habemus, hi hostes quidē nō sunt: quod autē ex nō ad eos peruēit, illorū fit: & liber homo noster ab eis captus, fit seruus eorū. idēque est si ab illis ad nos aliquid perueniat. hoc quoque igitur casu postliminiū datū est. hæc iurisperitus.

At hæ leges apud Christiani orbis principes probatę quidē sunt, & stabilitę quo ad res bello iusto captas: nec possumus qui Christianā religionē profiteamur inficias ire, quin res bello captæ per hostē inique, & tyrānice bellū indicentē, minimē à veris dñis, qui eas iure possidebāt ad hostes iure transferant: nec lege diuina nec humana in hostiū verū dñiū transierūt. omnium etenim cōsensu receptū est, captas in bello effici captiuiū, modo id bellū iustū sit. vnde licet in bello per Christianos principes secū inuito ob præsumptam bonā hostiū fidē, leges Romanorū sint seruadę, quo ad opinionē: tamē ex hoc nō arbitror in aīæ iudicio, res captas in bello, quod hostes sciūt iniuste indictū esse, et mala fide geri, ad eorū dñiū pertinere.

Nihilominus tamen mihi iure Romanorū magis probatur Angeli distinctio in hūc sane sensum, vt res à Romanis virtute bellica que sitę, etsi ab hostibus iterū captę fuerint, rursusque à Romanis militibus è potestate hostium etiā ex intervallo ablata sint, priori dño sint omnino

oīno restituendā. iuxta. l. si quid bello. ff. de capti. adq; ea ratione non temere prædicta. l. ab hostibus in. seruis, qui virtute bellica quæsi sunt, loquitur, eleganter adiiciens horū, quæ bellico labore quæsi sunt, militē Romanū defensorem esse non dominum.

Nec ad has Romanorum leges quidquā refert Francisci Ripensis distinctio: cū hæc decisiones de militibus tractent stipendio publico militantibus. in his etenim militibus, qui nō habēt publica stipendia, vel non tenētur ex publico stipendio eos defendere, à quibus hostes res acceperunt, opinor adhuc locū esse Angeli distinctioni, & iurisconsulti responso in dict. l. si quid bello. quod si nō hostes, sed latrones aut piratæ in hac specie res habuerint, & ab his fuerint virtute bellica per milites nō habentes stipendia publica ablatæ, tūc fortassis cū res hostiū, aut capientiū factæ nō sint, priori dño erūt restituendæ, modo his militib⁹ iustā soluerit laboris, et expēsarū mercedē.

Postremo, vt legē partitarū examinemus, quæ non tantū de hostibus, sed & de piratis, & latronibus publicis, quibus cū nō est, nec esse potest bellū illud, quod veteres Romani iustū, & publicū esse censebant, adnotandū erit potuif se cōstitutionē illam statuere, non quod res illæ factæ fuerint piratarū, postquam hi in tuto eas haberint: sed quod demū captę virtute

bella è potestate piratarū, fiāt capi etiū ob exercēdos militū animos ad piratarū seu hostiū publicorū punitionem, & persequutionem. Et licet regia partitarū lex admittere debeat iuris Cæsarei interpretationē de rebus, quæ ius habent postliminii iuxta. l. si quid bello. & l. 2. ff. de ca. & fortassis nō procedat in militibus habētib⁹ publica stipendia ad defensionē prouinciarū, & prouincialium: tamē lege belli, quæ probāda quidē erit, si qua est, poterit ea cōstitutio indistincte seruari absq; vlla iuris Romani & civilis interpretatione. quā ob rem in his cōtrouersis diffinendis oportet viros rei militaris peritos, quiq; satis leges, & iura belli cognouerint, semper consulere: atq; ita erit hic tractatus de rebus bello acquisitis in foro exteriori, & interiori expendendus. qua de realiqua tractat præter alios Thomas Grammaticus in decisionibus Neapolit. quæstione. 71. Hæc quidem longius, fateor, possent, ac diligentius, maturiusque tractari: nos tamen vt tractatui de restitutione eorum, quæ inique quæsi fuerint, seruiremus, hæc lectori breuiter exposuimus.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Consilium, vel auxilium quando ad restitutionem obliget in conscientie iudicio?*
- 2 *Causa sine qua non: qualiter intelligenda sit, quo ad restitutionis tractatum.*
- 3 *Pluribus simul committentibus furtum, vel rapinam: an quilibet teneatur in solidum ad restitutionem?*
- 4 *Pluribus committentibus furtum, si vnus eorum restituerit solidum, an ceteri teneantur huic pro aequis portionibus satisfacere?*

§. Duodecimus.

Hactenus visum est qua ratione teneatur quis ad restitutionem iure acceptationis iniuræ: cuius tamē acceptationis iniuræ causa solet nō tantum tribui ipsi accipienti: sed & aliis, qui ei consilium, auxiliū, vel fauorem dedere, vt iniuræ acciperet rem alienam, damnumue alteri intulerit. de his oportune quæritur an teneantur ad restitutionem: sit igitur conclusio hac in re satis iuribus, & rationibus probata. Tenetur ad restitutionē nō tantum is, qui iniuræ accepit, damnumue alteri intulerit, sed & is qui consilio, ope, auxilio, vel receptatione dedit acceptationi causam efficientem, quæ ipsam iniuram acceptationem efficiat. hanc sententiam eleganter tradit Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 62. art. 7. quem Theologi passim sequuntur præ-

sertim Caieta. in ibi Floren. 2. parte. tit. 2. cap. 2. §. 4. Adria. in. 4. sent. tractatu de pœnitentia, & restitutione. cap. secundo dubitatur. Ioan. Maior. in. 4. dist. 15. q. 26. Sylues. verb. restitutio. 3. §. 6. Ioan. Medina de restitutione. q. 7. & 8. & probatur ea ratione quod qui causam damni dat damnū dedisse videtur cap. vlt. de iniur. cap. suscepimus. & cap. de cætero. de homicid. l. ni hil interest. ff. de Sicariis. vbi Bart. to. & doct. quod & alibi sæpissimè pro iuris regula traditur. Sed & in specie huic conclusioni accedit communis iuris vtriusq; doctrina, qua obseruatū passim est, consulentem ex consilio teneri ad eandem pœnā, quam delinquens pati debet, si alioqui non facturo consilium dederit. capitulo. nuper. de sentē. excommunicatio. vbi. glossa. tex. in lege. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrup. capit. sicut dignum. §. qui vero. de homicid. & glossa. in ibi. cui similis in. §. ope. inst. de obliga. quæ ex delect. nasc. quam dixit solennem esse Iason. in. §. actiones. numero tertio, de actio. tradūt Bart. in. l. sæpe. ff. de verb. signi. Panormit. & ibi late Deti. in cap. 1. de offic. delegat. idē Deti. in. lege. consilii. ff. de regul. iur. Franc⁹ in reg. Nullus. de reg. iu. in. 6. Felin. in dict. §. qui vero. pulcher tex. in. l. non solū. §. si mādato. ver. Attilicinus. ff. de iniur. igitur si quis alioqui non facturo cōsulat vel iniurā rei alienæ acceptationē,

ptionem, vel dationem damni, ad restitutionem tenebitur. quae in re quo ad restitutionem potissimum est obseruandum, an consilium mouerit, vel induxerit alterum ad delictum.

Hoc item probatur ex alia iuris Pontificii, & Caesarei interpretum traditione: quae dicit, dantem auxilium vel opem delicto & delinquenti, puniendum fore eadem poena qua ipse delinquens, quando ope, vel auxilio causam dedit homicidio propinquam, & cooperatus est in delicto. quod colligitur ex l. vnica. C. de rapt. virgi. & in capit. felicis. vbi glo. verbo, simplici fauore. de poenis. in. 6. tex. i. l. item Mella. §. si alius. ff. ad. l. Aquili. l. 1. tit. 8. part. 7. glo. in. l. nihil interest. ff. de Sicar. tex. in dict. cap. si cut dignum. §. qui verò. & §. illi etiam. vbi Feli. & Soci. conf. 188. vol. 1. col. 4. Abb. & Deti. in dict. ca. 1. de offic. deleg. Hippo. in. l. si in rixa. ff. de sicariis. nume. 34. Sali. in. dict. l. vnica, folio vltimo. tradit Parisius conf. 152. & 154. nume. 20. lib. 4. Nec temere in hac conclusione causam efficietem requiro ad restitutionem: consilium scilicet quod moueat, vel auxiliium quod cooperetur iniquae acceptioni: sed vt effugerem Paludani sententiam, qui in. 4. sent. dist. 15. q. 11. col. 4. existimat, fore necessariam ad restitutionis obligationem, causam si ne qua non contingeret acceptio iniqua: quasi velit non esse restitutioni obnoxium, quae dederit causam

acceptioni iniustae, quae nihilominus eo non dante causam contingeret omnino. cui & quidam alii accessere, quos tamen huius opinionis auctores minimè nominauerim, quippe qui videam eos diu Thomae resolutionem probare, quae rectè, & syncerè intellecta nequaquam iuuat Paludani sententiam: sicuti eruditissimè ostendit Caieta. in dict. art. 7. & constat apertissimè: nam si quis damnum alteri dederit, tenetur dubio procul ad restitutionem & reparationem damni dati, etiam si eo non dante damnum illud, nihilominus alii dedissent. quod Caiet. expressim probat: idè quod sensere Thomas et alii paulò antè nominatim citati. Quid enim refert quod me non occidente Titium: alter foret eum occisurus, si ipse eum occiderim: profectò parum. siquidè alter, qui Titium foret occisurus, si illum occidisset puniendus esset: atque ita ego eodem modo puniendus ero.

Hinc patet quo in sensu sit accipienda in hac quaestione causa si ne qua non contingeret acceptio iniqua. ea etenim est intelligenda quando causa mouet ad agendum actum, & in eo quidem agit ita vt ipsa sola sit causa actus nullo alio accedente: vnde consulens rapinam aliàs non rapturo, tenetur quidem in solidum, etiam si eo non consulente, non deessent, qui idem ei consulissent, ac tandem rapina contingeret. cum satis sit, cam

Secundæ partis Relectionis.

eam rapinam contigisse causa consilii dati: quæ causa mouit ad rapinam, et sic egit in eo rapinæ a-
ctu, vt sufficiens causa rapinæ per cooperationem.

Secundo ex his erit adnotādū, quod plures dantes causam damno, aut acceptioni iniquæ: quia simul cōcurrunt in ea causa, tenentur in solidum: etiam si vno eorū deficiente nihilominus damnum datū fuisset. Nec enim magis potest dici vnus eorū causa damni quam alter. eritq; huius illationis exemplum in pluribus simul cōsulentibus rapinam alioqui non rapturo, quorum quilibet consilio mouisset raptorem ad delictū rapinæ. quod quotidie poterit euenire in plerisque etiam ciuilibus negociis.

Tertio constat, pluribus concurrentibus simul in actione damni vno eorum consilio, teneri quilibet in solidum: licet vno eorum non eunte nihilominus damnum datum fuisset. quod in pluribus militibus contingit, quorū quilibet tenetur in solidum ad restitutionem eorum, quæ in bello iniusto capta fuerit, etiam si vno eorū non eunte in prælium, foret per alios damnum illatum, ita sane Caieta. explicat. idēq; Adrian. & Medina verum esse censent, quibus suffragatur. glo. in. l. si in rixa. ff. de sicariis. ad finem.

Illud tamen prætermittendum non est, quod si res ipsa furto, ra-

pinauè ablata ad cuius restitutionem ex pluribus tenetur quilibet in solidum, sit penes vnum, ille tenebitur in solidum in foro cōscientiæ, & iudiciali: non tantum ratione iniquæ acceptionis: sed & ratione rei alienæ per eum possessæ. l. si plures. ff. de vi & vi arma. l. 3. §. hæres. ff. cōmodat. notat Barto. communiter receptus in. l. 4. §. cato. 2. col. ff. de verb. obligat. Et tamen in hac specie in vtroq; foro quilibet sociorum in solidum tenebitur rem furto, aut rapina occupatam restituere. l. vulgaris. §. duo. ff. de furtis. & expressim quo ad forum, & animæ iudiciū, hoc ipsum responderunt Adrian. in dict. cap. secūdo idem dubitatur. Florent. dict. §. 4. & 2. part. titu. 1. capit. 12. §. 12. Maior. in dicta. quæstione. 26. & Ioannis. à. Medina. quæstione. 8. de restitutione. quorum opinio communis est secundum Syluestr. verbo. restitutio. 3. quæstione. 6. vno tamen horum restituente in solidum: cæteri à restitutione facienda damnum passo liberantur, authore Thoma. 2. 2. quæstione. 62. art. 7. quod & in foro iudiciali adeo certum est, vt nulla indigeat probatione. Quid si vnus ex pluribus ad damni restitutionem in solidum obligatis restituerit rem integram, an & cæteri eidē teneantur satisfacere? & sane si q; restituit, re ipsam ablatam in solidum acceperit, nihil tenetur socii criminis eidē reddere. Si

vero

vero ad aliū ex sociis res ipsa in solidū peruenit, is tenebitur omnino restituenti reddere totū quod restituit. At reliqui socii rapinæ, & delicti auctores æque principales tenebunt pro portione damni dati sibi cōpetenti ad restitutionē faciendam ipsi, qui iam restituit, etiam si ad eos nihil peruenit: sicuti deducitur ex Thoma dict. art. 7. atq; explicat late Ioan. Medina in dict. q. 7. idē docet. Caiet. dict. q. 62. art. 6. ex quibus & illud constat, quod si ex pluribus vnus sit principalis, qui alios non alioqui facturos induxit, hic tenebitur in animæ iudicio restituenti, totum quod restituit ex his, quæ ad eum nō peruenere, omnino reddere. Addit tamen Caiet. in eo casu, quo plures vno omnium consilio damnū dederint, tunc vno eorum restituente, ceteros pro portione eidē teneri ad restitutionē, vbi omnium cōsensu, & congregatio causam efficiētem dederit damno, ad damnum ue induxerit: cū alioqui quilibet ex eis non foret id facinus absq; aliis aggressurus. At si plures in datione damni cōcurrerint absq; eo, quod vnus ab aliis causam mouentē habuerit, etiam si cōmuni consilio, aut simul vt socii facinus fuerint aggressi: licet teneatur quilibet in solidum damnum passo ad restitutionem: non tamē tenebitur nec pro portione ad restitutionē vni ex sociis, qui solidū damnū reddidit, saltē de rigore:

quanuis æquum sit oēs pro æquis partibus damnū socio restituenti refarcire. ego tamen hanc Caieta. æquitatē ad rigore referendam esse cēleo: & ideo existimo idē ex rigore agēdū. Nā ex his pluribus quilibet tenetur in solidū, quia quilibet in ipso actu est eiusdē totius causa. alioqui cū plures in rapinæ actu cōueniunt, nec tamē horum cōuetus est totius damni causa: ex eo quod vno ex eis nolente ceteri nihilominus furtum, aut rapinā cōmitterent, tunc nō tenetur quilibet in solidum in cōsciētix iudicio: licet in foro iudiciali fortassis aliud obtineat propter poenā criminis: & ideo ea poenalis lex in animæ foro minimē est admittēda: atq; ita est intelligendū quod paulo ante adnotauimus vers. tertio constat. id etenim quod inibi probauimus obtinet, cum ex pluribus simul cōuenientibus quilibet est causa totius damni: tamen si alioqui eis non cōuenientibus ab aliis damnum datum esset: sicuti docet, & intelligit Ioann. Medina dict. quæstione. septima. cauendum tamen est, nam oportet rem istam ita exacte accipere, vt semper in iudicio interiori cōdemnetur consulens, vel auxiliū præstans, vel socius in id damnum, vel damni partem cuius vere causa fuerit efficiens, vel mouēs efficientem. arg. capitul. vlti. de iniur. Sic denique ad Caietani quæstionē quoties ex pluribus in
consciē

conscientiæ indicio vere tenetur quilibet restituere rem acceptam damnum passio, vel eius partem si vnus pro aliis soluerit, eidem est ab aliis, quos solutione liberavit facienda pro æqua portione restitutio, obicitur tamen his, quæ diximus, quod humana lex videtur actionem solidum semel soluenti negare, ad repetendam à sociis, & participibus criminis partem aliquam eius, quod soluit: imo & ad repetendū ab eo, qui princeps fuerit criminis, quiq; alios minimè facturos ad id induxit: hæc autē denegatio fit in criminis penam: & ideo ambiguum est, an in foro animæ idē quod in exteriori quantum ad hanc denegationem sit dicendum. hoc vero examinauimus superius. §. 2. numer. 7. & octauo.

Quanto principaliter infertur, quod consulens rapturo alioqui centum, vt & alia centum rapiat: non tenebitur restituere ducenta: sed centum tantū secundū Adri. in dict. cap. secūdo dubitatur. sed et si rapturo alioqui centum consulat quis, vt ducēta rapiat, adhuc ad centum solum, non ad ducēta tenebitur: quemadmodum Ioan. à Medina contra Adrianum adnotauit.

Quinto deducitur ex his, falsam esse distinctionem Panormi. qui post Innoc. in capitu. sicut dignum. de homici. num. 15. scribit, consulentem teneri ad restitutio-

nem totius damni: at præstantem auxilium teneri tantum ad damni partem, quæ ex eius auxilio processerit. Est etenim hæc differentia omnino falsa: siquidem vel consulens, vel auxilium præstans absque villo discriminē tenetur ad damnum, cui consilio vel auxilio, causam dederit. vnde si cōsiliū fuerit causa totius damni, consulens tenebitur ad totum damnū, si partis, ad partem: sic & auxilium præstans tenebitur ad totius damni satisfactionem, si causam auxilio dederit toti damno: si vero parti: tantum tenebitur ad damni partem. quod perpendit Ioan. à Medina dict. q. 8. tamen si Syluester. verbo. restitutio. §. sexto. parum diligenter hanc differentiam examinauerit.

Hactenus de secunda relectionis parte: à qua tertiam breuiter attingemus: quo perfectior sit restitutionis tractatus.

Tertia Relectionis

Pars.

- 1 Tenetur quis ad restitutionem ratione rei per eum possessæ, quia aliena est, licet ini- que non acceperit. Et quid de fructibus bona fide possessoris perceptis?
- 2 Furtiue rei emptor mala fide, tenetur ad restitutionem eius, si extet: & ea perempta ad estimationem: etiam si res sit de his, quæ functionem cum suo genere recipiunt.

- 3 Furtiue rei emptor bona fide, tenetur ad eius extatis restitutionem: ea vero alienata, ad id in quo factus sit locupletior.
- 4 Dubitans rem furtiuam esse, an possit licite eam emere.
- 5 Furtiue rei emptor eo tamē animo, vt eam domino restituat: an possit precium à domino repetere?

Vltima Relectionis

Pars.

N hac deniq; vltima huius relectionis parte, secunda regula est exponenda, quæ licet à prima plerumq; in eius exēplis deducatur, tamē quia rationem distinctam habet: specialem locum exigere videtur. sit ergo regula satis iure probata. tenetur quis ad restitutionem ratione rei, quæ aliena est. Nam si quis rem alienam possideat, tenetur eam domino restituere ex eo solum, quod aliena sit, quauis nulla præcellerit iniqua acceptio. & tandem si rei alienæ possessor sciuerit, eam alienam esse: ex eo quidem iam efficitur male fidei possessor. Iege, qui bona fide. & in lege, bona fidei. ff. de acquir. rer. domi. & ideo iam tenetur hic possessor restituere ratione acceptationis iniquæ: quæ ab eo deducitur, quod cum ratione rei teneretur rem alienam restituere, & non restituit, inique

detinet, & illicite iam accepisse videtur.

Sed tamen ex regula quæritur, an is, qui ratione rei tenetur restituere, idem teneatur ad fructuum restitutionem? cui quæstioni ita respondendum esse censeo, vt possessor bonæ fidei non aliter teneatur in animæ iudicio ad fructuum restitutionem, quam in foro exteriori per humanas leges tenetur. Hæ, siquidem leges, quæ de fructibus restituendis tractauerunt, quo ad bonæ fidei possessorem iustissimæ sunt: eaq; ratione & in animæ foro erunt omnino seruanda: quod sentiunt Caieta. 2. 2. quæstione. 62. art. 6. Syluest. verbo. restitutio. quæstione. 7. Ioan. Maior. in. 4. sent. dist. 15. q. 26. ad finē. Qui autem fructus à bonæ fidei possessore sint restituendi, passim plerumq; in locis traditum est: & nos scripsimus lib. 1. Variar. Resolutionum. cap. 3. numero. 6. cum sequentibus post Panorm. in capitu. grauis. de rest. spoliat.

Secundo quæritur de eo, qui rem furto ablata à fure, vel ab alio habuit, an teneatur eam in iudicio animæ domino reddere, etiam nõ petenti, nec soluenti precium, quod pro ea furi, vel alteri datum fuerit: qua de re sit prima conclusio.

Qui certo sciens rem furtiuam esse, eam emerit, alio uero titulo habuerit, tenetur ad eius restitutionem, ea quidem extante: ea vero percepta ad eius iustam æstimationem. hoc

Tertia partis relect.

probat in l. eos. C. de furtis. in l. seruus. ff. de condic. indeb. ca. qui cum fure. de furtis. vbi doctor. optimus tex. in l. 6. tit. 13. libr. 4. Forilate. Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 65. nume. 53. ratione autem constat hæc conclusio, quia is infalam fidem habet, ac particeps est furti, & sic acceptationis iniquæ: sicuti in præcitatis locis expressim constat: notatq; Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 62. art. 7.

kne.
Cæterum Ioan. à Medina de restitut. q. 10. fere ad finem, hanc opinionem veram esse censet in his rebus, quæ vsu non cõsumuntur, nec recipiunt functionem cū genere suo. Nam in his, quæ vsu cõsumuntur, ac functionem recipiunt, recipiēs à fure sciēter rē furto ablatam non tenetur ad eius restitutionem in iudicio animæ, nisi fur ex hac receptione efficiatur impotens, & minus idoneus ad restitutionem. quasi recipiens sciēter à fure rem furto ablatam quocunq; titulo, si ea res sit de his, quæ vsu cõsumuntur, & recipiunt functionem cum genere suo, nec per hoc fur maneat impotens ad solutionem, non teneatur ad restitutionem: quia non recipit à fure rem alienam: cum in ipsum accipientem fiat eius rei translatio domini. quo fit vt hic nec teneatur ratione rei, quod aliena sit, nec ratione acceptationis iniquæ: quia hæc acceptio iniusta non est, nisi quatenus damnū infert priori dño

quod ad restitutionem, & satisfactionē. ego sane scio à iuriconsulto in l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. vbi mutui dationem expendit, scriptum esse, res quasdam eam conditionem & legem habere, quod functionem recipiant. Quæ quidem sententia varie ab interpretibus intelligitur: sed tamen res dicuntur recipere functionē in genere suo per solutionem magis quam in specie, quæ propter naturæ, vel artis similitudinem recipiunt promiscuū vsu ita, vt vna possit vice alterius fungi. sicuti frumentū cum frumēto: vinum cum vino: oleum cum oleo, & his similia. vel plane res dicuntur functionē recipere in suo genere, quæ formalem & substātiāle habet equi polentiā, ita quidē vt vna res fungatur vice alteri? vniformiter, & substantialiter: sic quod non eadē res certa in indiuidua specie reddēda necessario sit: sed eadē res, & certa secundū verā, & realē substātiā in genere, & qualitate solui possit. quemadmodū post alios explicat Carol. Molinē. de cōtracti. nu. 17. Hinc vero nō sequitur verum esse quod Ioan. à Medina scripsit: imo ea opinio falsa omnino est, quia hic recipiēs pecuniā, sit etenim de ea exēplū, furto ablatā, tenetur ratione rei, quæ aliena est, quocunq; tempore sciat eā furto ablatā fuisse, ad eius restitutionē. Nā etsi fur pecuniā accipiēti tradiderit ea quidem traditiōe, & consumptione furis,

non

non transfertur pecunię dominiũ in accipientē: nec à priori domino discedit. *tex. insignis*, quem ita omnium cōsensus interpretatur in. *l. rogasti. §. vlt. ff. sicert. pet.* quo in loco apertissimi iuris est, in his rebus, quę functionem recipiunt, cōsumptionē transferre dominiũ earum, cū facta fuerit bona fide: alioqui si mala fide facta sit, posse rem apud quęcumq; extantē à domino vendicari: itē, & cōtra dolo consumētē dominus agit actione ad exhibēdũ, quę dominium agentis præmittit, & realis est. Sic deniq; *Bart. et Doct. iuriconsulti* responsum interpretantur. idem probatur in. *l. nam & si fur. ff. eodem.* vbi constat, tunc demũ pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cum eam is bona fide consumpserit. At si recipiens à fure pecuniam furto ablatam adhuc, & si bona fide recipiat, pecuniam alienã recipit, profecto nullo iure probari potest, quod is ratione rei, quę aliena est, non teneatur ad restitutionem: imo tenebitur planē pecuniam illam extantem domino restituere, & ea consumpta mala fide, ad eius restitutionem: quanto fortius tenebitur is, qui ab initio sciens pecuniam furto ablatam fuisse, eam receperit: Sed & ratione iniquę acceptio nis & hic tenebitur: quippe qui nummos alienos, atque ita rem alienam, inuito domino contrectauerit, ideoq; furtũ commiserit,

l. qui vas. §. si ego tibi. ff. de furtis. quę probat, contrectantem mala fide rem alienam furtum committere, etiam si eam furto nõ habuerit. cui decisioni maximè locus est, vbi qui cōtrectat, scit rē illam furto, aut rapina habitam fuisse. quo fit vt non admodum vera sit *Ioan. à Medina* hac in re sententia. cui obstat *tex.* satis singularis in dicta lege. *Rogasti. §. vlt.* Atq; inde sequitur præmissę conclusionis extensio: quę eam recipiendam esse dicit, nõ tantum in rebus, quę vsu non consumuntur, nec cum genere functionem recipiunt, sed & in his quę ad mutui rationem pertinent, & functionem cū suo genere recipiunt.

Hinc etiam patet, comedentem simul cum fure res furto ablatas, scientem quidem & mala fide, teneatur in animę iudicio ad æstimationem illius partis, quam comedit: non in solidum: quia criminis participans non fuit. tamen si in foro iudiciali is condemnabitur in solidum in pœnam illius criminis, quod commisit ex illa furis in re furtiua societate. *l. eos. C. de furtis.*

Secunda conclusio. Qui rem furto ablatam, bona fide quocunque titulo habuerit, tenetur quidem ratione rei, eam extantem domino restituere: ea vero bona fide consumpta, in id tantum, in quo factus fuerit locupletior. Hęc partem deducitur ab hac secundã re-

Tertiae partis relect.

gula, quā modo cōstituiimus: & rationibus satis frequentissimo Theologorum, & Canonistarum consensu, probata extat.

Ab ea prinū deducitur, ea re bona fide consumpta in cibū, aliumq; vsum necessariū cōsumētis: teneri eundē ad restitutionē eius pecuniae, quam ex proprio patrimonio in eū vsum cōsumpsisset vero similiter: nā in ea quātitate factus est locupletior: quod Caiet. exprefim respondet in. 2. 2. q. 62. art. 6.

Secūdo ab eadē cōclusionē probat, emptorē rei furtivae, etiā si bona fide emerit, in foro iudiciali cōdemnandū esse ad rei extantis restitutionē, nec à dño fore preciū ei reddēdū. l. incivile. C. de furtis. l. si mancipiū. C. de rei vendicat. l. si debitor. ff. quae in fraudē credit. idē & in cōscientiae foro servandū erit eadē ratione: sicuti in specie adnotarūt Caiet. ex Thoma in dict. artic. 6. Ioan. Maior in. 4. sent. dist. 15. q. 26. ad finem. Sylue. verb. restitutio. 3. q. 7. Ioan. à Medina de contract. q. 10.

Tertio patet, emptorem rei furtivae, etiā si bona fide emerit: cū scierit rem alienā esse, non posse furi venditori eam restituere, ut ab eo preciū cōsequatur, si probabilis sit cōiectura, quod fur eandē rē dño minimè restituet. quod Io. à Medina probat dict. q. 10. licet Alex. de Hales cui subscripsere Angel. verb. restitutio. 1. nu. 1. & Sylue. verb. restitutio. 3. q. 7. contrariū re-

spōderit. cui⁹ quidē opinio admitti poterit, cū verisimilis sit cōiectura, quod fur rem dño restituet. vel emptor eū ad id agēdū induxerit, aut tandē modum adhibeat, quo tute res vero domino reddatur.

Quarto hinc procedit, quod emptor rei furtivae, re quē per eū alienata eo tēpore, quo bonā fidē habuit, nō tenebitur ad rei aestimationē, sed tantū ad id, quod è re ipsa ad eū pervenerit: ita, vt factus sit locupletior. l. nā & hoc natura. ff. de cōd. ind. l. si me & Titium. ff. si cert. pet. vñ si rē ipsam alienaverit pro eodē precio, quod ipse furi dederat in nihilū tenebitur. preciū etenim istud furtivū nō est. l. Qui vas. in fine. ff. de furtis. quod si eā rē pluris, quā emerit vēdiderit, tenebit ad restitutionē partis eius, quae excedit preciū ab eo furi datū. Sicuti nō emptionis titulo, sed donationis rē furtivā q̄s à fure habuerit, eāq; vēdiderit: preciū acceptū tenebit dño reddere. l. si rē. ff. de petit. hered. quā distinctionē & in in cōscientiae foro recipiendā esse cēsēt Caieta. Sylue. Maior. & Medina in praecitatis locis.

Quid autē de eo, qui dubitat rē si bi donationis, vel vēditionis titulo oblatā, furtivā esse, an poterit is iure eā accipere? & quidē nō semper qui dubitat rē ab eo possessā alienā esse, tenet statim restituere. quia & si dubius sit rem illā propriam esse, vel alienam: certus tamen est, nec dubitat se non esse obligatū

nota

bligatum ad restitutionem eiusdem rei: atque ideo non habet dubium practicum, licet habeat dubium speculatiuum: quod alibi tractabitur. poterit denique qui dubitat rem furtiuam esse, eam accipere titulo emptionis, aut donationis: modo habeat animum restituendi eam vero domino, quoties eam esse alienam compertum fuerit. itaque rem hanc ratione huius dubii bona fide quaesitam, & praemissa diligenti inquisitione, an furtiua sit: poterit is alteri vendere, aut donare modo emptori, & donatorem admonere huius dubii, quod ipse habeat: alioqui si non admonuerit tenebitur ad damnum, quod ex hac emptione, aut donatione emptori vel donatori venerit: cum fraude videatur vitiū rei inuise. Haec Io. Medina dicit. q. 10. ad exemplum eorum, quae in materia de euietionibus passim traduntur a iuris vtriusque professoribus. illud vero adnotandum erit, quod qui dubitat, rem esse furtiuam, poterit eam emere ut dixi: modo non sit dubius an licite possit eam emere, absque peccati culpa. Nam si de hoc dubitaret, ageret profecto contra dubium practicum, & sic contra conscientiam: atque ideo peccati culpam dubio procul contraheret.

Ceterum si quis certo sciens rem furtiuam esse, eam emerit dato modico precio, eo quidem animo, ut rem ita adquisitam vero do-

mino restituat: qui alioqui eam habere non posset: aut saltem probabili coniectura minimè ea assequutus foret: quasi re domini vtiliter gesta, precium petere poterit à dño, cui res ipsa restituenda est: non tantum in foro interiori, sed & exteriori, secundum Hostiens. titu. de poenit. vers. quid de praedam ementibus. Angel. verbo. restitutio. 1. num. 5. Ioan. Maiorem in. 4. sent. dist. 15. q. 26. ad finem. Syluest. verb. restituit. 3. q. 7. Ancharr. in. huius regulae commentariis. columna. 13. Cæpolam. cautela. 10. & Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 65. numero. 57. optimus text. quem Gratianus Diuo Ambrosio tribuit in capitulo. rapinam. 14. questione. 5. Rapinam, inquit, emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, restituatur. ex quo patet licere, ac laudandum esse, quod quis rem furtiuam à fure emat, ut ea domino restituatur. cum alio. qui fortassis fur cum re longe fugeret, nec dominus eam habere posset. re igitur vtiliter gesta, iniquum erit quod emptor precium amittat, domino rem ipsam euicente. Bald. vero & Paul. Castrensis in lege. 1. ff. de negot. gest. in ea sunt sententia ut opinentur, ementem rem furtiuam ut eam domino restituat, non peccare: sed tamen non habere eum actionem negotiorum gestorum ad precium contra dominum, nisi dominus ratam habuerit emptionem. quia

M. iii. negociū

*kne
mensj.*

negotium istud pertinet ad dominum non re ipsa, nec ipso gestu, sed tantum rati habitione. mihi profecto non displicet hæc sententia præsertim quod in foro iudiciali difficilimè probabitur hic animus emptoris: & tamen admitterem in utroque foro priorè Hosti. opinionè, si de hoc animo constaret, & emptio cederet in domini utilitatem, ex eo quod precium datum, fuisset modicum, essetque probabilis coniectura quod dominus rem istam nusquam habuisset, nisi emptor eam à fure emisisset. His etenim consideratis etiam iudex in foro exteriori dominum ad precium condemnabit: si quidem negari non possit, emptionè istam factam fuisse in eius utilitatem: & ideo negotium re ipsa ad illum pertinet: ac tenetur negotiorum gestorum actione precium emptori reddere, iuxta Hostiensis opinionem, quæ magis communis est.

Ex. §. sequenti.

- 1 Restitutio rei inuenta fieri debet: alioqui vel rapina, vel furtum committitur.
- 2 Restitutio rei inuenta domino fieri debet, vel pauperibus, si dominus facta diligenti inquisitione adhuc incertus sit.
- 3 Res incertæ an sint pauperibus restituendæ: & an possit per principem summum, debitor ab earum restitutione liberari?
- 4 Intellectus Authent. omnes peregrini. C. communia de success. & num. precedenti.

5 *Examinatur iustitia regiarum constitutionum, quæ de rebus inuentis tractauerunt.*

§. Primus.

Vic secunde regulæ opportune congruit quæstio de rebus inuentis: qua quidem ratione debeant restitui? est etenim celebratissimus diui Augustini locus sermone. 19. de verbis Apostoli: apud Gratianum item. 14. quæstione. 5. capitul. si quid inuenisti. quo manifeste assertum est, cum qui aliquid inuenerit, nec tamen restituerit, rapinam commisisse. ea namque auctoritate probatur, rem inuentam esse sub peccati mortalis culpa restituendam: & quod grauius est, rapinæ crimen contrahere, qui rem inuentam non restituerit. inquit enim Augustinus, si quid inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. sed tamen hac in specie non est propria, & vera rapina: sicuti ostendimus secunda huius relectionis parte. §. 1. numero secundo. vbi rapuisti, exposuimus, id est illicite accepisti. ea vero illicita acceptio rapina non est, licet sit rapinæ similis. quod probat tex. in capitulo. multi. 14. quæstione. 5. quem Gratianus tribuere videt diuo Hieronymo super Leuiticū: cum sit potius Origenis Homelia.

lia. 4. ad caput sextum Leuitici. Nā & qui rem inuentam detinet, nec domino reddit, furtum committit, leg. falsus. §. qui alienum. ff. de furtis. quod verum est, vbi inuentor rem illam acceperit animo lucrandi sibi: vel quando sciens alienam esse, cuiusq; eam retinet, vel negat, aut ea vtitur. l. inficiando. ff. de furtis: tradit Iason in lege. rē quæ nobis. colum. 3. ff. de acquir. poss. & Chassanæ. in consuetud. Burg. rub. 1. §. 3. col. 2. sed & præter hæc potissimum obseruandum est, tunc rem inuentam restituendam fore, cum ea res eius conditionis sit, quæ verisimiliter antea fuerit alicuius: quod si res inuenta sit talis, quæ ex probabili coniectura antea nullius fuerit, acquiritur inuenienti, nec est alteri restituenda. §. item lapilli. inst. de rer. diuisio. Thomas docet, & inibi Caiet. dict. art. 5. Florēt. 2. part. tit. 1. capit. 15. §. 2. igitur ex his apparet, rem inuentā restituendam omnino esse, nec posse ab eo, qui eam inuenit, iuste retineri.

Verū si cōtingat, præmissa diligēti inquisitione minimè cōpertū esse, quis sit rei inuentæ dominus, tunc restituenda erit res pauperibus. cap. non sane. 14. q. 5. & in hac specie adnotarunt Thomas. 2. 2. q. 2. art. 5. ad 3. ac post eum Canonista, quorum opinio cōmunis est secundum Syluestr. verbo. inuentum. cui suffragatur tex. singularis in authenti. omnes peregrini.

C. communia de success. & ei cōsimilis regia cōstitutio. penulti. tit. 1. part. 6. quibus statutū est, quod bona peregrini morientis absq; testamento per episcopum in pias distribuantur causas, si hæres legitimus nō appareat, vnde cōsequitur, rē inuentā quæ verisimili cōiectura fuerit alicuius, nec tamen is certus sit, vt ei restitutio fiat, pauperibus, vel in pias causas distribuendā esse. nō me latet viros alioq; diuini, & humani iuris peritissimos aduersus hanc vulgo receptā opinionē, quādoq; disputasse, & deniq; existimasse, iure communi seclusis prouinciarū & regnorū legibus, & cōsuetudinibus, posse rē inuentā iuste retineri ab inuentore, qui præuia diligēti inquisitione, non potuit scire, quis sit rei inuentæ dñs. horū opinioni patrocinatur, quod si quando pauperibus restitutio faciēda est, id nō iure naturali, nec diuino, sed humano tantū extat statutū: quemadmodū ratione satis sufficēti probauimus, in secūda huius relectionis parte. nu. 6. ius vero humanum, quod induxit, restitutionē faciendā esse pauperibus, locū obtinet in his, quæ illicite acquisita sunt: sicuti cōstat ex cap. cū tu. de vsur. & locis similibus. igitur in hoc casu, quē tractamus, iure humano hæctenus nō est præcepta restitutio: siquidem rei alienæ inuentor diligenter inquirens, quis sit eiusdem rei dominus, non agit quid

Tertiæ partis relectionis

illicitum si eam interim sibi retineat, animo quidem inquirendi dominum, & restituendæ propriam rem: quod modo diximus. sic denique, nisi ius humanum aliud statuerit, visum est, non esse necessariam restitutionem rei inuentæ pauperibus faciendam, sed posse eam detineri ab inuentore animo sincero, vt eam domino restituat, vtq; diligentissime eum inquireat. non obstat tex. in dicto Auth. omnes peregrini. Nam in eo casu tractatur de bonis à certo eorum domino relictis intestato decedenti: cuius nullus hæres apparet: ideo nimirum quod restitutio fiat pauperibus, vel in pias causas bona distribuuntur, ad utilitatem ipsius defuncti. at in præfenti casu agimus de bonis alicuius, quem nescimus vel viuum, vel mortuum esse, vel an habeat certos hæredes. Mihi sane communis sententia placet, quæ gloss. in hac regula, & in cap. cum tu. de vsur. & vbiq; doct. sequuntur. Nec ad eius defensionem considero ipsorum pauperum fauoré: nã hic minimè sufficeret, sed animaduertendum esse censeo, quod vbi compertum sit, aliquam rem non esse possidentis, quia eam illicitè adquisiuit, vel quia eam inuenit: & præterea eam rem dominum, licet incertum habere, facièda est diligens inquisitio ad inquirendum, & sciendum quis sit eius dominus, cui sit facienda re-

stitutio. quod si ea præmissa is nõ appareat: tunc iuris naturalis ratio dicat, rem istam non adquirendam esse in utilitatem domini, cuius ea præsumitur mès, vt si ei nõ possit propria res restitui, expendatur quidem in eius utilitatem. Ergo in hac specie, quam tractamus etenim si iura humana nihil de pauperibus statuissent, nec de causa piæ fauore, naturali quadam ratione idem dicendum esset: quod ipse deduco à verbis diui Thomæ in dicto articulo quinto. ad tertium. & hanc esse veram rationem existimo Authen. omnes peregrini. siquidem inibi agitur de rebus, quæ certum dominum habuerunt, & quidem nunc habeant, nẽpe hæredes ipsius defuncti: tamen si ignotum sit, qui sint hi hæredes, ad quos res ab ipso defuncto relictæ, pertineant. vnde nulla mihi videtur congrua discriminis ratio inter hunc casum, & eum quem modo de rebus inuentis tractamus. sic tandem opinor veram esse communem sententiam. Nec diffiteor hanc rationem minimè conuenire illis constitutionibus, quibus statutum est, illicitè adquisita simul, & illicitè data, quæ & à dante, & ab acquirente ob criminis detestationem auferentur. at existimo per eas constitutiones in pauperum, & pietatis fauorem statutum esse, quod ea bona pauperibus distribu-

tribuantur: vel in similem pi-
am causam. potuere enim huma-
næ leges punire dantem, & acci-
pientem: & pœnam ipsam paupe-
ribus, vel piis causis erogandam,
ac distribuendam fore, simul sta-
tuere.

Quam ob rem obiter hic quæri-
tur de potestate legis humanæ cir-
ca hæc incerta. & profecto in his
incertis quæ iure humano paupe-
ribus, aut operib⁹ piis distribui iu-
bentur: ex ea causa, quod nec danti
sint restitenda, nec accipiēs ea possit
retinere, ob vtriusq; turpitudinē,
mihi apertissimi iuris esse videt,
principem summum, cuius legis
auctoritate hæc pauperibus distri-
buenda sunt: quæ prius, seclusa hu-
mana lege, pauperibus non erant
debita, posse res istas in alium pi-
um, vel publicum vsum expende-
re licite ex causa iusta vel lege ge-
neraliter lata, vel speciali dispensa-
tione. Nam princeps is, qui veluti
rei publicæ rector, & administra-
tor, hæc pauperibus dari lege ius-
sit, poterit & ab eisdem auferre,
in aliamq; publicam, aut vtilem
rei publicæ causam expendere. Et
hæc sit sufficiens huius conclusio-
nis ratio. Hinc plane deducitur
in his quidem rebus incertis, quæ
hanc legem, & conditionem ha-
bent, posse eundem principem ex
causa, per compositionem factam
cum debitoribus, eos eximere ab
obligatione restituendi pauperi-
bus res incertas: cum hic nihil fi-

at contra legem diuinam, nec na-
turalem: sed tantum contra legē
humanam, cui princeps derogare
potest. in aliis vero rebus incertis,
quæ dominum iustissimum ha-
bent, nec ab eo derelictæ sunt, nec
lege humana ex eius dominio a-
blatæ: sed tamen quia is dominus
ignotus est, nec ei restitutio fie-
ri potest, ratio naturalis dicitur,
eas res expendendas fore in ipsius
domini vtilitatem: nepe vel pau-
peribus, vel piis locis erogandas
fore, ob spiritualem ignoti domi-
ni salutem, secundum Thomam
dicto. articul. quinto. ad tertium.
tunc sane opinor à summo prin-
cipe posse libere commutari cau-
sam, in quam res istæ sint expen-
dendæ: modò ea commutatio
adhuc fiat in domini ignoti utili-
tatem, aut iuxta ipsius volunta-
tem, ratione quidem aqua præ-
sumptam: non alias. Quid enim
obsecro differt dominus alicuius
rei sit ignotus, an absens ita, vt ad
eum propria res deferri non valeat
at commode: nihil profecto: cum
etsi dominus ignotus sit, tamen
manifestum est, rem ipsam domi-
num habere, cui ob incertitudi-
nem restitui non potest. at res do-
mini absentis eo casu, quo ei re-
stitui non potest, nec verisimili-
ter speratur huius restitutionis
tempus opportunum, non po-
test, etiam auctoritate principis, in
aliam causam expendi, quam quæ
vel sit utilis absenti, vel confor-

Tertiæ partis relect.

mis eius præsumptæ voluntati:
 sic igitur idem erit in re, quæ do-
 minum habet, quanuis ignotum,
 & incertum, quod videtur con-
 ueniens menti Thomæ, & Caiet.
 in dicta responsione ad tertium.
 ad hunc, ni fallor, modum est in-
 telligenda sententia eorum, qui cõ-
 sent, Romanum Pontificem libe-
 ram habere potestatem per compo-
 sitiones, quas vocant, liberandi
 debitorum ab obligatione restituẽ-
 di res incertas: id est quarum do-
 mini sunt incerti, quam opinio-
 nem defendit Ioann. à Medina de
 restit. q. 3. causa. 1. p. 1. ubi dicitur.

Non tamen inficior aliam esse
 rationem habendam circa intel-
 lectum Auth. omnes peregrini.
 4. Nam mortuo rerum domino ab
 intestato, cum is non exposuerit
 propriam voluntatem ad hoc, vt
 res post eius mortem distribue-
 rentur, manet penes leges huma-
 nas libera disponendi facultas: &
 sicut humana lex potuit cogna-
 tos proximiores, ad hereditatem
 intestati vocare: ita potest uxorem
 eiusdem, aut principem, aut pau-
 peres: aliam ve pietatis causam:
 quod nemo doctus negabit. si-
 quidem hæc successio intestato-
 rum, iuris civilis libero arbitrio
 relicta est. & ideo poterit prin-
 ceptus ad bona intestati peregrini
 post eius mortem, vocare fiscum
 ipsum, vel principem. Imo ex cau-
 sa poterit in his successionebus
 princeps statuere quod peregrini

testari non valeant, in fauorem ite-
 peregrinorum, aut alienigenarum,
 quos lex civilis potest efficere in-
 capaces successione, quo ad bona,
 quæ defunctus in ea prouincia ad-
 quiserit: & ea regi deferre: quod
 apud Gallos ita statutum est: sicut
 testatur Guillel. Benedict. in ca-
 pit. Rainuncius. verb. & uxorem
 nomine Adelasiam. num. 1042.
 de testam. Boerius in consuet. Bi-
 turicensibus rub. de testament. §.
 ultimo. & Rebuffus in proemi.
 ad leges regias, glossa. 5. num. 82.

Ex prænotatis examinanda sunt
 quo ad animæ iudicium regie cõ-
 stitutiones, quæ de rebus inuen-
 tis tractauerunt. Hæc bona vulgo
 appellantur mostrenca Hispano
 sermone, Græco vero dicuntur,
 ἀδελφότης, auctore Strabone libro.
 decimo septimo. vbi de Aegypto
 agens scribit, hæc bona ad fiscum
 publicum, & Cæsaris deferri. cui
 ius meminit & Budæus lib. tertio
 de ass. est etenim apud nos regia
 l. 1. tit. 12. lib. 6. ordinat. qua cautum
 est, quod inueniẽs rem aliquam, quæ
 prius alicuius fuerit eam tradat iu-
 dici, vel illi, cui consuetudine, aut
 principis priuilegio, ius cõpetit re-
 cipiendi, & seruandi hæc bona, quæ
 incertum dominum habent: qui tandẽ
 rem illam recipiẽs, quolibet mense
 ipso die nundinarum, in loco vbi fuit
 inuenta, publice dominum requi-
 rat per præconem, vsq; ad annum,
 & duos menses: vt si hoc tempo-
 re dominus rei certus sit, remque
 ipsam

ad uerba
 ob hanc

ipsam petierit, eidem restituatur: alioqui eam vt propriam obtineat, qui eam recepit, dominiū que eius adquirat is, vel princeps, vel dux, Marchio, aut comes, cui ius sit hanc rem adquirendi, propter domini incertitudinem: idē senserat. l. secunda. titu. decimo tertio. libro. 4. fori. est que similis fere consuetudo apud Burgundos: vt refert, & explicat Chassanę. rub. prima. §. primo. & sequenti. item & apud Aurelianeus titu. de fugitiuis, & erratibus: vbi statuitur, aut potius consuetudine inductū extat, quod dominus rei inuentæ, possit rem propriam petere etiam post dicta præconia, & menses supradictos, modo nondum sit sententia iudicis lata, quæ ratione legis, vel consuetudinis rem inuentam principis, ducis, comitis, aut alterius dominio addixerit. harū ferme consuetudinum meminit Ioan. Faber. in. §. examen. Inffit. de rerum diuisione. Sic licet iure Cæsareo statutū sit, res & bona eorū, qui naufragiū patiūtur, à nemine occupari posse, nisi eo animo, aut dñs restituatur, nō obstante quacūque cōsuetudine, quæ contrarium fieri permittat, Auth. Nauigia. C. de furtis: tamen apud Gallos dominus Prouinciæ, & territorii, ea bonavti oberrantia, & dominum incertum habentia, occupat, & sibi adquiret, secundum Guilielm. Benedict. in dict. capitul. Rainuncius. verb. & vxorem nomine

Adelafiam. num. 935. de testamen-
verum quod hanc consuetudinē
attinet, ego igenue fateor me pro-
sus iuxta æquitatis & iustitiæ re-
titudinem, non percipere qua ra-
tione, possit ea consuetudo defen-
di. Nam iniquam esse non dubi-
to, nec video qua ex causa dubita-
ri possit. Quid enim obsecro nau-
fragus miser fecit, vt dignus sit a-
misione rerum, quæ ad ipsum le-
genaturæ pertinent: quid itē prin-
cipem Christianissimum moue-
re potest, vt tam impiam, & crude-
lem consuetudinem probauerit,
aut eam à iudicibus seruari permi-
serit: vnde Petrus Rebuffus in pro-
cemio ad leges regias glo. quinta.
nu. septuagesimo quart. scribit, nō
esse in conscientiæ foro tutos do-
minos hæc bona occupantes, plus-
que timendū esse deū, vt vere à Ca-
tholicis plus timendus est ad præ-
ceptorum diuinorum obserua-
tionem, quam humani legislato-
ris rigorem, & quidem iniquum.
De legibus vero huius regni so-
let etiam dubitari, an & hæc tutum
reddant in cōscientiæ iudicio eū,
cui hæc bona fuerint addicta: ita
quidem, vt vere dominus affe-
ctus sit rei inuētæ, nec teneat prio-
ri domino eam reddere, si is post-
modum eam petierit? Et quidē
lex humana potest à priuatis rerū
dñia tollere variis ex causis, vel
in pœnas criminis comissi, vel ad
ipsius rei publicæ vtilitatem, vel ra-
tione legitimæ vsucapionis, aut

Tertiæ partis Relectionis.

quia res à dominis habentur pro derelictis, & ea ex causa potest lex earum dominium libere alteri dare. Sed in hisce rebus inuentis nulla harum rationum constitui potest ad priuationem dominii: igitur non satis æque legibus definitum est, quod hæc bona alicui adiudicentur domino inuito, nec expendantur in eius vtilitatem, aut in eam causam, quæ eius præsumpto consensui conueniat. sicuti modo ex diuo Thoma extitit adnotatum. consequens patet: antecedens vero probatur: quia crimen hic nullum contingit, nec à domino rerum commissum est, rei publicæ item vtilitas non pertinet magis ad has res inuentas, quam ad eas, quæ certum dominum habent. Nec sufficit vtilitas rei publicæ ad priuationem priuati domini, nisi & eius æstimatio priuato reddatur. le. venditor. §. si constat. ff. commun. prædior. de quo & nos egimus libro tertio Variarum resolutionum. cap. decimoquarto. vsucapionis autem ius dubio procul æquissimum est, ne dominia rerum incerta sint l. prima. ff. de vsucapio. tamen exigit ex rectitudine iustitiæ, quod vsucapiens bonam fidem habeat & existimet rem ad eum pertinere: hæc autem existimatio in hac specie omnino deficit: vnde sufficiens non est vsucapionis causa. postremo autem quod de dereli-

ctis diximus, facillime re fellitur cum nihil hic minus congruat. etenim dominus rei inuentæ si posset eam repetere, & habere, maximo cum gaudio eam sibi potius vendicaret, quam pro derelicta relinqueret. atque ita præsumendum est, nisi res sit adeo modici valoris, vt derelictæ rei præsumptio iustè capi possit. Sic denique video iustius esse, quod hæc res inuentæ, & quæ certum dominum prius habuerunt, modo vero incertum habent, in vtilitatem domini, aut in eam causam, quæ eius sit verisimilis consensui, expendantur, quam quod alicuius dominio adiudicentur, domino priori inuito: sicuti diu⁹ Thomas sensit in dict. articu. quinto. ad tertium. Quod si velimus adhuc ex rectitudine iustitiæ leges regias defendere: quæ fortassis defecit in animæ iudicio possunt: modo priori domino rem inuentam repetenti ius reddatur, fiatque etiã post præconia, & sententiã iudicis rei restitutio: est illud potissimum obseruandũ, ne vlla fraus fiat per iudicem, aut per eum, cui lege vel cõsuetudine, vel principis priuilegio, harum rerũ custodia tradita, aut delegata est. Nam & de iustitia harum legũ dubitauit Chassan. in consue. Burgundia. dict. §. 1. sub rub. 1.

Ex. §. sequenti.

- 1 *Thesaurus quis proprie, ac vere dicatur?*
- 2 *Thesaurus ad quem pertineat, breui quadā distinctione traditur.*
- 3 *Thesaurus in loco religioso, vel sacro inuentus, cuius sit: & inibi conciliantur duo iuris civilis contraria responsa.*
- 4 *Regia constitutio de thesauris defenditur, etiam quo ad animæ iudicium.*

§. Secundus.

Superest nūc de thesauris agere, an & pecunia ex thesauro habita sit necessario restituenda, & cui, & an efficiatur inuenientis? est etenim Thesaur⁹ pecunia ab ignotis dominis supra hominum memoriam reposita. l. nunquam nuda. §. thesaurus. ff. de adq. domini. thesaurus, inquit Paulus, est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius nō extat memoria: vt iam dominū nō habeat. sic enim fit eius, qui inuenit, quod non alterius sit. Alioqui si quis aliquid, vel lucri causa, vel metus, vel custodiæ cōdiderit sub terra: non est thesaurus, cuius etiam furtū fit. hæc iurisconsult⁹. ideoq; hæc pecunia dicitur, thesaur⁹, quasi reposita sit *eis & vniuersis* id est in futurū: sicuti deducit Alciat. lib. 4. de verb. signifi. & lib. 7. parer. c. 1. atq; auctore iuriscōsulto hæc pecunia quocūq; in loco sit, in nullius bonis est, & ideo capiētis, & inuenientis efficitur, naturali quadam ratione, qua ea, quæ in nulli⁹ bonis sūt, vt auis & feræ, ca-

piētis sūt. §. Feræ. inst. de rer. diuis.

His vero de dictionis cognitiōe præmissis, circa thesauri adquisitionē, sit hæc receptissima, simul & probatissima distinctio, vt thesaurus magica inuentus arte, in proprio etiā fundo, sit Cæsaris, & fisci. l. vnic. C. de thesau. lib. 10. l. nemo C. de malef. & Math. absq; arte vero magica inuētus, in proprio agro totus sit inuētoris, in alieno vero data tñ opera, totus domino fundi competat: fortuito autem inuētus pro parte dimidia domino agri, pro alia dimidia inuentori cedat. text. ita communiter intellectus in. §. thesauros. instit. de rerū. diuis. idque Adrianus imperator naturalem rationem sequutus stauit, auctore Spartiano in Adriano Cæsare. quod & Iustinianus refert in dict. §. thesauros. eandem distinctionem sequuntur glo. Faber. Angel. & Doct. in dict. §. thesauros. & inibi è iunioribus Claudius Cantiuucula: Ferrarius: & Eguinarius Baro. optimus tex. & ibi Doct. in l. 3. §. si in locis. ff. de iure fisci. l. si is qui. §. vlti. ff. de adquir. rer. domi. regia. l. 44. titul. 28. part. 3. tradunt idem Diuus Thomas. 2. 2. q. 66. art. 5. Floré. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2. Syluest. verb. inuentum. gl. & Car. à Turre Cremata in. c. si quid inuenisti. 14. q. 5. & Chaf. in cōsuet. Burgūdiæ. rub. 1. §. 1. num. 7. & sequentibus à quibus variæ hac de re quæstiones traduntur. Potissimū tñ hoc in tractatu dubiū

biū est, quo nam modo cōciliari
valeant duo iuris ciuilis responsa:
quæ de Thesauro inuento in lo-
co religioso, contraria planè respō-
derint. siquidem in. l. tertia. §. si in
locis. ff. de iure fisci. Callistratus
scribit, thesaurum inuentū in lo-
co religioso, pro parte dimidia fis-
co cedere: at Iustinianus in dicto.

3 §. Thesauros. respōdit, thesaurum
inuentum in loco religioso, for-
tuito tamē, totum inuentoris esse:
idque tribuit Adriano Cæsari: cū
Spartianus hoc subticuerit. idem
quod respondet Callistratus pro-
batur in libro feudorum in capi-
primo. quæ sint regalia cæterum
Accursius in dicto. §. si in locis. &
in dicto. §. thesauros. hanc antino-
miam dissoluere conatus, intelli-
git Iustiniani decisionem secun-
dum naturalem æquitatem, ex
qua ea quæ in nullius bonis sunt,
cipientis efficiuntur: Callistrati ve-
ro sententiam secundum rigo-
rē iuris procedere censet, qui hoc
in casu præualere debeat æquitati.
Ego hanc conciliationem mini-
me probo, quippe qui non esse ve-
rissimile censeam Iustinianum in
suis illis institutionibus, quas edi-
dit, vt iuuenes iuris principia ac-
ciperent, falsam vel iure ciuiliam
derogatam sententiā, tradidisse.
quam ob rem idem Accursius in
dicto. §. si in locis. intellexit textum
ibi, quando thesaurus fuit inuen-
tus data opera. §. vero. Thesauros.
vbi inuentio thesauri fortuito cō-

tigerit. Et profecto ita verum est
quod Iustiniani locus de thesauro
fortuito inuento tractat: sed quod
Callistrati responsio sit intelligen-
da, de thesauro data opera inuen-
to, falsum est, præterquam quod
hæc interpretatio maximam diui-
nationem habeat. Etenim in di-
cto. §. si in locis. equalis decisio
ponitur in thesauro inuento in
loco sacro, religioso, in prædio pu-
blico, in prædio Cæsaris patrimo-
niali, vel fisci: & ideo in omni-
bus his eadem esse debet deter-
minatio. Et tamen constat the-
saurum inuentum in prædio Cæ-
saris patrimoniali, vel fisci, da-
ta opera: nō pro parte dimidia tā-
tum, sed in totum Cæsaris, vel
fisci esse, quod & ex ipso Iusti-
niano apparet, qui semper de the-
sauris tractat diuidendo, cum
is inuentus sit fortuito: quasi vbi
fit inuentus data opera, is omni-
no, & in totum pertineat ad fun-
di dominum. vnde certissimum
hinc esse censeo, non posse iuris-
consulti responsum in dicto. §.
si in locis. intelligi de thesauro
inuento data opera: sed necessa-
rio procedere in thesauro fortui-
to inuento. quod palam est.

Tertia igitur ratio ad dissolutio-
nē huius antinomie, ita constitui-
tur, vt Iustiniani sententiā obtineat
in thesauro inuento in loco sacro,
aut religioso, proprio tamē ipsius
inuentoris. licet etenim cuique
locū religiosū propria auctoritate
facere

facere inferendo mortui corpus. §. religiosum. Inst. de rer. diuis. l. cum in diuersis. ff. de relig. & sumpt. funer. sacrum autem priuata auctoritate fieri non potest: sed necessaria est auctoritas publica. §. sacra. inst. de rer. diuis. eademque auctoritate publica licebit priuato illum locum obtinere. Sic denique ob id quod locus ille sacrum vel religiosum paulo ante priuatum fuerat ipsius inuentoris, ab ipso que possidetur, thesaurus inibi inuentus in totum ei cedit. tex. tamen in dicto. §. si in locis. procedit in loco sacro, aut religioso, qui inuentoris non est, nec antea fuerat, nec ab eo detinetur. atque ita Claudius Cantuuncula in dicto. §. Thesaurus. hanc difficultatem explicat. cui quidem accedendum non est, quia eius interpretatio diuinationem item habet. Et praeterea, quia loca sacra in nullius bonis sunt. §. nullius. inst. de rer. diuis. religiosa autem secundum veterem iuris ciuilibus significationem, quo ad ius sepulchri: non quo ad alia, in priuatorum dominio esse videntur: sicuti in dicto. §. nullius. probatur. unde parum sufficiens haec ratio est, ut thesaurus in loco sacro, vel religioso inuentus ab eo qui locum religiosum fecit, vel sacrum fieri consensit, in totum acquiratur. deinde apparet, non aliter Iustinianum locum sacrum, vel religiosum accepisse, quam Calistratus acceperit. quo fit, ut satis nodosa sit haec iuris ciuilibus antinomia. Fortassis illud potius, ac con-

gruetius est, quod Iustinianus Caesar a responsio Calistrati iuriscōsulti discesserit auctoritate legis ab Adriano lata: atque ideo sententiam iuriscōsulti in dicto. §. si in locis. sublatam esse; & correctam a Iustiniano in dicto. §. Thesaurus. secundum quem, thesaurus inuentus in loco sacro, vel religioso ipsi inuentori queritur: nec eius aliqua pars fisco, aut reipublice debetur. quasi haec loca in nullius bonis sint, & iure publico censeantur: quam interpretationem sensit veram esse Angelus Areti. in dicto. §. Thesaurus. & probat inibi Eguinarius Baro. His accedit opinio Cini & Baldi in l. item lapilli. ff. de rerum. diuisione. Et Chassangi in dicto. §. primo. qui scribunt, Thesaurum inuentum in loco publico, qui in nullius bonis sit, totum fieri inuentoris, nec eius partem aliquam fisco cedere. ergo eadem ratione thesaurus inuentus in loco sacro, vel religioso, que quidem loca publica sunt, nulliusque in bonis esse censeantur, totus fiet inuentoris. Non obstat quod de preedio fiscali, publico, vel Caesaris scriptum est in dicto. §. Thesaurus. & in dicto. §. si in locis. quia id intelligendum est non de locis publicis, quae in nullius bonis sunt, ut platea, via publica: sed de locis que ipsius reipublicae, Caesaris, fisci, aut ciuitatis ita propria sunt, ut est fundus Titii, nec sunt omnibus communia: in his etenim dimidia

Tertiæ partis relectionis.

dimidia pars Theſauri aut fiſco, aut Cæſari, aut ciuitati iure domini debetur: quem ſenſum probat regia partitarum. l. 44. tit. 28. par. 3. non tamen inficior Doct. ſentire contra Baldi opinionem, Theſaurum inuentum in loco publico, qui nullius ſit, pro dimidia parte fiſco cedere: & id deducere videtur à dic. §. ſi in locis. quo deciſum extat theſaurum inuentum in loco religioſo, aut ſacro pro parte dimidia pertinere ad fiſcum: & deinde ab eo quod de theſauro inuento in loco publico idem ibi & indic. §. Theſauros. ſtatutum eſt. ſed nos de loco religioſo Iuſtiniani ſententiam elegimus: de locis autem publicis reſpondimus, id intelligendum eſſe in locis publicis, quæ rei publicæ ſunt iure domini ſpecialis, non de locis quæ publica, & communia ſunt nullius dominio ſpeciali ſubdita.

Sed apud nos, qui loca religioſa, & ſacra alia ſignificatione accipimus, et interpretamur, opinor theſaurum in loco religioſo, aut ſacro inuentum pro ea parte ad eccleſiã eiusque prælatũ pertinere, pro qua ad priuatũ, qui dominus illius loci fuiſſet, omnino ex legibus de ferendus eſſet, ſi locus ille non religioſus, ſed priuati domini foret: ſicuti adnotarunt Angelus in dicto. §. Theſauros. Ange. & Sylue. verbo. inuentum. §. quarto. contra gloſ. in capit. ſi quid inueniſti. decima quarta. quæſtione. quinta

ab imib

quæ etiam hodie in locis religioſis ſeruandam eſſe cenſet Iuſtiniani deciſionem.

Postremò illud eſt obſeruandum lege regia. ſeptima. titul. 12. libr. ſexto. ordinat, ſtatutum eſſe quod theſauri quocunque in loco inuenti fuerint, regi acquirantur, data quinta eorum parte ipſi inuentori. Et licet in vulgatis codicibus quartæ partis fiat mentio, in antiquis tamen exemplaribus manu ſcriptis, quinta tantum pars inuenienti deſertur. & licet ea conſtitutio, vt quidam opinantur, poſſit iuxta veterem partitarum legem intelligi, tamẽ fere totius orbis conſuetudine inductũ eſt, quod Theſaurus ad reges, & ad fiſcũ pertineat: quod præter alios teſtantur Paludan. in. 4. ſentẽ. diſtinct. 15. quæſt. 3. arti. 5. & Florẽ. 2. part. tit. 1. cap. 15. §. ſecundo. Hanc tamen conſuetudinem damnat Sylueſter verb. inuẽtum. §. ſexto. dicens eam eſſe contra naturalem æquitatem, quæ dicat, ea quæ in nullius bonis ſunt, primo occupantis fieri. vnde aſſeuerat, hanc conſuetudinem, legesque humanas illi ſimiles in animæ iudicio non obligare. Sed eius ſentẽtia falſa eſt: nam & præter alia, profecto ſi hæc conſuetudo in conſcientiæ iudicio non ligat, nec in exteriori ligabit: ſi quidem eadem ratio, quæ eam iniquam eſſe probat in foro animæ, dicat itidem iniuſtã eſſe in foro exteriori. Sed conſuetudinem

*ſentẽtia
mentij*

tudinē istam probandam esse, iusteque induci posse censet Caiet. in. d. q. 66. art. 5. Palu. itē & Florē. eiusdē opinionis esse videntur: dū eam referunt, minime improban-tes. Ratio autē, qua eam iniquam esse opinatur Syluester, sufficiens nō est. etenim ratione naturali ea, quæ in nullius bonis sunt, primo occupantis efficiuntur, vt satis cōstat nō tamen ex hoc tollitur potestas principibus, quibus administratio reipublice cōmissa est, quin possint ea, quæ in nullius bonis sunt, alicuius priuato dominio applicare, postquam applicationem, qui ea occupauerit, non occupat quæ nullius sunt, sed quæ iure humano dominū habent: quod Cōrad. tradit in tract. de contractib. par. 1. q. 8. & 9. ac potissime. 10. qua ratione thesaurus priusquam inueniatur, poterit per leges humanas alicui applicari, vel in solidum, vel quo ad partem: sicq; applicatus dari debet his, quibus lex humana iussit, & statuit dandum esse. Præterea cōtra Syluestr. vrget ratio satis firma. Nam si ratione naturali thesaurus fit primo occupantis, quia in nullius bonis est, & pro derelicto habetur: eademque ratione censuit Syluest. iniquam esse legem, quæ Thesaurum ad fiscū pertinere statuerit in totum: eodē profecto iure deducitur, iniquam esse legem, quæ Thesaurum inuentum in fundo alieno, pro parte dimidia statuit ad agri dominum

pertinere: non ad inuentorem. Cū dominus fundi non habeat ius aliquod ad ipsum Thesaurū, nec ad eius partem: siquidem is in nullius bonis sit, & ideo primò occupantis fiat: & tamē nemo vnquā damnauit leges, quæ sanxere dimidiam Thesauri partem dādā esse domino agri: imo eas probauerunt, & vt iustas admiserunt Diuus Thomas dicit. questione septuagesima sexta. articul. quinto. ceterique Theologi, qui hac de re hætenus tractauerunt. lege vero naturali nulla Thesauri pars domino fundi debetur: non magis quā si quis rem propriam in agro alieno derelictam dimittat: illa etenim res non pertinebit ad agri dominum, sed ad eum, qui primo illam occupauerit. Quo fit, vt quem admodum lex potuit dimidiam Thesauri partē dño fūdi addicere ita etiā possit eandē partē vel totū Thesaurum fisco, vel regi ad onera reipublice sustinenda, soluendum, ac reddendum esse statuere. Hætenus de vltima relectionis parte. cætera, quæ possent huic tractatui cōuenire, diximus. 3. variar. resol. lib. dum de contractibus vsurariis tractauimus: & de rebus acquisitis per vsucapionem tradem⁹, deo duce, in reg. possessor malefidei. cuius relectionem statim in publicum emittemus.

Relectionis. Finis.

EXCVDEBATVR SAL-
manticæ in Officina chalcographi-
ca Andreæ à Portonariis, Typo-
graphi multò acuratissimi: an-
no à nato Seruatore, ter-
tio & quinquagesimo
supra Mille Quingē-
tos : duodeuige-
simo Calēda-
rum Ianua-
riarum.

Porta, die 20. Novembris, Poronensis, 1700.

Imago, die 20. Novembris, Poronensis, 1700.

ju³ de modina
tenesh m h

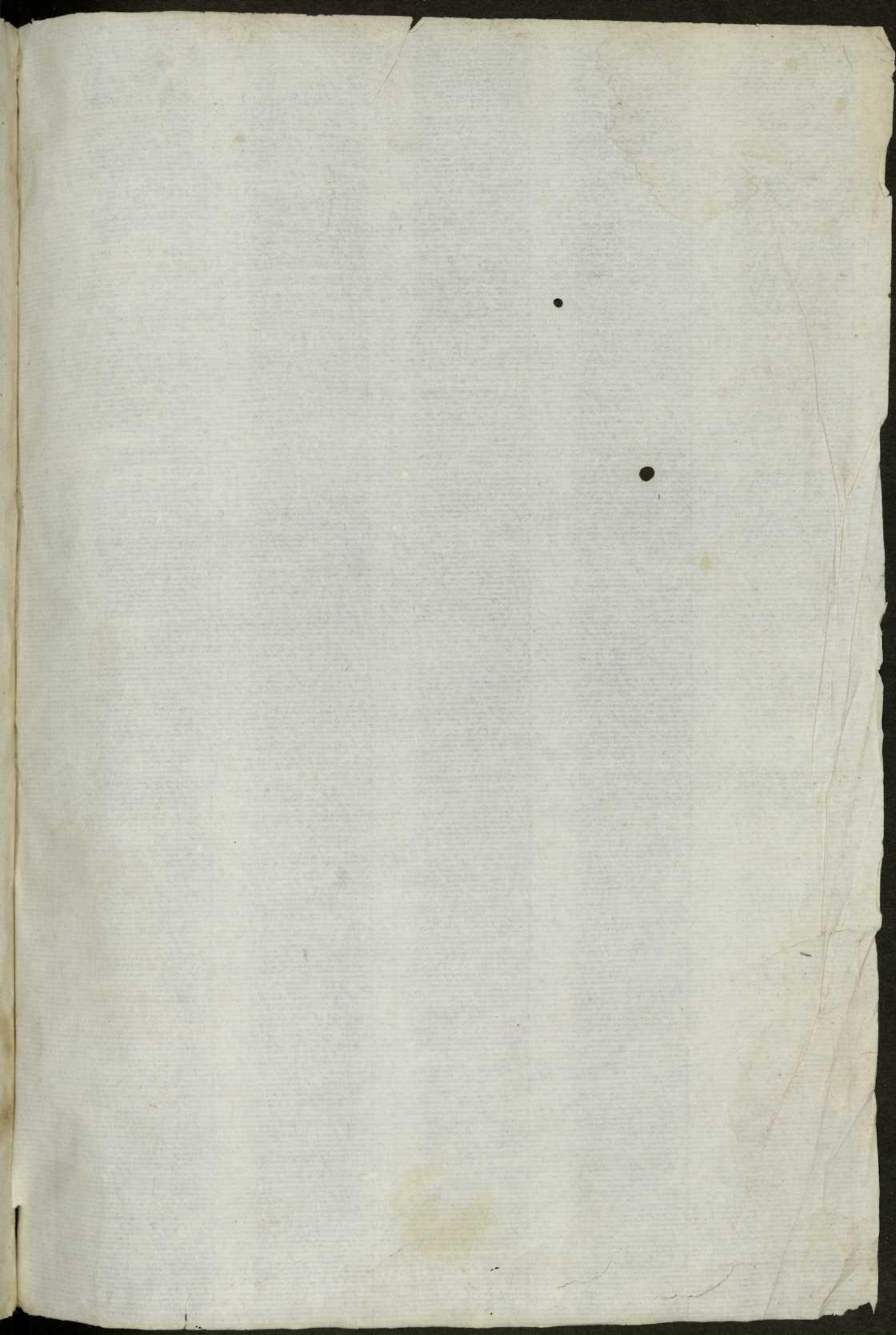
quamre nobiles viros has comparabit padhony con harias ce. unenobili taly
legibz, idcirco ab eis alio h nendum, vob. h. in 2° & 2. n. 5.

St. do lo
Nicoi gannare. Manuel

Portat Aue Christo, atq; ita, Portonarius, Almae:

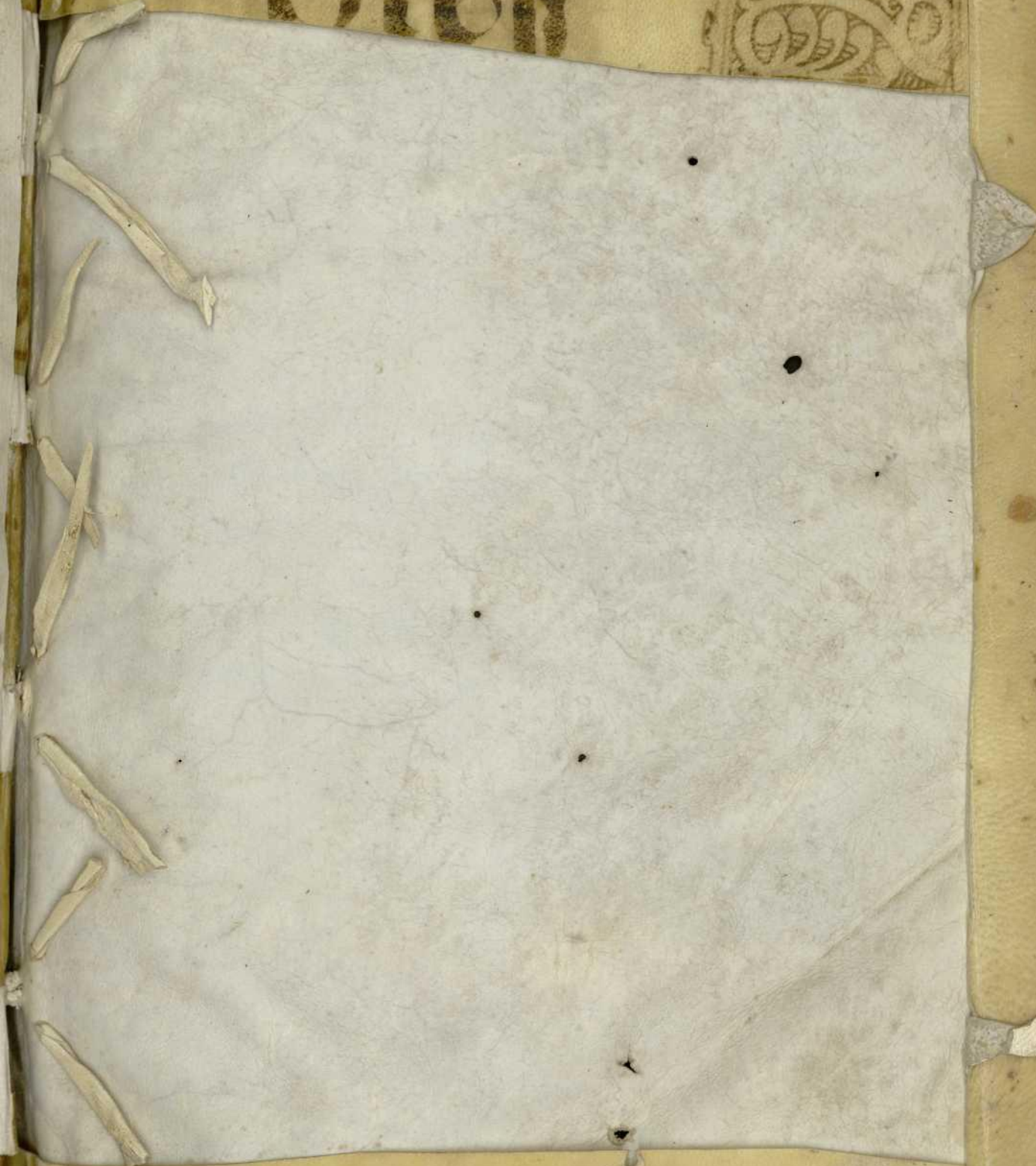
Huic, poscat: Illi, velit vt donare salutem.

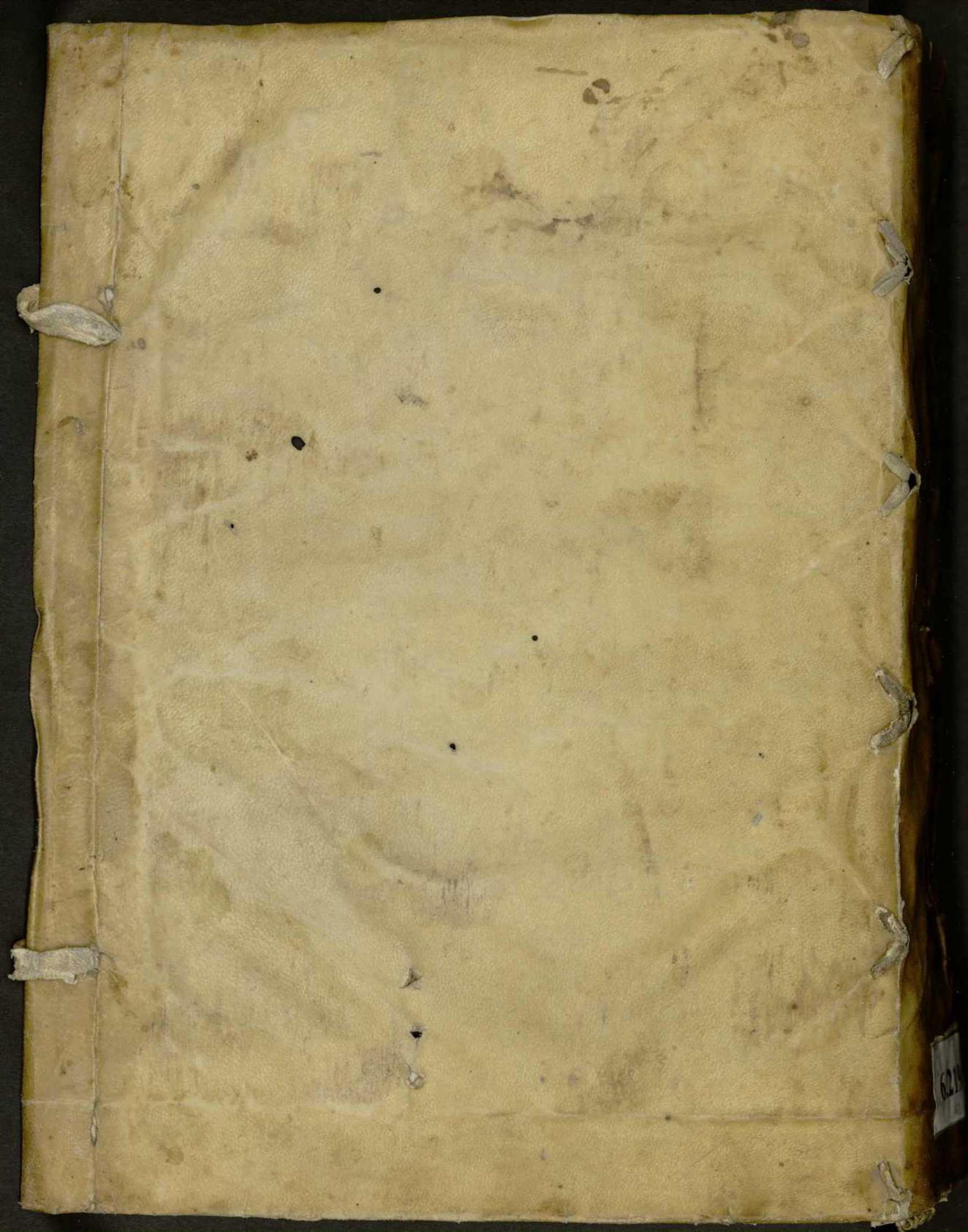

1015

7
47

6.219